

ඛණ්ඩයේ පුරවැසි
ලෙවලම් කාරිචලය

බිජුටල් පුරවැසි
මෙවලම් කාරිඵලය

ප්‍රකාශනය

පළමු ප්‍රකාශනය 2020 මාර්තු

ප්‍රකාශනය:

MinorMatters - ශ්‍රී ලංකා ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතචරිත සන්ධානයෙහි (NCEASL) මූල පිරිමකි

වෙබ් අඩවිය: www.minormatters.org

මූලාශ්‍රය:

ශ්‍රී ලංකාවේ වික්සන් ජාතීන්ගේ සංවර්ධන වැඩසටහන

<http://www.lk.undp.org/>

සංස්කාරක: නාලක ගුණවර්ධන

ව්‍යාපෘති සම්බන්ධීකරණය:

යාමිණි රවිනද්‍රන් - අධ්‍යක්ෂක, නීති සහ උපදේශන

මෙල්බර්ට් ඩැනියෙල් - නීති සහ උපදේශන සම්බන්ධීකාරක, ආගමික නිදහස සහ සමාජ සාධාරණ කොමිෂන් සභාව

අක්ෂිණා පළිභවය - මාධ්‍ය මූලෝපාය නිලධාරී, ආගමික නිදහස සහ සමාජ සාධාරණ කොමිෂන් සභාව

පිටි කවර නිර්මාණය: සංජයන් අරියදුරෙ

පිටු පිරිසැලසුම සහ නිර්මාණය: ෂෙහල් ජෙසුධායන්

Commons Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) license

බලපත්‍රය යටතේ මෙය භාවිතා කළ හැක.

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>

විශාලනය:

මෙම ප්‍රකාශනයේ අන්තර්ගත විශ්ලේෂණයන් අදහස් දායකයින්ගේ සහ සංස්කාරකවරුන්ගේ අදහස් වේ. ඔවුන්

ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතචරිත සන්ධානයේ සාමාජිකයන් නොවන අතර සංවිධානය නියෝජනය

නොකරයි.

ශ්‍රී ලංකා ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතච්ඡේදන සන්ධානය, ලංකා විවෘතච්ඡේදන සමූහය ලෙස පෙර හඳුන්වන ලද අතර, 1962 දී ඇරඹුණි.

ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතච්ඡේදන සන්ධානයේ, ආගමික නිදහස හා සමාජ සාධාරණ කොමිසමේ අරමුණ උපදේශනය, පර්යේෂණ සහ ලේඛනය, පුහුණුව සහ දැනුම ලබාදීම හරහා සියලු ශ්‍රී ලාංකිකයින් සඳහා ආගමික නිදහස වර්ධනය කිරීමයි. මීට අමතරව, කමිටුව විසින් බිම් මට්ටමේ ප්‍රජාවන් අතර දැනුවත්භාවය ඇති කිරීම සහ ප්‍රතිපත්තිමය කරුණු පිළිබඳව රජය සමඟ සම්බන්ධ වෙමින් ප්‍රතිසන්ධානය හා සංක්‍රාන්ති යුක්තිය සඳහා වූ වැඩසටහන් කරනු ලබයි.

මෙම ප්‍රකාශනය විශේෂයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ තරුණ තරුණියන් අතර වගකිවයුතු හා ආචාරධර්මයන්ගෙන් පිරිපුන් ඩිජිටල් පුරවැසියන් ගොඩ නැගීම සඳහා, පුහුණුව සහ දැනුවත්භාවය ඉහළ නැංවීම සඳහා වූ ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතච්ඡේදන සන්ධානයේ වැඩසටහනක කොටසකි.

මෙම ප්‍රකාශනයේ විවිධ අංශ ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා සිය කාලය හා විශේෂඥ දැනුම කැප කළ සහ ක්‍රියාකාරීව සහභාගී වූ සියල්ලන්ටම ස්තූතිය පුද කිරීමට ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතච්ඡේදන සන්ධානය අපේක්ෂා කරයි. විශේෂයෙන් ඩිජිටල් සෞඛ්‍යය හා සුවතාවය යන මාතෘකාව ආවරණය, විවිධ පරිච්ඡේද ඒකාබද්ධ කිරීම, සංස්කරණය කිරීම සහ ව්‍යාපෘතියේ සමස්ත අධීක්ෂණය සහ පහසුකම් සැපයීම යනාදියට දැක්වූ දායකත්වය වෙනුවෙන්, මෙම මෙවලම් කට්ටලය කෙටුම්පත් කිරීම සඳහා කණ්ඩායම් නායකත්වය දුන් නාලක ගුණවර්ධන, ඩිජිටල් අයිතිවාසිකම් සහ වගකීම් පිළිබඳ අංශ රචනා කිරීම, සයිබර් නිර්හැර කිරීම, ඩිජිටල් ආරක්ෂාව සහ ඩිජිටල් ක්‍රියාකාරීත්වය වැළැක්වීම සහ ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳව කටයුතු කළ කණ්ඩායමේ අනිකුත් සාමාජිකයන් වන ශාරනා සේකරම්, අමලිනි ද සිරි, පූර්ණිමා මීගම්මන සහ බෙහිස්ලොස් තුෂාන් යන මහත්ම මහත්මීන් වෙත මෙසේ තූති පිදේ.

මෙම කර්තව්‍ය සඳහා සහයෝගය ලබා දීම සම්බන්ධයෙන් UNDP කෙරෙහි NCEASL විසින් සිය කෘතඥතාවය පළ කරයි.

ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතච්ඡේදන සන්ධානයෙහි ප්‍රධාන ලේකම් දේශමාන්‍ය ගොඩ්ලි යෝගරාජා වෙත ඔහුගේ අගනා සහයෝගය සහ මග පෙන්වීම වෙනුවෙන් ද සම්බන්ධීකරණ කණ්ඩායමෙහි යමිනි රවින්ද්‍රන් (නීතිඥ), ෂරෝම් ඩැනියෙල් (නීතිඥ), අක්ෂිතා පලිභවඩන සහ මයික් ගේබ්‍රියෙල් යනාදීන් වෙත ද විශේෂ ස්තූතියක් පිරිනැමේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ ඩිජිටල්කරණය වසර ගණනාවක් තිස්සේ සිදුවෙමින් පවතී. වය ආරම්භ වූයේ 1980 දශකයේ දී පුද්ගලික පරිගණක, කාර්යාල සහ නිවාස වෙත ළඟා වීමට පටන් ගැනීමත් සමඟ ය. 1989 දී ජංගම දුරකථන සහ 1995 දී වාණිජ්‍ය අන්තර්ජාල සේවා හඳුන්වා දීමෙන් පසුව වය වේගවත් විය. දකුණු ආසියාවේ ටෙලිකොම් ක්ෂේත්‍රය පුද්ගලික අංශයට විවෘත කළ පළමු රට ශ්‍රී ලංකාව යි.

අද වැඩිපුරම භාවිතා වන ඩිජිටල් මෙවලම් වන්නේ ස්මාර්ට් ජංගම දුරකථනයයි. අවම වශයෙන් ඒකක මිලියන 5 ක් වත් භාවිතයේ ඇතැයි ගණන් බලා ඇත. ක්‍රමයෙන් ලැප්ටොප් සහ ඩෙස්ක්ටොප් පරිගණක මෙන්ම පරිගණක ටැබ්ලට් පරිගණක ද අධ්‍යාපන, ව්‍යාපාර සහ වෙනත් අරමුණු සඳහා යොදා ගැනේ. 2018 මුල් භාගය වන විට, ශ්‍රී ලංකාවේ මිලියන 21 ක ජනතාවගෙන් තුනෙන් එකක් නිතිපතා අන්තර්ජාලය භාවිතා කළහ. ඔවුන් බොහොමයක් (80% ට වඩා) ජංගම උපාංග, මූලික වශයෙන් ස්මාර්ට්ෆෝන් හරහා අන්තර්ජාලයට සම්බන්ධ වේ.

සමාජය දැන් වඩාත් සංකීර්ණ හා සුක්ෂම මාර්ගගත සමාජ සම්බන්ධතා පිළිබඳ අභියෝගයන්ට මුහුණ දී සිටී. ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවය වැඩි දියුණු කිරීම, දේශීය වශයෙන් අදාළ අන්තර්ගතයන් වැඩි දියුණු කිරීම, වෙබ් සහ ඩිජිටල් යෙදුම් සඳහා නිසි තාක්ෂණික ප්‍රමිතීන් සහතික කිරීම, ඩිජිටල් තාක්ෂණයේ සහ අන්තර්ජාල භාවිතය තුළ ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවයේ විෂමතා සැලකිල්ලට ගැනීම, පුද්ගල රහස්‍යභාවය සහ දත්ත ආරක්ෂණය අන්තර්ජාලය තුළ ගොඩ නැගීම, තනි සහ ආයතනික මට්ටමින් සයිබර් ආරක්ෂාව වැඩි දියුණු කිරීම, සහ විද්‍යුත් සෝදිසි කිරීම් යනාදිය ඊට අයත් වේ.

මේවා ඇතුළු වෙනත් අභියෝගයන්ට රජය සහ සමාජය ප්‍රතිචාර දක්වන ආකාරය අනුව අප පරිණාමය වනු ලබන ජාලගත සමාජයේ ස්වභාවය තීරණය වේ. ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයින්ට, පර්යේෂකයන්ට, කර්මාන්ත වලට සහ ක්‍රියාකාරීන්ට බුද්ධිමත් තේරීම් කිරීමට අවස්ථාවක් තිබේ.

ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය ප්‍රවර්ධනය කිරීම වනාහි, ඩිජිටල් අවස්ථාවන් ප්‍රශස්ත කිරීමට සහ ඩිජිටල් පරිවර්තනයේ අහිතකර බලපෑම් අවම කිරීමට එක් ප්‍රධාන උපාය මාර්ගයක් බවට පත් විය හැකිය. ඩිජිටල් පුරවැසියෙකු යනු සමාජය, දේශපාලනය සහ රජය සමඟ සම්බන්ධ වීමට තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණයන් භාවිතා කරන අයෙකි. තාක්ෂණික භාවිතය සම්බන්ධයෙන් ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය වනාහි සුදුසු, වගකිවයුතු හැසිරීම් සම්මතය ලෙස අර්ථ දැක්විය හැකිය.

තවද, තාක්ෂණික දැවැන්තයින් (ගුග්ලේ, ෆේස්බුක් ආදිය) හරහා පෞද්ගලිකත්වය උල්ලංඝනය වීම සහ විශ්ලේෂකයින් සහ දේශපාලන ව්‍යාපාර විසින් මහා පරිමාණ දත්ත සදාචාර විරෝධී ලෙස භාවිතා කිරීම පිළිබඳව හෙළි වීමෙන් පසුව ඩිජිටල් අවකාශය, ශ්‍රී ලංකාවේ සහ ලොව පුරා වැඩි වැඩියෙන් තර්ජනයට හා පරීක්ෂාවන්ට ලක්ව තිබේ. විපමණක් නොව, සමාජයේ කෝලාහල ඇති කිරීමට සහ වෛරී කණ්ඩායම් බලමුලු ගැන්වීමට සමාජ මාධ්‍ය විසින් ජනනය කරන ලද සුළුතර විරෝධී හැඟීම් පිළිබඳ විවිධ සිද්ධීන් ශ්‍රී ලංකාවේ ද සිදුව ඇත.

ඉහත සඳහන් කරුණු සැලකිල්ලට ගනිමින්, මෙම ප්‍රකාශනය මගින් තරුණ පරම්පරාවන්ට අන්තර්ජාලය හරහා වඩා හොඳ, වඩා දක්ෂ හා වඩා ආචාරධර්මයෙන් පිරිපුන්ව කටයුතු සිදුකිරීමට හැකි සේ සවිබල ගැන්වීම සහ වර්ධනය කිරීම තුළින් අප සමාජය තුළ ගොඩනැගී ඇති අභියෝගයන්ට මුහුණ දීම අරමුණු කරයි. විය ඩිජිටල් අවකාශය තුළ නිදහසේ හා ඵලදායී ලෙස සම්බන්ධ වීමේ අයිතිය ශක්තිමත් කරන අතරම සමාජය කෙරෙහි ඔවුන්ගේ පුද්ගලික වගකීම විශාල වශයෙන් අවධාරණය කරයි. මෙය වයස අවුරුදු 18 න් 30 න් අතර පාඨකයින් සඳහා සකස් කර ඇති අතර තරුණ පරම්පරාවන් අතර ප්‍රජා-පුරවැසිභාවයේ වැදගත්කම තවදුරටත් ශක්තිමත් කිරීමේදී ශ්‍රී ලංකාවේ තරුණ තරුණියන් ඉලක්ක කරගත් සහ ඔවුන්ගේ අනාගත කටයුතු සදාචාරසම්පන්න කිරීම උදෙසා පිදෙන අමිල මෙවලමකි.

¹ Telecommunication Regulatory Commission of Sri Lanka, Statics as of September ²⁰¹⁹: http://www.trc.gov.lk/images/pdf/Stats_Sep²⁰¹⁹.pdf

² Digital Transformation in Sri Lanka: Opportunities and Challenges in Pursuit of Liberal Policies. By Nalaka Gunawardene. Friedrich Naumann Foundation (FNF) for Freedom, Sri Lanka. ²⁰¹⁴. <https://goo.gl/J8KpCL>

³ For a detailed discussion, see: <http://www.digitalcitizenship.net/>

ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය	හැඳින්වීම ... vii
	ඩිජිටල් පුරවැසි මෙවලම් කට්ටලය පිළිබඳව ... x
ඩිජිටල් පුරවැසි මෙවලම් කට්ටලය	සම්පාදනය කිරීමේ ක්‍රියාවලිය ... xi
1 වන මොඩියුලය	ඩිජිටල් අයිතිවාසිකම් සහ වගකීම් ... 1
2 වන මොඩියුලය	ඩිජිටල් සන්නිවේදනය ... 33
3 වන මොඩියුලය	ඩිජිටල් ආරක්ෂාව තර කිරීම ... 59
4 වන මොඩියුලය	ඩිජිටල් සුරක්ෂිතභාවය ප්‍රවර්ධනය කිරීම ... 83
5 වන මොඩියුලය	ඩිජිටල් සුවතාවය ... 109
6 වන මොඩියුලය	ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව වර්ධනය කිරීම ... 129
7 වන මොඩියුලය	ඩිජිටල් සක්‍රීය බව උසස් කිරීම ... 149

ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය: _____

හැඳින්වීම _____

අප සිටින්නේ ඩිජිටල් පරිවර්තනයක් මධ්‍යයේ ය. එනම් ඩිජිටල් ජීවිතය පුද්ගලික ජීවිතය, රැකියාව, විවේක කාලය, ව්‍යාපාර සහ රජයේ බොහෝ අංශවලට ඒකාබද්ධ වෙමින් පවතී. අපගේ පුද්ගලික සහ පොදු ක්‍රියාකාරකම් ඩිජිටල් උපාංග සහ අන්තර්ජාලය හරහා වැඩි වැඩියෙන් සිදු කෙරේ.

මෙය නව අවස්ථා විවර කරන්නා සේම නව අභියෝග ද ගෙන වියි. නිදසුනක් ලෙස පෞද්ගලිකත්ව උල්ලංඝනය කිරීම්, පීඩාවන් සහ හිරහැර කිරීම් දැක්විය හැක. ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය යනු සාමාන්‍යමත බලපෑම් අවම කිරීම සහ සෑම කෙනෙකුටම ප්‍රශස්ත ප්‍රතිලාභ ලබා ගැනීම සඳහා මෙම නව යථාර්ථය සමඟ කටයුතු කිරීමේ ප්‍රවේශයකි.

ඩිජිටල් පුරවැසිභාවයේ සාරය වන්නේ සමාජ හා ප්‍රජා ක්‍රියාකාරකම් සඳහා වගකීමෙන් යුතුව සහභාගී වීම සඳහා තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණයන් (තොරතුරු සන්නිවේදන තාක්ෂණයන් යනු, ඩිජිටල් මෙවලම් හා සේවා සඳහා තනි යෙදුමක්) භාවිතා කිරීමයි. ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය පිළිබඳ පොදුවේ භාවිතා වන එක් අර්ථ දැක්වීමක් නම්, එය තාක්ෂණික භාවිතය සම්බන්ධයෙන් සුදුසු, වගකිවයුතු හැසිරීමේ සම්මතයන් ආවරණය කරන බවයි.

එය ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය හෝ ඩිජිටල් සුවතාවය හෝ ඩිජිටල් ආචාර ධර්ම යැයි හැඳින්වූව ද, ප්‍රධාන ගැටළුව වන්නේ, අප ඩිජිටල් මෙවලම් භාවිතා කරන විට අප කළ යුත්තේ කෙසේද සහ අන්තර්ජාලය තුළ අප අන් අය සමඟ කටයුතු කළ යුත්තේ කෙසේද යන්නයි.

ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය පිළිබඳ අදහස පරිණාමය වී ඇත්තේ 1990 දශකයේ මැද භාගයේ සිට ය. එය උතුරු ඇමරිකාවේ සහ යුරෝපයේ ප්‍රථම වරට වෙබ් අඩවි ව්‍යාප්ත වීමත් සමඟ මතු විය. මුලදී, එය සාමූහික පුරවැසි ක්‍රියාකාරිත්වය තුළින් පොදු යහපත සඳහා අන්තර්ජාලය භාවිතා කිරීමක් ලෙස විස්තර කරන ලදී.

වසර ගණනාවක් පුරා, ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය පිළිබඳ අපගේ අවබෝධය පුළුල් වී ඇති අතර එය දැන් වඩාත් සුක්ෂම වී ඇත. අද එයට පහත සඳහන් ප්‍රධාන සංකල්ප ඇතුළත් වේ:

- ඩිජිටල් උපාංග භාවිතා කරන විට සැලකිලිමත් වන්න
- අන්තර්ජාලය හරහා කරන තමන්ගේ සියලු ක්‍රියාවන් සඳහා පුද්ගලික වගකීම භාර ගන්නා පරිශීලකයින්
- සෑමට අන්තර්ජාලය ආරක්ෂිතව, ආරක්ෂිතව හා විවෘතව තබා ගැනීම සහ
- මෙම අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා මාර්ගෝපදේශ රාමුවක් ලෙස ගෝලීයව පිළිගත් මානව හිමිකම් භාවිතා කිරීම.

⁴ For a detailed discussion, see: <http://www.digitalcitizenship.net/>

ඩීජිටල් පුරවැසිභාවය වනාහි, ක්‍රියාකාරී පුරවැසිභාවය පිළිබඳ අදහස ඩීජිටල් සහ මාර්ගගත ක්ෂේත්‍ර වෙත ව්‍යාප්ත කිරීමක් ලෙස ද දැකිය හැකිය.

ක්‍රියාකාරී පුරවැසිභාවය යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ පොදු යහපත සඳහා ගම්වල සිට නගර දක්වා, රටපුරා සෑම තරාතිරමකම පුද්ගලයින් තම ප්‍රාදේශීය ප්‍රජාවන් වෙත සම්බන්ධ වීමයි. එය විවිධත්ව පිරිසිදු කිරීමේ ව්‍යාපාරයක් තරම් කුඩා ක්‍රියාවක් විය හැකිය, නැතහොත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වටිනාකම් සහ සහභාගිත්වය පිළිබඳව යෙහිවනයන්ට ඉගැන්වීම තරම් භාරදුර කාර්යයක් විය හැකිය.

ක්‍රියාකාරී පුරවැසිභාවය දේශපාලන, සමාජ, සංස්කෘතික හා පුද්ගල ප්‍රතිලාභ ගෙන එයි. ක්‍රියාකාරී පුරවැසියන්ගේ බොහෝ ගුණාංග හොඳ ඩීජිටල් පුරවැසියන් වීමට සමානවම අදාළ වේ. ක්‍රියාකාරී පුරවැසිභාවය සහ ඩීජිටල් පුරවැසිභාවය යන දෙකටම පොදු වන්නේ පුද්ගලයන්ගේ සියලු ක්‍රියාවන් සඳහා වගකීමෙන් හා සදාචාරාත්මකව කටයුතු කිරීමයි.

ඩීජිටල් පුරවැසිභාවය ඩීජිටල් සාක්ෂරතාවයට සම්බන්ධ නමුත් සංකල්ප අතින් වෙනස් වේ. මෙම වෙනස තේරුම් ගැනීම වැදගත්ය.

“තොරතුරු තාක්ෂණයන් සහ අන්තර්ජාලය භාවිතයෙන් අන්තර්ගතය සොයා ගැනීමට, ඇගයීමට, උපයෝගී කර ගැනීමට, බෙදා ගැනීමට සහ නිර්මාණය කිරීමට ඇති හැකියාව” ලෙස අර්ථ දැක්වෙන ඩීජිටල් සාක්ෂරතාවය කුසලතා සහ නිපුණතා කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් යොමු කරයි.

අපි සරල උදාහරණයක් ගනිමු. ඩීජිටල් සාක්ෂරතාවයෙන් යුත් පුද්ගලයෙක් අදහස් දැක්වීම (කමෙන්ට් කිරීම), යමක් පළ කිරීම (පෝස්ට් කිරීම) හෝ බෙදාගැනීම (ශෙයාර් කිරීම) සඳහා සමාජ මාධ්‍ය භාවිතා කරන්නේ කෙසේදැයි දැනී. එහෙත්, වෛරී කථනය හෝ සාවද්‍ය තොරතුරු ඇතුළත් අන්තර්ගතය විවේචනාත්මකව බෙදා ගැනීමේ පුළුල් ප්‍රතිවිපාක පිළිබඳව එම පුද්ගලයා සම්පූර්ණයෙන් දැන නොසිටිය හැක. නැතහොත්, ඒ ගැන සැලකිලිමත් නොවේ.

තවත් උදාහරණයක් ගතහොත්, දියුණු ඩීජිටල් කුසලතා ඇති කෙනෙක් ඇත්ත වශයෙන්ම වෛරී හෝ ගොතන ලද අන්තර්ගතයන් ජනනය කර ඒවා සමාජ මාධ්‍යවල (බොහෝ විට ව්‍යාජ ගිණුමකින්) මුදා හැරිය හැකිය. සමාජමය හෝ දේශපාලන ආතතීන් උත්සන්න වන අවස්ථා වලදී, එවැනි පුද්ගලයින් කිහිප දෙනෙකුට ශාරීරික හිංසනයක් අවුලුවන තරම් ගිනි පුපුරක් ජනනය කළ හැකිය.

ඉහත උදාහරණ දෙකෙහිම, පරිශීලකයින්ට ඩීජිටල් සාක්ෂරතාවයක් තිබුණද ඩීජිටල් ආචාර ධර්ම හා වගකීම් පිළිබඳ හැඟීමක් නොතිබුණි. ඩීජිටල් පුරවැසිභාවය පරිශීලකයින්ට ඔවුන්ගේ ඩීජිටල් ක්‍රියාවන්ට වගකීම, පරෙස්සම සහ ආචාර ධර්ම යන වැදගත් අංග එකතු කිරීමට උපකාරී වේ. සමාජය තුළ ඩීජිටල් සාක්ෂරතාවය සහ ඩීජිටල් පුරවැසිභාවය යන දෙකම ප්‍රවර්ධනය කළ යුතුය.

සබැඳි හෝ ඩීජිටල් ලෝකය භෞතික හෝ නොබැඳි ලෝකය සමඟ සංකීර්ණ ලෙස සම්බන්ධ වී ඇත. ඇත්ත වශයෙන්ම, මේ වන විට මිනිසුන් බිලියන හතරකට වඩා වැඩි පිරිසක් අන්තර්ජාලය භාවිතා කරන අතර, මෙම ලෝක දෙක වෙන් කළ නොහැක. අප අන්තර්ජාලය හරහා කරන දේ සහ අප එය කරන්නේ කෙසේද යන්න අපට, අපගේ සමාජ ජාලවල සහ සමස්තයක් වශයෙන් සමාජයේ සිටින අයගේ සැබෑ ජීවිතය වෙත ප්‍රතිවිපාක ගෙන දෙයි. 21 වන සියවස වෙත ඩීජිටල් පුරවැසිභාවය වැදගත් මාතෘකාවක් සහ වැදගත් අංගයක් වන්නේ මේ නිසා ය.

ඩිජිටල් පුරවැසිභාව ප්‍රතිඥාව

ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය යනු වර්තමාන සිසුන්ට සහ හෙට දවසේ නායකයින්ට තීරණාත්මක කුසලතාවකි. මෙම නිපුණතා පහ නොකළ යුතු දේ සහ කළ යුතු දේ පහදනු ඇත.

සැමට අවස්ථාව : මම විවිධ දෘෂ්ටි කෝණයන් ඇසීමට හා ගෞරවාන්විතව හඳුනා ගැනීමට විවෘත මනසකින් සිටින අතර මම අන් අය සමඟ ගෞරවයෙන් හා සංවේදනයෙන් යුක්තව කටයුතු කරමි.

දැනුවත් භාවය : ඩිජිටල් මාධ්‍ය සහ සමාජ තනතුරු වල නිරවද්‍යතාවය, ඉදිරි දර්ශනය සහ වලංගුභාවය මම ඇගයීමට ලක් කරමි.

කැපවීම : සිවිල් හා අර්ථය ප්‍රජාවන්හි යහපත සඳහා බලවේගයක් වීමට, ගැටළු විසඳීමට සහ ප්‍රජා සහභාගීත්වය සඳහා මම තාක්ෂණය සහ ඩිජිටල් නාලිකා භාවිතා කරමි.

තුලිතතාව : මගේ කාලය සහ ක්‍රියාකාරකම් අන්තර්ජාලය හරහා සහ ඉන් පිටතදී බලපානු ඇත්තේ දෙන්නේ කෙසේද යන්න පිළිබඳව දැනුවත්ව මම තීරණ ගන්නෙමි.

සිහි ඇති බව : මගේ සබැඳි ක්‍රියාමාර්ග ගැන මම දන්නා අතර, ආරක්ෂිතව සිටින්නේ කෙසේද සහ අනෙක් අයට සබැඳිව ආරක්ෂිත අවකාශයන් නිර්මාණය කරන්නේ කෙසේදැයි දනිමි.

#DigCitCommit

මෙම ඩිජිටල් පුරවැසි

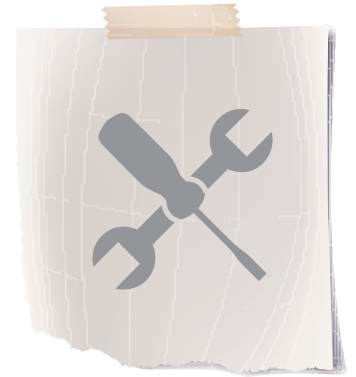
මෙවලම් කට්ටලය පිළිබඳව

ඩිජිටල් පුරවැසි මෙවලම් කට්ටලය (DCT) යනු දේශීය සමාජ-ආර්ථික යථාර්ථයන්, තාක්ෂණික ක්‍රමවේදයන්, සමාජීය ක්‍රියාමාර්ග සහ වෙනත් කරුණු සැලකිල්ලට ගනිමින් ඩිජිටල් පුරවැසිභාවය සම්බන්ධ ප්‍රධාන සංකල්ප හඳුන්වා දීමේ උත්සාහයකි.

විශේෂයෙන් යෞවනයන්ට, බොහෝ විට සබැඳි සහ නොබැඳි ලෝක අතර මායිම් වෙන් කර ගැනීමට අපහසු වේ. එමනිසා, මෙම මෙවලම් කට්ටලය මාර්ගගත හා නොබැඳි ලෙස ඒවා වෙන් නොකරයි. ඒ වෙනුවට එය තනි කොටසක් ලෙස සලකා, සියලු අවකාශයන් හා පරිසරයන් තුළ ගෞරවනීය හා වගකිවයුතු හැසිරීම් පැවැත්විය යුතු බවට පාඨකයා දිරිමත් කරවයි.

මෙවලම් කට්ටලය අන්තර් සම්බන්ධිත මොඩියුල හතක් ලෙස ඉදිරිපත් කෙරේ:

- 1 වන මොඩියුලය - ඩිජිටල් අයිතිවාසිකම් සහ වගකීම්
- 2 වන මොඩියුලය - ඩිජිටල් සන්නිවේදනය
- 3 වන මොඩියුලය - ඩිජිටල් ආරක්ෂාව
- 4 වන මොඩියුලය - ඩිජිටල් සුරැකිතභාවය
- 5 වන මොඩියුලය - ඩිජිටල් සුවතාවය
- 6 වන මොඩියුලය - ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවය
- 7 වන මොඩියුලය - ඩිජිටල් ක්‍රියාකාරීත්වය

සෑම මොඩියුලයක්ම ආරම්භ වන්නේ කෙටි දළ විශ්ලේෂණයකින් සහ පාරිභාෂික වචන පැහැදිලි කිරීමෙනි. මොඩියුලයේ තේමාව යටතේ එන ප්‍රධාන මාතෘකා ගවේෂණය කිරීමෙන් අනතුරුව එය සිදු කෙරේ. සමහර සංකල්ප හිදුර්ගනය කිරීම සඳහා සිද්ධි අධ්‍යයන චක්‍ර හෝ කිහිපයක් ඉදිරිපත් කරන අතර, හැකි සෑම අවස්ථාවකම දේශීය උදාහරණ හා අත්දැකීම් ඇතුළත් කර ඇත.

එක් එක් මොඩියුලය අවසානයේ පහත සඳහන් අංග අඩංගු වේ:

- මාතෘකාව තවදුරටත් ගවේෂණය කිරීම සඳහා ප්‍රශ්න කිහිපයක් සහ සාකච්ඡාමය කරුණු
- ඉගෙනුම් වල: මොඩියුලයේ ආවරණය වන ප්‍රධාන සංකල්ප පිළිබඳ වැදගත් කරුණු
- වැඩිදුර කියවීම: අදාළ යොමු සබැඳි සහ ග්‍රන්ථ

සෑම මොඩියුලයක්ම එහි තේමාව හොඳින් නිරූපිත, සරල හැඳින්වීමක් ලෙස සැලකිය හැකිය. කණ්ඩායම් ඉගෙනීම සඳහා, මොඩියුල 1 සිට 7 දක්වා ඇති ප්‍රගතිශීලී අධ්‍යාපන හා පුහුණු මාර්ගෝපදේශ භාවිතයට ගත හැකිය.

ඩිජිටල් පුරවැසි මෙවලම් කට්ටලය: _____

සම්පාදනය කිරීමේ ක්‍රියාවලිය _____

ඩිජිටල් පුරවැසි මෙවලම් කට්ටලය (DCT) සම්පාදනය කර ඇත්තේ සහයෝගී ක්‍රියාවලියක් හරහා වන අතර එය බොහෝ පුද්ගලයින් සහ සංවිධාන සමඟ සාකච්ඡා කර සම්බන්ධ කර ගෙන ඇත.

ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතභාවය සන්ධානය (NCEASL, <http://nceasl.org>) විසින් එහි Minor Matters වෙබ් අඩවිය (<http://www.minormatters.org/en>) සහ සන්නිවේදන වැඩසටහන යටතේ මෙම ව්‍යාපෘතිය ආරම්භ කරන ලදී.

අර්ධකාලීන පදනමක් මත වැඩ කළ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමක් විසින් අන්තර්ගත සිතියම්කරණය, තොරතුරු පර්යේෂණ සහ මූලික කෙටුම්පත් කිරීම සිදු කරන ලදී. එහි සාමාජිකයන් පහත පරිදි විය:

අමලිනි ද සෙයිරා මිය

ජායාරූප මාධ්‍යවේදී, ලේඛක සහ මානව හිමිකම් ක්‍රියාකාරීන්ය.

නාලක ගුණවර්ධන මහතා (කණ්ඩායම් නායක)

තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණයේ සමාජ, සංස්කෘතික හා දේශපාලන බලපෑම් පිළිබඳ විද්‍යා ලේඛක, මාධ්‍යවේදී සහ විශ්ලේෂක. පර්මනියේ අන්තර්ජාල පාලන ඇකඩමියේ සාමාජික

පූර්ණිමා මීගම්මන මිය

Respect Girls නම් අන්තර්ජාල වැඩසටහනෙහි නිර්මාතෘවරිය.

2017 දී අන්තර්ජාල සංගමයෙන් 25 Under 25 ගෝලීය සම්මානයෙන් පිදුම් ලැබීය

යාමිණි රවිච්චන් මිය

ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘතභාවය සන්ධානයේ නීති සහ උපදේශන අධ්‍යක්ෂ

ශාරභ්‍යා සේකරම් මිය

ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය හා අධ්‍යාපනය පිළිබඳ කටයුතු කරන නීතිඥවරියක්, ස්ත්‍රීවාදී ලේඛිකාවක්, සහ සමාජ ක්‍රියාකාරිකයෙකි. ඇය Bakamoono.lk හි ඉංග්‍රීසි සංස්කාරකවරිය වන ග්‍රාසීරෂටඩ් භාරයේ උපදේශකවරියකි.

බෙහිස්ලොස් තුෂාන් මහතා

සන්නිවේදනය සහ සාමය ගොඩනැංවීමේ වෘත්තිකයෙක්, ශාස්ත්‍ර ව්‍යවසායකයෙක් සහ Digital Storytelling වැඩසටහනේ ශ්‍රී ලංකාවේ උතුරු හා මධ්‍යම පළාත්වල පුහුණුකරු

මෙම කණ්ඩායමේ කාර්යයන් සඳහා පහසුකම් සපයනු ලැබුවේ, ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘත්තලික සන්ධානයේ කාර්ය මණ්ඩල සාමාජිකයින් වන මාධ්‍ය මූලෝපාය නිලධාරී අක්ෂිණා පලිභවඩන සහ නීති හා උපදේශන සම්බන්ධීකාරක ෂලෝම් ඩැනියෙල් (නීතිඥ) විසිනි.

ඩිජිටල් පුරවැසි මෙවලම් කට්ටලය නාලක ගුණවර්ධන විසින් සංස්කරණය කර ඇති අතර, ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ක්‍රිස්තියානි විවෘත්තලික සන්ධානය විසින් සමාලෝචනය කර ඇත.

MODULE 1

සිෂ්ටත්වයේ අයිතිවාසිකම්
සහ වගකීම්

ඩිජිටල් අයිතිවාසිකම් සහ වගකීම්

අපි අපගේ ජීවිතයේදී වැඩි වැඩියෙන් අන්තර්ජාලය හා සම්බන්ධ වන්නෙමු. ඉගෙනීම, වැඩ කිරීම, සමාජය සමග සම්බන්ධ වීම, ප්‍රජාවන් බලමුළුගැන්වීම, භාණ්ඩ මිල දී ගැනීම ආදී කටයුතුවලදී අපි එසේ අන්තර්ජාලය භාවිතා කරන්නෙමු. එම නිසා අපගේ ඩිජිටල් හිමිකම්වල වැදගත්කම දිනෙන් දින වැඩි වෙමින් තිබේ.

තමන් කැමති පරිදි විවිධ වර්ගවල ඩිජිටල් තාක්ෂණය සහ සේවා භාවිතා කිරීමේ අයිතිය සැමටම තිබේ. එහෙත්, එම භාවිතය සිදු කළ යුත්තේ වගකීමකින් යුතුව සහ ආචාරධාර්මිකව ය.

ඩිජිටල් තාක්ෂණය වහාහි දෙපැත්ත කැපෙන කඩුවක් වැනි ය. එයින් අදහස් වන්නේ එය හොඳට මෙන් ම නරකට ද භාවිතා කළ හැකි බවයි. එය භාවිතා කරන්නේ කවුරුන් විසින් කුමන අරමුණක් වෙනුවෙන් ද යන කාරණය මත එමගින් මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය, භාවිතා කිරීම මෙන් ම උල්ලංඝනය ද සිදු විය හැකි ය.

ඩිජිටල් තාක්ෂණය භාවිතා කරන සියලු දෙනා මෙම යථාර්ථය තේරුම් ගත යුතු ය. අප හට ඩිජිටල් වාසි උපරිම කරගත හැක්කේ සහ අසාර්ථකභාවයන් වළක්වා ගත හැක්කේ දැනුවත්භාවය හා පරිස්සම මගිනි.

හිදසුනක් ලෙස, ඩිජිටල් මෙවලම් විසින් දත්ත රැස්කිරීම, සැකසීම සහ බෙදාගැනීම අන් කවරදාටත් වඩා පහසු කරනු ලැබේ. අපගේ දත්ත රජයන් හෝ ෆෙස්බුක්, ගූගල් වැනි අන්තර්ජාල සමාගම් විසින් භාවිතා කරනු ලබන්නේ කෙසේදැයි අප දන්නවා ද? අපගේ දත්ත සාධාරණ හා පරිස්සම් සහගත ලෙස පරිහරණය වෙනවා ද? අපගේ දැනුවත්භාවයෙන් හා කැමැත්තෙන් තොරව ඒවා බෙදාහරිනවා ද? විකුණනවා ද? රජයන් අපගේ පෞද්ගලික ඊමේල් හා වෙනත් සන්නිවේදන පරීක්ෂාවට ලක් කරනවා ද?

බොහෝ රටවල විවිධ නීති, රෙගුලාසි සහ තාක්ෂණික ආරක්ෂණ ක්‍රම තිබුණ ද, රජයන්ට හා සමාගම්වලට පමණක් නොව සයිබර් අපරාධකරුවන්ට ද අපගේ ඇතැම් දත්ත ලබාගැනීමට හා අපගේ අන්තර්ජාල ක්‍රියා සහ සන්නිවේදනයන් නිරීක්ෂණය කිරීමට පුළුවන. ඩිජිටල් සහ වෙබ් සේවා භාවිතා කරන්නන් ලෙස අප ඩිජිටල් හිමිකම් මෙන් ම ඒවා උල්ලංඝනය විය හැකි ආකාරය පිළිබඳව ද වැඩි දැනුවත්භාවයක් ලබාගත යුතු ය.

එසේම අප අපගේ දත්ත සහ වෙනත් ඩිජිටල් දේපල යම් ආරක්ෂක ක්‍රියාමාර්ග ඔස්සේ ආරක්ෂා කරගත යුත්තේ කෙසේ ද යන්න පිළිබඳ දැනුවත් විය යුතු ය. ඒ අතරතුර ම, අප ද අනෙක් අයගේ ඩිජිටල් හිමිකම් උල්ලංඝනය නොකළ යුතු ය. වෙනත් අය ඩිජිටල් අවදානම්වලට ලක් නොකළ යුතු ය.

ඩිජිටල් හිමිකම් හා ඩිජිටල් වගකීම් සංකල්ප පිළිබඳ අපි මෙම මොඩියුලයෙහිදී අධ්‍යයනය කරන්නෙමු. ඊළඟ මොඩියුල විසින් ඩිජිටල් සන්නිවේදනයේ සහ ඩිජිටල් ආරක්ෂාවේ මූලිකාංග පිළිබඳ ඔබට හඳුන්වා දෙනු ඇත.

ප්‍රධාන යෙදුම්

ඩිජිටල් හිමිකම් යන යෙදුමෙහි විවිධ පුද්ගලයන්ට විවිධ අරුත් තිබිය හැකි ය. ඒ අතර ඩිජිටල් පිටපත් අයිතියෙහි සිට ඩිජිටල් මානව හිමිකම් දක්වා අරුත් තිබේ.

ඩිජිටල් මානව හිමිකම් බොහෝ විට සරලව ඩිජිටල් හිමිකම් ලෙස හැඳින්වේ. පුද්ගලයන්ට ඩිජිටල් මාධ්‍ය වෙත පිවිසීමට, භාවිතා කිරීමට, නිර්මාණය කිරීමට සහ ප්‍රසිද්ධ කිරීමට හෝ පරිගණක, වෙනත් ඉලෙක්ට්‍රොනික් උපාංග හෝ සන්නිවේදන ජාලයන් වෙත පිවිසීමට හෝ භාවිතා කිරීමට හෝ තිබෙන අයිතිය වසේ හැඳින්වේ.

ඩිජිටල් පිටපත් අයිතිය අනුසාරයෙන් සලකා බැලූ විට ඩිජිටල් හිමිකම් යනු, පිටපත් හිමිකම තහවුරු කරන ලද ඩිජිටල් කාර්යයන් (චිත්‍රපට, සංගීතය හා කලා වැනි) සහ පරිගණක, ජාල සහ ඉලෙක්ට්‍රොනික් උපාංගවලට අදාළව භාවිතා කිරීමේ අවසරයන් සහ හිමිකම් අතර සම්බන්ධතාවයි. ඩිජිටල් හිමිකම් මගින් ඩිජිටල් තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශය සහ පාලනය ද අදහස් කෙරේ.)

ඩිජිටල් හිමිකම් කළමනාකරණය යන්නෙන් අදහස් කරනු ලබන්නේ, ඩිජිටල් ආකාරයට ගබඩා කරන ලද මාධ්‍යවල පිටපත් හිමිකම ආරක්ෂා කිරීමට තිබෙන පද්ධති රැසකට ය. ඒවා අතරට, ඩිජිටල් සංගීතය සහ චිත්‍රපට මෙන් ම ඩිජිටල් වශයෙන් ගබඩා කරනු ලබන හා හුවමාරු කරන වෙනත් දත්ත ද අයත් වේ.

මෙම ලේඛනයේදී ඩිජිටල් හිමිකම් යන්නෙන් අප අදහස් කරන්නේ ඩිජිටල් මානව හිමිකම් මිස ඩිජිටල් පිටපත් හිමිකම නොවේ.

මානව හිමිකම් සහ

ඩිජිටල් හිමිකම්

සියලු ඩිජිටල් හිමිකම්වල මූල වන්නේ මූලික මානව හිමිකම් පිළිබඳ ගෝලීය රාමුවයි. එය විවිධ සමාජය සහ සංස්කෘති තුළ වෙනිභාසිකව විකාශය වී තිබේ.

මානව හිමිකම් යනු සියලු මානවයන්ට ලිංගිකත්වය, ජාතිය, ජනවර්ගය, භාෂාව ආගම හෝ වෙනත් සාධක මත පදනම් නොවී මානවයෙක් වීම නිසාම හිමිවන අයිතිවාසිකම් වේ. ජීවත් වීමේ හිමිකම, වහල්භාවයෙන් සහ වධහිංසනයෙන් තොර වීමේ හිඳහස, අදහස් දැරීමේ හා ප්‍රකාශ කිරීමේ හිඳහස, වැඩ කිරීමට හා අධ්‍යාපනයට අයිතිය සහ තවත් බොහෝ දේ මානව හිමිකම්වලට අයත් වේ. කිසිදු වෙනස්කමකින් තොරව සියලු මනුෂ්‍යයින්ට මෙම අයිතිවාසිකම් හිමි වේ.

මෙම හිමිකම් අන්තර්ගත වන ඉතා වැදගත් ලේඛනය වන්නේ විශ්ව මානව හිමිකම් ප්‍රකාශයයි. ලොව සියලු කලාපවල විවිධ නීතිමය හා සංස්කෘතික පසුබිම්වලින් පැවත එන නියෝජිතයන් විසින් කෙටුම්පත් කරන ලද එය 1948 දෙසැම්බර් 10දා පැරිස් නුවරදී පවත්වන ලද එක්සත් ජාතීන්ගේ මහා මණ්ඩලයේදී ලෝකවාසී සියලු ජනතාව සහ ජාතීන් විසින් සාක්ෂාත් කරගත යුතු පොදු ප්‍රමිතියක් ලෙස සම්මත කරගන්නා ලදී. විශ්ව මානව හිමිකම් ප්‍රකාශය මගින් විශ්වීය වශයෙන් රැකගත යුතු මූලික මානව හිමිකම් 30ක් ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ. ප්‍රකාශනයේ හිඳහස, වධහිංසනයෙන් හිඳහස, පෞද්ගලිකත්වයේ අයිතිය සහ අධ්‍යාපනයේ අයිතිය ඒ අතරට අයත් වේ. විශ්ව මානව හිමිකම් ප්‍රකාශය ලොව පුරා භාෂා 500කට පරිවර්තනය කර තිබේ.

මෙම හිමිකම් ආරක්ෂා කිරීම කරනු ලබන්නේ 1945 සිට සම්මත කරගන්නා ලද ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් ගිවිසුම් සහ වෙනත් නීතිමය ලේඛන මාලාවක් මගිනි. ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය යනු ඒවායේ සමස්ත එකතුවයි. ලොව බොහෝ රටවල් (ශ්‍රී ලංකාව ඇතුළුව) මෙම ගිවිසුම්වලට අත්සන් කර ඒවා ක්‍රියාත්මක කර තිබේ.

එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය (UNHRC) යනු මානව හිමිකම් ලොව පුරා ප්‍රවර්ධනය කිරීම හා ආරක්ෂා කිරීමේ කාර්යභාරය පැවරුණු එක්සත් ජාතීන්ගේ ආයතනයයි. ස්විට්සර්ලන්තයේ පිහිටාති මූලස්ථානය පිහිටි එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය වසරකට තුන් වරක්, මාර්තු, ජූනි සහ සැප්තැම්බර්වලදී ස්ථාවර රැස්වීම් පවත්වයි.

මෂත වසරවලදී, ඇතැම් මානව හිමිකම් විශේෂයෙන් ම සයිබර් අවකාශයට අදාළ බව හඳුනාගෙන තිබේ. මේවා අතරට, ප්‍රකාශනයේ හිඳහස, දත්ත ආරක්ෂා කිරීමේ සහ පෞද්ගලිකත්වයේ අයිතිය සහ සංවිධානය වීමේ අයිතිය අයත් වේ. වැඩිදුරටත්, අධ්‍යාපනයට සහ බහු භාෂා භාවිතයට ඇති අයිතිය, පාරිභෝගික හිමිකම් සහ සංවර්ධනය වීමට ඇති අයිතිය පුලුල් කිරීම ද ඩිජිටල් වශයෙන් වැදගත් යයි සැලකේ.

හැමවිට ම වර්ධනය වෙමින් තිබෙන සයිබර් අවකාශයේ දත්ත උත්පාදනය සහ ප්‍රබල ඇල්ගොරිදම් මත පදනම් වූ තාක්ෂණයන් හේතුවෙන් පුද්ගල පෞද්ගලිකත්වයට මෙන් ම වෙනත් මානව හිමිකම්වලට ද බරපතල අවදානමක් ඇති කරයි. අන්තර්ජාලයේ දේශසීමා අතික්‍රමණය කරන ස්වභාවය විසින් ම පවත්නා නීති සහ ආයතනික රාමු අභියෝගයට ලක් කරනු ලැබේ.

MODULE 1

මෙම නව යථාර්ථයන්, පවත්නා මානව හිමිකම් රාමු හා යාකිරීම ලෙහෙසි නැත. සයිබර් අවකාශයේ ඩිජිටල් රාජ්‍යය වෙනුවෙන් අමතර හිමිකම් තිබිය යුතුදැයි ඇතැමෙක් අසති.

2016 ජුනි මස, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය විසින් පහත දැක්වෙන යෝජනා සම්මතය ඇති කරගන්නා ලදී. “අන්තර්ජාලයෙන් බැහැරදී මිනිසුන්ට තිබෙන හිමිකම් අන්තර්ජාලයේදී ද ආරක්ෂා කරගත යුතු ය.” මෙය ශ්‍රී ලංකාව ඇතුළු එක්සත් ජාතීන්ගේ සාමාජික රාජ්‍යයන්ගේ කැපීපෙනෙන දේශපාලන ඇපකැපවීමකි. ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් හීනියට්තේ දැනට තිබෙන වගවීම් මත පදනම්ව, රාජ්‍යයන් විසින් ප්‍රකාශනයේ හිඳහස, පෞද්ගලිකත්වය සහ වෙනත් මානව හිමිකම් අන්තර්ජාලයේ ආරක්ෂා කිරීමට ගිවිසගෙන තිබේ.

“තම ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් වගකීම්වලට අනුකූලව ප්‍රකාශනයේ හිඳහස, සංවිධානය වීමේ හිඳහස, පෞද්ගලිකත්වය සහ වෙනත් මානව හිමිකම් සුරක්ෂා කිරීම සඳහා අන්තර්ජාලයේ ආරක්ෂාව පිළිබඳ කාරණා ආමන්ත්‍රණය කිරීමට” මෙම යෝජනා සම්මතය විසින් එක්සත් ජාතීන්ගේ සාමාජික රාජ්‍යයන්ගෙන් ඉල්ලා සිටියි. “විය ජාතික ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ පාරදෘෂ්‍ය ආයතන ඔස්සේ හීනියේ ආධිපත්‍යය මත පදනම්ව, හිඳහස සහ ආරක්ෂාව තහවුරු වන පරිදි අන්තර්ජාලයේ සිදු විය යුතු ය. වියට ආර්ථික, සමාජ සහ සංස්කෘතික සංවර්ධනය ජනනය කරන සක්‍රීය බලවේගයක් ලෙස පැවතිය හැකි ය.”

¹ Full text at: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>

² A non-legal overview of these can be found at: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>

³ Official website of HN Human Rights Council: <https://www.ohchr.org/EN/pages/home.aspx>

ඇල්ගොරිදමක් යනු කුමක් ද?

ඇල්ගොරිදමක් යනු ප්‍රශ්නයක් යම් ක්‍රියාමාර්ගයක් ඔස්සේ පියවරෙන් පියවර විසඳන ක්‍රමයකි. එය දත්ත විකසනය, ගණනය සහ වෙනත් අදාළ පරිගණක සහ ගණිතමය මෙහෙයුම් සඳහා යොදා ගනු ලැබේ. විවිධාකාරයෙන් දත්ත උපයෝගී කරගැනීමට ද ඇල්ගොරිදම භාවිතා කෙරේ නව දත්ත අයිතමයක් ඇතුළත් කිරීම, නිශ්චිත අයිතමයක් සෙවීම හෝ තේරීම වීම ක්‍රම අතර වේ.

ඩිජිටල් මානව හිමිකම්

යනු මොනවා ද?

මෙතැන් සිට ඉදිරියට අප ඩිජිටල් හිමිකම් යනුවෙන් සඳහන් කළ විට අප අදහස් කරන්නේ ඩිජිටල් මානව හිමිකම් ය. ඩිජිටල් පිටපත් අයිතිය නොවේ. එය අදාළ වන මුත් වෙනත් සාකච්ඡාවකි.

ලෝක ව්‍යාප්ත ජාලය යනු අන්තර්ජාලයේ රූපමය ස්වරූපය යි. එය බොහෝ ජනයා විසින් භාවිතා කරනු ලැබේ. එය අලුතින් හිපදවනු ලැබුවේ 1989දී ය. එහි පළමු දශකයේදී, 1990 ගණන්වලදී, බොහෝ පරිශීලකයන්ට හැකි වූයේ වෙබ් අඩවි තුළ සෙවීමට (Browser) පමණි. අලුත් වෙබ් අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය සඳහා ක්‍රමලේඛ කුසලතා (programming skills) අවශ්‍ය විය. පරිශීලකයන්ට තමන්ගේ ම අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කළ හැකි වූයේ ඊමේල් සහ වැට් (chat) මාර්ගයෙන් පමණි. ඒ වන විට තිබුණු වැදගත් ම ප්‍රශ්නය වූයේ වැඩි පිරිසක් වෙබ් වෙත ගෙන්වාගන්නේ කෙසේ ද යන්නයි.

සංවර්ධිත රටවල මෙන් ම සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල ද අන්තර්ජාල ප්‍රවේශය දැවැන්ත සංවර්ධනයක් ලබා තිබේ. 2018 වසර අවසානය වන විට සමස්ත ලෝක ජනගහනයෙන් අඩකට මදක් වැඩියෙන් අන්තර්ජාලය හා සම්බන්ධ වේ. එක්සත් ජාතීන්ගේ ජාත්‍යන්තර විදුලි සංදේශ සංගමය (ITU) තක්සේරු කර තිබෙන පරිදි ලෝක ජනගහනයෙන් 51.2%ක් හෙවත් බිලියන 3.9ක් ජනයා අන්තර්ජාලය භාවිතා කළ හ. ආසියා පැසිෆික් කලාපයේ අන්තර්ජාලය භාවිතා කරන ජන ප්‍රතිශතය 47%කි. එයින් අදහස් වන්නේ වැඩිපුර ජනයා අද වන විට අන්තර්ජාලයට වඩා සම්බන්ධ වී සිටින නමුත්, තවමත් සේවා සම්පාදනය කරගත නොහැකි විශාල සංඛ්‍යාවක් සිටින බව යි.

MODULE 1

වසර දෙදහස් ගණන්වල මැදදී, සමාජ මාධ්‍ය බිහිවීමෙන් පසු, සෑම අන්තර්ජාල පරිශීලකයකුට ම වෙබ් අන්තර්ගතයන් පාරිභෝජනය කරන්නට මෙන් ම තමන්ට අවශ්‍ය නම් අන්තර්ගතයන් ප්‍රකාශනය කරන්නට ද අවස්ථාව ලැබිණි. මෙමගින් අලුත් අවස්ථා මෙන් ම අභියෝග ද ඇති විය.

ප්‍රගතිශීලී සන්නිවේදනය සඳහා සංගමය (APC) යනු 1990දී සන්නිවේදන යටිතල පහසුකම් සැපයීම සඳහා පිහිටුවන ලද ජාත්‍යන්තර සංවිධාන ජාලයකි. එම පහසුකම් අතර සාමය ගොඩනැගීම, මානව හිමිකම් සහ තිරසරතාවය වෙනුවෙන් ක්‍රියා කරන්නන්ට අන්තර්ජාල පාදක අයදුම්පත් ද ඇතුළත් වේ. 2006දී ඔවුහු අන්තර්ජාල හිමිකම් ප්‍රඥප්තියක් නිර්මාණය කළ හ. එමගින් පහත දැක්වෙන තේමාවන් ආවරණය කරන ලදී.

- සැමට අන්තර්ජාල ප්‍රවේශය
- ප්‍රකාශනයේ සහ සංවිධානය වීමේ නිදහස
- බෙදාහදා ගනු ලබන අධ්‍යාපනය සහ නිර්මාණය - නිදහස් සහ විවෘත මූලාශ්‍ර ඇති මෘදුකාංග සහ තාක්ෂණික සංවර්ධනය
- පෞද්ගලිකත්වය, ආරක්ෂා කිරීම සහ එන්ක්‍රිප්ට් (encryption) කිරීම
- රාජ්‍ය පාලනය සහ අන්තර්ජාලය
- දැනුවත් කිරීම, ආරක්ෂාව සහ හිමිකම් යථාවත් කිරීම

තොරතුරු සන්නිවේදන තාක්ෂණයන් පරිණාමය වන විට, ඩිජිටල් අවස්ථා සහ අභියෝග ද වෙනස් වේ. වසර ගණනාවක් තිස්සේ, මානව හිමිකම් ක්‍රියාකාරකයන්, පර්යේෂකයන් සහ සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම් විසින් ඩිජිටල් හිමිකම් පිළිබඳ විවාදය යාවත්කාලීන කර තිබේ.

⁴ The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet. UNHRC Resolution A/HRC/32/L.20. Adopted on 27 June 2016. http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/32/L.20

⁵ <https://news.itu.int/itu-statistics-leaving-no-one-offline/>

“අන්තර්ජාලය ගෝලීය පොදු අවකාශයකි. එය විවෘත, සැමට පිවිසිය හැකි, ප්‍රගා කරගත හැකි අවකාශයක් විය යුතු ය. වැඩි වැඩියෙන් පිරිස් මේ වෙත ප්‍රවේශය ලබාගන්නා විට, බොහෝ දෙනෙකු පිටමං කිරීම ද සිදු වේ. එය ගෝලීයකරණ ක්‍රියාවලියේදී නිතරම සිදු වන අතර, අන්තර්ජාල ප්‍රවේශයේ ව්‍යාප්තිය විසින් ද සමාජ ආර්ථික විෂමතා ඇති කරනු ලැබේ. එමගින් බොහෝ විට සමාජ සහ ආර්ථික විෂමතා වර්ධනය කරනු ලැබේ. කෙසේ වෙතත්, අන්තර්ජාලය සහ වෙනත් තොරතුරු සන්නිවේදන තාක්ෂණයන් සමාජය බලමුළුගැන්වීමේ, සංවර්ධනයේ සහ අයුක්තියට එරෙහි ප්‍රතිරෝධයේත්, වෙනස් ප්‍රකාශනයේත්, නිර්මාණශීලීත්වයේත් බලවත් මෙවලම් බවට පත් විය හැකි ය.”

ප්‍රගතිශීලී සන්නිවේදනය සඳහා සංගමයේ (APC)
අන්තර්ජාල නිමිකම් ප්‍රඥප්තිය, 2006, ආරම්භක වචන

අන්තර්ජාල භාවිතයේ

ස්ත්‍රී පුරුෂ මාන

කාන්තාවන් සහ පුරුෂයන් විසින් අන්තර්ජාලය භාවිතා කරනු ලබන්නේ වෙනස් අන්දමින්. ඔවුහු අන්තර්ජාලය භාවිතයේදී ලබන අත්දැකීම් වෙනස් ය.

ආරම්භයක් ලෙස, රට අයත් වන කලාපය සහ ආදායම් මට්ටම කුමක් වුවත්, බොහෝ රටවල කාන්තාවන් අන්තර්ජාල පරිශීලකයන් වන්නේ අඩුවෙනි. උදාහරණයක් ලෙස, LIRNEasia ආයතනය විසින් 2018දී ශ්‍රී ලංකාව පුරා කරන ලද සමීක්ෂණයකට අනුව, වයස අවුරුදු 15 - 65 අතර කාන්තාවන් සහ ගැහැණු ළමයින්, එම වයස් කාණ්ඩයේ පුරුෂයින් හට සාපේක්ෂව අන්තර්ජාලය භාවිතා කිරීමේ ඉඩ 34%කින් අඩුම ය.

ඉන්දීය අන්තර්ජාල සහ ජංගම සංවිධානය විසින් නිකුත් කරන ලද, 2017 වසරේ ඉන්දියාවේ අන්තර්ජාලය පිළිබඳ වාර්තාව පවසන පරිදි, එම වසරේ ඉන්දියාවේ අන්තර්ජාල පරිශීලකයන් අතර කාන්තාවන් සිටියේ 30%ක් පමණි.

කාන්තාවන් අන්තර්ජාලගත වූ විට, ඔවුහු විශේෂ ආකාරවල අන්තර්ජාල නිංසනයන්ට මුහුණ දෙති. එසේ වන්නේ, සරලව ම ඔවුන් කාන්තාවන් විම නිසා ය. එවැනි නිංසනයන් සිදුවන නිරන්තරයෙන් සිදු වන අතර ඒවායේ තීව්‍රතාව ඉහළ ය. (මේ පිළිබඳ පසු මොඩියුලවල සාකච්ඡා කරනු ලැබේ).

කාන්තා හිමිකම් ක්‍රියාකාරකයන් සහ ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳ පර්යේෂකයන් විසින් ඩිජිටල් හිමිකම් සහ වගකීම් ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවී දැක්මකින් හා ස්ත්‍රීවාදී දෘෂ්ටි කෝණයකින් විග්‍රහ කරනු ලැබේ. ඔවුන් දැඩි ලෙස පෙනී සිටින්නේ, අන්තර්ජාල සහ සාමාන්‍ය ලෝක අතර වෙනස බොඳ කර දමන සාකච්ඡා ප්‍රවේශයක් වෙනුවෙනි. එයින් අදහස් වන්නේ, සමාජයේ පුළුල්ව පැතිර තිබෙන කාන්තාවන් ඉලක්ක කර හිංසාවට ලක්කිරීම දැන් සයිබර් අවකාශයේ ද අර්ථ දැක්විය හැකි බවයි. එයට අවකාශයන් දෙකෙහිදී ම දැඩි ප්‍රතිචාර දැක්විය යුතු ය.

අන්තර්ජාලයේ ස්ත්‍රීවාදී මූලධර්ම (FPI) මතු වූයේ, තාක්ෂණය සම්බන්ධ කාරණා වර්තමානයට සහ අධ්‍යයනය කිරීමට කාන්තා විමුක්ති ව්‍යාපාරවලට රාමුවක් සපයන ප්‍රකාශනයක් ලෙසයි. අතිශය වැදගත් අන්තර්ජාල අයිතිවාසිකම් සම්බන්ධයෙන් ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවී සහ ලිංගික හිමිකම් දෘෂ්ටි කෝණයක් එමගින් සපයනු ලැබේ. ප්‍රගතිශීලී සන්නිවේදනය සඳහා සංගමය (APC) විසින් මෙම ක්‍රියාවලියට පහසුකම් සපයන ලදී. එය සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම්වල ගෝලීය ජාලයකි.

වර්තමානයේදී පොකුරු පහකට ගොනු කරන ලද මූලධර්ම 17ක් තිබේ. එම පොකුරු පහ වන්නේ, ප්‍රවේශය, වලනය, ආර්ථිකය, ප්‍රකාශනය සහ අන්තර්ගත කරගැනීමයි.

MODULE 1

පූර්විකාවේ මෙසේ සඳහන් වේ: “ස්ත්‍රීවාදී අන්තර්ජාලයක් ක්‍රියාත්මක වන්නේ කාන්තාවන් සහ විවිධාකාර පුද්ගලයන් බල ගන්වමින් හිමිකම් පූර්ණ අන්දමින් භුක්ති විඳීමටත්, සතුට ලබා කර ගැනීමටත්, පුරුෂමූලිකත්වය පිටුදැකීමටත් ය. , වයස, ආබාධ සහිතබව, ලිංගිකභාවයන්, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී අනන්‍යතා සහ ප්‍රකාශන, සමාජ-ආර්ථික මට්ටම්, දේශපාලන සහ ආගමික විශ්වාසය, වාර්ගික සම්භවයන් සහ වාර්ගික සලකුණු කිරීම් ආදී අපගේ චිකිත්‍යකට වෙනස් යථාර්ථ, සංදර්භ සහ විශේෂතා වියට ඇතුළත් වේ. ”

මෙම මූලධර්මවල වැදගත් කරුණක් වන්නේ අන්තර්ජාලයේ දී ඇති වන ප්‍රශ්න බාහිර සමාජයේ සිදු වන දේ සමග ද සමීපව සම්බන්ධ වීමයි. අන්තර්ජාලයේ සහ බාහිර සමාජයේ කරුණු චිකිත්‍යක හා සමපාත වේ. සියලු දෙනාගේ ඩිජිටල් හිමිකම් වෙනුවෙන් පෙනී සිටීමේදී ඒ ගැන අධ්‍යයනය කළ යුතු ය.

අන්තර්ජාලය පිළිබඳ ස්ත්‍රීවාදී මූලධර්ම විසින් පහත දැක්වෙන වැදගත් ප්‍රශ්න ඇසීමට අපට බල කෙරේ:

- ඩිජිටල් රාජ්‍යය වෙත ප්‍රවේශය ඇත්තේ කාට ද?
- එසේ ප්‍රවේශය තිබෙන අයට තමන්ගේ අදහස් හිඳහසේ ප්‍රකාශ කළ හැකි ද?
- එසේ කළහොත් ඇති වන ප්‍රතිඵල මොනවා ද? විශේෂයෙන් ම, දැනටමත් අවදානම්වලට මුහුණ දෙන කණ්ඩායම්වලට කුමක් සිදු වේ ද?
- අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කරන්නේ සහ බෙදාගන්නේ කවුරු ද? එම අන්තර්ගතයන් කෙතරම් ඇතුළත් කරගන්නාසුළු ද?
- ඩිජිටල් ලෝකයේ තිබෙන ප්‍රතිඵල සහ අවස්ථා මොනවා ද? සෑම කෙනෙකුට ම, අවස්ථා වෙත සමාන ප්‍රවේශය ඇති බව තහවුරු කිරීම සඳහා අපට අවශ්‍ය මොනවා ද?

⁷ <https://lirneasia.net/2019/05/afteraccess-findings-from-sri-lanka-released-in-colombo-today-event-report/>

⁸ Read all Feminist Principles of the Internet at: <https://feministinternet.org/en>

“පොදු අවකාශයන් වෙත කාන්තාවන්ට ප්‍රවේශය ලබාදීම නිරතුරුව ම හෙළා දැකිනු ලැබේ. එයට හේතුව වන්නේ පුරුෂයින් පොදු අවකාශයන් තුළදී තම පුරුෂෝත්තමවාදය පාලනය කරගනීමට බැරි වීමයි. තාක්ෂණය භාවිතය වර්ධනය වූ විට, කාන්තාවන් අන්තර්ජාලය භාවිතා කිරීම ද සීමා කරන ලදී. එයට හේතුව කාන්තාවන් එය වෙත ප්‍රවේශය ලබාගන්නට පෙර පුරුෂයින් ඒ වන විටත් එම අවකාශය අත්පත් කරගෙන සිටීමයි. කාන්තාවන් අන්තර්ජාල නිංසනයට නිරතුරුව ම ලක්වීමට හරියට ම හේතුව වන්නේ, ඔවුන් අන්තර්ජාලයේ සුළුතරයක් වීමයි.”

Nighat Dad, ගීතිඥ, මානව හිමිකම් ක්‍රියාකාරීක සහ පතිස්තානයේ

සිප්ටල් හිමිකම් පදනමේ විධායක අධ්‍යක්ෂ

අන්තර්ජාලයේ අදහස්
ප්‍රකාශ කිරීමේ නිදහස

විශ්ව මානව හිමිකම් ප්‍රකාශයේ 19 වන වගන්තිය විසින් අදහස් දැරීමේ හා ප්‍රකාශ කිරීමේ නිදහස ආවරණය කරනු ලැබේ. එයට, නිදහසේ කතා කිරීමේ, ප්‍රකාශයට පත් කිරීමේ සහ ප්‍රචාරය කිරීමේ නිදහස ද, දේශසීමාවලින් තොරව එවැනි තොරතුරු ලබාගැනීමේ අයිතිය තහවුරු කිරීම ද ඇතුළත් වේ. මෙය වහාහි ඩිජිටල් යුගයේ ඉතා වැදගත් හා ප්‍රමුඛ අයිතීන් අතරින් එකකි.

අන්තර්ජාලය පෞද්ගලික සන්නිවේදනය, ස්වයං ප්‍රකාශනය, තොරතුරු බෙදාහදාගැනීම මෙන් ම ප්‍රසිද්ධ කිරීම හා විකාශනය සඳහා ද වැදගත් වේදිකාවක් බවට පත් වී තිබේ. එය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ මානව හිමිකම් වෙනුවෙන් ක්‍රියා කරන්නන්ට බලමුළුගැන්විය හැකි සහ දේශපාලන, සමාජ සහ ආර්ථික ප්‍රතිසංස්කරණ වෙනුවෙන් පෙනී සිටිය හැකි සක්‍රීය අවකාශයක් ලෙස ද මතු වී තිබේ.

මෙම වකවානුවේදී ම, ඉහත කී දෑ යථාර්ථයක් බවට පත් කරන ඩිජිටල් තාක්ෂණයන්ම වාරණය හා මහා පරිමාණ අන්තර්ජාල විසාදැමීම් මගින් තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශය සීමා කිරීම සඳහා ද, කලින් හැකියාව නොතිබුණු තරම් මහා පරිමාණයෙන් රාජ්‍ය විසින් ප්‍රකාශනයට බාධා කිරීම සඳහා ද යොදාගත හැකි ය.

විඛේදනය, අවස්ථා මෙන් ම තර්ජන ද තේරුම් ගැනීම අපට වැදගත් ය.

වර්තමානයේදී පොදුවේ වෙබ් සහ සමාජ මාධ්‍ය විශේෂයෙන් සෑම අයෙකුට ම, ඕනෑම තැනකදී අන්තර්ජාල ප්‍රවේශයෙන් සහ මූලික ඩිජිටල් කුසලතාවලින් තම අදහස් ප්‍රකාශනයට අවස්ථාව ලබා දෙයි. ඇතැම් විට ඒ ගෝලීය පාඨක පිරිසකට ය. එය ෆේස්බුක්, ටිට්ට්ට් වැනි සමාජ මාධ්‍යවල ඩිලොග්, පෝස්ට්, කමෙන්ට් මගින් මෙන් ම, රූප මාධ්‍ය වන ඉන්ස්ටග්‍රෑම් හෝ යූ ටියුබ් මගින් විය හැකි ය. වෙනත් වේදිකාවන් ද දුසිම් ගණන් තිබේ. ඒවායින් වැඩි හරියක් ගාස්තු රහිත සාමාජිකත්වයට ඉඩ දෙන අතර භාවිතය ද පහසු ය. (කේතකරණ කුසලතා අවශ්‍ය නැත.)

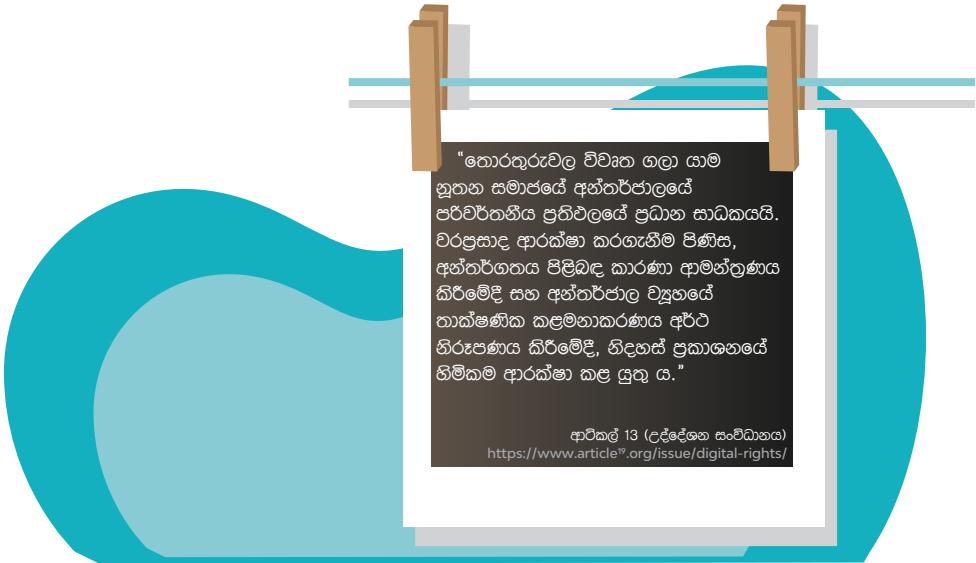
මෑතක් දක්වා ම, පුවත්පත්, රේඩියෝ සහ රූපවාහිනී වැනි ජනමාධ්‍ය සමාගම්වල ප්‍රසිද්ධ කිරීමේ හැකියාව සීමිත විය. ඒවා පිහිටුවීමට සහ පවත්වාගෙන යාමට විශාල ආයෝජන සහ සංස්කාරකවරු හා පුවත්පත් කලාවේදීන් වැනි පුහුණු වෘත්තිකයන් අවශ්‍ය විය. වෙබ් මගින්, අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය හා පළ කිරීම පහසු කරන ලදී.

විමගින්, භූගෝලීය සීමා හා කාල කලාප පුරා විවිධ ප්‍රජා කණ්ඩායම් ඉස්මතු වීම ද සිදු විය. අන්තර්ජාලයේ නිදහස් ප්‍රකාශනය සම්බන්ධ එක් වඩාත් ම වැදගත් අවස්ථාවක් වන්නේ නිශ්චිත පාඨක ප්‍රජාවක් වෙත ළඟාවීමට හා සම්බන්ධ වීමට තිබෙන හැකියාවයි. එය විශේෂයෙන් ම, පුද්ගලයන් ලෙස කතා කිරීමේ නිදහස නොමැති පරිසරයන් තුළ ජීවත් වන පුද්ගලයන්ට වැදගත් වේ.

MODULE 1

“නුදෙක් තොරතුරු ලබාගැනීම නොව, වෙනත් අය සමග සම්බන්ධ වීමේ හැකියාව, අන්තර්ජාලයේ සැබෑ ප්‍රජාතාන්ත්‍රිකයකරණ අංගය බවට පත් වී තිබේ. එය නිදහස් ප්‍රකාශනයේ ප්‍රධාන සම්පතකි,” යි ප්‍රකාශනයේ නිදහස පිළිබඳ කැනේඩියානු ක්‍රියාකාරිණියක වන ලෝරා ට්‍රයිබ් පවසයි.

ශ්‍රී ලංකාවේදී, ප්‍රකාශනයේ නිදහසෙහි අවසන් සීමාව වෙබ් මගින් නියෝජනය වේ. ශ්‍රී ලාංකික සමාජයේ ප්‍රධාන ධාරාවේ මාධ්‍ය වෙත ප්‍රවේශය ඒවා පාලනය කරන්නන් (හිමිකරුවන්, සංස්කාරකවරු) විසින් සියුම් ලෙස වළක්වනු ලැබේ. ඔවුන්ගෙන් වැඩිදෙනෙකු පොදු යහපත වෙනුවෙන් පෙනී සිටින්නේ නැත. ඒ වෙනුවට පෞද්ගලික න්‍යාය පත්‍ර ප්‍රවර්ධනය කරති. නැතිනම්, දැඩි ස්වයං වාරණයක් පවත්වාගෙන යති. මෙයට චදිරිව, වෙබ් විසින්, පුරවැසියන් සඳහා ඉතා වැදගත් විකල්ප අවකාශයක් සපයනු ලැබේ. බොහෝ අය, පොදු වැදගත්කමක් තිබෙන, එහෙත්, බොහෝ විට ප්‍රධාන ධාරාවේ මාධ්‍ය විසින් හරි හැටි වාර්තා නොකරන, නොසලකා හරිනු ලබන හෝ වාරණය කරනු ලබන විවිධ මාතෘකාවන් සාකච්ඡා කිරීමේ මෙම අවස්ථාව ප්‍රයෝජනයට ගෙන තිබේ.

වෛරී ප්‍රකාශ: ප්‍රකාශනයේ

නිදහස අවභාවිතය

ප්‍රකාශනයේ නිදහස යනු සීමාවකින් තොර අයිතියක් නොවේ. එහි සාධාරණ සීමා තිබේ. එසේ අවසර නොලැබෙන එක් ප්‍රකාශන වර්ගයක් වන්නේ වෛරී ප්‍රකාශයි.

අන්තර්ජාලයේ මෙන් ම තත් කාලික සමාජයේ ද වෛරී ප්‍රකාශ වැළැක්වීම පරිස්සමෙන් කළ යුතු කාර්යයකි. අනවශ්‍ය කාර්යයන් හිසා ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් හා ශ්‍රී ලංකාව අත්සන් තබා තිබෙන ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් ගිවිසුම් මඟින් තහවුරු කර තිබෙන ප්‍රකාශනයේ නිදහසට බාධා සිදුවිය හැකි ය.

වෛරී ප්‍රකාශවලට විවිධ අර්ථ නිරූපණ තිබේ. සරලව, වෛරී ප්‍රකාශ යනු ජාතිය, ජනවර්ගය, ආගම, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී අනන්‍යතාව සහ ලිංගික නැඹුරුව මත පදනම් වූ ද්වේශ සහගත ප්‍රකාශ වේ. වැදගත් ම කාරණය වන්නේ වෛරී ප්‍රකාශ, වරදකාරී ප්‍රකාශවලින් වෙනස් වීමයි. එම කාරණා දෙක ඒකාබද්ධ නොකළ යුතු ය. යමෙකු “තිගැස්මට, වරදකාරීත්වයට, කරදරයට” පත් කරන ප්‍රකාශවලට හා අදහස්වලට ද ප්‍රකාශනයේ නිදහස තිබේ. ප්‍රසිද්ධ ගත් කතුවර සල්මන් රෂීඩ් පැවසූ පරිදි, “ප්‍රකාශනයේ නිදහස යනු කුමක් ද? වරදකාරීත්වය සඳහා නිදහස නොමැති නම්, එහි පැවැත්මක් නැත. ”

ශ්‍රී ලංකාවේ වෛරී ප්‍රකාශ තේරුම් ගත යුත්තේ සිවිල් යුද්ධය හා යුද්ධය අවසන් වීමෙන් පසු 2009 සිට මන්දගාමීව සිදුවන සංහිඳියා ක්‍රියාවලිය ඇසුරෙනි. සන්නද්ධ අරගලය විසින් ශ්‍රී ලාංකික සමාජය ජනවාර්ගික, ආගමික සහ දේශපාලනික බෙදීම් ඔස්සේ දැඩි ලෙස ධ්‍රැවිකරණය කරන ලදී. ඒ හේතුවෙන් විවිධ ස්වරූපවල අති ජාතිකවාදයන් ඉස්මතු විය. ජාතික සුවපත් කිරීම වෙනුවට දේශපාලන පක්ෂ විසින් කර තිබෙන්නේ මේවා ප්‍රයෝජනයට ගනිමින් බෙදීම් වැඩි කිරීමයි. (මෙම මොඩියුලය අවසානයේ ඇති සිද්ධි අධ්‍යයනය - 1 කියවන්න.)

වෛරී ප්‍රකාශ සම්බන්ධයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ නීතියෙහි නිදැස් නැත. පවත්නා නීතිය ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන්ට සම්පූර්ණයෙන් අනුගත ය. ප්‍රශ්නය වන්නේ ඒවා ක්‍රියාත්මක වන ආකාරයයි. වෛරී ප්‍රකාශ පිටුදැකීම සඳහා නීත්‍යානුකූල විවේචනයට හා සම්මතයට එරෙහි වීමට ඉඩ දීම ඉතා වැදගත් ය.

MODULE 1

යුනෙස්කෝ සංවිධානය විසින් 2015 වසරේ දී කරන ලද ගෝලීය අධ්‍යයනයකදී මෙසේ සඳහන් කරන ලදී: "(වෛර් ප්‍රකාශවලට) අදාළ ඕනෑම සීමා කිරීමක් හිතියෙන් විග්‍රහ කර තිබිය යුතු ය. එසේ නොමැතිව බලහත්කාරයෙන් ක්‍රියාත්මක නොකළ යුතු ය. ඒවා, සීමා කිරීම සමානුපාතිකව සිදුකරන ලද අනිවාර්යතාවයන් විය යුතු ය. එමගින් නීත්‍යානුකූල ප්‍රකාශවලට කිසිදු බාධාවක් සිදු නොවිය යුතු ය.

එම අධ්‍යයනයේ මාතෘකාව වූයේ 'අන්තර්ජාලයේ වෛර් ප්‍රකාශවලට එරෙහිව කටයුතු කිරීම් ය. එහිදී යුනෙස්කෝ සංවිධානය මෙසේ ද පැවසී ය: "ප්‍රකාශනයට එරෙහි ඕනෑම සීමා කිරීමක් ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන්ට අනුගත වීම අවශ්‍ය ය. එය බලය යෙදවීමක් නොවිය යුතු ය. වෙනත් අයගේ හිමිකම් ද අන්තර්ග්‍රහණය කර ගැනීමේ අරමුණෙහිදී, එම අරමුණු ජාතික ආරක්ෂාව, මහජන සුවිර්තය හෝ මහජන සෞඛ්‍යය විය හැකි ය."

අන්තර්ජාලයේ වෛර් ප්‍රකාශවලට ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ නීතිමය නොවන ක්‍රම කීපයක් යුනෙස්කෝ විසින් නිර්දේශ කර තිබේ. පුද්ගලයන්ට කටයුතු යෙදිය හැකි ය. සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම්වලට වෛර් ප්‍රකාශ නිරීක්ෂණය, ලේඛනගත කිරීම සහ අවස්ථාව ඇති විට, ඒවා බලධාරීන් වෙත නීතිමය කටයුතු සඳහා සාක්ෂි සහිතව වාර්තා කිරීම කළ හැකි ය. අන්තර්ජාල සමාගම් විසින් වැඩි අවධානයකින් කටයුතු කළ යුතු යයි මේ සම්බන්ධව කටයුතු කරන කණ්ඩායම් විසින් බලපෑම් කළ හැකි ය.

කෙටි හෝ දිගුකාලීනව, වෛර් ප්‍රකාශවලට එරෙහිව සැබෑ ආරක්ෂාවන් ගොඩනැගිය හැක්කේ මිනිස් මනස තුළ ය. ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව පුලුල් කිරීම සහ වෛර් ප්‍රකාශවලට එරෙහිව කටයුතු කිරීමට අන්තර්ජාල ප්‍රජාවට ඇති හැකියාවන් වර්ධනය කිරීම මෙහිදී ඉතා වැදගත් ය.

වෛරී ප්‍රකාශ පිළිබඳ ෆෙස්බුක් අර්ථ නිරූපණය

ෆෙස්බුක් නීති හැඳින්වෙන්නේ ප්‍රජා ප්‍රමිතීන් ලෙසයි. එමගින් වෛරී ප්‍රකාශ අර්ථ නිරූපණය කර තිබෙන්නේ, “ආරක්ෂිත ලක්ෂණ ලෙස අප විසින් හඳුන්වනු ලබන, ජාතිය, ජනවර්ග, ජාතික සම්භවය, ආගමික බැඳීම, ලිංගික හැඹුරුව, කුලය, ලිංගිකත්වය, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී අනන්‍යතා සහ නයානක රෝග හෝ ආබාධ සහිතභාවයට එරෙහි සෘජු ප්‍රහාර” ලෙසයි. සංක්‍රමණික තත්වයන්ට යම් ආරක්ෂාවක් ද එමගින් සපයනු ලැබේ.

වෙබ්

වාරණය

අන්තර්ජාලය නිර්මාණය කරනු ලැබුවේ විවෘත වේදිකාවක් වීම පිණිස ය. එහි පාලනය සඳහා වන නිදහස්කාමී ප්‍රවේශය පදනම් වන්නේ විවෘත හා ප්‍රවේශ වීමේ පහසුව තිබෙන අන්තර්ජාලය විවෘත සහ ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවල සාර්ථකත්වයේ මූලධර්මයක් ය යන පදනම මත ය.

කෙසේ වෙතත්, අන්තර්ජාලයේ භාවිතාවන් (සහ අවභාවිතාවන්) තීව්‍රතාව මෙන් ම සංකීර්ණත්වය පැත්තෙන් ද වැඩි වෙමින් තිබේ. එහි සම්භවය සහ මූලධර්මික වටිනාකම් දැඩි පරීක්ෂාවට ලක් වේ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා විවෘත අන්තර්ජාලය (Open Internet for Democracy) නම් කණ්ඩායම මෙසේ පවසයි: "දේශපාලන හා සමාජ කතිකාවන් අන්තර්ජාලය දෙසට යොමු වීම වැඩි වීම හේතුවෙන් ඒ හා සම්පාතව අන්තර්ජාලය සම්මතයට වරෙහිව යාම වැළැක්වීමට, ප්‍රවණ්ඩත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීමට සහ පවත්නා අසමානතා තිරසර කිරීමට භාවිතා කිරීමෙහි ද වර්ධනයක් සිදු වේ. ප්‍රවේශය සහ භාවිතය සම්බන්ධ අසමානතාවලට ද විය වියේ ම සිදු වේ."

අන්තර්ජාලයේ නිර්මාපකයෝ බොහෝ දෙනෙකු ලිබරල් අදහස් දැරූ විද්‍යාර්ථීන් හෝ තාක්ෂණවේදීන් ය. ඔවුන්ගේ දැක්ම තුළ සිය නිර්මාණය විවෘත සහ නිදහස් විය. එහෙත් විය පුළුල් වෙමින් පරිණාමය වන විට, අන්තර්ජාලය පාලනය කළ යුතු ආකාරය පිළිබඳව බොහෝ මතභේදාත්මක, එහෙත් නොවිසඳුණු, විවාද ඇති වී තිබේ.

එහි සැලැස්මේ ස්වභාවය හිසා ම, අන්තර්ජාලය වෙත වෙත ම රාජ්‍යයන් විසින් ජාතික හිතී හා රෙගුලාසි මගින් පාලනය කළ නොහැකි ය. එහෙත්, ඇතැම් රාජ්‍යයන් පෙරහන් කිරීම (filter), නිරීක්ෂණය සහ වෙනත් වාරණයන් සඳහා ක්‍රම සකසාගෙන තිබේ. එමගින් අන්තර්ජාලයේ විවෘතභාවයට බාධා පමුණුවනු ලැබේ. ඇතැම් ප්‍රජාතාන්ත්‍රික රාජ්‍ය පවා, නීතිමය, ආර්ථික සහ ඩිජිටල් මාධ්‍ය විසින් ආරක්ෂාව සම්බන්ධයෙන් ඇති කරන ලද අභියෝග වැනි කාරණා විෂයෙහි විවිධ සීමා කිරීම් සලකා බලා හෝ දැනටමත් ක්‍රියාත්මක කර හෝ තිබේ.

අන්තර්ජාල නිදහස සහ එහි සාධාරණ සීමා පිළිබඳ ගෝලීය විවාද මෙමගින් වැඩි වී තිබේ. ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ, හිඳසුනක් ලෙස, විශේෂයෙන් ම රාජ්‍ය ව්‍යුහයක් විසින් තීරණය කර, එම රජය විසින් ම, පරිපාලන පදනමකින් වෙබ් අඩවි වාරණය කිරීම, ප්‍රකාශනයේ නිදහස සම්බන්ධව සාධාරණීකරණය කළ හැකි සීමාකිරීමක් නොවේ.

"දේශපාලන හා සමාජ කතිකාවන් අන්තර්ජාලය දෙසට යොමු වීම වැඩි වීම හේතුවෙන් ඒ හා සමපාතව අන්තර්ජාලය සම්මතයට වරෙන්ඩය යම වැළැක්වීමට, ප්‍රවණ්ඩත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීමට සහ පවත්නා අසමානතා තිරසර කිරීමට භාවිතා කිරීමේ වර්ධනයක් සිදු වේ. ප්‍රවේශය සහ භාවිතය සම්බන්ධ අසමානතාවලට ද විය විසේ ම සිදු වේ."

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා විවෘත අන්තර්ජාලය

"සයිබර් තර්ජනවලට, අන්තර්ජාල වෛරයට සහ ත්‍රස්තවාදයට, ප්‍රතිචාර දැක්වීමට බොහෝ රාජ්‍යයන්ට ඔවුන්ගේ භාවිතයට නිමිකම්වලට ගරු කරන රාජ්‍යයන් පවා ආරක්ෂාව හා මානව නිමිකම් අතර වැරදි තෝරාගැනීමක් සිදු කළ හැකි ය. උදාහරණයක් ලෙස, ආරක්ෂාවේ හෝ භාමයෙන්, වින්ඩ්ජර් කිරීම (encryption) යටපත් කිරීම හෝ ඔදර ඔව්සරය වැනි නිර්නාමිකත්ව මෙවලම් තහනම් කිරීම හෝ නිදහස් ප්‍රකාශනයට සහ පුද්ගල රහස්‍යභාවයට හැරවෙන කළු ම තර්ජනයකි. වැඩි ආරක්ෂාවක් පිළිබඳ පොරොන්දුව හව තාක්ෂණයන් විසින් පිරිනැමිය හැකි ය. එහෙත්, ඒවා ද රජයන් විසින් භාවිතා කළ හැකි ය. විසේ කරන්නේ ආරක්ෂාවේ හාමයෙනි. පරීක්ෂණයට ලක් වන සමාජයක් බිහි කිරීම නිදහස සහ පෞද්ගලිකත්වයට බාධාවකි."

අන්තර්ජාල සමාජයේ ගෝලීය අන්තර්ජාල වාර්තාව - 2017

පෞද්ගලිකත්වයට

තිබෙන අයිතිය

පෞද්ගලිකත්වයේ අයිතිය ද විශ්ව මානව හිමිකම් ප්‍රකාශයේ 12 වන වගන්තියෙන් සහ ඉන් අනතුරුව විලඞ්ඞන ලද ජාත්‍යන්තර ගිවිසුම් මඟින් තහවුරු කර තිබේ. වර්තමානයේදී දිනෙන් දින වැඩි වන ඩිජිටල් ජීවිතය සහ අන්තර්ජාල සේවා භාවිතය හේතුවෙන් පෞද්ගලිකත්වය ආරක්ෂා කිරීමේ සංකීර්ණතාවය වැඩි වී තිබේ.

තොරතුරු සහ සන්නිවේදන තාක්ෂණයේ දියුණුව විසින් තත්කාලීන සන්නිවේදනයෙහි හා තොරතුරු බෙදාගැනීමෙහි දැවැන්ත සංවර්ධනයක් සිදු කර ඇත. ඒ අතරතුර ම, මෙම තාක්ෂණයන් අනවසර හසුකරගැනීම්වල, විද්‍යුත් පරීක්ෂාවට ලක් වීමේ සහ දත්ත උකහා ගැනීමේ අවදානමට ලක් වේ.

පරම පෞද්ගලික ආරක්ෂාව අන්තර්ජාලයේ නැති දෙයකි. සෑම ක්‍රියාවක් ම ස්වයංක්‍රීයව කොහේ හෝ සුවිගත වෙයි. අවසානයේදී විය හඳුනාගත හැකි ය. මෙම යථාර්ථය තුළ, කෙසේ වෙතත්, පෞද්ගලිකත්වය පාලනයේ සාධාරණ මට්ටමක් නිර්මාණය කිරීමට පුළුවන. එහෙත්, විය ඇත්තට ම සිදු වේ ද යන්න තහවුරු කිරීම තාක්ෂණික සේවා සපයන්නන්ගේ, තාක්ෂණය භාවිතා කරන්නන්ගේ සහ රාජ්‍ය නියාමනයන්ගේ වගකීමකි.

අවාසනාවට මෙන්, බොහෝ අන්තර්ජාල සේවා පරිශීලකයන්, අන්තර්ජාලයේ තිබෙන බහුවිධ පෞද්ගලිකත්ව බොරු වලවල් පිළිබඳ දන්නෙ නැත. ඇතැමෙකු තම පෞද්ගලිකත්වය තමනුත් නොදැන අහිමි කරගනිති.

සයිබර් අවකාශයේ අන්තර් ක්‍රියා සම්බන්ධයෙන් එක් ප්‍රධාන අභියෝගයක් වන්නේ, පොදු සහ පෞද්ගලික ජීවිතවල සීමාවන් බොඳ වී යාමයි. මෙය විශේෂයෙන් ම, සමාජ මාධ්‍යවලට අදාළ වේ. එහි පොදු සහ පෞද්ගලික අවකාශයන් එකට පවතින අතර නිතර එකිනෙකට සමානුපාත වේ.

⁹ <https://openinternet.global/about-open-internet-democracy-initiative>

ඩීජිටල්

වගකීම්

“විශාල බලයක් සමග විශාල වගකීමක් ද ඇති වේ!” මෙය ස්පයිඩර්මන් වික්‍රමකතා පොත්වලින් ජනප්‍රිය කරන ලද ප්‍රසිද්ධ කියමනකි.

මෙම අවවාදය, ඩීජිටල් තාක්ෂණයේ සහ වෙබ් ජාලයේ සෑම පරිශීලකයකුටම අදාළ ය. චිතරම් තොරතුරු ප්‍රමාණයකට ප්‍රවේශය සමග, චිතරම් පුළුල්ව සහ වේගවත්ව සන්නිවේදනය කිරීමට හැකියාව ලැබීමේදී සුවිසල් වගකීමක් ඇති වේ. ඒ විය කරන අතර හොඳින් හැසිරීමට ය.

මෙය සෑම පුද්ගලයකුගේ ම පෞද්ගලික වගකීමකි. විය විවිධාකාරයෙන් පුළුල් වී තිබේ. එක් සාකච්ඡාවකදී, එක් ප්‍රධාන වගකීම් ලැයිස්තුවක කරනු ලැබුවේ මෙසේ ය:

- වටදීම, හිංසා කිරීම්, ලිංගික පණිවුඩ යැවීම් හෝ අනන්‍යතා සොරකම් වාර්තා කිරීමේ වගකීම
- පර්යේෂණ මූලාශ්‍ර දැක්වීමේ වගකීම
- සංගීතය, විඩියෝ සහ වෙනත් දේ නීත්‍යානුකූල ලෙස බාගත කිරීමේ වගකීම
- දත්ත/ තොරතුරු හැකර්වරුන්ගෙන් ආරක්ෂා කර තබා ගැනීමේ වගකීම
- ඔබගේ අනන්‍යතාව සම්බන්ධයෙන් බොරු හොකිරීමේ වගකීම

මාතෘකාව පිළිබඳ වෙනත් සාකච්ඡාවකදී, පහත සඳහන් පෞද්ගලික වගකීම් ඵලදායී ඩීජිටල් පුරවැසිභාවය සම්බන්ධයෙන් සම්බන්ධ කර තිබේ.

- සයිබර් වටදීම: ඔබ වෙතත් ඩීජිටල් පරිශීලකයන් සමග අන්තර් ක්‍රියා කරන අන්දම සම්බන්ධයෙන් ඔබ වගකිව යුතු ය. හිංසාකාරී සම්බන්ධතාවයන්ගෙන් තමන් ආරක්ෂා කරගැනීම ද ඔබගේ වගකීමකි.
- අන්තර්ජාල ආරක්ෂාව: පෞද්ගලික ආරක්ෂාවට හැම විට ම ප්‍රමුඛතාව දිය යුතු ය. අන්තර්ජාල ආරක්ෂාව අදාළ වන්නේ ළමයින්ට, සයිබර් වටදීමවලට, ලිංගිකව හිංසා කරන්නන්ට පමණක් යයි බොහෝ පරිශීලකයෝ වැරදි ලෙස විශ්වාස කරති. චිහෙත්, වයිස් තවත් බොහෝ දේ ආවරණය වේ. සෑම කෙනෙකු ම මූලික ආරක්ෂක පියවර ගත යුතු ය.

- අන්තර්ජාල ආචාර ධර්ම: යතුරු පුවරු කෙටි මං (shortcuts) ද අන්තර්ජාල සන්නිවේදනයට අයත් වේ. එහෙත්, ඇතැම් විට, කෙටි මං හේතුවෙන් අවබෝධයට සහ වෘත්තීය හුවමාරුවලට බාධා සිදු විය හැකි ය. උදාහරණයක් ලෙස, සම්පූර්ණයෙන් ම කැපිටල් අකුරෙන් ටයිප් කිරීම හොඳ අදහසක් නොවේ.
- වැරදිකරුවන් වාර්තා කිරීම: අප ඩිජිටල් වැරදිකරුවන් සමග ගනුදෙනු කිරීමේදී, ඔවුන්ගේ වීම වර්ගව අවසන් වන පරිදි කටයුතු කිරීම ඩිජිටල් පුරවැසිභාවයේ වගකීමකි. එය, අයෝග්‍ය අන්තර්ගතයන් සම්බන්ධයෙන් හෝ සයිබර් වධදීම් සම්බන්ධයෙන් අදාළ සේවාවක් වෙත වාර්තා කිරීම/ පැමිණිලි කිරීම වැනි මූලික දෙයක් විය හැකි ය. වරදෙහි ස්වභාවය සහ තත්වය අනුව, ඔබට නීතිමය අධිකාරීන්ට වාර්තා කිරීමට සිදු විය හැකි ය.
- නීතිමය ආරක්ෂාව: තම රටේ අන්තර්ජාල ක්‍රියා පාලනය කරන නීති පිළිබඳ ඉගෙනීම අන්තර්ජාලයේ තමන් ආරක්ෂා වීමට අයත් වේ. උදාහරණයක් ලෙස, ඔබ ඩිජිටල් පිටපත් නිමිකම් නියාමනය ගැන දන්නවා ද? තේරෙනවා ද? ඔබ මෘදුකාංග සොරකම් කිරීම කරන වෙබ් අඩවි ඔබට හුරු පුරුදු ද? කිසිවෙකු ඔබගේ ඩිජිටල් අනන්‍යතාව සොරකම් කිරීම වළක්වාගන්නේ කෙසේ ද?

අන්තර්ජාලය අසල්වැසියකු ලෙස සැලකීම

ජැක් මරේ චක්සත් ජනපදයේ පාසල් ගුරුවරියකි. ඇය වසර විස්සකට වැඩි කාලයක් ද්විතීයික පාසල් සිසුන්ට තාක්ෂණය ඉගැන්වූ ගුරුවරියකි. ඇය ඩිජිටල් වගකීම පිළිබඳ ප්‍රවේශයක් සම්බන්ධයෙන් පහත දැක්වෙන යෝජනා කරයි.

අන්තර්ජාලය ද අසල්වැසියකු හා සන්සන්දනය කර සිතන්න.

- අන්තර්ජාලයේදී ද ඔබගේ අසල්වැසියා සමග කටයුතු කරන ආකාරයට ක්‍රියා කරන්න.
- පෞද්ගලික තොරතුරු බෙදාගැනීමෙන් වළකින්න. අනෙක් අයගේ පෞද්ගලික තොරතුරු ද ඇසීමෙන් වළකින්න. ඔවුන්ගේ පෞද්ගලිකත්වයට ගරු කරන්න.
- ඔබ අවට පරිසරය ගැන දැනුවත් වන්න. සයිබර් අවකාශයේදී ද ඔබ සිටින්නේ කොතැන ද යන්න දැනගෙන ඉන්න. ඒ අනුව කටයුතු කරන්න.
- ප්‍රජාවේදී මෙන් ම මෙහිදී ද ඔබ කාරුණික නම් අනෙක් අය ද ඔබට කාරුණික වනු ඇත.
- නිර්නාමිකත්වය නිසා ඔබ ආරක්ෂිත යයි නොසිතන්න. එසේ නැත. අයිපී ලිපිනයක් (IP address) මඟින් ඔබව පහසුවෙන් හඳුනාගත හැකි ය. එය කුමක්දැයි සාකච්ඡා කරන්න.
- ඔබේ දැනුම බෙදාහදාගන්න. අන්තර්ජාලයේදී සෙසු අයට උපකාර කරන්න.

සිද්ධි අධ්‍යයන

සිද්ධි අධ්‍යයනය 1: ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුණු පොතෙහි (FACEBOOK) වෛරී ප්‍රකාශ

අන්තර්ජාලයේ පැතිරෙන වෛරී ප්‍රකාශ පිළිබඳ අනතුරු ඇඟවීම් වසර ගණනක සිට සිදු වේ. ඒ ගැන සංවේදී සමාජ ක්‍රියාකාරීන් සහ පර්යේෂකයන් කිහිප දෙනෙක් රැස්වී, විශේෂයෙන් ම ෆේස්බුක්හි වැඩි වන වෛරී ප්‍රකාශ ප්‍රමාණය විශ්ලේෂණය කළ හ.

2014දී කරන ලද විවැනි පළමු දේශීය අධ්‍යයනය විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය විසින් සිදු කරන ලදී. එහි මෙසේ දැක්වේ: "ශ්‍රී ලංකාවේ අන්තර්ජාලයේ වෛරී ප්‍රකාශ වර්ධනය තවත් සංභාරයකට හේතු වන්නේ නැත. එහෙත්, රජයට, සමස්තයක් ලෙස සමාජ, ජනවාර්ගික, සංස්කෘතික සහ ආගමික සහජීවනයට, විවිධත්වයට සහ අවසානයේදී පශ්චාත් යුද ශ්‍රී ලංකාවේ අප සංවිධානය වන හා දැකිය ආකාරය පිළිබඳ විවාදයන්ගේ මධ්‍යයට එමගින් වෙනත් අභියෝග පෙළක් ම ඇති වේ."

'ප්‍රවණ්ඩත්වයට කැමති වීම: ශ්‍රී ලංකාවේ ෆේස්බුක්හි වෛරී ප්‍රකාශ පිළිබඳ අධ්‍යයනයක් ලෙස නම් කරන ලද වාර්ථාව විසින් ශ්‍රී ලංකාවේ ෆේස්බුක් සමූහය 20ක් මාස කීපයක් අධ්‍යයනය කළේ ය. එහිදී අවධානය යොමු කරනු ලැබුවේ 2014 ජූනි මස අලුත්ගමදී මුස්ලිම් ජනයාට එරෙහි ප්‍රවණ්ඩත්වයට ආසන්න පෙර සමයේදී නිර්මාණය කරන ලද අන්තර්ගතයන් කෙරෙහි ය. මෙම අධ්‍යයනය විසින් අන්තර්ජාලයේ වෛරී ප්‍රකාශ යන කාරණාව ද අධ්‍යයනය කරන ලදී. එය සිදු වන්නේ හා අන්තර්ජාලය හරහා පැතිරෙන්නේ කෙසේ ද යන්න අධ්‍යයනය කරන ලදී. එසේම, නිර්මාණය කරනු ලබන්නේ කුමනාකාරයේ අන්තර්ගතයන් ද, කවුරුන් විසින් ද, කුමන පාඨක පිරිසකට ද යන්න ද අධ්‍යයනය කරන ලදී.

ශ්‍රී ලංකාවේ ජනගහනයෙන් 9%ක් වන මුස්ලිම් ජනයා බොහෝ අන්තර්ජාල වෛරී ප්‍රකාශවල සෘජු ඉලක්කය විය. විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රයේ අධ්‍යයනයෙන් සොයාගන්නා ලද පරිදි, වෙනත් විවිධ කණ්ඩායම් ද ඉලක්ක වේ. ඔවුන් අතර මානව හිමිකම් ක්‍රියාකාරකයන්, මධ්‍යස්ථ දේශපාලනඥයන්, ආගමික සංහිඳියාව වෙනුවෙන් පෙනී සිටින පූජ්‍ය පක්ෂය, කාන්තාවන්, සමලිංගික, ද්විත්ව ලිංගික සහ සංක්‍රාන්ති ලිංගික ආදී ප්‍රජාවන් සහ දැඩි මතධාරී සිංහල බෞද්ධ දේශපාලනය සමග එක්ව කටයුතු නොකරන පුරවැසියන් ද වේ.

"අවසාන වශයෙන්, සමාජ දේශපාලනික ප්‍රශ්නයක් වන මෙයට තාක්ෂණික විසඳුමක් නැත," යි විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රයේ පර්යේෂකයන් වන ශිල්පා සමරතුංග හා සංජන හත්තොටුව පෙන්වා දෙති. එමගින් අභියෝගය සාරාංශගත කෙරේ. පරිශීලකයන් සංඛ්‍යාවේ විශාලත්වය, ඉහළ මට්ටමේ අන්තර්ගතයන් ධාරිතාව හා ඒවායේ විවිධත්වය, වෛරී ප්‍රකාශ නිර්මාණය කරන වේගය සහ ඒවා බෙදාහැරෙන වේගය හේතුවෙන් තත්කාලීන නිරීක්ෂණය දුෂ්කර කාර්යයක් බවට පත් කරයි.

ඇතැම් රජයන් විසින්, වෛරී ප්‍රකාශ වැළැක්වීමේ මුඛාවෙන් දේශපාලන විවේචන මර්දනය කිරීමට ගන්නා ක්‍රියාමාර්ග හේතුවෙන් අභියෝගය සංකීර්ණ වේ.

More: <https://www.cpalanka.org/liking-vilence-a-study-of-hate-speech-on-facebook-in-sri-lanka/>

සිද්ධි අධ්‍යයනය 2 : අන්තර්ජාලය වසාදැමීම සහ සමාජ මාධ්‍ය වාරණය කිරීම

ස්ථාවර රැහැන් අන්තර්ජාල ජාල, ජංගම දුරකථන ජාල හෝ ඒ දෙකම සම්බන්ධයෙන් සම්බන්ධතාව පිළිබඳ සිතාමතා සීමාකිරීම් පැනවීම ලෙස ජාලයන් වසාදැමීම අර්ථ නිරූපණය කෙරේ. මෑත වසරවලදී වැඩි වැඩියෙන් රටවල මෙය සිදු වී තිබේ. එමගින් පුරවැසියන්ගේ තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය හා සන්නිවේදනය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය වේ.

බොහෝ අවස්ථාවලදී රාජ්‍ය අධිකාරීන් විසින් විවැනි සීමා කිරීම්වලට හේතු පැහැදිලි කරන්නේ නැත. දක්වා තිබෙන හේතු වර්ග කළ හැකිය. ඒවා නම්, ජාතික ආරක්ෂාව, සාධාරණ මැතිවරණ පැවැත්වීම, විරෝධතා සහ පෙළපාලි මර්දනය සහ ප්‍රධාන පාසල් හෝ පොදු විභාගවල දී වන වංචා වැළැක්වීමයි.

අන්තර්ජාලය වසාදැමීම අන්තර්ජාල නිදහසට බාධා කරන එක්තරා ආකාරයක් ලෙස සැලකිය යුතු ය. ප්‍රකාශනයේ නිදහස ප්‍රවර්ධනය කරන ජාත්‍යන්තර සංවිධානයක් වන ෆ්‍රීඩම් හවුස් (Freedom House) විසින් 2010න් පසු පසුගිය සත් වසර තුළ අන්තර්ජාල නිදහසෙහි බිඳවැටීමක් ලේඛනගත කර තිබේ. අන්තර්ජාල නිදහස නම් වන ඔවුන්ගේ වාර්ෂිකව පළ කරනු ලබන, ලොව පුරා රටවල් 65ක අන්තර්ජාල නිදහස පිළිබඳ පරිපූර්ණ අධ්‍යයනය විසින් ලෝකයේ රටවල් අතරින් 87%ක අන්තර්ජාල පරිශීලකයන් ආවරණය කරනු ලැබේ.

2018 වසරේ අන්තර්ජාල නිදහස පිළිබඳ වාර්තාව මෙසේ සටහන් කරයි: "වසාදැමීම් යනු අන්තර්ජාලයේ දුස්තොරතුරු ප්‍රචාරණයට බාධා කිරීම සඳහා ගනු ලබන අනුචණ පියවරකි. විවැනි සිද්ධිවලදී සේවාව කපාහැරීමෙන් රාජ්‍යයන් විසින් බොහෝ විට සම්පූර්ණ නගරවලට සහ පළාත්වලට සන්නිවේදන මෙවලම් වෙත ඇති ප්‍රවේශය හැකි කර දමනු ලැබේ. එසේ කරනු ලබන්නේ ඒවා දැඩිව ම අවශ්‍ය වෙලාවක ය. කටකතා ප්‍රතික්ෂේප කරන්නටත්, පවුල් සාමාජිකයන් පිළිබඳ සොයාබලන්නටත්, අන්තරාදායක ප්‍රදේශ මගහරින්නටත් ඒවා අවශ්‍ය ය." අන්තර්ජාලය වසාදැමීම් සහ සීමා කිරීම් හිතර හිතර සිදු වන විට, ඒවායේ ආර්ථික සමාජයීය සහ දේශපාලන ප්‍රතිඵල ද වැඩි වේ. ඒවා විවිධ පර්යේෂණ සහ ක්‍රියාධර කණ්ඩායම් විසින් විශ්ලේෂණය කර තිබේ.

“අන්තර්ජාල වසාදැමීමේවල ගැඹුරට විහිදුණු ආර්ථිකමය, තාක්ෂණික සහ අයිතිවාසිකම් සම්බන්ධ බලපෑම් තිබේ. ඒවා මගින් අන්තර්ජාලයේ පරිශීලකයන්ගේ විශ්වාසය යටපත් කරනු ලැබේ. එමඟින් දේශීය ආර්ථිකයට පුළුල් ලෙස බලපෑම් ඇති වේ. වැදගත් අන්තර්ජාලමය රාජ්‍ය සේවාවන්ට සහ රටේ ගෞරවයට පවා විශින් හානි සිදු වේ. ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් ආරක්ෂක අවශ්‍යතා සමඟ මෙම තත්ත්වයන් ද සැලකිල්ලට ගත යුතු ය, “අන්තර්ජාල සමාජය” (ISOC) විසින් 2017 නොවැම්බර් මස ප්‍රතිපත්ති සාරාංශයකින් පැවසී ය.

2019 ජුනි දක්වා, ශ්‍රී ලංකාවේ සමාජ මාධ්‍ය වාරණ හතරක් සිදු වී තිබේ. පළමුවැන්න සිදු වූයේ 2018 මාර්තු මස නැගෙනහිර හා මධ්‍යම පළාත්වල ඇති වූ මුස්ලිම් විරෝධී ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රියා මධ්‍යයේ ය. 2019 අප්‍රේල් 21 පාස්කු ඉරිදා ප්‍රහාරවලින් පසු ද රජය විසින් ප්‍රධාන සමාජ මධ්‍ය වේදිකා අවස්ථා තුනකදී සමස්තයක් ලෙස දින 16ක් වසා දැමුවේ ය. මෙම සම්බාධකවල ඵලදායිතාව පිළිබඳ පුළුල් විවාදයක් තිබේ. බොහෝ පරිශීලකයන් වර්ථමානව ප්‍රොක්සි සර්වර්ස් (virtual proxy servers) හෙවත් VPN මගින් එම වාරණය කරන ලද වේදිකා වෙත ප්‍රවේශය සලසා ගන්නා ලදී. වෛරී ප්‍රකාශ සහ දුස්තොරතුරු ප්‍රචාරයේ කැපී පෙනෙන අඩුවක් සිදු වී නැති බව දත්ත විශ්ලේෂණ මගින් පෙන්නුම් කරන ලදී. එහෙත්, වාරණය කරනු ලැබුවේ ඒවා වැළැක්වීම සඳහා බව කියමිනි.

More at: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2018/rise-digital-authoritarianism>
<https://www.internetsociety.org/wp-content/uploads/2017/11/ISOC-PolicyBrief-Shutdowns-20171109-EN.pdf>

සාකච්ඡා

මාතෘකා

මෙහි දැක්වෙන්නේ මෙම මාතෘකාව වැඩිදුර හැඳූරීම සඳහා ප්‍රශ්න සහ සාකච්ඡා මාතෘකා කීපයකි.

- අන්තර්ජාලය (සයිබර් අවකාශ) සහ බාහිර භෞතික අවකාශය අතර වෙනස තව දුරටත් ව්‍යාප්ත වීමේ දැඩි වකක් නොවේ. මේ දෙක සමපාත වීමේ හාකියාව වැඩි ය. ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් සහ අන්තර්ජාලය භාවිතා කිරීම සම්බන්ධ ඔබගේ අත්දැකීම් පාදක කරගෙන මේ පිළිබඳ සාකච්ඡා කරන්න.
- පෞද්ගලිකත්වය ආවරණය කරන 12 වගන්තියට සහ අදහස් දැරීමේ සහ ප්‍රකාශනයේ නිදහස ආවරණය කරන 19 වගන්තියට විශේෂ අවධානය යොමු කරමින් විශ්ව මානව හිමිකම් ප්‍රකාශය සාකච්ඡා කරන්න.
- ප්‍රකාශනයේ නිදහස ඇතැම් පුද්ගලයන් කම්පනයට, වැරදිකාරීත්වයට, කලබලයට පත් කරන ජනප්‍රිය නොවන මත සහ අදහස් දක්වා ද ප්‍රකාශනයේ නිදහස විහිදේ. ඔබ මෙයට එකඟ ද?
- අන්තර්ජාලයේ වෛර් ප්‍රකාශ පිටුදැකීමෙහි ලා මතු වන ප්‍රධාන අභියෝග මොනවා ද? දේශපාලකයන් සහ ආණ්ඩු විවේචනය කිරීම වෛර් ප්‍රකාශ ස්වරූපයක් ද? සාකච්ඡා කරන්න.
- ඩිජිටල් පෞද්ගලිකත්වය, පරීක්ෂාවට ලක් වීම සහ එන්ක්‍රිප්ට් කිරීම (encryption) එකිනෙකට සම්බන්ධ ද? අන්තර්ජාලය තුළ පරම පෞද්ගලිකත්වයක් නැති හෙයින් සෑම පරිශීලකයකුට ම හැකි තරම් දුරට ඩිජිටල් පෞද්ගලිකත්වය ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා ගත හැකි ප්‍රායෝගික ආරක්ෂණයන් මොනවා ද?
- අන්තර්ජාලයේ ස්ත්‍රීවාදී මූලධර්ම 17 හදාරන්න. සුරක්ෂිත, වඩා වගකීම් සහගත සහ ඵලදායී වෙබ් භාවිතාවක් සැමට තහවුරු කිරීමට විය දායක වන්නේ කෙසේදැයි හඳුනාගන්න.
- 'අන්තර්ජාලයේ නිදහසී යනු ලොව පුරා ඒ පිළිබඳව කරනු ලබන වාර්ෂික අධ්‍යයනයකි. වය ඉදිරිපත් කරනු ලබන්නේ එක්සත් ජනපද ක්‍රියාධර කණ්ඩායමක් වන ෆ්‍රීඩම් හවුස් විසිනි. අන්තර්ජාලයේ නිදහස පිළිබඳ අලුත් ම වාර්තාව අධ්‍යයනය කර ඔබගේ රට සම්බන්ධයෙන් කරනු ලබන තක්සේරුවට ඔබ එකඟ වනවා ද යන්න සාකච්ඡා කරන්න. <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-net>
- ශ්‍රී ලංකාව ඇතුළු රජයන් සමස්ත අන්තර්ජාල වසා දැමීම හෝ සමාජ මාධ්‍ය සහ/ හෝ වැටී යෙදුම් තෝරාගෙන ජාතික ආරක්ෂාව, හිතියේ හා සාමය, සාධාරණ මැතිවරණ ආදී පදනම් මත වාරණය කිරීම් සිදු කරති. විවැහි වෙනස්කම් රහිත වාරණය කිරීම් කිසියම් තත්වයක් තුළ සාධාරණීකරණය කළ හැකි ද? සාකච්ඡා කරන්න.

ඉගෙනුම්
ප්‍රතිඵල

මෙම මොඩියුලය අවසානයේදී ඔබට පහත දැක්වෙන කාරණා සම්බන්ධයෙන් අවබෝධයක් ලැබී තිබේ.

- සෑම ඩිප්ටල් හිමිකමක් ම සයිබර් අවකාශයේදී මානව හිමිකම් ය. මෙම හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම භෞතික ලෝකයේ සිදුවන දේ සමග සමීපව සම්බන්ධ ය.
- ඇතැම් මානව හිමිකම් සයිබර් අවකාශයට විශේෂයෙන් අදාළ ය. ඒ අතරට ප්‍රකාශනයේ නිදහස, දත්ත ආරක්ෂා කරගැනීමේ සහ පෞද්ගලිකත්වයේ නිදහස සහ සංවිධානය වීමේ නිදහස අයත් වේ.
- මෑත වසරවලදී අන්තර්ජාලය වෙත මූලික පිවිසුම වේගයෙන් වර්ධනය වී තිබේ. (වසර 2018 වන විට මානව වර්ගයාගෙන් අඩක් පමණ විය භාවිතා කරති). සෙසු පිරිස සම්බන්ධ කරගැනීම වැදගත් අරමුණකි.
- ඩිප්ටල් සහ වෙබ් මෙවලම් යනු දෙපැත්ත කැපෙන කිණිස්සක් වැනි ය. එමඟින් මානව හිමිකම් සපුරාගැනීම ඇති කළ හැකිවා මෙන් ම, අන්තර්ගතයන් වාරණය කිරීමෙන් සහ අන්තර්ජාලය සම්පූර්ණයෙන් වසාදැමීමෙන් හෝ පරීක්ෂාවට ලක් කිරීම මඟින් ප්‍රකාශනයට බාධා පැමිණවීමෙන් තොරව වෙත ප්‍රවේශය වැළැක්වීමට ද වියට පුළුවන.
- වෛර් ප්‍රකාශ බාහිර භෞතික අවකාශයේ මෙන් ම අන්තර්ජාලයේ ද තිබේ. සමාජයන් ඒ දෙකම සම්බන්ධයෙන් එකම අකාරයෙන් ම ප්‍රතිචාර දැක්විය යුතු ය: සත්‍ය වශයෙන් ලෝකයට හානි කළ හැකි ප්‍රකාශනවලට ප්‍රතිචාර දක්වන ගමන් හිතනානුකූල විවේචනයට ඉඩ දිය යුතු ය.
- වෛර් ප්‍රකාශවලට එරෙහි නීති අවශ්‍ය ය. එහෙත්, ඒවා ප්‍රමාණවත් නැත. පුරවැසි අධ්‍යාපනය, ඩිප්ටල් සාක්ෂරතාව වර්ධනය කිරීම සහ සංවාදයේ යෙදීම සඳහා අන්තර්ජාල සමාජයේ හැකියාවන් ශක්තිමත් කිරීම නීතිමය නොවන මූලෝපායන් අතර තිබේ.
- අන්තර්ජාලය නිර්මාණය කරනු ලැබුවේ විවෘත ගෝලීය වේදිකාවක් ලෙස ය. එහි සැලැස්ම විසින් ම එය කිසිදු රජයකට පාලනය කළ නොහැකි අවකාශයක් බවට පත් කර තිබේ. එහෙත්, ඇතැම් රජයන් තම රට තුළ අන්තර්ගතයන් පෙරහන් කිරීමට සහ වාරණය කිරීමට ක්‍රමෝපායන් සකසාගෙන තිබේ.
- සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම් විසින් ගෝලීය අන්තර්ජාලය වඩා අන්තර්ග්‍රහණය කරගන්නාසුළු, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳ සංවේදී, සහභාගී සහ ආරක්ෂිත අවකාශයක් බවට පත්කිරීම සඳහා අදහස් නායකත්වය සපයා තිබේ. පසුගිය කාලය තුළ, අන්තර්ජාල හිමිකම් ප්‍රඥප්තිය, අන්තර්ජාලය පිළිබඳ ස්ත්‍රීවාදී මූලධර්ම සහ වෙනත් වැදගත් ලේඛන මඟින් මේ සඳහා ක්‍රියාකාරී දායකත්වය දක්වා තිබේ.

වැඩිදුර

කියවීම්

එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ අදහස් දැරීමේ හා ප්‍රකාශනයේ නිදහස ප්‍රවර්ධනය කිරීම පිළිබඳ විශේෂ මැදිහත්කරු
<https://www.ohchr.org/en/issues/freedomopinion/pages/opinionindex.aspx>

එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ පෞද්ගලිකත්වයේ හිමිකම පිළිබඳ විශේෂ මැදිහත්කරු
<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Privacy/SR/Pages/SRPrivacyIndex.aspx>

අන්තර්ජාලයේ නිදහස: ලොව පුරා අන්තර්ජාල නිදහස පිළිබඳ වාර්ෂික අධ්‍යයනයන්
<https://freedomhouse.org/report-types/freedom-net>

2017 ගෝලීය අන්තර්ජාල වාර්තාව: අපගේ ඩිජිටල් අනාගතය දෙසට මග. අන්තර්ජාල සමාජය, 2017.
<https://www.internetsociety.org/globalinternetreport/>

ප්‍රගම් සන්නිවේදනය සඳහා සංගමය (APC)
<https://www.apc.org/>

ප්‍රචණ්ඩත්වයට කැමැත්ත දැක්වීම: ශ්‍රී ලංකාවේ ෆේස්බුක්හි වෛර් ප්‍රකාශ සම්බන්ධ අධ්‍යයනයක්, විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය, 2014
<https://www.cpalanka.org/liking-violence-a-study-of-hate-speech-on-facebook-in-sri-lanka/>

Article 19 (ප්‍රකාශනයේ නිදහස පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමක්) ඩිජිටල් හිමිකම් සංරක්ෂණාගාරය:
<https://www.article19.org/issue/digital-rights/>

Electronic Frontier Foundation (EFF)
<https://www EFF.org/>

යුරෝපා කවුන්සිලයේ ප්‍රකාශනයේ නිදහස වෙබ් අඩවිය
<https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/internet-freedom1>

එකම කාසියේ දෙපැත්ත - පෞද්ගලිකත්වය සහ ප්‍රකාශනයේ නිදහස

Privacy International විසින් අධ්‍යයනයක්
<https://privacyinternational.org/blog/1111/two-sides-same-coin-right-privacy-and-freedom-expression>

වැඩිදුර

මූලාශ්‍ර

EROTICS: ලිංගිකත්වය සහ අන්තර්ජාලය අතර සම්බන්ධය පිළිබඳ කටයුතු කරන ක්‍රියාකාරකයක්ගේ සහ පර්යේෂකයන්ගේ අන්තර්ජාල ජාලයක්
<https://erotics.apc.org/>

Gender and Internet Governance eXchange: අන්තර්ජල පාලනයේ ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවලිය සහ සංවර්ධනය සම්බන්ධයෙන් කාන්තා සහභාගිත්වයේ හිමිකම් සහ ලිංගික හිමිකම් අතර පරතරය සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම
<http://gigx.events.apc.org/en/home-page/>

Gender Evaluation Methodology: ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳ සිතමින් තොරතුරු සහ සන්නිවේදන තාක්ෂණය ඇගයීම
<http://www.genderevaluation.net/>

GenderIT.org: ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය සහ තාක්ෂණික ප්‍රතිපත්තිය කෙරෙහි අවධානය යොමුකරන ලොව පළමු වෙබ් අඩවිය
<https://www.genderit.org/>

Take Back the Tech! කාන්තාවන්ට චිරෙහි ප්‍රවණ්ඩත්වය පිටුදැකීම සඳහා තාක්ෂණය පාලනය කිරීමේ ඉල්ලීමක්
<https://www.takebackthetech.net/>

MODULE 2

සිසුවා
සන්නිවේදනය

ඩිජිටල් සන්නිවේදනය

මානවයන් වන ඔහුලව සන්නිවේදනය කරන ජීවීන් පිරිසකි. එකිනෙකා සමග සන්නිවේදනය කිරීමට අප විසින් භාෂාව සහ මාධ්‍ය සංවර්ධනය කරගෙන තිබේ.

අප තොරතුරු හා අදහස බෙදාහදාගැනීමට පමණක් නොව ඒවා කථනයන් ලෙස පෙළගස්වාගැනීමටත් කැමති ය. එහෙයින් අපි කතන්දර කියන්නන් වෙමු. කතන්දර කීම මානව ශිෂ්ටාචාරය තරම් ම පැරණි ය.

වර්තමානයේදී ඩිජිටල් මෙවලම් සහ අන්තර්ජාලය විසින් වේගවත් සන්නිවේදනයට සහ පුළුල් පාඨක ප්‍රජාවක් වෙත පිවිසීමට අවස්ථාව ලබා දෙයි. ඕනෑම පුද්ගලයකුට සුහුරු දුරකථනයක් සහ අන්තර්ජාල සම්බන්ධයක් සඳහා මූලික ප්‍රවේශ උපකරණ සමගින් තම අදහස් සමස්ත ලෝකයට ම බ්ලොග්, සමාජ මාධ්‍ය, පොඩ්කාස්ට් (podcasts) සහ වෙනත් මාධ්‍ය ඔස්සේ ප්‍රචාරය කළ හැකි ය.

මෙමගින් සන්නිවේදනය ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය වී තිබේ. විවැනි මහා බලයක් සමග සුවිසල් වගකීමක් ද තිබේ.

සන්නිවේදනය යනු පුද්ගල ප්‍රකාශනය පමණක් නොවේ. එය තොරතුරු පර්යේෂණයට, සංවිධානයට සහ පුද්ගලයන් බලමුළුගැන්වීමටත් ප්‍රජාවන් ගොඩනැගීමටත් මෙවලමකි. දුරස්ථ ස්ථානවලත්, විවිධ කාල කලාපවලත් ජීවත් වන මිනිසුන්ට ඩිජිටල් සන්නිවේදනය ඔස්සේ සම්බන්ධ විය හැකි ය. තොරතුරු බෙදාගත හැකි ය. සහයෝගයෙන් කටයුතු කළ හැකි ය.

සන්නිවේදනය වඩා සාර්ථක වන්නේ එය ද්විමාර්ගික ක්‍රියාවලියක් වන විට ය. ජන සන්නිවේදනය බොහෝ විට අන්තර්ගත නිර්මාපකයන්ගේ සිට ග්‍රාහකයන් වෙත ඒක මාර්ග සන්නිවේදනයකි. එයට පරස්පරව, අන්තර්ජාල සන්නිවේදනය දෙපැත්තට ම සිදු විය හැකි ය. වෙබ් විසින් අන්තර්ක්‍රියාකාරීත්වය සහ සහභාගිත්වය පහසු කරයි. අන්තර්ජාලයට පිවිසෙන හැම කෙනෙකුට ම අරමුණක් සහිතව, පරිකල්පනය හා ආචාරශීලීත්වය ඇතිව මෙම මෙවලම් භාවිතා කළ හැකි ය.

සන්නිවේදනයේ වැදගත් මූලිකාංගයක් වන්නේ සවන්දීමේ කලාවයි. තත්කාලීනව තොරතුරු හුවමාරු සහ අදහස් හුවමාරු කරගැනීම ප්‍රයෝජනවත් ය. එහෙත් ඇතැම් විට අපි ප්‍රමාණවත් සිතාබැලීමකින් තොරව ප්‍රතිචාර දක්වන්නෙමු. සමාජ මාධ්‍යයක උණුසුම් විවාදයක් මැද අප විසින් පවසන ලද දේ ගැන අපි ඇතැම් විට කණගාටු වන්නෙමු.

මෙම මොඩියුලයේ අප ආචරණය කරන්නේ ඵලදායී සන්නිවේදනය සහ ඩිජිටල් මෙවලම් ආචාරධාර්මික ලෙස භාවිතය පිළිබඳ මූලික කරුණු කීපයකි. එය වඩා සිතාමතා සහ වගකීම් සහගත ලෙස ඩිජිටල් සන්නිවේදනය පෞද්ගලික හා පොදු මට්ටම්වලදී භාවිතා කිරීම සඳහා දළ මාර්ගෝපදේශයක් ලෙස සලකන්න.

ප්‍රධාන යෙදුම්

ඩිජිටල් සන්නිවේදනය යන යෙදුමට විවිධ අරුත් තිබේ.

තාක්ෂණික වශයෙන් ගත් කල, විශින් අදහස් වන්නේ ඩිජිටල් සන්නිවේදන පහසුකම් භාවිතා කරමින් සාර්ථක ලෙස සංඥා සම්ප්‍රේෂණය කිරීම සහ ලබාගැනීමයි. විය විදුලි සංදේශ, විකාශ හෝ අන්තර්ජාලය විය හැකි ය.

ඩිජිටල් සන්නිවේදනය යනුවෙන් තවදුරටත් අදහස් වන්නේ තම පණිවුඩය ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් සහ අන්තර්ජාලය භාවිතා කරමින් සන්නිවේදනය කරන පුද්ගලයන් සහ කණ්ඩායම් ය. විවැනි සන්නිවේදනයක් පෞද්ගලික හෝ පොදු හෝ විය හැකි ය.

ඩිජිටල් කතන්දර කීම යනුවෙන් අදහස් වන්නේ විවිධ ස්වරූපවල ඩිජිටල් කථනයන් ය. උදාහරණයක් ලෙස වෙබ් පාදක කතා, අන්තර්ක්‍රියාකාරී කතා, වෘත්තාන්තමය පරිගණක ක්‍රීඩා, ශ්‍රව්‍ය හා දෘෂ්‍ය අන්තර්ගතයන් ආදිය සැලකිය හැකි ය. ඩිජිටල් කතන්දර කියන්නෙකු යනු ජීවන අත්දැකීම්, අදහස් හෝ හැඟීම් කතන්දර සහ ඩිජිටල් මාධ්‍ය භාවිතයෙන් කීමේ අවශ්‍යතාව ඇති ඕනෑම අයෙකි.

මූලෝපායික සන්නිවේදනය විසින් සියලු සංවිධානවල, රජයන්ගේ මෙන් ම උද්දේශන හා ක්‍රියාධර කණ්ඩායම්වල ද ධාරිතාවන් අධ්‍යයනය කරනු ලැබේ. විසේම, අරමුණු සහිත සන්නිවේදනයේ ද යෙදේ.

සන්නිවේදනයේ

විවිධ ස්වරූප

ඩිජිටල් සන්නිවේදන ක්‍රම, මෙවලම් සහ මාධ්‍යයන් පසුගිය වසර ගණන තුළ පුළුල් වෙමින් තිබේ. පහත දැක්වෙන්නේ වඩාත් ම සුලබ ඒවා ය.

- අන්තර්ජාලය යනු ලොව විශාලතම සන්නිවේදන පරිගණක ජාලයයි. එමගින් කුඩා, ගෘහස්ථ, විද්‍යාර්ථී, ව්‍යාපාරික සහ රාජ්‍ය ජාලයන් මිලියන් ගණනක් එකට සම්බන්ධ කරයි. ඒවා තුළ විවිධාකාරයේ තොරතුරු අඩංගු වේ. මෙම නම ඇතැම් විට ජාලය ලෙස ද කෙටි වේ.
- ලෝක ව්‍යාප්ත ජාලය (“WWW” හෝ වෙබ්) යනු අන්තර්ජාලයේ ප්‍රමුඛ ම කොටසයි. එහි වෙබ් අඩවි සහ වෙබ් පිටු තිබේ. එය මූලින් ම නිර්මාණය කරනු ලැබුවේ 1989දී ටීම් බර්නස්-ලී විසිනි. ඒ HTML ඔස්සේ ය. වෙබ් අඩවි සමන්විත වන්නේ අධිපඨිත සම්බන්ධතා (hypertext links) ඔස්සේ ය. ඒවා ලියනු ලබන්නේ HTML භාෂාවෙනි.
- විද්‍යුත් තැපෑල (ඊමේල්) යනු ඊමේල් ලිපිනයක් (ගිණුමක්) හිමි පුද්ගලයන්ට විද්‍යුත් ඉලෙක්ට්‍රොනික් ක්‍රමයට පණිවුඩ යැවිය හැකි සහ ලබාගත හැකි අන්තර්ජාල සේවාවකි. ඒවා වේගයෙන් යවනු ලබන ලියුම් වැනි ය.
- වොයිස් ඕවර් අන්තර්ජාල ප්‍රොටෝකෝලය (VoIP) යනු අන්තර්ජාලය හරහා දුරකථන ඇමතුම් ලබාගත හැකි ක්‍රමයකි. ප්‍රසිද්ධ ම උදාහරණය ස්කයිප් වේ. මෙම තාක්ෂණය භාවිතයෙන් වියදම අඩු වේ. එයට නිශ්චිත දුරකථන සේවාවක් අවශ්‍ය නැත. වර්තමානයේදී බොහෝ සේවා විසින් මෙම පහසුකම සපයනු ලැබේ. බොහෝ සේවාවන්ගේ හඬ මෙන් ම වීඩියෝ ඇමතුම් ගැනීමේ පහසුව ද තිබේ. එහෙත්, වීඩියෝ ඇමතුම් වෙනුවෙන් දත්ත වැය වේ.
- ජංගම දුරකථන යනු අතේ ගෙන යා හැකි කුඩා උපකරණයකි. එය භාවිතා කරමින් ඕනෑම තැනක සිට ඕනෑම වේලාවක සන්නිවේදනය කළ හැකි ය (සංඥා ආවරණය (signal coverage) තිබේ නම්). ආසියාවේ සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල ජංගම දුරකථන වෙළඳපොළේ තවමත් වැඩිපුර විකිණෙන්නේ අක්ෂර පණිවුඩ (text messages) යැවිය හැකි, හඬ ඇමතුම් ගත හැකි දුරකථනයයි. ඒවායේ එක්කෝ අන්තර්ජාල පහසුකම් නැත. එසේ නොවේ නම් ඇත්තේ ඉතා මඳ ධාරිතාවකිනි. ඒවාට සාපේක්ෂව, විශේෂාංග දුරකථනයක බහුමාධ්‍ය වෙනුවෙන් අමතර පහසුකම් තිබේ (ජායාරූප, සංගීතය වැනි). ඒවායේ අන්තර්ජාලය වෙත පිවිසීමේ හැකියාව ද තිබේ. ජංගම දුරකථනයක් සුහුරු දුරකථනයක් (smartphone) වන්නේ ඇන්ඩ්‍රොයිඩ්, iOS වැනි මෙහෙයුම් පද්ධතියක් භාවිතා කරන විට ය. ඒ හරහා ඇප් (apps) ධාවනය කළ හැකි ය. සුහුරු දුරකථනවල සාමාන්‍යයෙන් ස්පර්ශක තිරයක් තිබේ. එම තිරයෙන් එහි මුහුණතෙන් 75%ක්වත් ආවරණය වේ. සියලු සුහුරු දුරකථනවලින් අන්තර්ජාලයට පිවිසිය හැකි ය.

- සමාජ මාධ්‍ය යනු වෙබ් අඩවි වර්ගයකි. ඒවා, පරිශීලක සහභාගීත්වය හා සහ පරිශීලකයා විසින් නිර්මාණය කරනු ලබන අන්තර්ගතයන් මත පදනම් වන වෙබ් අඩවි හා ඇස්වලින් සමන්විත වේ. එමගින් එකිනෙකා සමග ගනුදෙනු කිරීමට සහ අන්තර්ගතයන් නිෂ්පාදනයට, ඉදිරිපත් කිරීමට සහ ප්‍රවර්ධනය කිරීමට ද ප්‍රාදේශීය, දේශීය, විදේශීය, ගෝලීය වශයෙන් පාඨකයන් සමග සම්බන්ධ වීමට ද හැකියාව ලැබේ. සමාජ මාධ්‍ය අතරට, වෙබ් සංසද, විකි, ඩ්‍රොප් හා ෆෙස්බුක්, ඉන්ස්ටග්‍රෑම්, යූටියුබ්, පින්ටරෙස්ට්, ටිට්ට් වැනි සේවා ද අයත් වේ. මෂත කාලයේදී සමාජ මාධ්‍ය හේතුවෙන් සුහුරු දුරකථන භාවිතය ද වැඩි විය.
- ක්ෂණික පණිවුඩ (IM) යනු අන්තර්ජාලය ඔස්සේ තත්කාලීනව පණිවුඩ හුවමාරු කරගැනීමයි. මෙවැනි ඇතැම් යෙදවුම් මගින් ඒ මොහොතේ ටයිප් කරනු ලබන අක්ෂර, අකුරෙන් අකුර සම්ප්‍රේෂණය කිරීමේ හැකියාව තිබේ. වඩාත් ඉහළ මට්ටමේ සේවාවන්ට ලිපිගොනු හුවමාරුව, ක්ලික් කළ හැකි හයිපර්ලින්ක් (hyperlinks), වොයිස් ඕවර් අන්තර්ජාල ප්‍රොටොකෝල (Voice over IP) හෝ විඩියෝ වැට් ද අඩංගු වේ. මෙවැනි සේවා රැසක් තිබේ. ඇතැම් ඒවා සමාජ මාධ්‍ය අඩවි වෙත සම්බන්ධ ය. සෑම IM සේවාවක් ම, තමන්ට ම හිමි මෘදුකාංග සේවාදායක සේවාවක් වෙතම වැඩසටහනක් ලෙස ඉදිරිපත් කරයි. එසේ නැතිනම් එය ඉවිසරයකට සම්බන්ධ ය. WhatsApp, Viber, Facebook සහ Messenger ශ්‍රී ලංකාවේ ජනප්‍රිය IM සේවා ය.
- SMS (කෙටි පණිවුඩ සේවා) යනු අක්ෂර පණිවුඩ සේවාවකි. එය බොහෝ දුරකථනවල, අන්තර්ජාලයේ සහ ජංගම දුරකථනවල තිබේ. එමගින් ජංගම උපකරණවලින් නිශ්චිත අක්ෂර ගණනකට සීමා වූ කෙටි පණිවුඩ යැවිය හැකි ය. මෂත කාලයේදී වෙනත් ඊට වඩා දියුණු සේවා හඳුන්වා දීම නිසා කෙටි පණිවුඩ ජනප්‍රියත්වය අඩු විය. එහෙත්, කෙටි පණිවුඩ වර්තමානයේදී ද වැදගත් තාක්ෂණයකි. උදාහරණයක් ලෙස යම් ස්ථානයක සිට ආපදා අවදානම් පූර්වයෙන් දැනුවත් කිරීමේ සේවා සැලකිය හැකි ය.
- ඩ්‍රොග් යනු තොරතුරු සහ මතවාද ඇතුළත් වෙබ් අඩවියකි. සාමාන්‍යයෙන් එය මෙහෙයවනු ලබන්නේ එක් කර්තෘවරයකු විසිනි. එම කර්තෘවරයාට ඩ්‍රොග්කරුවකු යයි කියනු ලැබේ. ඩ්‍රොග්කරණයට පෙර පරිශීලකයන්ට වෙබ් අන්තර්ගතයක් නිර්මාණය කිරීමට HTML කේතකරන කුසලතා අවශ්‍ය විය. ඩ්‍රොග් විසින් අන්තර්ජාල ප්‍රවේශය ඇති ඕනෑම කෙනෙකුට අන්තර්ජාලයේ ප්‍රකාශනය සිදු කළ හැකි අන්තර්ගතයන් කළමනාකරණය කිරීමේ පද්ධති හඳුන්වා දෙන ලදී. ඒවා භාවිතයට පහසු ය. ඩ්‍රොග් අවකාශයේ වැඩිපුර ඇත්තේ පුද්ගල ඩ්‍රොග් වුව සාමූහික ඩ්‍රොග් ද තිබේ. ඒවාට කර්තෘවරුන් සමූහයක් විසින් ලිපි යොමු කරනු ලැබේ. ඇතැම් ආයතන විසින් ද විවෘත සංවාද පවත්වා ගෙන යනු පිණිස ඩ්‍රොග් පවත්වාගෙන යනු ලැබේ. ඒ තමන්ගේ වෙබ් අඩවියට අමතරව ය.

අන්තර්ජාලය සහ වෙබ් යනු එකක් නොවේ

අන්තර්ජාලය සහ වෙබ් (**world wide web or www**) අර්ථය නිතර නිතර මාරු කරගනිමින් භාවිතා වේ. එහෙත්, ඒ දෙක එකක් නොවේ. ඒවා එකිනෙක සම්බන්ධ මුත් එකිනෙකට වෙනස් ප්‍රභව වෙති.

අන්තර්ජාලයේ පිතෘවරයකු ලෙස සැලකෙන ඇමරිකානු පරිගණක විද්‍යාඥ වින්ට් සර්ග් මෙම වෙනස පැහැදිලි කළේ මෙසේ ය: “අන්තර්ජාලය යනු යටින් පිහිටි යටිතල ජාලයයි. එමගින් ලොව පුරා පරිගණක බිලියන් ගණනක් සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. ලෝක ව්‍යාප්ත ජාලය යනු මූලික අන්තර්ජාල යටිතලය මත පිහිටුවා තිබෙන යෙදුමකි. මේ දෙක එකක් මත එකක් ලෙස පිහිටයි. ඔබ අන්තර්ජාලයේ අත්දකින බොහෝ දේ ලෝක ව්‍යාප්ත ජාලයයි.”

අන්තර්ජාලය සංවර්ධනය කරනු ලැබුවේ 1960 දශකයේදී ය. පරිගණකවලට එක් ජාලයක් තුළ සන්නිවේදනය කිරීමට අවස්ථාව ලබාදීම එහි අරමුණ විය. මුලින් එක්සත් ජනපදයේ ආරම්භ වූ එය පසුව යුරෝපීය ආයතන වෙත ද ව්‍යාප්ත විය.

එහෙත්, පරිගණක ක්‍රමලේඛය හෙවත් කේතකරණය **computer programming** දත් අතළොස්සකට පමණක් විය සීමා විය. භාවිතය පහසු වෙබ් වලිදුටුවේ 1990 දශකයේ මුලදී ය. බ්‍රිතාන්‍ය ජාතික පරිගණක විද්‍යාඥ ටීම් බර්නර්ස් ලීට් ඒ සම්බන්ධයෙන් ලෝකය ස්තූතිවන්ත විය යුතු ය.

ඩිජිටල් සන්නිවේදනයේ

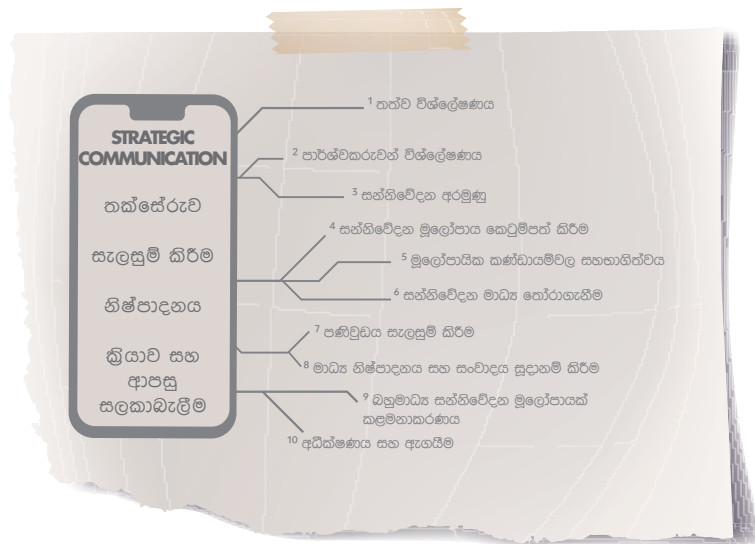
මූලිකාංග

අප ඉහත ද දක්වා ඇති පරිදි අපට තෝරාගත හැකි ඩිජිටල් සහ වෙබ් පාදක මෙවලම් සංඛ්‍යාව බොහෝ ය. එකී විවිධ සේවාවන් සමග ලියාපදිංචිව පරිශීලක ගිණුමක් සකසා ගත් විට එකී බොහෝ සේවා නොමිලේ ම ලබාගැනීමේ හැකියාව තිබේ.

කෙසේ වෙතත්, මෙසේ තෝරාගැනීමේ හැකියාව ඉහළ යාමෙන් ඔබට ඒ සියල්ල තෝරාගැනීමට සිදු වන බව අදහස් වන්නේ නැත. පෙර නොවූ විරූ ලෙස, දැන් අපට අප කරන සන්නිවේදනය සම්බන්ධයෙන් තෝරාගැනීම් කිරීමට සිදු වේ. එසේ නොමැති නම්, අප විසින් කරනු ලබන්නේ කිසිවකු අපට සවන් දෙනවා ද, අප සමග එක් වනවා ද යන්න ගැන නොසලකා අප විසින් දිගින් දිගට ම අපගේ අදහස් ප්‍රකාශ කිරීමයි.

මූලෝපායික සන්නිවේදනය වැදගත් වන්නේ මෙහිදී ය. එය විස්තර කරනු ලබන්නේ 'තම අරමුණ සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා සංවිධානයක් විසින් අරමුණු සහගත ලෙස සන්නිවේදනය භාවිතා කිරීම් ලෙසයි.

මූලෝපායික සන්නිවේදනයේදී, පණිවුඩය සංවර්ධනයට හා මූලික කරුණු නිර්මාණ කිරීම සඳහා ඉහළ මට්ටමක සැලසුම් හා පර්යේෂණ ක්‍රියාවලියක් අවශ්‍ය වේ. මෙම පණිවුඩ ඉලක්ක කරනු ලබන්නේ හෝ නිර්මාණය කරනු ලබන්නේ නිශ්චිත ග්‍රාහක පිරිසක් සිහි තබාගෙන ය. (අඩු වශයෙන්, පැහැදිලිව නිර්වචනය කරන ලද ප්‍රාථමික ග්‍රාහක පිරිසක් තිබේ. ඒ අතර, සෑම කෙනෙකුට ම ද්විතීයක ග්‍රාහකයන් විය හැකි ය).

MODULE 2

ඉහත දැක්වෙන රූප සටහන අනුව, මූලෝපායික සන්නිවේදනයට පහත දැක්වෙන අදියර හතර අයත් වේ. (ඒ එක් එක් එකට ක්‍රියාමාර්ග කීපයක් බැගින් තිබේ.):

- තක්සේරුව - කුමක් , කා හට සන්නිවේදනය කළ යුතු ද යන්න තේරුම් ගැනීම
- සැලසුම් කිරීම - තෝරාගත් ග්‍රාහකයා / ග්‍රාහකයන් සමග මනා ලෙස සම්බන්ධ වන්නේ කෙසේ ද යන්න තේරුම් ගැනීම
- පණිවුඩ හා ද්‍රව්‍ය නිෂ්පාදනය - මෙය පැමිණෙන්නේ ඉහත පියවර දෙකෙන් පසුව ය.
- ක්‍රියාකාරීත්වය සහ ආපසු සලකාබැලීම - මෙයට බෙදාහැරීම, සම්බන්ධ වීම සහ වීම අත්දැකීම තක්සේරු කිරීම ඇතුළත් වේ.

මූලෝපායික සන්නිවේදනයේ මූලධර්ම ඩිජිටල් මෙන් ම ඩිජිටල් නොවන සන්නිවේදනයන්ට අදාළ වේ. දේශපාලන ව්‍යාපාරයක්, සමාජ ක්‍රියාකාරීත්වයක් හෝ නිෂ්පාදන අලෙවිකරණයක් යන ඕනෑම ප්‍රසිද්ධ සන්නිවේදන ස්වරූපයක් සඳහා පැහැදිලි අරමුණක් තිබිය යුතු ය.

A helpful and non-technical guide to strategic communications is at: <https://www.jrmyprtr.com/comms-101/>

ඩිජිටල්

ආචාරධර්ම

අන්තර්ජාල හෝ ඩිජිටල් ආචාරධර්ම (netiquette) පසුපස තිබෙන අදහස වන්නේ "අනෙක් අය විසින් ඔබට සලකනවාට ඔබ කැමති යම් සේද වී අයුරෙන්ම සෙසු අයට ද සලකන්න" යන්නයි.

ඒ අනුව, ඔබගේ අදහස් අන්තර්ජාලයේ පළකිරීමේදී සහ වෙනත් අය සමග සන්නිවේදනය කිරීමේදී, වෙනත් අයගේ දැක්මට ගරු කළ යුතු ය. පොදු ආචාරශීලීත්වය දැක්විය යුතු ය.

අන්තර්ජාලයේ ක්‍රියා කිරීමේ දී සහ චිකිතේෂා සැලකීමේදී යෝග්‍ය සහ අයෝග්‍ය ආකාර තිබේ. එය බාහිර සමාජයේදී වැනි ම වේ. ඩිජිටල් ලෝකයේ ඔබ ඔබගේ ක්‍රියා හා වචන තෝරාගන්නා ආකාරය අනෙක් අයට බලපෑ හැකි ය. ඔබ කවුරුදු යන්න වෙනත් අය අවබෝධ කරගන්නා ආකාරය තීරණය වන්නේ ඒ අනුව ය.

පහත දැක්වෙන්නේ සුලබ උදාහරණ තුනකි.

- ඔබ සිනමා ශාලාවක හෝ රංග ශාලාවක සිටිනවා යයි සිතන්න. යම් අයෙකුගේ ජංගම දුරකථනය හාද වෙයි. අදාළ ස්ථානයට එන විටදී ම එය ක්‍රියා විරහිත කළ යුතුව තිබිණි. එහෙත්, එය ක්‍රියා විරහිත කරනවා වෙනුවට, එම පුද්ගලයා එය භාවිතා කර මහ හඬින් කතාකිරීම මගින් අනෙක් අයට බාධා කිරීම සිදු නොවිය යුත්තකි.
- ඔබ ඔබගේ පවුලේ සාමාජිකයකු, මිතුරකු හෝ සගයකු සමග සාකච්ඡා කරයි. ඒ අතර ඔබගේ ජංගම දුරකථනය පරීක්ෂා කරමින් ලැබෙන පණිවුඩවලට ප්‍රතිචාර දක්වයි. ඔබගේ අවධානය ඔබ ඉදිරියේ සිටින පුද්ගලයා සහ අන්තර්ජාලයෙන් සම්බන්ධ වන පුද්ගලයකු අතර බෙදී යයි. මෙය හරක වර්යාවකි. එමගින් දුර්වල කාල කළමනාකරණයක් ද ඇඟවේ.
- ඊමේල් හුවමාරුවකදී හෝ සමාජ මාධ්‍ය සාකච්ඡාවකදී, යම් කාරණාවක් අවධාරණය කිරීමට අදහස් කරමින් ඔබ කැපිටල් අකුරුවලින් යම් පණිවුඩයක් ඩිජිට් කරන්නේ යයි සිතන්න. ඔබ හානියක් කිරීමට අදහස් කරන්නේ නැතිවන්නට පුළුවන. එහෙත්, එය කෘතඥයක් ලෙස සැලකිය හැකි ය. ඒ අනුව එය හරක වර්යාවකි. අන්තර්ජාල ආචාරධර්ම අනුව, ඊමේල් හෝ පණිවුඩවලදී සියලු අක්ෂර කැපිටල් ලෙස ටයිප් කිරීම හරක දෙයකි. එහෙත්, යම් නිශ්චිත වචන අවධාරණය කිරීම සඳහා ඒවා යොදාගත හැකි ය. සමස්ත වාක්‍යයක් හෝ ජේදයක් වෙනුවෙන් යොදා නොගත යුතු ය. (සිංහල භාෂාවේ කැපිටල්, සිම්පල් අක්ෂර භේදයක් නොමැති නිසා මෙය අදාළ වන්නේ නැත. සිංහල භාෂාව ඉංග්‍රීසි අකුරෙන් ලිවීම ද යම් ආකාරයකට කරදරකාරී ය.)

M O D U L E 2

ඉහත දැක්වෙන උදාහරණවලදී, මුලින් ම යෙදුණේ බොහෝ සිහමා හෝ රංග ශාලාවලදී අවසර නැති ක්‍රියාවකි. එහිදී වරද කරන්නා අවට සිටින අය විසින් නිශ්ශබ්ද කළ හැකි ය. කළමනාකරණය එම පුද්ගලයාට පිට වන්නැයි කියන්නට ද ඉඩ තිබේ. දෙවන හා තුන්වන උදාහරණවලින් දැක්වෙන්නේ, ආයතනික හිතවලට වඩා සමාජ ප්‍රතිමාන බිඳදැමීම් ය.

අන්තර්ජාලයේ කටයුතු කිරීමේදී හා ඩිජිටල් මෙවලම් භාවිතා කිරීමේදී කළ යුතු හා නොකළ යුතු බොහෝ දේ තිබේ. මෙහි ලැයිස්තුවක් ඉදිරිපත් කිරීම කළ නොහැකි ය. ඒ හා සම්බන්ධ අන්තර්ජාල මාර්ගෝපදේශ සහ මූලාශ්‍ර රැසක් සොයාගත හැකි ය.

මතක තබාගත යුතු එක් කාරණයක් වන්නේ සැබෑ ජීවිතයේදී කටයුතු කරන ප්‍රමිතිවලින් ම අන්තර්ජාලයේදී ද කටයුතු කළ යුතු බවයි. ගෞරවනීය සහ ආචාරධාර්මික වර්ගය වී දෙකෙහිදී ම අදාළ ය.

² See, for example, <https://uncw.edu/oel/documents/pdfs/netiquette.pdf> and <https://www.verywellmind.com/ten-rules-of-netiquette-22285>

ට්‍රොල් (Trolls) පෝෂණය නොකරන්න

ට්‍රොල් යනු අන්තර්ජාලයේදී අනෙක් අයට අපහසුව හෝ පීඩාව ඇති කරන වැඩසටහන් විශේෂයකි. ට්‍රොල් විසින් අසමගිය ඇති කර, තම විනෝදය සඳහා අවධානය දිනාගැනීම පිණිස අනවශ්‍ය ආකාරයේ නාට්‍යමය හැසිරීමක් දක්වයි. ඒ සඳහා කුපිත කරවන සුළු, අනවශ්‍ය, මාතෘකාවෙන් නොඅදාළ පණිවුඩ හැඟීම්බර ප්‍රතිචාර දැක්වීම සඳහා සිතාමතා පාඨකයන් වෙත යොමු කරනු ලැබේ.

විවිධාකාරයේ ට්‍රොල් තිබේ. ඇතැම් ඒවා සරල ලෙස පොදු කතිකාවලට විෂ පොවන අතර, ඇතැම් ඒවා විවෘතව අපහාසාත්මක හෝ වෙනස්කම් කරන සුළු අදහස් ප්‍රකාශ කරයි. එසේ කරනුයේ 'නිදහස් ප්‍රකාශනයේ නාමයෙනි. (වයට ද සීමා තිබේ.) සියලු මතභේදාත්මක හෝ ජනප්‍රිය නොවන අදහස් ට්‍රොල්වල ක්‍රියාවන් නොවේ. රැඩිකල් ලෙස එකඟ නොවන අදහස් ඇතැම් විට ප්‍රයෝජනවත් සාකච්ඡා ඇති කරයි. ඒ හේතුවෙන්, යමෙකු ට්‍රොල් කිරීමේ යෙදෙනවා ද, හැනිනම්, අදහස් මත දැඩිව විල්බ කටයුතු කරනවා ද යන්න තේරුම් ගැනීම හැම විට ම පහසු නැත.

ට්‍රොල් මගින් ඇති කරනු ලබන ප්‍රශ්නවලට මුහුණ දෙන්නේ කෙසේ ද? හොඳ ම උපදේශය වන්නේ ඒවා නොතකා හැරීමයි. ඒවාට අවධානය යොමු කිරීමෙන් හෝ ප්‍රතිචාර දැක්වීමෙන් ට්‍රොල් කරන්නන් තෘප්තිමත් නොකරන්න. ඒවා විසින් ඔබ ද නොතකා හරිනු ඇත.

“සියලු ඩිජිටල් මාධ්‍යවලදී, ගෞරව සම්ප්‍රයුක්ත වන්න. ප්‍රකෝපකාරී ප්‍රතිචාර දැක්වීම නොකරන්න. උපහාසය සහ අයෝග්‍ය භාසය භාවිතා කිරීමේදී සැලකිලිමත් වන්න. පෞද්ගලිකව හෝ දුරකථනයෙන් ගැලපෙන දෙය ඇතැම් විට අන්තර්ජාලයේදී ගැලපෙන්නේ නැත. හේතුව, එම සංදර්භය තුළ බොහෝ විට මානව සම්බන්ධකම් නොමැත. ඔබ පළ කරන හෝ යවන ඕනෑම ඊමේලයක් හෝ පණිවුඩයක් සදහාම පිටපත් වී, ගබඩා වී හෝ යවනු ලැබ හෝ තිබිය හැකි බව මතක තබාගන්න. ඒවා අවුරුදු ගණනක් ඔබට බලපෑම් කළ හැකි ය.”

LARRY MAGID, IN DIGITAL ETIQUETTE FOR THE
21ST CENTURY

ජංගම පුවත්පත්

කලාව තේරුම් ගැනීම

ජංගම පුවත්පත් කලාව යනු ඩිජිටල් කතන්දර කීමේ ස්වරූපයකි. එහිදී රූප, ඕඩියෝ හා වීඩියෝ ගොනු නිර්මාණය කිරීමේ හා සංස්කරණය කිරීමේ මූලික උපකරණය වන්නේ සුහුරු දුරකථනයයි. මෙම භාවිතාවෙන් වෘත්තීය මෙන් ම පුරවැසි මාධ්‍යකරුවන්ට ද වාසි සැලසේ.

ජංගම පුවත්පත් කලාවට එක් අර්ථ නිරූපණයක් මෙසේ ය: “විශ මාධ්‍ය කතන්දර කීමේ නව ප්‍රවේශයකි. එහිදී, වාර්තාකරුවන් සහ ක්‍රියාකාරකයන් පූර්ණ වශයෙන් ජංගම උපකරණවලින් සන්නද්ධව සිටින අතර සම්පූර්ණයෙන් ස්වාධීන ය.”

ජංගම පුවත්පත් කලාවේ හඳුනා වන්නේ සුහුරු දුරකථනයයි. ඒවා පුවත්පත්කලාවේදීන් විසින් සමාජ මාධ්‍යවල රේඩියෝ සහ පොඩ්කාස්ට් (podcast) සඳහාත් රූපවාහිනී ප්‍රවෘත්ති සහ වාර්තා වැඩසටහන් සඳහාත් වැඩි වැඩියෙන් භාවිතා කරනු ලැබේ.

වෙනත් උපකරණයකට වඩා, සුහුරු දුරකථනය විසින් මාධ්‍ය හරහා නිර්මාණශීලීත්වය සහ ඩිජිටල් නව නිර්මාණය දිරිගන්වනු ලැබේ. ජායාරූප, වීඩියෝ, ශ්‍රව්‍ය හා ග්‍රැෆික් නිර්මාණ එමගින් සංස්කරණය කළ හැකි ය. එයින් ම ප්‍රවෘත්ති මාධ්‍ය වෙබ් අඩවි හෝ සමාජ මාධ්‍ය වෙත ද ඇතුළත් කළ හැකි ය. වැට් ඇප් (chat apps), සමාජ මාධ්‍ය පණිවුඩ හා ඊමේල් ඔස්සේ ග්‍රාහක විමසීම්වලට ප්‍රතිචාර දැක්වීමට ද පුළුවන.

සුහුරු දුරකථනයකට සම්පූර්ණ රේඩියෝ, රූපවාහිනී, ලිඛිත හා සමාජ මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් නිෂ්පාදනය කරන ස්ටුඩියෝවක් බවට පත් විය හැකි ය. ජංගම පුවත්පත් කලාව වෙත යොමු වීම සඳහා හේතු කීපයක් පහත දැක්වේ.

- ලාහදායීත්වය: හොඳ තත්වයේ සුහුරු දුරකථනයක් බාහිර මයික්‍රෝෆෝනයක්, ත්‍රිපාදකයක් (tripod), ත්‍රිපාදක සවිකිරීමක් (tripod mount) සහ වෘත්තීය වීඩියෝ ඇප් එකක් සමග සම්බන්ධ කිරීමෙන් රූපවාහිනී ගුණාත්මකඛවින් යුත් වීඩියෝ ලබාගත හැකි ය. මෙය සම්ප්‍රදායික විකාශන ගුණයේ වීඩියෝ කැමරාවකට වඩා මිලෙන් අඩු ය.
- තනින් තන ගෙන යා හැකි වීම: බොහෝ ජංගම ජනමාධ්‍යවේදීන්ට තම උපකරණ බෑගයක රැගෙන යා හැකි ය. එම උපකරණ අතර, ජංගම දුරකථනය, සැතපුම් ත්‍රිපාදය, ක්ලිප් මයික්‍රෝෆෝන් (clip-microphones) සහ බාහිර ආලෝකයක් තිබේ. සියල්ලෙහි බර කිලෝ තුනකට අඩු ය. මෙම උපකරණ ඇසුරෙන් ඉහළ ගුණාත්මකභාවයකින් යුත් කතන්දර ඕනෑම තැනකදී, ඕනෑම වේලාවක නිර්මාණය කළ හැකි ය.
- විවාරවත්ඛව: සුහුරු දුරකථන ඉතා සුලබ වීම හේතුවෙන් විවාරවත් ලෙස කටයුතු කරන ජනමාධ්‍යකරුවන්ට විය වටිනා මෙවලමකි.
- පහසුවෙන් භාවිතා කිරීමේ හැකියාව: සුහුරු දුරකථනයේ කුඩාබව හේතුවෙන් සහ ඒවා ඉතා සුලබ වීම හේතුවෙන් ඒවා සම්මුඛ සාකච්ඡාවකදී යොදාගැනීම ඉතා පහසු ය. රොයිටර්ස් පුවත්පත් කලා ආයතනය විසින් සිදු කරන ලද අධ්‍යයනයකදී හෙළි වූ පරිදි පුද්ගලයන් විශාල රූපවාහිනී කැමරාවක් ඉදිරියේදීට වඩා පහසුවෙන් ජංගම දුරකථනයක් ඉදිරියේ සම්මුඛ සාකච්ඡාවකට එකඟ වෙයි.
- නවකයින්ගේ සිට වෘත්තීකයන් දක්වා ඇප්: අයිෆෝන් සහ ඇන්ඩ්‍රොයිඩ් දුරකථනවලින් කතන්දර කීම සඳහා යොදාගත හැකි ඇප් දැසීම ගණනක් තිබේ. ඇතැම් ඒවා සැලසුම් කර තිබෙන ආකාරයෙන් සජීවීකරණය කරන ලද මාතෘකා, විනෝදාත්මක පාඨ, සංගීතය ආදිය සමග ඉක්මණින් අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කළ හැකි ය. ඒවා ඉගෙන ගැනීම ද පහසු ය. විඛවින් ඒවා අන්තර්ජාලය තුළ හොඳ කතන්දර නිර්මාණය කිරීම සඳහා ඉතා යෝග්‍ය ය.

ප්‍රධාන සමාජ මාධ්‍ය

භාවිතය සඳහා උපදෙස්

Twitter
ට්විටර්

- උක්ෂේත් (traction) ඇති කරගැනීමට හැරීමට භාවිතා කරන්න. #LKA සහ #SriLanka භාවිතා කිරීමෙන් ඔබේ පණිවුඩය ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳ අන්තර්ගතයන් සොයාගත යන අයට දර්ශනය වේ. එසේම, තම ක්‍රියාමාලා සඳහා කෙටි, බලවත් හැරීමට භාවිතා කිරීම ද වැදගත් ය. ඒ අනුව, වියට සම්බන්ධ වන අයට එක ම අවබෝධයකින් කටයුතු කළ හැකි ය. ක්‍රියාමාලා පිළිබඳ විස්තර වඩා හොඳින් සංවිධානය කරගැනීමේ හැකියාව හැරීමට මගින් ලැබේ.
- යම් කරුණක් හෝ ක්‍රියාමාලාවක් සම්බන්ධයෙන් ඔබගේ සියලු ට්විටර් සහ ඒ හා සම්බන්ධ ට්විට් පණිවුඩ එක් ත්‍රෙඩ් එකකට හෙවත් ත්‍රයකට ගැනීම සඳහා ට්විටර් මෝමන්ට්ස් (Twitter moments) භාවිතා කරන්න.
- මෙය තොරතුරු සඳහා සමූහ දායකත්වය ලබාගත හැකි ක්‍රමයකි. මතවාද/ නිරීක්ෂණ පිළිබඳ ඉල්ලීම් ට්විට් කිරීමෙන් ඔබගේ ලිපි සඳහා පුළුල් පරාසයක, වැදගත් අදහස් දායකත්වයන් ගොනු කරගත හැකි ය. .
- ඔබගේ ට්විට් සමග ජායාරූප භාවිතා කරන්න. විඩියෝ/ ඕඩියෝ අන්තර්ගතයන් සඳහා සෘජු වාදකයන් (direct players) භාවිතා කරන්න. වසර 2019 මැද වන වර්තමානය වන විට ට්විටර් විනාඩි 2යි තත්පර 20ක් දක්වා විඩියෝ උඩුගත (upload) කිරීමට අවසර දෙයි. ඊට අමතරව, යූටියුබ් (YouTube) සහ සවුන්ඩ්ක්ලවුඩ් (SoundCloud) සම්බන්ධතා ද ට්විටර් තුළ ම වාදනය කිරීම (play) කළ හැකි ය. එය පරිශීලකයන්ට පහසුවක් වන බැවින් බැලීමේ/ සවන් දීමේ ඉඩකඩ වැඩි ය.

Facebook
ෆේස්බුක්

- ඔබ සාදන විඩියෝව සෘජුව ෆේස්බුක් වෙත උඩුගත (Upload) කරන්න. එමඟින් එය බාහිර සම්බන්ධතා මගින් වාදනය කරනවාට වඩා හොඳින් ඇප් මගින් වාදනය කළ හැකි ය.
- වැදගත් අවස්ථා/ ක්‍රියාමාලා/ මාතෘකා සම්බන්ධයෙන් ගොනු හදන්න. ඔබගේ පළකිරීම්වලදී ජායාරූප භාවිතා කරන්න. වෙනත් මාධ්‍ය මගින් වැඩ කළ හැකි සම්බන්ධතා ද ඇතුළත් කරන්න. (ලිපි සම්බන්ධතා, ට්විටර් හැරීමට සම්බන්ධතා ආදී)

Instagram

ඉන්ස්ටග්‍රෑම්

- දෘෂ්‍ය අන්තර්ගතයන් කෙහෙකු තුළ හැඳීම් ඇති කරයි. හොඳ ඡායාරූපයක් සහ කෙටි තොරතුරු විස්තරයක් මගින් දීර්ඝ, විශ්ලේෂණාත්මක ලිපියකට වැඩි බලපෑමක් සිදු කළ හැකි ය.
- ඉන්ස්ටග්‍රෑම්හි වැඩිපුර සක්‍රීය වන්නේ එය තම ප්‍රධාන තොරතුරු කේන්ද්‍රය, බලපෑම් හා අන්තර් ක්‍රියාකාරී මාධ්‍යස්ථානය බවට පත් කරගෙන සිටින්නේ තරුණ පරපුර වන අතර ඔවුන් වෙත සම්ප වීමේ පහසුව තිබේ.
- නිරතුරු පළ කිරීම හා හෂ්ටැග් භාවිතා කිරීම වැදගත් ය. සත්‍ය අන්තර්ගතය ඉදිරිපත් කිරීමෙන් පසු පමණක් හෂ්ටැග් අන්තර්ගත කරන්න. එය ඔබගේ හරඹන්නාට පහසුවකි.
- සමාන කටයුතුවල යෙදී සිටින, සමාන රුචිකත්වයන් ඇති පුද්ගලයන් ඔබේ පළකිරීම සමග ටැග් කරන්න. උදා: මානව හිමිකම් කණ්ඩායම්, පුරවැසි මාධ්‍යකරුවන් ආදීන්
- වැදගත් ප්‍රශ්නයක් සම්බන්ධයෙන් සජීවීව වාර්තා කරන්නේ නම් කතන්දර හෙවත් **Stories** භාවිතා කරන්න. **#LKA, #SriLanka** වැනි සාමාන්‍ය හෂ්ටැග් යොදන්න.

අවසානයේදී, කෙසේ වෙතත්, නවතම තාක්ෂණික උපකරණ හෝ උපකරණ උපාංග භාවිතයට වඩා වැදගත් වන්නේ ඔබට සන්නිවේදනය කිරීමට අවශ්‍ය කුමක් ද, කාට ද යන්නයි.

ආරක්ෂිත හා ආචාරධාර්මික ලෙස
ඩ්‍රෝන් (DRONE) භාවිතා කිරීම.

මිනිසුන් රහිත ගුවන් වාහන සහ ඩ්‍රෝන් යානා වඩා යෝග්‍ය මිලිටරි කටයුතු සඳහා ය. එහෙත්, මෑත වකවානුවේදී ඒවා බොහෝ සාමකාමී කටයුතු සඳහා භාවිතා කරනු ලබන පුරවැසි මෙවලම් බවට ද පත් විය. ඩ්‍රෝන් යානයක මිළ බොහෝ සෙයින් අඩු විය. ප්‍රාථමික මට්ටමේ විවෘත උපකරණයක් ශ්‍රී ලංකාවේදී රු. 30,000කට මිළ දී ගත හැකි ය. ඒවායේ භාවිත හැකියාව ද වර්ධනය වී තිබේ. එමඟින් අලුත් භාවිතාකරුවන් සංඛ්‍යාව ද වැඩි වී තිබේ. පුවත් චිකතු කිරීමේ සිට පශ්චාත් ආපදා තක්සේරු කිරීම් දක්වා ද, භාණ්ඩ බෙදාහැරීම හා සුනුරු ගොවිතැන සඳහා ද ඩ්‍රෝන් යානා භාවිතා කෙරේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ මංගලෝත්සව ජායාරූපගත කරන්නන්, රූපවාහිනී මාධ්‍යකරුවන් සහ දේශපාලන පක්ෂ මූලින් ම ඩ්‍රෝන් භාවිතාවට පෙළඹුණි. ඔවුන් විසින් ගුවන් ජායාරූප හා විඩියෝවල වටිනාකම තේරුම් ගන්නා ලදී. කාලගුණික විපර්යාස ප්‍රතිඵල, සම්පත් ආශ්‍රිත ගැටුම්, දේශපාලන කැලඹීම් ආදී සංකීර්ණ අවස්ථා පිළිබඳව වඩා හොඳ අවබෝධයක් ලබාගැනීමට ඩ්‍රෝන් ජනමාධ්‍යකරුවන්ට හා ක්‍රියාධරයන්ට උපකාර වේ. ඩ්‍රෝන් මඟින් ලබාගන්නා දෘෂ්‍ය රූප මඟින් ක්ෂේත්‍ර වාර්තාකරනය සහ ගවේශනාත්මක පුවත්පත් කලාව ශක්තිමත් කළ හැකි ය.

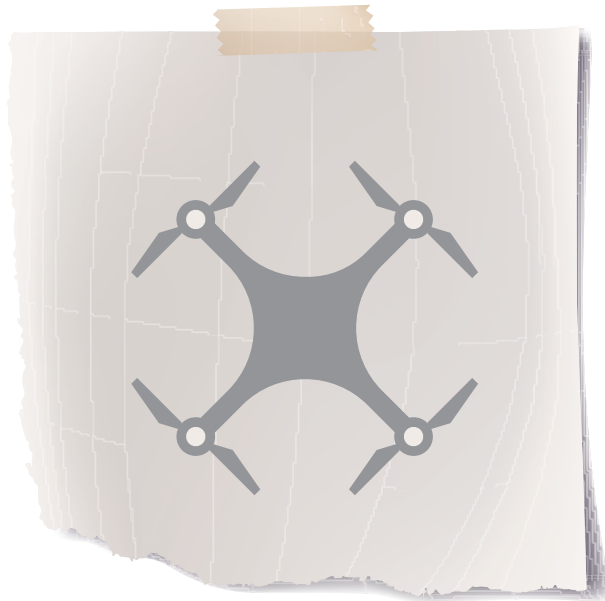
2016 වසර ආරම්භයේදී පුවත්පත් කලාවේදීන් හා ජායාරූප පුවත්පත් කලාවේදීන් කිහිපදෙනෙකු ඩ්‍රෝන් ඇසුරෙන් පුවත්පත් කලාව පිළිබඳ පුහුණු කරන ලදී. එය කරනු ලැබුවේ ඩ්‍රෝන් පුවත්පත් කලාව පිළිබඳ උනන්දුවක් දැක්වූ අයෙකු හා ඩ්‍රෝන් නියමුවකු වන සංජන හත්තොටුව සහ පුවත්පත් කලාවේදී ආමන්ත පෙරේරා විසිනි. කුරුඳු ඇසකින් බැලීමෙන් ඇතැමෙක් හොඳ කතා නිර්මාණය කරන්නට සමත් වූ හ. විශේෂ කලාපයේ නියං බලපෑම, නැගෙනහිර වෙරළේ කාත්තන්කුඩි කසල අර්බුදය සහ හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ ඉඩම් භාවිතා රටා ඒ අතර විය.

විශේෂ, ඩ්‍රෝන් අවභාවිතය හේතුවෙන් පුද්ගලයන්ගේ පෞද්ගලිකත්වයට හා මහජන ආරක්ෂාවට තර්ජන එල්ල විය හැකි ය. දැනටමත් ඇතැම් මාධ්‍ය ආයතන විසින් මහජන ආරක්ෂාව හෝ මාධ්‍ය ආචාර ධර්ම හෝ නොතකමින් ඩ්‍රෝන් භාවිතා කර තිබේ. උදාහරණයක් ලෙස, ඝාතනය කරන ලද මාධ්‍යවේදී ලසන්ත වික්‍රමතුංගගේ සිරුරු කොටස් 2016 සැප්තැම්බරයේදී නැවත ගොඩගත් අවස්ථාවේදී කොළඹ කනත්ත ඉහළින් ඩ්‍රෝනයක් සැරිසැරුවේ ය. ඒ සම්බන්ධයෙන් පවුලේ විරෝධය එල්ල වූ අතර පෞද්ගලිකත්වය පිළිබඳ කාරණා මතු කරන ලදී.

MODULE 2

ඩ්‍රෝන මෙහෙයුම් සිදු කළ යුතු ආකාරය පිළිබඳ ශ්‍රී ලංකා සිවිල් ගුවන් සේවා රෙගුලාසි පනවා ප්‍රසිද්ධ කර තිබේ. පුවත්පත් කලාවේදීන් ඇතුළත් සියලු භාවිතා කරන්නන්ට එය අදාළ ය. කිලෝග්‍රෑම් එකකට වඩා බරින් අඩු ඩ්‍රෝන සිවිල් ගුවන් සේවා අධිකාරියේ ලියාපදිංචි කිරීම අවශ්‍ය නැත. කිලෝවට වැඩි කිලෝ 25ට අඩු ඩ්‍රෝන සඳහා අධිකාරියේ අවසර ගත යුතු ය. කිලෝ 25ට වැඩි ඩ්‍රෝන සඳහා අවසර ලබාදෙන්නේ නැත. ලියාපදිංචි කරන ලද ඩ්‍රෝන පවා ඇතැම් ප්‍රදේශ තුළ පියාසර කරවිය නොහැකි ය. ඒ අතර, ජනාකීර්ණ ප්‍රදේශ, මහාමාර්ග හෝ දුම්රිය මාර්ග, ජාතික උද්‍යාන සහ අධි ආරක්ෂක කලාප තිබේ. ඩ්‍රෝන නියමුවා හැමවිට ම ඩ්‍රෝනය ධාවනය කළ යුත්තේ තමන්ට එය දැකිය හැකි පරාසයක් තුළ ය.

“අවබෝධයකින් යුතුව සිය කාර්යය ඉටු කරන ලෙස අපි ඩ්‍රෝන ධාවනය කරවන සියලු දෙනාගෙන් ඉල්ලා සිටිමු. ඔවුන් එය ක්‍රීඩා භාණ්ඩයක් ලෙස සැලකිය හැකි මුත්, එය ඇත්ත භාවිතයේදී මෙහෙයුමකි. එමගින් හිංසා, පීඩා ඇති විය හැකි අතර අයෝග්‍ය භාවිතය සම්බන්ධයෙන් හඬු පැවරිය හැකි ය. ආචාරධර්මවලට ගරු කිරීම, පෞද්ගලිකත්වය ආරක්ෂා කිරීම සහ ආරක්ෂාව පිළිබඳ සැලකිලිමත් වීම ඩ්‍රෝන මෙහෙයුම්වලදී ඉතා වැදගත් ය,” යි මාධ්‍ය අමාත්‍යාංශය විසින් 2017 ජනවාරි මස නිකුත් කරන ලද නිවේදනයක දැක්වේ.

Code of Ethics for Drone Journalists formulated in the United States is available at : <http://www.dronejournalism.org/code-of-ethics/>
⁵ Ministry of Mass Media statement on drone use: <http://www.aviationvoice.lk/drone-journalism-sri-lanka-ethics-regulations-guidelines/>

සිද්ධි අධ්‍යයන

සිද්ධි අධ්‍යයන 1: යාපනයේ ඩිජිටල් කතන්දර කීම

සිවිල් යුද්ධය අවසන් වීමෙන් දශකයකට පසුව, ශ්‍රී ලංකාවේ උතුරු පළාතේ වැසියන් තම ජීවිත, ජීවනෝපායන් සහ ප්‍රජාවන් ගොඩනගාගනිමින් සිටිති. ව්‍යවසායකත්වය පැතිරෙමින් තිබේ. සිවිල් සමාජය ද අවදි වෙමින් තිබේ. එසේ තිබියදී, ප්‍රධාන ධාරාවේ මාධ්‍ය තවමත් අනුගමනය කරන්නේ ඒකාකෘතික ක්‍රමයකි. ඒ අතරින් බොහොමයක් හිඟ්‍යෝග්‍යක ය.

“විදේශ මාධ්‍යවලට විරෝධීව වැඩ කිරීම හේතුවෙන් අප ඒකාකෘතික වීමේ හැඹුරුවක් ඇති වේ. එහෙත්, දේශීය මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් ද කරදරකාරී ය. එමඟින් ජනයා දෙපැත්තට වෙන් කරනු ලැබේ,” යි යාපනය වැසියකු වන තරුණ ජනමාධ්‍යවේදී හා ඩිජිටල් ක්‍රියාකාරක බෙහිස්ලෝස් තුෂාන් පවසයි.

මේ හේතුවෙන් ඔහුට තම තරුණ සගයන් ඩිජිටල් කතන්දර කීම පිළිබඳ පුහුණු කිරීම අවශ්‍ය විය. දැනටමත්, කණ්ඩායම් 10ක තරුණ කාන්තාවන් සහ පිරිමින් මෙම මාස හයේ පාඨමාලාව අවසන් කර තිබේ. එය පිරිනමනු ලබන්නේ නොමිලේ වන අතර යාපනයේ ඇමරිකන් කෝනර් (American Corner) හි දී පාඨමාලාව පැවැත්වේ.

“මෙම පුහුණුවෙන් පිටතට පැමිණි සිසුන් පිරිස 200ක්. (2019 මැද දක්වා) අපි නිරන්තරයෙන් ම අපගේ මොඩියුල යාවත්කාලීන කරනවා,” යි තුෂාන් පැවසී ය. “සෑම අයෙකු සතුව ම සුහුරු දුරකථනයක් තිබෙනවා. ඔවුන් පිංතූර ගැනීමට කැමතියි. එහෙත්, පුරවැසි ජනමාධ්‍යකරුවකු වීම වගකිවයුතු කාර්යයක්.”

පුවත්පත්වල සේවය කර ඇති අයෙකු වන තුෂාන් සාමය ගොඩනැගීමේ වැඩසටහන්වල ද කොටස්කරුවෙකි. කොළඹ රැකියාව කරන ඔහු සෑම සති අන්තයක ම කිලෝමීටර් 400ක් දුර යාපනයට ගොස් සති අන්තයේ පාඨමාලා පවත්වයි.

“ඩිජිටල් කතන්දර කීමේ පාඨමාලාවේ අරමුණ වන්නේ තරුණයන් අතර ඩිජිටල් කතන්දර කීම පුහුණු කිරීම හා පුරවැසි ජනමාධ්‍යවේදය ප්‍රවර්ධනය කිරීමයි,” යි තුෂාන් පවසයි. “මේ වන විට බොහෝ තරුණ ජනයාට සුහුරු දුරකථන තිබෙනවා. ඔවුන්ට අන්තර්ජාල සම්බන්ධයන් තිබෙනවා. ඔවුන් වැඩිදෙනෙකු තම දුරකථනවලින් ඡායාරූප ගන්නට කැමතියි. ඔවුන් තම කතා බෙදාහදාගන්නටත් කැමතියි. එහෙත් එයට මග පෙන්වීමක් නැහැ. මගේ පන්තිවලදී අපි තරුණ ජනයාට ඔවුන් සතු මෙවලම්වලින් පර්යේෂණ කිරීමට දිරිගන්වනවා.”

ඩිජිටල් කතන්දර කීමේ පාඨමාලාව විසින් කතන්දර කීමේ කලාවේ, ඡායාරූපකරණයේ සහ දෘෂ්‍ය කතන්දර කීමේ මෙවලම්වල මූලිකාංග ආවරණය කරනු ලැබේ. සහභාගිකයන්ට මාධ්‍ය ආචාරධර්ම, ඉල්ලීමක් කළ විට ඡායාරූපයට නගන මූලාශ්‍රවල නිර්නාමිකත්වය ආරක්ෂා කිරීමේ වැදගත්කම සහ දේශපාලන තත්වයන් පිළිබඳ සංවේදී වීම පිළිබඳ උගන්වනු ලැබේ.

සෑම සහභාගිකයකු ම ජායාරූප කතාවක් නිර්මාණය කළ යුතු ය. ඒ සඳහා තමන් කැමති මාතෘකාවක් තෝරාගත හැකි ය. බොහෝ උදෙසාගේ සහ නවෝත්පාදන ව්‍යාපෘති මෙයින් මතු වී තිබේ. ඇතැම් ඒවා ස්වේච්ඡා උත්සාහයන් ලෙස අන්තර්ජාලයේ ක්‍රියාත්මක වේ.

එක් සහභාගිකයකු විසින් 'Everyday Mullaitivu' නමින් ෆේස්බුක් පිටුවක් නිර්මාණය කර තිබෙන අතර ඔහු එහි තම ප්‍රදේශයේ ජායාරූප ෂෙයා කරනු ලැබේ. මුලතිව් යනු ලංකාවේ අඩුවෙන් ම සංවර්ධනය වූ ප්‍රදේශ අතරින් එකකි. මුලතිව් වෙතින් මතු වන සාධනීය කතා ඔහු විසින් එහි බෙදාහදාගනු ලැබේ.

තවත් සහභාගිකයකු යහළුවකු සමග එක්ව 'Jaffnapedia' ආරම්භ කරන ලදී. ඉන්ස්ටිග්‍රෑම් සහ ෆේස්බුක් පිටු භාවිතා කරමින් ඔවුන් යාපනයේ මිනිසුන්ගේ හා ස්ථානවල දිනපතා දර්ශන ලබාගෙන බෙදාහදාගනු ලැබේ. වෙනත් අයට ජායාරූප විවික්ෂණය ඔවුන් විසින් ආරාධනා කර තිබෙන අතර පරිපාලකයන් දෙදෙනා විසින් තෝරාගෙන බෙදාගනු ලැබේ.

තුෂාන් මෙසේ ද කියයි: "කතන්දර කීමෙන් මිනිසුන් සවිබලගැන්වෙනවා. ඔබට ඔබගේ ප්‍රජාවට කතන්දර කීමට හැකි විට ඔබට ප්‍රධාන ධාරාවේ මාධ්‍ය විසින් ඇති කරනු ලබන සමාජ ධූර්වකරණය සැලකිය යුතු දුරකට වළක්වා ගත හැකියි. අපට අපගේ ප්‍රදේශය පශ්චාත් යුද කලාපයක් ලෙස පමණක් නොවෙයි බලාපොරොත්තු සහගත ප්‍රජාවන් ජීවත් වන ප්‍රදේශයක් ලෙසත් හඳුනාගැනීමට අවශ්‍යයි. අතීත ගැටලු මගහරවා ගන්නට මිනිසුන් මහත් වෙහෙසක් දරනවා."

ඔහු මෙසේ ද කියයි: "අපගේ කතා කියන අයට ඒ කතාන්දරය හැඳින්වීමේ හැකියාව තිබෙනවා. අපි අපගේ කතාන්දරය අහිමි කරගත් විට අපගේ බලය ද අපට අහිමි වෙනවා."

More: <https://www.thehindu.com/news/international/going-beyond-the-scars-of-the-civil-war/article27950495.ece>
<https://www.facebook.com/DSTjourney/>
<https://www.facebook.com/everydaymullaitivu/>
<https://www.facebook.com/jaffnapedia/>

සිද්ධි අධ්‍යයනය 2: සමාජ මාධ්‍ය ප්‍රකාශනය

සමාජ මාධ්‍ය වාසි වැඩි කරගැනීම සහ ඒවා අවභාවිතය අවම කිරීම සමාජ මාධ්‍ය ප්‍රකාශනයේ අරමුණයි. එය වගකිවයුතු සමාජ මාධ්‍ය භාවිතය පිළිබඳ භාවිතා සංග්‍රහයකි. එය සම්පාදනය කරනු ලැබුවේ ශ්‍රී ලාංකාදේශීය සිවිල් සමාජ සංවිධාන 16ක එකතුවෙන් 2019 වසරේදී ය.

සමාජ මාධ්‍යවල ප්‍රකාශනයේ හිඳුනසෙහි වැදගත්කම පිළිගන්නා විය, ඒ අතර ම, ආචාරධාර්මික, ප්‍රගතිශීලී, ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සහ සමාජ හිතවාදී සමාජ මාධ්‍ය භාවිතයක් ද දිරිගන්වයි.

ඒ සඳහා වෙන් කර තිබෙන වෙබ් අඩවියෙහි මෙසේ සඳහන් වේ. “වර්තමානයේ ශ්‍රී ලංකාව තුළ සමාජ මාධ්‍ය පිළිබඳ කතිකාවතක් ඇති වී තිබේ. ඒ තුළ ඇති ප්‍රකාශනයේ හිඳුනස සහ මානව හිමිකම් පිළිබඳ සාකච්ඡාව තුළ, විශේෂයෙන් ම ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය කරන්නන් අතර, සමාජ මාධ්‍යවල සැලැවුණු සංකීර්ණ ස්වභාවය, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ ප්‍රකාශනයේ හිඳුනස ගැන අනවබෝධයක් තිබේ.”

ස්වේච්ඡා සමාජ මාධ්‍ය ප්‍රකාශනය යනු මෙම අවශ්‍යතාව වෙනුවෙන් වූ සිවිල් සමාජ ප්‍රතිචාරයකි. එහි ඉලක්කය වන්නේ “මේ සම්බන්ධයෙන් මාර්ගෝපදේශ/ ප්‍රකාශන නිර්මාණය කිරීමයි. එය ශ්‍රී ලංකාවේ මාධ්‍ය සහ සිවිල් සමාජය තුළින් මතු විය යුතු ය.”

එහි අරමුණ වන්නේ “වගකිවයුතු සමාජ මාධ්‍ය භාවිතාවක් දිරිගන්වන ප්‍රජාවක් ගොඩනැගීම සහ සමාජ මාධ්‍ය වෙත ප්‍රවේශ වීමට ඇති හිමිකම සහ තොරතුරු පාදක සමාජයක් සඳහා ඉඩ දීම පිණිස ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව ශක්තිමත් කිරීමයි. සමාජ මාධ්‍ය අපහරණයට ඇති ඉඩ ප්‍රස්ථා පිළිගන්නා අතර, සමාජ යුක්තිය, මානව ගරුත්වය සහ මානව හිමිකම් රාමුව මත පදනම් වූ මානව සහ සමාජ පරමාදර්ශ හා සම්බන්ධ මූලධර්ම අනුව, ඩිජිටල් හිමිකම් සමාජයක අභ්‍යන්තර අංගයක් වන වන බව මෙම ප්‍රකාශනය මගින් පිළිගනු ලබයි.

MODULE 2

සමාජ මාධ්‍ය ප්‍රකාශනයට අත්සන් තබන්නන් විසින් පහත දැක්වෙන ක්‍රියා සිදුවීම අවම කිරීමට හා අවසානයේදී මුලිනුපුටා දැමීමට ගිවිසගනු ලැබේ.

- ජනවර්ගය, ආගම හා කුලය මත සිදුවන වෙනස්කම්
- ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය මත පදනම් වූ ප්‍රචණ්ඩත්වය (ලිංගවාදය, ලිංගික ප්‍රචණ්ඩත්වය, ස්ත්‍රීන්ව නොඉවසීම සහ සමීප රූප සහ වීඩියෝ කැමරාතෙත් තොරව බෙදාහැරීම වියට අයත් වේ) සහ කාන්තාවන්ට චිරෙහි අනෙක් ස්වරූපවල වෙනස්කම් කිරීම්
- ලිංගික අපචාර
- ලිංගික නැඹුරුව සහ ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී අනන්‍යතාව මත පදනම්ව කරනු ලබන හිංසා
- ළමා අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය සහ ළමයින් සුරාකෂම (ළමා අපචාර සහ ළමා වෙළඳාම ඇතුළුව)
- වෛරය, ප්‍රචණ්ඩත්වය, තර්ජන, බලහත්කාරකම්, සයිබර් හිංසන සහ අවදානම් සහගත කතා දිරිගන්වන අන්තර්ගතයන්,
- ආන්තිකරණය කරන ලද ප්‍රජාවන්ට හිංසා කිරීම
- හිහි විරෝධී ක්‍රියා
- දුන්න සොරකම සහ ආචාරධර්ම විරෝධී ලෙස තොරතුරු සහ මාධ්‍ය මූලාශ්‍ර අපහරණය (ජායාරූප අවසර නොමැතිව භාවිතා කිරීම වැනි)
- ව්‍යාජ තොරතුරු, වැරදි තොරතුරු සහ දුස්තොරතුරු
- පැහැදිලි ලිංගික අන්තර්ගතයන් වගකීමකින් තොරව බෙදාහැරීම

වෙබ් අඩවියේ දැක්වෙන ආකාරයට පහත දැක්වෙන සංවිධාන සමාජ මාධ්‍ය ප්‍රකාශනයට අත්සන් තබා තිබේ: විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය, නැගෙනහිර පළාත් ජනමාධ්‍ය සංසදය, ග්‍රවුන්ඩ්විච්ස් වෙබ් අඩවිය (Groundviews.org), හෂ්ටැග් ජෙනරේෂන්, අන්තර්ජාල මාධ්‍ය ක්‍රියාකාරීත්වය, යාපනය පුවත්පත් සමාජය, ලංකා හිව්ස් වෙබ්, හිතිය හා සමාජ භාරය, මාටුම් වෙබ් අඩවිය. ජාතික ඉඩම් හා කෘෂිකර්ම ප්‍රතිසංස්කරණ ව්‍යාපාරය , නෙළුම්යාය පදනම, අවුට්‍රයිඩ් ටුඩේ (Outbound Today), PEACE ECPAT Sri Lanka, රයිට්ස් නව් සාමූහිකය, සර්වෝදය ශ්‍රමදාන ව්‍යාපාරය, ශ්‍රී ලංකා මුස්ලිම් මාධ්‍ය සංසදය, ශ්‍රී ලංකා වෘත්තීය පත්‍ර කලාවේදීන්ගේ සංගමය, ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ජාත්‍යන්තරය සහ විකල්ප වෙබ් අඩවිය.

More: <http://www.socialmedialanka.org/>

සාකච්ඡා කළ

යුතු කරුණු

පහත දැක්වෙන්නේ මෙම මාතෘකාව වැඩිදුර ගවේශනය සඳහා පාදක කරගත හැකි ප්‍රශ්න කීපයක් සහ සාකච්ඡා කළ යුතු කරුණු ය.

- සන්නිවේදනයේ වැදගත් මූලිකාංගයක් වන්නේ සවන්දීමේ කලාවයි. ඔබ මේ සමග එකඟ වන්නේ නම්, අන්තර්ජාලයේ ලහිලහියේ සාකච්ඡාවලට සහභාගි වීම වෙනුවට පුද්ගලයන්ට නැවතීම, සිතාබැලීම සහ අනතුරුව ප්‍රතිචාර දැක්වීම දිරිගැන්වීම සඳහා කළ යුත්තේ කුමක් ද?
- සමාජ සහ පොදු වාසිය පිණිස මූලෝපායික සන්නිවේදනය යොදාගැනීම පිළිබඳ ශ්‍රී ලංකාවට සුවිශේෂ සාර්ථක උදාහරණ සිහිපත් කළ හැකි ද?
- ඩිජිටල් ආචාරධර්ම පිළිබඳ සාකච්ඡාව විසින් උදාහරණ කීපයක් දක්වා තිබේ. අන්තර්ජාලයේ හොඳ සහ හරක වර්ගවත් නිරූපණය කරන අනෙකුත් උදාහරණ මොනවා ද?
- ඔබ අන්තර්ජාලයේ ට්‍රොල් කිරීම කර තිබේ ද? එසේ කර තිබේ නම්, එබඳු විය සමග ක්‍රියා කළේ කෙසේ ද?
- ඔබගේ සමාජ මාධ්‍ය මිතුරන්ගේ ලිංගවාදී සහ පුරුෂ මාන්වයෙන් යුතු ප්‍රකාශයන් දුටු විට ඔබ කරන්නේ කුමක් ද? ඔබ ඒවා නොතකා හරිනවා ද? නැතිනම් ප්‍රතිචාර දක්වනවා ද? ප්‍රතිචාර දක්වනවා නම් ඒ කෙසේ ද?
- ශ්‍රී ලංකාවේ යම් තැනක ඩිජිටල් කතන්දර කීම හෝ කිසියම් සමාජ, සංස්කෘතික, දේශපාලන සහ ප්‍රජා මාතෘකා පිළිබඳ ඔබ තවත් උදාහරණ දන්නවා ද?
- ඩිජිටල් සන්නිවේදනය - විශේෂයෙන් ම කෙටි පණිවුඩ සහ ක්ෂණික පණිවුඩ - භාෂා භාවිතයට බලපාන්නේ කෙසේ ද? වචන සහ යෙදුම් කෙටි කර ඇති, දේශීය භාෂා ඉංග්‍රීසි සමග මිශ්‍ර කරගෙන තිබෙන, සාකච්ඡාවට ඉමෝජි (emoji) ඇතුළත් වන උදාහරණ ඔබට හඳුනාගත හැකි ද?

ඉගෙනුම්

ප්‍රතිඵල

මෙම මොඩියුලය අවසානයේදී ඔබට පහත දැක්වෙන කරුණු තේරුම් ගත හැකි වනු ඇත.

- වර්තමාන ඩිජිටල් මෙවලම් සහ වෙබ් විසින් වේගයෙන් සහ පුළුල් ලෙස සන්නිවේදනය කිරීම සඳහා බොහෝ අවස්ථා සලස්වනු ලැබේ. විවැහි දැවැන්ත බලයක් සමග විශාල වගකීමක් ද තිබේ.
- සන්නිවේදනය යනු ද්විමාණික ක්‍රියාවලියකි. ජනසන්නිවේදනය මෙන් නොව, අන්තර්ජාල සන්නිවේදනය දෙපැත්තට ම සිදු විය හැකි ය. එමගින් වඩා හොඳ අන්තර්ක්‍රියා සහ සහභාගිත්වය ඇති කරනු ලැබේ.
- සන්නිවේදනයේ වැදගත් මූලිකාංගයක් වන්නේ සවන්දීමේ කලාවයි. වර්තමාන ඩිජිටල් සන්නිවේදන හදිසිය තුළ අප එය ප්‍රමාණවත් තරමින් කරන්නේ නැත. සෑම විට ම නැවතී සිතා බැලීමට එය උපකාර වේ.
- අප සන්නිවේදනය කරන ආකාරය අප විසින් මූලෝපායික ලෙස තෝරාගත යුතුව තිබේ. එසේ නොවුවහොත් සිදුවන්නේ කිසිවකු සවන් දේ ද යන්න නොතකා අප අපගේ අදහස් ප්‍රකාශ කරගෙන යාමයි.
- ඩිජිටල් ආචාරධර්ම මගින් අදහස් වන්නේ වෙනත් පරිශීලකයන්ගේ දැක්මට ගරු කිරීම සහ ඔබගේ දැක්ම අන්තර්ජාලයේ පළ කරන විට හා වෙනත් අය සමග ගනුදෙනු කරන විට පොදු ආචාරශීලීත්වයක් පළකිරීමයි. සැබෑ ලෝකයේදී අනුගමනය කරනු ලබන වර්ගවත් ම අන්තර්ජාල ලෝකයේදී ද අනුගමනය කරන්න.
- ජංගම පුවත්පත් කලාව යනු ඩිජිටල් කතන්දර කීමේ ස්වරූපයකි. එහිදී අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කිරීම පිණිස භාවිතා කරනු ලබන මූලික උපකරණය වන්නේ සුහුරු දුරකථනයයි.

වැඩිදුර

කියවීම සඳහා

ඩිජිටල් කතන්දර කීම: පසුගිය වසර කීපයක් තුළ පහසුකම් සපයන ලද විවිධ වැඩිදුරට සහභාගි වූ පුද්ගලයන් විසින් නිර්මාණය කරන ලද ඩිජිටල් කතන්දර කීපයක්.
<http://stories.apc.org/>

සමාජ වෙනස සඳහා පරිවර්තනීය කතන්දර කීම
<https://www.transformativestory.org/>

ඔබගේ ඩිජිටල් ආචාරධර්ම සංවර්ධනය සඳහා ක්‍රම 10ක්
<https://www.theguardian.com/media/2019/mar/10/10-ways-to-improve-your-digital-etiquette>

'Don't feed the trolls' really is good advice – here's the evidence!
<https://theconversation.com/dont-feed-the-trolls-really-is-good-advice-heres-the-evidence-63657>

ජංගම පුවත්පත්කලා අත්පොත: පුවත් මැදිරි සහ වාර්තාකරුවන්ට මාර්ගෝපදේශයක්
<http://www.mojo-manual.org/>

MOJO: ජංගම පුවත්පත් කලා අත්පොත
<https://ethicaljournalismnetwork.org/mojo-the-mobile-journalism-handbook>

ඩ්‍රෝන පුවත්පත්කලා සම්පත්
<https://gijn.org/drone-journalism/>

MODULE 3

සිසිටල් ආරක්ෂාව
තර කිරීම

ඩිජිටල් ආරක්ෂාව තර කිරීම

අන්තර්ජාලය යනු තොරතුරු හුවමාරු කරගත හැකි පරිදි විද්‍යුත් වශයෙන් චිකිතේක හ සම්බන්ධ වී ඇති ගෝලීය පරිගණක ජාලයකි.

අන්තර්ජාලය, භෞතික ලෝකයේදී තැපැල් පද්ධතියක ක්‍රියාත්මක වීම හා සමාන ය. එහෙත්, එය පණිවුඩ බෙදාහරින්නේ ආලෝකයේ වේගයෙනි. එසේ ම එය අති සියුම් ය. තැපැල් සේවයකදී ජනතාවට චිකිතේකා වෙත ලියුම් කවරවල දැමූ පණිවුඩ යැවීම කරනු ලැබේ. අන්තර්ජාලයේදී එය සිදු වන්නේ පරිගණකයෙන් පරිගණකයට කුඩා ඩිජිටල් දත්ත පැකට් යැවීමෙනි.

ගෝලීය අන්තර්ජාලය සමග චිකිතේකට වෙනස් උපාංග බිලියන් ගණනක් සම්බන්ධ වී තිබේ. ඒ අතර සුපිරි පරිගණක, ඩෙස්ක්ටොප්, ලැප්ටොප්, ටැබ්ලට් වැනි පෞද්ගලික පරිගණක සහ දහස් ගණනක් නිෂ්පාදකයන් විසින් නිපදවනු ලබන විශේෂ උපාංග තිබේ.

මෙම චිකිතේකට වෙනස් උපාංග අතර දත්ත හුවමාරු කිරීම පිණිස, ඒ සැම විසින් (TCP/IP - Transmission Control ප්‍රොටෝකෝල/Internet ප්‍රොටෝකෝල) යන තාක්ෂණික ප්‍රමිතිය භාවිතා කරනු ලැබේ. එයට සම්බන්ධ වන සෑම උපකරණයකට ම අන්තර්ජාලයේ ප්‍රොටෝකෝලයක් හෙවත් ලිපිනයක් තිබේ.

ඔබ ලිපියක් තැපැල් කරන විට, තැපැල් පද්ධතිය විසින් සියලු සංවිධාන කටයුතු හසුරුවනු ලැබේ. ඔබට එම ලිපි එකතු කරගන්නා ආකාරය, තෝරන ආකාරය, ප්‍රවාහනය කරන ආකාරය සහ අවසානයේදී බෙදාදෙන ආකාරය ගැන සිතීමේ අවශ්‍යතාවක් නැත. ඒ හා සමානව ම අන්තර්ජාල දත්ත පැකට් ද විවිධ රැහැන්, රවුටර (routers) සහ හොස්ට් පරිගණක (host computers) හරහා සම්ප්‍රේෂණය වී ගමනාන්තයට ප්‍රභා වේ.

2018 අවසානය වන විට, බිලියන 3.9ක් ජනතාව අන්තර්ජාලය පරිහරණය කළ අතර, රජය, සමාගම්, පුණ්‍යායතන සහ වෙනත් සංවිධාන වැනි කෝටි ගණන් ආයතන ද ඒ අතර විය. ඒ අතරින් වැඩි දෙනෙක්ගේ වෙබ් පරිහරණය කිරීමේ අත්දැකීම ආරක්ෂිත සහ තෘප්තිමත් විය. එහෙත් බොහෝ සංඛ්‍යාවක් පරිශීලකයන් සිටින විට සහ බොහෝ උපාංග අන්තර්ජාලයට සම්බන්ධ වී ඇති විට වැරදි සිදු විය හැකි ය. ඩිජිටල් ආරක්ෂාව හෝ සයිබර් ආරක්ෂාව එහිදී වැදගත් ය.

සයිබර් ආරක්ෂාව පද්ධති හා ද්‍රව්‍ය සම්බන්ධ දෙයක් වන අතර සයිබර් සුරක්ෂිතබව මිනිසුන් සම්බන්ධ කාරණාවකි. මෙම මොඩියුලයේදී අප ආවරණය කරන්නේ ඩිජිටල් ආරක්ෂාව පිළිබඳ මූලධර්මයි. (ඔබගේ ඩිජිටල් පද්ධති හා උපකරණ ආරක්ෂා කරගැනීම). ඊළඟ මොඩියුලය සයිබර් සුරක්ෂිතබව පිළිබඳ වන අතර එමගින් ඩිජිටල් සේවා භාවිතා කිරීමේදී පුද්ගලයන් ආරක්ෂා කරගැනීම පිළිබඳ සාකච්ඡා කරනු ඇත.

ප්‍රධාන යෙදුම්

ඩිජිටල් ආරක්ෂාව (මෙයට තොරතුරු තාක්ෂණ ආරක්ෂාව යයි ද කියනු ලැබේ.): යනු, ඩිජිටල් වශයෙන් ගබඩා කර තිබෙන තොරතුරු ආරක්ෂා කිරීමට හා රැකවරණයට ක්‍රම ක්‍රියාත්මක කිරීමයි. මෙම උපාංග අන්තර්ජාලයට සම්බන්ධ වී හෝ සම්බන්ධ නොවී තිබිය හැකි ය. පරිගණක සංදර්භයකදී, ආරක්ෂාව යනු භෞතික මෙන් ම සයිබර් ආරක්ෂාව ද වේ.

සයිබර් ආරක්ෂාව: අන්තර්ජාලයට සම්බන්ධ ඩිජිටල් උපාංග ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා ගනු ලබන පූර්ව ආරක්ෂක පියවර සයිබර් ආරක්ෂාවයි. විශේෂයෙන් ම පරිගණක පද්ධති සහ දත්ත වෙත අනවසර ප්‍රවේශය හෝ ප්‍රහාර වියට අයත් වේ.

ක්ලවුඩ් පරිගණක යන්තෙන් අදහස් වන්නේ දත්ත හා වැඩසටහන් ගබඩා කිරීම සහ ඒවා වෙත පිවිසීම පරිගණක දෘඩ තැටියක් මගින් කරනු වෙනුවට අන්තර්ජාලය හරහා කිරීමයි. මෙහිදී ක්ලවුඩ් යනු අන්තර්ජාලය සඳහා යෙදෙන රූපකයක් පමණි.

ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව

පිළිබඳ මූලධර්ම

අප ඕනෑම ඩිජිටල් පද්ධතියක් භාවිතා කරන විට අප එයට දත්ත ඇතුළත් කරන්නෙමු. ඒවා අතරට පෞද්ගලික දත්ත, අප වැඩ කරන සංවිධානවල රහස්‍ය නිල දත්ත, නිර්මාණාත්මක අන්තර්ගතයන් සහ වෙනත් වර්ගවල දත්ත තිබේ. අප පරිගණක පද්ධතියකට සම්බන්ධ වන විට, සංවිධානයක් තුළ වුවත්, ගෝලීය අන්තර්ජාලයේ වුවත්, අපට වෙනත් පුද්ගලයන්ගේ දත්ත හමුවේ.

අපගේ දත්ත හා උපකරණ ආරක්ෂා කරගත යුතු අතර ඒ අතර ම වෙනත් අයගේ දත්ත හා උපකරණවල ආරක්ෂාව පිළිබඳව ද සැලකිලිමත් විය යුතු ය. අන්තර්ජාලය වැනි විකේතක සම්බන්ධ ජාලයකදී, සෑම කෙනෙකුට ම ආරක්ෂාව පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීමට සිදු වේ. මීට හේතුව වන්නේ පරිශීලකයන්ගේ දුර්වලකම් නිසා සෑම කෙනෙකුට ම හානි සිදු විය හැකි බැවිනි.

ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව යනු හුදෙක් අවසර රහිත ප්‍රවේශයෙන් ආරක්ෂා වීම පමණක් නොවේ. හදිසි අනතුරු මගින් දත්තවලට හානි වීම පිළිබඳ සහ අවසර සහිත අප අතින් හෝ දත්ත හසුරුවන වෙනත් අයකු අතින් දත්තවලට හානි සිදුවීම පිළිබඳව ද අප පරිස්සම් සහගත විය යුතු ය. ගංවතුර, ගිනි සහ විදුලි සැර වැනි හේතු මත ද දත්තවලට හානි සිදු වේ.

ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව යනු අධි සංකීර්ණ ආරක්ෂණ පද්ධති පිහිටුවාගැනීම නොවේ. ඇතැම් විට, හොඳම විසඳුම ඉතා තාක්ෂණික චක්‍රයක් නොවන්නට ඉඩ තිබේ. විශේෂයෙන් ම අන්තර්ජාලයේදී, අලුත් තර්ජන මතු වන විට, ආරක්ෂක භාවිතාවන් නැවත තක්සේරු කරගැනීම ද වැදගත් ය.

හොඳ ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව සඳහා පරිශීලක මැදිහත්වීම, වගකීම සහ අවදියෙන් කටයුතු කිරීම අවශ්‍ය බව මතක තබාගන්න. මෙය, දෘඪාංග හෝ මෘදුකාංග සපයන්නකු, තොරතුරු තාක්ෂණ වෘත්තීයයකු හෝ පද්ධති කළමනාකරුවකු වැනි වෙනත් සේවාදායකයකු ලවා කරවාගත හැකි දෙයක් නොවේ.

ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව සඳහා අවශ්‍ය සියලු පියවර මෙහි ලැයිස්තුගත කළ නොහැකි ය. අන්තර්ජාලයේ ඇති තරම් උපදෙස් තිබේ. පහත සාකච්ඡා කරනු ලබන්නේ මූලික පියවර කිහිපයකි. එමගින් සියලු දෙනාට අවබෝධ කරගත හැකි සරල ප්‍රවේශයක් ලබා දෙයි

Source: <https://wiobyne.com/digital-hygiene/>

ඩිජිටල් සනීපාරක්ෂාව වැදගත්!

ඩිජිටල් සනීපාරක්ෂාව යනු යමෙකුගේ ඩිජිටල් උපාංග, ගිනුම් සහ දත්තවල පිරිසිදුකම, අපිරිසිදුකම විස්තර කිරීමට යොදන යෙදුමකි.

ගෙදරදී මෙන් ම සේවා ස්ථානයේදී ද ඩිජිටල් සනීපාරක්ෂාව වැදගත් ය. අනාරක්ෂිත වූ එක් ගිනුමක් හෝ උපාංගයක් හේතුවෙන් ඔබගේ ගිනුම් හෝ උපාංගවලට වෙනත් අය පිවිසිය හැකි ය. මෙය ද්වේෂසහගත ලෙස කළහොත්, එයින් අදහස් වන්නේ යමෙකු ඔබගේ දත්තවලට පහර දී ගොනු, මුරපද සොරකම් කිරීම හා ගිනුම් හැක් කිරීම හෝ ඊටත් වඩා හරක දේ කිරීමයි.

පරිගණක වයිරසවලින් හා මැලේවෙයා (MALWARE)

වලින් ඔබගේ දත්ත ආරක්ෂා කරගැනීම

පරිගණක වයිරස යනු එක් පරිගණකයකින් තවත් එකකට, ඊමේල්, ඊමේල් අනුබද්ධ හෝ යූඑස්බී උපාංග ආදිය හරහා පැතිරෙන කුඩා වැඩසටහනකි. වයිරස විසින් දත්ත වෙනස් කිරීම හෝ විනාශ කිරීම ද මෙහෙයුම් පද්ධතියේ සාමාන්‍ය මෙහෙයුම් කඩාකප්පල් කිරීම ද කළ හැකි ය.

- යාවත්කාලීන කරන ලද ප්‍රති වයිරස වැඩසටහනක් පාවිච්චි කරන්න.
- ඔබගේ මෙහෙයුම් පද්ධතිය (වින්ඩෝස් වැනි) සහ වෙබ් බ්‍රව්සර (ෆයර්ෆොක්ස් (Firefox), ක්‍රෝම් (Chrome) වැනි) යාවත්කාලීන කරගන්න. ඒවායේ අලුත් ම පිටපත් මගින් වැඩි ආරක්ෂාවක් සැපයේ.
- ඊමේල් සම්බන්ධතා පිළිබඳ පරීක්ෂණ වන්න. නොදන්නා ඇමුණුම් හෝ අන්තර්ගතයන් (සම්බන්ධතා) විවෘත නොකරන්න. දන්නා මූලාශ්‍රවලින් එන ඒවා සම්බන්ධයෙන් ද එම ක්‍රියාමාර්ගය ම අනුගමනය කරන්න.
- ඔබගේ බ්‍රව්සරයෙන් මතු වන පොපප් වළක්වාගැනීමේ ක්‍රම යොදාගන්න. බොහෝ පොපප් යනු ස්පයිවෙයා (spyware) හෝ ඇඩ්වෙයා (adware) යනුවෙන් හැඳින්වෙන ද්වේෂ සහගත වැඩසටහන් වන අතර එමගින් ඔබගේ පද්ධතියට හානි සිදු විය හැකි ය.
- ෆයර්වෝලයක් (firewall) පිහිටුවාගන්න. ෆයර්වෝලයක් යනු පැමිණෙන අන්තර්ජාල සහ ජාල දත්ත පරීක්ෂා කරන වැඩසටහනකි. ඔබගේ ප්‍රති වයිරස් වැඩසටහන සමග එක්ව අවසර නැති ප්‍රවේශයන් ඔබගේ පරිගණකයට සිදුවීම වළක්වා ගැනීමට එයට හැකි ය.
- පරිපාලක ගිණුම මුරපදයක් යොදා ආරක්ෂා කරගන්න.

සටහන: වයිරස් ආසාදනයක් සිදු වුවත් උපාංගයෙන් කිසිදු රෝග ලක්ෂණයක් නොපෙන්වීමට පුළුවන. හැමවිට ම පද්ධති පරීක්ෂා කරන්න. උපාංගය පිරිසිදු බව තහවුරු කරගැනීම සඳහා වයිරස් ස්කෑන් කිරීමක් කරන්න.

වයිරස් ආසාදනයක රෝග ලක්ෂණ

පහත දැක්වෙන්නේ මැල්ටේයා ආසාදන ඇතුළු සුලබ රෝග ලක්ෂණ කිහිපයකි:

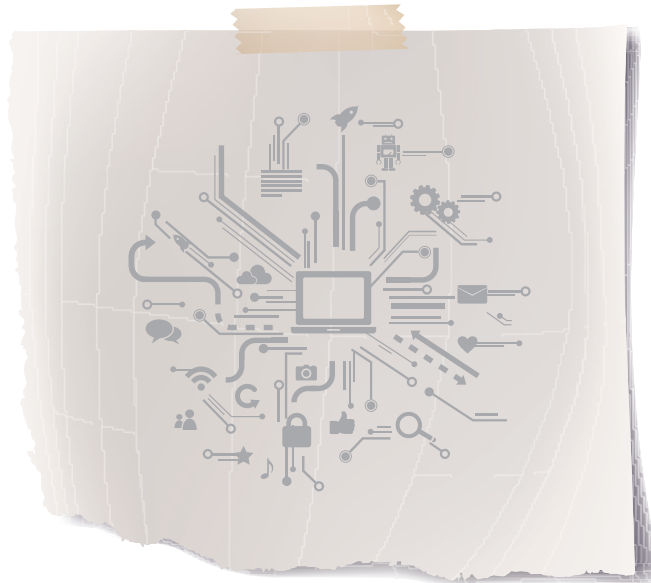
- උපාංගයේ වේගය අඩු වේ. වියට සාධාරණ හේතුවක් සොයාගත නොහැකි ය.
- උපාංගය චිකවරම නැවත ආරම්භ වේ. අසාමාන්‍ය වර්ශාවක් පෙන්වයි.
- පිහිටුවා තිබෙන යෙදවුම් බලාපොරොත්තු වන අන්දමින් ක්‍රියාත්මක වන්නේ නැත.
- අසාමාන්‍ය (අයහපත් අන්දමින් ලියන ලද) වැරදුම් පිළිබඳ පණිවුඩ ලැබේ.
- පරිශීලක විසින් සිදු කරනු නොලැබූ අලුත් කෙටි පිටිසුම් හෝ වෙනත් අයිකනයන් (icons) උපාංගය තුළ පිහිටුවා ඇති ආකාරය දැකිය හැකි ය.
- ගබඩා අවකාශය අඩුවීම හෝ නැති වීම.
- ගොනු හෝ යෙදුම් අවසරයකින් තොරව මැකී යාම.

දත්ත බැකප් කිරීම

දත්ත දෝෂ සහිත වීම හෝ හැනිවීම ඉතා හොඳ දෘඩාංග සහ මෘදුකාංග සමග වුව සිදු විය හැකි ය. දත්ත බැකප් කිරීමේ ක්‍රියාවලිය යනු දත්ත පිටපත් කර, හැනි වුණ වේලාවකදී ලබාගැනීම සඳහා වෙනම ගබඩා කර තැබීමයි.

දත්ත බැකප් කිරීමේ සුලබ ක්‍රමයක් වන්නේ දත්ත පරිගණකයේ දෘඩ තැටියෙන් ගෙන තැනකින් තැනකට ගෙන යා හැකි ඉහළ ධාරිතාවක් සහිත යූඑස්බී උපාංගයක් වෙත බාගත (backup) කිරීමයි. ක්ලවුඩ් තුළ හෙවත් දුරස්ථ වෙබ් පාදක අවකාශයක ගබඩා කිරීමේ හැකියාව ද තිබේ. (ගූගල් ඩ්‍රයිව් උදාහරණයකි.)

ක්ලවුඩ් බැකප් මගින් පරිශීලකයන්ට තම දත්ත දුරස්ථ ස්ථානයක දෘඩාංගයක පිටපත් කර තැබිය හැකි ය. පරිශීලකයන්ට එම දත්ත වෙත අන්තර්ජාලය ඔස්සේ නිසි ක්‍රියාමාර්ග හරහා ඕනෑම උපකරණයකින් ඕනෑම වේලාවක පිවිසිය හැකි ය. බොහෝ ක්ලවුඩ් ගබඩා සේවා විශාල ගබඩා අවකාශයක් සපයන අතර දත්ත ආරක්ෂාව සඳහා අන්තර්ගතයන් එන්ක්‍රිප්ට් (encrypt) කිරීම ද කරනු ලැබේ. ගූගල් වැනි ඇතැම් සේවා විසින් මූලික අන්තර්ජාල ගබඩා ධාරිතාවක් අප එහි ලියාපදිංචි වූ විගස ලබා දෙයි.

දත්ත එන්ක්‍රිප්ට් (ENCRYPT)කිරීම

එන්ක්‍රිප්ට් කිරීම යනු පරිශීලක අවසරයෙන් තොරව කියැවිය නොහැකි පරිදි ඇල්ගොරිතමක් (algorithm) හෙවත් ස්වයංක්‍රීය මෘදුකාංගයක් භාවිතා කර දත්ත ප්‍රති සැකසීමේ ක්‍රියාවලියයි. මෙමගින් ක්‍රෙඩිට් කාඩ් අංක වැනි ඉතා වැදගත් දත්ත ආරක්ෂා කළ හැකි ය. එහිදී තොරතුරු කේතකරණය කර නොකියවිය හැකි සයිෆර් අක්ෂර (cipher text) බවට පත් කරනු ලැබේ. ඒවා කියවිය හැක්කේ කේතනරණයෙන් හෝ යතුරුපදයක් භාවිතා කිරීමෙනි.

දත්ත එන්ක්‍රිප්ට් කිරීම විය සේප්පුවක බහා තැබීම වැනි ය. ඒවා වෙත ප්‍රවේශ යතුරුපද ඇති අයට පමණක් ඒවා කියවිය හැකි ය. එන්ක්‍රිප්ට් කිරීම යනු ඩිප්ටල් මාධ්‍යයෙන් කරනු ලබන කේතලේඛන ක්‍රමයකි. එහිදී පණිවුඩ අවුල් කිරීම සඳහා ගණිතමය ඇල්ගොරිතමක් භාවිතා කරනු ලැබේ. යවන්නාගේ යතුරුපදය හෝ සයිෆරය ඇති අයට පමණක් ඒවා විකේතීකරණය කරගත හැකි ය. එන්ක්‍රිප්ට් කරන ලද දත්ත දැකින වෙනත් අයට ඒවා හුදු සංකේත ගොඩක් පමණි.

එන්ක්‍රිප්ට් කිරීමේ ක්‍රම දෙකකි. සමමිතික එන්ක්‍රිප්ට් කිරීමේදී එක් පෞද්ගලික යතුරුපදයකින් මගින් දත්ත ආරක්ෂා කරනු ලැබේ. අසමමිතික එන්ක්‍රිප්ට් කිරීමේදී බහුවිධ යතුරුපද සංකීර්ණයක් භාවිතා කරනු ලැබේ. ඒවා පොදු මෙන් ම පෞද්ගලික ද වේ.

අන්තර්ජාලය හරහා ඊමේල්, වැට් වැනි මාධ්‍යවලින් සන්නිවේදනය කිරීමේදී එන්ක්‍රිප්ට් කිරීම ඉතා වැදගත් ය. පණිවුඩ එන්ක්‍රිප්ට් කර නොතිබුණහොත් අනවසර කියවන්නන්ට ඒවා හඳුනාගැනීමට හෝ වෙනස් කිරීමට පවා පුළුවන.

කෙළවරින් කෙළවරට එන්ක්‍රිප්ට් කිරීම (End-to-end encryption - E2EE) යනු සන්නිවේදනය කරන පරිශීලකයාට පමණක් කියවිය හැකි පරිදි සන්නිවේදනය කරන ක්‍රමයකි. එමගින් රහසින් කියවීමට ඉඩ තිබෙන විදුලි සංදේශ සේවා සපයන්නන්ට, අන්තර්ජාල සේවා සපයන්නන්ට සහ සන්නිවේදන සේවා සපයන්නන්ට ද පණිවුඩය කේතනරණය කරගැනීම සඳහා අවශ්‍ය යතුරු වෙත පිවිසීම වළක්වයි.

එන්ක්‍රිප්ට් කිරීම හේතුවෙන් ඔබගේ සන්නිවේදනය විශ්වසනීය හා රහස්‍ය වෙයි. එක් කෙළවරක සිට අනෙක් කෙළවරට අන්තර්ජාලයෙන් සන්නිවේදනය පිළිබඳ සලකා බැලීමේදී උදාහරණ ලෙස WhatsApp, iMessage සහ Signal (මෙහිදී E2EE නිතැතින් ම ක්‍රියාත්මක වේ) හෝ Telegram සැලකිය හැකි ය.

සංවේදී දත්ත

විනාශ කිරීම

ඔබ ඔබගේ පරිගණකයේ ගොනුවක් මකා දමන විට එය සම්පූර්ණයෙන් ම අතුරුදහන් වන්නේ නැත. එහිදී සිදුවන්නේ පද්ධතිය තුළ ගොනුව සඳහා යොමුව මකා දැමීමයි. එම ගොනුව මත වෙනත් ගොනුවක් නිර්මාණය කරන තෙක් හා ඉන් පසුවත් එය තැටියේ තිබේ. එයින් පසුවත්, එය ආපසු ලබාගත හැකි ය.

ඔබට කිසියම් දත්තයකින් සම්පූර්ණයෙන් ම මිදීමට අවශ්‍ය නම් ඒ සඳහා ආරක්ෂිත මකාදැමීමේ මෙවලමක් භාවිතා කළ යුතු ය. එමගින් සංවේදී තොරතුරු මත ලියා ඒවා විනාශ කරනු ලැබේ. එයින් පසුව පවා ද ඩිජිටල් තොරතුරු හැසිරවීමේ කුසලතා සහිත දත්ත ආපසු ලබාගන්නෙකුට ලබාගත හැකි ය.

වයිපිං (wiping) නමින් හැඳින්වෙන ක්‍රියාවලියක් මගින් අහඹු ලෙස තෝරා ගන්නා දත්ත මගින් ගොනුවක් මත කීප වතාවක් ලියනු ලැබේ. ඉරේසර් යනු වින්ඩෝස් සඳහා වන තවත් උසස් ආරක්ෂක මෙවලමකි. එහිදී පරිශීලකයාට දෘඪ තැටියේ සංවේදී දත්ත මත පරිස්සමෙන් තෝරාගත් රටාවකට කීප වරක් ලිවීමෙන් ඒවා සම්පූර්ණයෙන් ම ඉවත් කළ හැකි ය.

<https://eraser.Heidi.le/>

අන්තර්ජාලයේ සිටින විට ඔබේ දත්ත ආරක්ෂා කරගැනීම

වයිෆයි (Wi-Fi) හෝ රැහැන් රහිත අන්තර්ජාල ප්‍රවේශයෙන් අදහස් වන්නේ ගුවන් විදුලි තරංග භාවිතා කර අන්තර්ජාලයට සම්බන්ධ වීමයි. ඒ සඳහා රැහැන් අවශ්‍ය නැත. එමඟින් පරිශීලකයාට යම් ස්ථානයක තැනින් තැනට යන විට ද අන්තර්ජාලය සමග සම්බන්ධව සිටිය හැකි ය. එහෙත්, මෙම පහසුකම පරිස්සමෙන් පරිහරණය කළ යුතු ය.

පොදු වයිෆයි ගුවන් තොටුපළ, සාප්පු සංකීර්ණ, අවන්හල් සහ හෝටල්වල තිබේ. එමඟින් ඔබට අන්තර්ජාලයට නොමිලේ සම්බන්ධ විය හැකි ය. පොදු වයිෆයි ඔබගේ සමාජ මාධ්‍ය පරිහරණයට සහ පුවත් ලිපි කියවීමට යොදාගත හැකි මුත්, ඒ ඔස්සේ ඊමේල් කියවීම හෝ බැංකු ගිනුම් වෙත පිවිසීම ආරක්ෂිත නැත.

එසේ වන්නේ ඇයි? පොදු වයිෆයි ජාලයන් විසින් ඔබගේ දත්ත වෙනත් අය විසින් ග්‍රහණය කරගැනීමට තිබෙන ඉඩ වැඩි කරනු ලැබේ. ඇත්තෙන් ම, ඔබ විශ්වාස නොකරන පුද්ගලයන් විසින් පවත්වාගෙන යන පොදු වයිෆයි හොට් ස්පෝට්වලින් ඇත්ව සිටීම ආරක්ෂිත ය. පරිශීලකයාගේ තොරතුරු සොරකම් කිරීම සඳහා අපරාධකරුවන් විසින් ද මෙවැනි හොට්ස්පෝට් පාවිච්චි කිරීමට ඉඩ තිබේ.

තවත් අවවාදයක්: හැමවිට ම සමාජ මාධ්‍යවල හා වෙනත් වෙබ් අඩවිවල ඇති පෞද්ගලිකත්වය ආරක්ෂා කිරීමේ සැකසුම් පිළිබඳ අධ්‍යයනය කරන්න. ඔබට පාලක පැහැලය හෝ සෙට්ටිං මෙනුව ඔස්සේ පෞද්ගලිකත්ව පාලනය කිරීමේ ක්‍රම සොයාගත හැකි ය. පෞද්ගලිකත්වය පාලනය අලුත් අන්තර්ජාල සේවා ගිනුමකට ලියාපදිංචි වීමේ ක්‍රියාවලියේදී පිරිනමනු ලැබේ. වෙබ් අඩවියක් පරිශීලනය කිරීමට පෙර හැමවිට ම පෞද්ගලිකත්වය පාලනය කිරීම සඳහා එහි තිබෙන ක්‍රම සොයා බලා තේරුම් ගන්න.

මතක තබාගත යුතු තවත් කරුණක් වන්නේ, ඔබ වෙනත් අය සමග බෙදාහදාගන්නා උපකරණයකින් ඊමේල්, සමාජ මාධ්‍ය හෝ වෙනත් ලොග් (login) විය යුතු සේවාවක් වෙත පිවිසියේ නම්, එය අවසන් කරන විට ගිනුමෙන් පිටවන්න. අන්තර්ජාල ගත වීමට පහසුකම් සපයන පොදු ස්ථානවලදී බොහෝ පරිශීලකයන් හට ගිනුමෙන් පිටවීමට අමතක වේ. විවිට, ඊළඟට එම උපාංගය පරිහරණය කරන පුද්ගලයාට ඔබගේ ගිනුමට පිවිසිය හැකි අතර එය පැහැරගැනීමට ද හැකි ය.

ඩිජිටල් සම්පත්

ආරක්ෂා කරගැනීම

සරල, එහෙත්, වැදගත් මූලික ආරක්ෂක පියවර කීපයක් ඔස්සේ ඔබට ඩිජිටල් සම්පත් ආරක්ෂා කරගත හැකි ය.

මුරපදයක් හෝ පාස්වර්ඩ් එකක් යනු, පරිශීලක අන්‍යෝන්‍යතාවක් තහවුරු කිරීම සඳහා මතකයේ තබා ගන්නා රහස්‍යයි. ඩිජිටල් සංදර්භය තුළ, එය අක්ෂර, ඉලක්කම් හෝ විරාම ලකුණු විශේෂිත ආකාරයකට පෙළගස්වන ලද බන්ධනයකි.

ආරක්ෂිත මුරපද භාවිතා කිරීම ඩිජිටල් සම්පත් අනවසර ප්‍රවේශයෙන් හෝ හැකිවලින් (**hacking**) ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා වැදගත් පියවරකි. මුරපදයක් සත්‍ය වචනයක් වීම අවශ්‍ය නැත. වචනයක් නොවන යෙදුමක් අනුමාන කිරීම අපහසු ය. එය මුරපදයක විශිෂ්ට ලක්ෂණයකි.

පහත දැක්වෙන්නේ වඩා හොඳ මුරපද සඳහා මූලික කරුණු කීපයකි:

- හැමවිට ම, ඔබේ ගිණුම් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා ශක්තිමත් මුරපදයක් භාවිතා කරන්න. අංක, සංකේත, කැපිටල් අකුරු සහ සිම්පල් අකුරු සහිත දීර්ඝ මුරපදයක් භාවිතා කරන්න.
- ඔබ පමණක් මුරපදය ලෙස දන්නා පදයක් භාවිතා කරන්න.
- ඔබගේ උපන් දිනය, සංවත්සරයක්, ලිපිනයක්, උපන් නගරය, පාසල, ශ්‍රෝතීන් හා සුරතල් සතුන් වැනි හඳුනාගත හැකි පෞද්ගලික තොරතුරු මුරපද ලෙස පාවිච්චි කිරීමෙන් වළකින්න.
- ඔබගේ එක් එක් ගිණුම වෙනුවෙන් විශේෂිත මුරපද භාවිතා කරන්න. වැදගත් ගිණුම් වෙනුවෙන් එකම මුරපදය නැවත නැවත භාවිතා කිරීම අවදානම් ය. කිසිවෙකුට ඔබගේ එක් ගිණුමක මුරපදය ලබාගත හැකි වුණහොත්, එමගින් ඔවුන්ට ඔබගේ ඊමේල් ආදියට පමණක් නොව බැංකු ගිණුමට පවා පිවිසිය හැකි ය.
- මුරපදය අමතක වුවහොත්, මුරපදය නැවත සොයාගැනීම සඳහා විකල්ප භාවිතා කරන්න.
- ඔබගේ මුරපදය හිඟිවිත කාලයකට වරක් වෙනස් කරන්න. ඔබ මුරපදය වෙනස් කරන කාලාන්තරය කෙටි වන තරමට හොඳ ය.
- වෙබ් ඩුවිසර්වලට ඔබගේ මුරපදය මතක තබාගන්නට ඉඩ දීම සුවපහසු විය හැකි ය. එහෙත්, එය අවදානම් භාවිතාවකි. යමෙකු ඔබගේ උපාංගයට පිවිසුණහොත්, ඔවුන්ට ඔබගේ ගිණුමට පහසුවෙන් පිවිසිය හැකි ය

ඩිජිටල් සම්පත්
යනු මොනවා ද?

සරලව දක්වන්නේ නම්, ඩිජිටල් සම්පත් යනු ඩිජිටල් ස්වරූපයෙන් ගබඩා කරනු ලබන අන්තර්ගතයන් ය. ඒවා රූප, ඡායාරූප, වීඩියෝ, ලේඛන ගොනු, ස්ප්‍රෙඩ්‍ෂීට්, ස්ලයිඩ් කට්ටල ආදිය විය හැකි ය. ඩිජිටල් සම්පත් පරිගණක දෘඩ තැටිවල, සුහුරු දුරකථනයක මතකයේ හෝ අන්තර්ජාලයේ ගබඩා කර තිබිය හැකි ය.

රිමේල් හා සමාජ මාධ්‍ය වැනි වැදගත් ඩිජිටල් සේවා ද ඩිජිටල් සම්පත් අතරට ගැනේ.

පියවර දෙකේ තහවුරු කිරීම භාවිතා කිරීම

ශක්තිමත් මුරපදයක් යෙදීමෙන් පසු, ඊළඟ වඩාත් වැදගත් පියවර වන්නේ පියවර දෙකේ තහවුරු කිරීම ක්‍රියාත්මක කිරීමයි (මෙය **two step authentication** ලෙස හැඳින්වේ).

විසින් අදහස් වන්නේ මුරපදයට අමතරව, ඔබ විසින් ඔබගේ ගිණුමට පිවිසීම සඳහා දෙවන තොරතුරක් ද ඇතුළත් කළ යුතු වීම ය. විය සාමාන්‍යයෙන් ලියාපදිංචි ජංගම දුරකථනයට යවනු ලබන කෙටි පණිවුඩයකි. (විය වලංගු වන්නේ විනාඩි කීපයක් තුළ එක් වරක් පමණක් භාවිතා කිරීමට ය.) සියලු ප්‍රධාන සමාජ මාධ්‍ය වේදිකා සහ ගුගල් වැනි සේවාවන් විසින් ද දැන් පියවර දෙකේ තහවුරු කිරීමේ ආරක්ෂක විධිවිධානය හඳුන්වා දී තිබේ.

වෙබ් සේවාවක් විසින් අක්ෂර සහ ඇස් පදනම් කරගත් ආකාර දෙකේ තහවුරු කිරීමක් භාවිතා කරන්නේ නම්, කරුණාකර ඇස් පදනම් කරගත් තහවුරු කිරීම තෝරන්න. වයට හේතුව, කෙටි පණිවුඩ එන්ක්‍රිප්ට් කර නොතිබීමයි. එබැවින් ඒවා හඳුනාගත හැකි ය.

මුරපද යනු රහස් ය

මුරපද පෞද්ගලික හා රහස්‍ය විය යුතු ය. ඒවා නිර්මාණය කරගන්නේ අන් අය සමග බෙදාහදා ගැනීම සඳහා නොවේ. එසේම, කිසිදු ආකාරයකින් ප්‍රදර්ශනය කිරීමට ද නොවේ. එහෙත්, මෙය වනාහි බොහෝ පුද්ගලයන් සහ සංවිධාන විසින් කරනු ලබන සුලබ වරදකි. ඒ පිළිබඳ පසුව පසුතැවීමට සිදු වේ. එබැවින්, මුරපදයකට ඔබගේ ඩිජිටල් සම්පත් ආරක්ෂා කළ හැක්කේ ඔබ විය රහස්‍ය ලෙස තබාගන්නේ නම් පමණක් බව මතක තබාගත යුතු ය.

ජංගම දුරකථන

ආරක්ෂාව

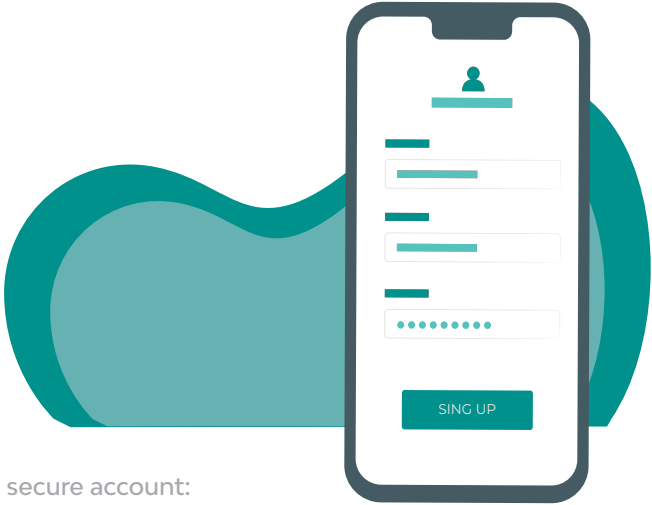
සෑම ජංගම දුරකථනයක් ම, GSM මෝඩමයක් හෝ ඇතුළෙන් ම දුරකථනයක්/ මෝඩමයක් ඇති සෑම උපකරණයක් ම සතුව ඉලක්කම් 15ක ඉම් අංකයක් (IMEI - International Mobile Equipment Identity) හෙවත් ජාත්‍යන්තර ජංගම උපකරණ හඳුනාගැනීමේ අංකයක් තිබේ.

ඉම් අංකය හිරිමාණය කරනු ලැබුවේ සීමිත උපාංගය සඳහා ස්ථිර හඳුනාගැනීමේ ක්‍රමයක් විය නොහැකි නිසා ය. (සීමිත පරිශීලකයාට සම්බන්ධ අතර, දුරකථනයකින් තවත් දුරකථනයකට මාරු විය හැකි ය.) ඉම් අංකය මත පදනම්ව, ඔබට උපාංගය පිළිබඳ යම් තොරතුරු පරීක්ෂා කළ හැකි ය. උදා: චිහි වර්ගය සහ මාදිලිය

ඕනෑම දුරකථනයක ඉම් අංක පරීක්ෂාව සඳහා පහසුම ක්‍රමය වන්නේ *#06# භාවිතා කිරීමයි.

උපාංගය සේවාවන් සඳහා යවන විට වගකීම් අයදුම්පත් පිරවීමේදී ඉම් අංකය ප්‍රයෝජනවත් ය. ඒ හැරුණු, උපාංගය සම්බන්ධ සොරකමක් හෝ හැනිවීමක් පිළිබඳ වාර්තා කරන විට ද පොලිසියට හෝ ජාල සේවා සම්පාදකවරයාට ඉම් අංකය ලබා දිය යුතු ය. ඉන් පසු, ඔබගේ දුරකථනය බිලොක් කරන්නැයි ඔබට දැනුම් දිය හැකි ය. ඉන් පසු, සිම් කාඩ්පත වෙනස් කළ ද උපකරණය භාවිතා කළ නොහැකි ය.

ඔබ ඔබගේ දුරකථනයේ ඉම් අංකය දැනගෙන විය කොහේ හෝ ලියා තබන්න.

¹ Google has some useful advice on creating a strong password and a more secure account: <https://support.google.com/accounts/answer/32040?hl=en>

පහත දැක්වෙන්නේ ඔබේ දුරකථනයේ ආරක්ෂාව ඉහළ නැංවීම සඳහා මූලික උපදෙස් කීපයකි:

- දුරකථනය ආරම්භ කිරීම සඳහා ශක්තිමත් පින් අංකයක් යොදන්න. අවම වශයෙන් ඉලක්කම් හයක කේතයක් යොදන්න.
- නිරන්තරයෙන් මෘදුකාංග යාවත්කාලීන කරගන්න.
- ඔබගේ ජංගම උපකරණයට ප්‍රති වයිරස් හා ප්‍රති මැලිවෙයා ආරක්ෂාව යොදාගන්න.
- විශ්වසනීය සේවාවන්ගෙන් පමණක් ඇප් බාගත කරගන්න (උදා: ගූගල් ප්ලේ ස්ටෝර් (Google play store) සහ ඇපල් ඇප් ස්ටෝර් (Apple app store))
- ඇප් සඳහා ඇති අවසරය පාලනය කරන්න: ඇන්ඩ්‍රොයිඩ් සහ IOS පද්ධති සතුව, ඔබගේ උපාංගයේ කුමන ඇප් එක වෙත පිවිසිය හැකි ද, නොහැකි ද යන්න නිවැරදිව පාලනය කිරීමේ පහසුව සඳහා මෙවලම් තිබේ. ඇප්වලට ඒවා පවත්වාගෙන යා හැකි අත්‍යවශ්‍ය දත්ත වෙත පමණක් පිවිසිය හැකි ආකාරයට අවසරය සීමා කරන්න. (Mypermissions.Com යනු, ඇප් රැසක් හරහා ඔබට අවසර සැකසුම් පරීක්ෂා කරන්නට ඉඩ දෙන සුරැඹුණු මෙවලමකි. ජංගම දුරකථන හිතවාදී ඇප් සමග අවසරයන් පිරිසිදු කිරීම සඳහා එයින් සිහිකැඳවීම් එවයි. ඇප් ඔබගේ පෞද්ගලික තොරතුරු වෙත පිවිසෙන විට එමගින් අනතුරු ඇඟවීම් එවයි. එවිට ඔබට එක් ක්ලික් එකකින් ඇප් එක ඉවත් කළ හැකි ය.)
- දුරස්ථ ස්ථානගත වීම හා උපාංගය වයිපීං කිරීම සක්‍රීය කරන්න. ඔබගේ උපාංගය නැති වූ හෝ සොරකම් කළ විට, ට්‍රැකිං ඇප්වලට ඔබගේ උපාංගය ඇති තැන ඔබට පැවසිය හැකි ය. මෙම ඇප් මගින් ඔබට සංවේදී තොරතුරු දුර සිට වයිප් කිරීමේ හැකියාව ලැබේ.
- බ්ලූටූත් පාවිච්චි නොකරන විට එය අක්‍රීය කරන්න. බ්ලූටූත් මගින් අවදානම්වලට දොර විවර වේ. බ්ලූටූත් ප්‍රහාර එල්ල කළ හැක්කේ අවසර ඉල්ලීම් පිළිගැනීමේ ක්‍රියාවලිය අපහරණය මත ය. එය බ්ලූටූත් සම්බන්ධතාවේ කොඳුනාරටියයි. එය අපහරණය කිරීමෙන් ප්‍රහාර එල්ල කිරීම වැළැක්වීමට තිබෙන එකම ක්‍රමය වන්නේ බ්ලූටූත් භාවිතා නොකරන විට එය ක්‍රියා විරහිත කිරීම යි. එය දැකිය නොහැකි හෝ හඳුනාගත නොහැකි ස්වරූපයට මාරු කිරීමෙන් ද ඔබගේ උපකරණය බ්ලූටූත් ප්‍රහාරවලට ගොදුරු විය හැකි ය.

ඩිජිටල් අනන්‍යතා

සොරකම

අනන්‍යතා සොරකම අන්තර්ජාලයේදී මෙන් ම ඉන් බැහැරව ද සිදු විය හැකි ය. එයින් අදහස් වන්නේ පෞද්ගලික තොරතුරු අනවසරයෙන් වකතු කිරීම හා පසුව ඒවා අපරාධකාරී අරමුණු වෙනුවෙන් භාවිතා කිරීමයි. ක්‍රෙඩිට් කාඩ් සහ බැංකු ගිණුම් වෙත හොරෙන් පිවිසීම, ජංගම දුරකථන සම්බන්ධතා ලබාගැනීම ආදිය ඒ අතර වේ. එයින් වින්දිතයාට බරපතල ගැටලු වලට මුහුණ දෙන්නට සිදු වේ.

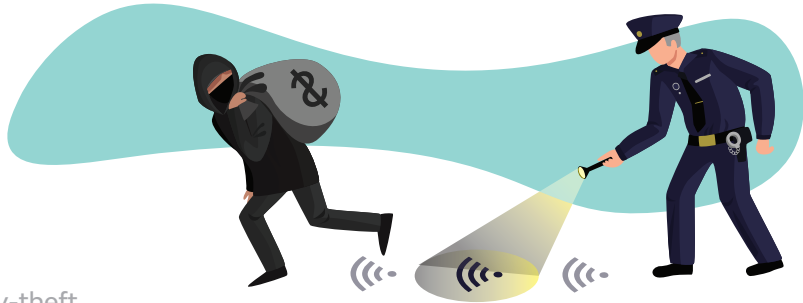
පුද්ගලයකුගේ අනන්‍යතාව සොරකම් කළ හැකි ආකාර රැසක් තිබේ. අන්තර්ජාල සේවා භාවිතා කරන විට මහජනයා මෙම අවදානමට මුහුණ දෙති. එහිදී අපරාධකරුවන්ට විවිධාකාරයෙන් පෞද්ගලික තොරතුරු වෙත පිවිසිය හැකි ය.

අනන්‍යතා සොරකම් කරන්නන් විද්‍යුත් මාර්ගවලින් පෞද්ගලික තොරතුරු ලබාගන්නා ආකාර කීපයක් පහත දැක්වේ.

- ඉවත දමන ලද පෞද්ගලික පරිගණක, ජංගම දුරකථන හෝ යුඑස්බී මතක ගබඩා වැනි විද්‍යුත් උපාංගවල ගබඩා කර තිබෙන දත්ත ලබාගැනීම.
- කීස්ට්‍රොක් ලොග් (keystroke logging) වැනි මැල්වේයා හෝ ස්පයිවේයා භාවිතා කර පෞද්ගලික තොරතුරු සොරකම් කිරීම.
- පෞද්ගලික තොරතුරු විශාල ප්‍රමාණයන්ගෙන් ලබාගත හැකි පරිගණක පද්ධති හා දත්ත පදනම් හැක් කිරීම.
- ෆිෂිං හෙවත් බැංකු හෝ සිල්ලර වෙළඳ ආයතන වැනි විශ්වාසවන්ත සංවිධාන ලෙස ඊමේල්, කෙටි පණිවුඩ ආදිය හරහා පෙනී සිටීමින් පෞද්ගලික මූල්‍ය තොරතුරු ඇතුළත් කිරීමට පරිශීලකයා පෙළඹවීම.
- දුර්වල මුරපද හඳුනාගැනීම (බොහෝ විට නිවැරදිව අනුමානය කිරීමෙන්) ඔස්සේ පරිශීලක අන්තර්ජාල ගිණුම් වෙත පිවිසීම
- ඊමේල් මුරපද හඳුනාගැනීම සඳහා ප්‍රමාණවත් තරම් පෞද්ගලික තොරතුරු සමාජ ජාල හරහා ලබාගැනීම හෝ අන්තර්ජාලයේදී වෙනත් ආකාරවලින් අදාළ පුද්ගලයා ලෙස පෙනී සිටීම
- බැංකු සහ ණය කාඩ්පත් නිවේදන ආදී පෞද්ගලික තොරතුරු ලබාගැනීම සඳහා වින්දිතයන්ගේ ඊමේල් ලිපිනය හරවාගැනීම හෝ තම නමින් අලුත් ගිණුම් ආරම්භ කර තිබෙන බව වින්දිතයා සොයාගැනීම වැළැක්වීම.

අනන්‍යතා සොරකම සම්බන්ධ සියලු උපද්‍රව්‍යලින් ආරක්ෂා වීමේ ක්‍රමයක් නැත. එහෙත් අපට දැනුවත් වීමෙන් හා නිරන්තරයෙන් අවධානයෙන් සිටීමෙන් අප ආරක්ෂා කරගත හැකි ය. පහත දැක්වෙන්නේ අන්තර්ජාල මූලාශ්‍ර ඇසුරෙන් ලබාගත් ඒ සඳහා යෝග්‍ය පියවර කීපයකි :

- ඔබ ආරක්ෂිත යයි සිතෙන ඔබගේ බැංකුවේ වෙබ් අඩවිය වැනි වෙබ් අඩවියක සිටියදී තුන්වන පාර්ශ්වයන් වෙත නැවත යොමුකිරීම පිළිබඳ සැලකිලිමත් වන්න. සැකසහිත අන්තර්ජාල ලිපින ගැන සැලකිලිමත් වෙන්න.
- සැකසහිත ගනුදෙනු සිදු වේ ද යන කරුණ සම්බන්ධයෙන් ඔබගේ ණය කාඩ්පත් සහ බැංකු නිවේදන සම්බන්ධයෙන් පරීක්ෂාකාරී වන්න.
- මූල්‍ය ගනුදෙනු සඳහා සුරක්ෂිත වෙබ් අඩවි පමණක් භාවිතා කරන්න. ඔබ අන්තර්ජාලයේදී මිලදීගැනීමක් සඳහා ණය කාඩ්පත් අංක ඉදිරිපත් කරන්නේ නම්, බ්‍රව්සරයේ ස්ටේටස් බාර් එකෙහි, සාමාන්‍යයෙන් දකුණු කෙළවරේ ඉබ් අගුලක සලකුණ තිබේදැයි බලන්න. එසේ නොමැති නම්, ඔබගේ තොරතුරු ඇතුළත් නොකරන්න.
- ඔබගේ බැංකුව හෝ විශ්වවිද්‍යාලය වැනි පිළිගත් ආයතනයක් ලෙස පෙනී සිටීමින් පෞද්ගලික තොරතුරු ඉල්ලා සිටින ඊමේල්වලට පිළිතුරු දීමෙන් වළකින්න. ගැටලු සහගත ආයතනය හා එම ඊමේල් පිළිබඳ දුරකථනයෙන් හෝ ඔවුන්ගේ වෙබ් අඩවිය හරහා විමසන්න.
- යම් දෙයක් අදහාගත නොහැකි තරම් විස්මිත නම් (පැරිසියට නොමිලේ චාරිකාවක් දිනාගන්නට ඔබේ ණය කාඩ්පත් අංකය ඇතුළත් කරන්න!) එය වංචාවක් විය හැකි ය. සාමාන්‍ය බුද්ධිය පාවිච්චි කරන්න.
- පොදු වයිෆයි භාවිතා කරමින් කිසිදු පෞද්ගලික තොරතුරක් යවන්න එපා.
- නෝටන් ඇන්ටි වයරස් (Norton Anti-Virus) වැනි සමාගම්වලින් එවන බව පෙන්වන, ඔබට යම්ක්වාටත් බාගත කිරීමට පොළඹවන ඊමේල් පිළිබඳ සැලකිලිමත් වන්න. ඊමේල්වලට පිළිතුරු නොලියා, තොරතුරු ලබාගැනීම සඳහා අදාළ සමාගම සමඟ සෘජුව සම්බන්ධ වන්න.

² More information at: <https://www.imei.info/>
³ Source: <https://www.techopedia.com/definition/13637/identity-theft>

සිද්ධි අධ්‍යයන

සිද්ධි අධ්‍යයනය 1 : දුන්න ඩෙටොක්ස් කට්ටලය (DETOX KIT)

ඔබගේ දුන්න ධාරාව අවම කිරීම, ඩිජිටල් වශයෙන් වඩාත් සුරක්ෂිත වීම, තාක්ෂණය සමග යහපත් සම්බන්ධයක් ගොඩනගාගැනීම යන කාරණා කොතැනින් ආරම්භ කළ යුතු ද යන්න දැනගැනීම දුෂ්කර ය. අපගේ උපකරණ අපගේ පෞද්ගලික ජීවිත සමග වැඩියෙන් අන්තර් සම්බන්ධිත වන විට අප එහි තුල්‍යයක් සොයාගත යුතු ය.

Data Detox Kit යනු සරල මෙවලම් කට්ටලයකි. එමගින් ඔබ යහපත් ලෙස අන්තර්ජාලය භාවිතා කිරීම වෙත යොමු කරනු ලැබේ. එමගින්, ඔබගේ ඩිජිටල් ජීවිතයේ විවිධ පැතිකඩ ඔස්සේ යමින්, ඔබ දුරකථනයේ ගෙවන කාලයේ සිට ඔබ පාවිච්චි කරන ඇප් සහ ඔබ යොදන මුරපද දක්වා සාකච්ඡා ප්‍රවේශයක් වෙත ඔබ යොමු කරනු ලැබේ.

Data Detox Kit නිෂ්පාදනය කරනු ලැබුවේ **Tactical Tech** නම් ජාත්‍යන්තර ලාභ නොලබන සංවිධානය විසිනි. එම සංවිධානය පුරවැසියන් සහ සිවිල් සමාජ සංවිධාන සමග කටයුතු කරනුයේ සමාජයේ තාක්ෂණ භාවිතයේ බලපෑම අධ්‍යයනය කිරීමට සහ අවම කිරීමට ය.

එහි මුද්‍රිත පිටපත ලන්දේසි, ප්‍රංශ, ඉන්දුනීසියානු, නෝර්වීජියානු, පෝලන්ත, පෘතුගීසි, ස්පාඤ්ඤ සහ ස්වීඩිෂ් භාෂාවලට පරිවර්තනය කර තිබේ. datadetox@tacticaltech.org වෙත ඔබට එම පිටපත අවශ්‍ය භාෂාව සහ ඔබ වය භාවිතා කරන්නට යන්නේ කෙසේ ද, කොහිදී ද යන කරුණු සමග පණිවුඩයක් යැවීමෙන් ඔබට එහි පීඩිවල් (PDF) පිටපතක් ලබාගත හැකි ය.

Website: <https://datadetoxkit.org/en/home>

⁴ Source: <http://www.digitalresponsibility.org/how-to-avoid-online-identity-theft>

සිද්ධි අධ්‍යයනය 2: ඩිජිටල් ප්‍රථමාධාර කට්ටලය

ඩිජිටල් හදිසි අවස්ථා පිළිබඳ ක්‍රියා කරන සංවිධාන රැසක් විසින් කරන ලද නිරීක්ෂණයක දී හෙළි වූයේ පුද්ගලයකු ඩිජිටල් වශයෙන් ඉලක්ක වූ විට, එම පුද්ගලයා බොහෝ විට කළ යුතු දේ නොදන්නා බවත් උදව් ලබාගත යුත්තේ කාගෙන් ද යන්න නොදන්නා බවත් ය. මේ නිසා ඩිජිටල් ප්‍රථමාධාර කට්ටලය හඳුන්වා දෙන ලදී. මෙය භාවිතයට පැමිණියේ හදිසි අවස්ථා වැළැක්වීම සඳහාත්, කරදරයට පත් වූ විට ප්‍රතිචාරාත්මක ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම සඳහාත් සෑම අයෙකුට ම හැකි ය යන විශ්වාසය විසින් විය සැකසීමට අනුප්‍රාණය සැපයීමි.

ඩිජිටල් ප්‍රථමාධාර කට්ටලය විසින් ඉතාම සුලබ ආකාරවලින් ඩිජිටල් තර්ජනවලට මුහුණ දෙන අය සඳහා මූලික සහයෝගය ලබාදෙයි. මානව හිමිකම් ආරක්ෂකයන්ට, ඩිලොග්කරුවන්ට, ක්‍රියාධරයන්ට සහ පුවත්පත් කලාවේදීන්ට තමන් ප්‍රහාරවලට මුහුණ දෙද්දීත්, තර්ජනවලට මුහුණ දෙන වෙනත් පුද්ගලයන්ට ඩිජිටල් වශයෙන් ප්‍රතිචාර දක්වන පළමු උදව්කරුවන් වෙද්දීත් භාවිතා කළ හැකි මාර්ගෝපදේශ මෙහි තිබේ.

කට්ටලය ආරම්භ වන්නේ ඔබගේ සම්බන්ධතා ඩිජිටල් තර්ජනයකට මුහුණ දෙද්දී සහ උපකාර අවශ්‍ය විටදී සුරක්ෂිත සන්නිවේදනයක් ගොඩනගාගන්නේ කෙසේ ද යන්නෙනි. හයිජැක් කිරීම, උපාංග පැහැරගැනීම, මැල්වේයා ආසාදන සහ DDoS ප්‍රහාර දක්වා උපදෙස් මෙම කට්ටලය විසින් සපයනු ලැබේ.

ස්වයං තක්සේරුවක් කරගැනීමට හෝ පළමු ප්‍රතිචාරකයකුට ඔබ මුහුණ දෙන අභියෝග වඩා හොඳින් තේරුම් ගැනීමට හෝ මගපෙන්වීම මෙම ප්‍රශ්න විසින් සපයනු ලැබේ. වය වීවිට ප්‍රශ්නය තේරුම්ගැනීමට හා විසඳිය හැකි ආකාරය පිළිබඳ මූලික පියවර ගනියි. ඔබට හෝ පළමු ප්‍රතිචාරකරුවෙකුට හෝ විශේෂඥවරයකුගේ උපකාර ඉල්ලීමට සිදුවන අවස්ථාව තේරුම් ගැනීමට මෙම පියවර විසින් උපකාර කළ යුතු ය.

සිදුවන්නේ කුමක් ද යන්න තක්සේරු කරගැනීමට හා තමන් විසින් ම ගැටලුව අවම කරගැනීම සඳහා ගත හැකි පියවර තිබේ නම් ඒ සඳහා අවශ්‍ය උපදෙස් ඩිජිටල් ප්‍රථමාධාර කට්ටලය විසින් ඔබට ලබා දෙයි. මෙහි දක්වා තිබෙන කිසියම් විසඳුමක් ක්‍රියාත්මක කිරීම සම්බන්ධයෙන් ඔබට අවිශ්වාසයක් හෝ අපහසුවක් හෝ ඇති වන ඕනෑම අවස්ථාවක ඔබ, වය සංවර්ධනය කළ අය වැනි පුහුණු වෘත්තිකයකුගේ උපදෙස් ලබාගන්න.

කට්ටලයේ ස්වයංව හඳුනාගැනීමේ ගුණය විසින් පුවත්පත් කලාවේදීන්, ඩිලොග්කරුවන්, ක්‍රියාධරයන් සහ මානව හිමිකම් ආරක්ෂකයන් හට තම ඩිජිටල් සම්පත්වලට සිදුවන්නේ කුමක් ද යන්න තේරුම් ගැනීමටත්, උපකාර පැතිය යුතු අවස්ථාව කඩිනමින් තේරුම් ගැනීමටත්, අවශ්‍ය වන්නේ කුමනාකාරයේ උපකාර ද යන්න තීරණය කිරීමටත්, පුද්ගල ඩිජිටල් ආරක්ෂාව වර්ධනය කරගැනීමටත් හැකියාව ලබාදෙයි.

සාකච්ඡා

කරුණු

පහත දැක්වෙන්නේ මාතෘකාව පිළිබඳ වැඩිදුර අධ්‍යයනය සඳහා සාකච්ඡා කළ හැකි ප්‍රශ්න කීපයකි.

- ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව යනු පරිශීලකවරයා හා තාක්ෂණික සේවා සපයන්නා අතර බෙදාහදාගත් වගකීමකි. ඔබ මෙයට එකඟ ද? සාකච්ඡා කරන්න.
- ඔබ වයිරස් හෝ මැල්වේයා ප්‍රශ්නයකට මුහුණ දී තිබේ ද? එසේ නම් ඔබ හෝ ඔබගේ සංවිධානය විසින් එම ප්‍රශ්නය විසඳීම සඳහා ගන්නා ලද ක්‍රියාමාර්ග මොනවා ද?
- ඔබ ඔබගේ ඩිජිටල් සේවාවන් සඳහා චන්ක්‍රිප්ට් කිරීම භාවිතා කර තිබේ ද? එසේ කර තිබේ නම්, ඔබගේ අත්දැකීම විස්තර කරන්න.
- දත්ත පෞද්ගලිකත්වය උල්ලංඝනය කිරීමකදී කළ හැක්කේ කුමක් ද? ඔබ හෝ ඔබගේ සංවිධානයට ඒ සම්බන්ධයෙන් හදිසි සැලසුමක් තිබේ ද?
- ඩිජිටල් අනන්‍යතා සොරකම් කිරීම සම්බන්ධ අවස්ථාවක් ඔබ දන්නවා ද? එය සිදු වූයේ කෙසේ ද සහ එම ගැටලුව විසඳාගත් ආකාරය කුමක් ද?
- ඔබගේ නිවසින් හා කාර්යාලයෙන් බැහැරදී ඔබ පොදු වයිගයි භාවිතා කරනවා ද? එසේ නම්, ඔබ අනුගමනය කරන පූර්ව ආරක්ෂක විධිවිධාන මොනවා ද?

ඉගෙනුම්

ප්‍රතිඵල

මෙම මොඩියුලය අවසන් වන විට ඔබට පහත දැක්වෙන කරුණු සම්බන්ධයෙන් අවබෝධයක් තිබිය යුතු ය:

- සයිබර් ආරක්ෂාව අදාළ වන්නේ පද්ධති සහ දේවල්වලටයි; සයිබර් සුරක්ෂිතබව මිනිසුන්ට අදාළ ය.
- ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව පරිශීලකවරයාත්, තාක්ෂණ සේවා සපයන්නාත් අතර බෙදාහදාගත් වගකීමකි. යහපත් ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව සඳහා පරිශීලක මැදිහත්වීම, වගකීම සහ අවධානය අවශ්‍ය ය.
- ශක්තිමත් මුරපද, පියවර දෙකේ තහවුරුකරණය, දත්ත චන්ක්‍රිප්ට් කිරීම සහ ස්ථාවරව දත්ත බැකප් කිරීම යනු සෑම පරිශීලකවරයකු හෝ ඩිජිටල් සේවාවක් විසින් ම අනුගමනය කළ යුතු පූර්වාරක්ෂක පියවරකි. ඒවා අත්‍යවශ්‍ය ඩිජිටල් වගකීමෙහි කොටස් වේ. ඒවාට ඩිජිටල් සනීපාරක්ෂාව යයි ද කියනු ලැබේ.
- ඩිජිටල් සහ සයිබර් ආරක්ෂාව නැංවීම සම්බන්ධයෙන් නොමිලේ අන්තර්ජාලයෙන් ලබාගත හැකි උපදෙස් බොහෝ ය. කෙසේ වෙතත්, මේ සම්බන්ධයෙන් වඩාත් වැදගත් ක්‍රියාවලිය වන්නේ ඔබ හෙවත් පරිශීලකයා ම ය.

වැඩිදුර

කියවීම්

Good Digital Hygiene: A guide to staying secure in cyberspace

Book by Ed Gelbstein (2013)

<http://index-of.co.uk/IT-managment/good-digital-hygiene.pdf>

නෝටන් අන්තර්ජාල ආරක්ෂක උපදෙස්

<https://us.norton.com/internetsecurity>

ගූගල් උපකාරක මධ්‍යස්ථානය (ගූගල් ගිනුමක් හිමි අයට පමණි)

<https://support.google.com/>

Security in-a-Box, a guide to digital security for activists and human rights defenders

<https://www.frontlinedefenders.org/en/digital-security-resources>

Umbrella is digital and physical security for people at risk on your Android phone

<https://secfirst.org/>

Information security handbook for journalists

<http://www.tcij.org/resources/handbooks/infosec>

Electronic Frontier Foundation's Surveillance Self Defence

<https://ssd EFF.org/en>

Tips on good digital hygiene

<https://wiobyrne.com/digital-hygiene/>

Digital security for activists, by the Electronic Intifada

<https://electronicintifada.net/content/guide-online-security-activists/17536>

MODULE 4

ඩිජිටල් සුරක්ෂිතභාවය ප්‍රවර්ධනය කිරීම

ඩිජිටල් සුරක්ෂිතභාවය ප්‍රවර්ධනය කිරීම

කලින් ද සටහන් කරන ලද ආකාරයට, සයිබර් ආරක්ෂාව යනු පද්ධති සහ උපාංග සම්බන්ධ කාරණයකි. සයිබර් සුරක්ෂාව යනු ඒවා පාවිච්චි කරන පුද්ගලයන් සම්බන්ධ කාරණයකි.

මෙම මොඩියුලය විසින් ආවරණය කරනු ලබන්නේ ඩිජිටල් සහ සයිබර් සුරක්ෂිතභාවය පිළිබඳ මූලික කාරණා ය. එනම්, ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් සහ වෙබ් සේවා භාවිතා කරන මිනිසුන්ගේ පෞද්ගලික ආරක්ෂාව පිළිබඳ කාරණා ය.

බොහෝ අය ආරක්ෂාව හා සුරක්ෂිතභාවය අතර වෙනස නොදකිති. එහෙත්, මෙම සංකල්ප දෙක එකක් නොවේ. එම වෙනස තේරුම් ගැනීම වැදගත් ය. සිංහල භාෂාවෙහි මේ සම්බන්ධයෙන් ඇති වචන බොහෝ විට සමාන අරුත් වෙනුවෙන් භාවිතා කරනු ලැබේ.

ඩිජිටල් උපාංග, දත්ත හා ඩිජිටල් අනන්‍යතාව ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා පොදු ප්‍රවේශයක් තිබේ. එහෙත් එපමණක් සෑහෙන්නේ නැත. සුරක්ෂාව සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කළ හැකි වන්නේ මානව පරිශීලකයන්ගේ අවශ්‍යතා සහ යථාර්ථයන් ද ග්‍රහණය කරගත් විට ය.

ආරක්ෂිත විමෙන් සුරක්ෂිතභාවය ද අදහස් විය හැකි ය. එහෙත්, ආරක්ෂිත විමෙන් අනිවාර්යයෙන් ම පුද්ගලයකු සුරක්ෂිත වන බව අදහස් වන්නේ නැත. අප ආරක්ෂාව හා සුරක්ෂිතභාව පිළිබඳ කතා කරන ආකාරය වැදගත් වන්නේ අප එමගින් යහපත් ඩිජිටල් පරිසර පද්ධතියක් නිර්මාණය කිරීම පිළිබඳ සිතන බැවිනි.

යහපත් ඩිජිටල් පරිසර පද්ධතියක් නිර්මාණය කිරීම සඳහා අප විසින් විශ්වාසය, යහපත් සම්බන්ධතා සහ සහයෝගය වැනි ගුණාංග ප්‍රවර්ධනය කළ යුතුව තිබේ. ඒ වෙනුවෙන් අපට ප්‍රගතිශීලී නීති, රෙගුලාසි මෙන් ම ඒවා කාර්යක්ෂම ලෙස ක්‍රියාත්මක කිරීම ද අවශ්‍ය ය.

ප්‍රධාන ප්‍රවණතා විශ්ලේෂණය කරන සහ ප්‍රතිපත්තිමය සහ නියාමනය සඳහා නිර්දේශ ඉදිරිපත් කරන පර්යේෂණ විසින් විවැනි ක්‍රියාමාර්ග සඳහා අවශ්‍ය දැනුම් පදනම නිර්මාණය කරනු ලැබේ.

තාක්ෂණික කර්මාන්ත, නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ නියෝජිතායතන, සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම් සහ පුද්ගල පරිශීලකයන් එක්ව වැඩ කිරීම ඔස්සේ මේ සම්බන්ධ සහයෝගිතාවන් මතු විය හැකි ය.

ප්‍රධාන යෙදුම්

සයිබර් හිංසනය: සයිබර් හිංසනය යනු, ජංගම දුරකථන, පරිගණක සහ ටැබ් වැනි ඩිජිටල් උපාංග භාවිතා කරමින් සිදුකරන හිංසනයයි. එය කෙටි පණිවුඩ, ඇප්, සමාජ මාධ්‍ය, වෙබ් අඩවි, සංසද හෝ ක්‍රීඩා හරහා සිදු විය හැකි ය. පුද්ගලයන්ට ඒවා දැකින්නට ලැබේ. සහනාගී විය හැකි ය. අන්තර්ගතයන් බෙදාගැනීම කළ හැකි ය. යම් අයෙකු පිළිබඳ හානිකර, ව්‍යාජ හෝ නිශේධාත්මක අන්තර්ගතයන් යැවීම, පළකිරීම හෝ බෙදාගැනීම සයිබර් හිංසනයට ඇතුළත් වේ. වෙනත් අයෙකු පිළිබඳ පෞද්ගලික හෝ පොදු තොරතුරු එම පුද්ගලයාට කරදරයක් හෝ හිංසාවක් සිදු වන පරිදි බෙදාහදාගැනීම ද එයට ඇතුළත් විය හැකි ය. ඇතැම් සයිබර් හිංසනයන් සාපරාධී සහ නීති විරෝධී ක්‍රියාවන් බවට ද පත් වේ.

Source: <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it/index.html>

ට්‍රෝල් යනු, අන්තර්ජාල ප්‍රජාවේදී වැරදි කරන, කරදරකාරී සහ මතභේදාත්මක අදහස් පළකරන්නෙකි. බොහෝ විට ට්‍රෝල් මගින් අතිශයෝක්ති ප්‍රකාශ සිදු කරනු ලැබේ. ඒවායේ අරමුණ වන්නේ පරිශීලකයන් ප්‍රතිචාර දැක්වීම සඳහා පොළඹවාගැනීමයි.

Source: <https://www.techopedia.com/definition/429/troll>

ඩිජිටල් සුරක්ෂාව
සහ මානව හිමිකම්

මානව හිමිකම් මත පාදක වූ ඩිජිටල් සුරක්ෂා ප්‍රවේශයක් අපට අවශ්‍ය ය. එහිදී, සෑම කෙනෙකුට ම, සෑම තැනකදී ම ආරක්ෂිත සහ සුරක්ෂිත අන්තර්ජාල ප්‍රවේශයක් කිසිදු වෙනස්කම් කිරීමකින් හෝ හිංසනයකින් තොරව ලබාගැනීමේ අයිතිය තිබිය යුතු ය.

පළමු මොඩියුලයේ දක්වන ලද පරිදි, බාහිර භෞතික අවකාශයේදී පුද්ගලයන්ට තිබෙන සෑම මානව හිමිකමක් ම අන්තර්ජාලයේදී ද ආරක්ෂා කළ යුතු ය.

පහත සඳහන් අන්තර්ජාල සාධක අදාළ මානව හිමිකම් අතරට අයත් වේ. ප්‍රකාශනයේ නිදහස (තොරතුරු සඳහා අයිතිය ද වියට ඇතුළත් වේ.); පෞද්ගලිකත්වය සහ දත්ත රැකවරණය සඳහා හිමිකම; ආබාධ සහිත පුද්ගලයන්ගේ අයිතිවාසිකම්; ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී හිමිකම්.

මෙම හිමිකම් එකිනෙක සමග සම්බන්ධ ය. උදාහරණයක් ලෙස, ප්‍රකාශනයේ නිදහස සහ තොරතුරු, අන්තර්ජාල ප්‍රවේශයට සහ අන්තර්ජාලයේ මධ්‍යස්ථභාවයට අදාළ වේ. ඔහු භාෂිකත්වය සහ සංස්කෘතික විවිධත්වය විසින් සුළුතර හිමිකම් ආරක්ෂා කිරීම දිරිගැන්වේ. පෞද්ගලිකත්වයේ ආරක්ෂාව තහවුරු කිරීම සයිබර් හිංසනය සමග මෙන් ම සයිබර් සුරක්ෂාව සමග ගනුදෙනු කිරීමේදී ද වැදගත් වේ.

¹ Net neutrality is the principle that internet service providers (ISPs) must treat all internet communications equally, and not discriminate or charge differently based on user, content, website, platform, application, type of equipment or method of communication. More: <https://www.eff.org/issues/net-neutrality>

කාන්තාවන්ට එරෙහි තාක්ෂණය

ආශ්‍රිත ප්‍රවණ්ඩත්වය

ඩිජිටල් සුරක්ෂිතභාවය යනු ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් භාවිතා කරන සෑම කෙනෙකුට ම අදාළ කාරණාවකි. කෙසේ වෙතත්, අන්තර්ජාලයේදී හිංසනය සම්බන්ධයෙන් සහ සයිබර් සුරාකෂම සම්බන්ධයෙන් සලකා බැලූ විට කාන්තාවන් සහ ළමයින් අනුපාතයට වඩා වැඩියෙන් ඉලක්ක වන බව පෙනේ. එබැවින් ඔවුන්ගේ අවශ්‍යතාවන්ට ප්‍රමුඛ අවධානය යොමු විය යුතු ය.

කාන්තා අයිතිවාසිකම් ක්‍රියාකාරකයන් සිය කටයුතුවලදී ඩිජිටල් තාක්ෂණික මෙවලම් භාවිතා කිරීම දිරිගන්වන ගෝලීය සිවිල් සමාජ සංවිධාන ජාලයක් වන ප්‍රගතිශීලී සන්නිවේදනය සඳහා සංගමය (APC) විසින් අවධාරණය කරන පරිදි, තාක්ෂණය හා සම්බන්ධ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ වැඩිවීමක් දක්නට ලැබේ.

APC පවසන පරිදි, කාන්තාවන්ට එරෙහි තාක්ෂණය ආශ්‍රිත ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සුලබ ම ස්වරූපය වන්නේ සයිබර් ස්ටෝකිං හෙවත් හඹා එමින් හිරිහැර කිරීම, ලිංගික හිංසනය, පරීක්ෂාවට ලක් කිරීම සහ රූප සහ වීඩියෝ වැනි කාන්තාවන්ගේ පෞද්ගලික තොරතුරු අනවසරයෙන් පාවිච්චි කිරීමයි.

මෙම උල්ලංඝනයන් වැඩි වන අතර, බොහෝ කාන්තාවන් සහ ගැහැණු ළමයින් වින්දිතයන් බවට පත් වේ. හිංසනයන්ට ලක් වීම වළක්වා ගැනීම සඳහා කළ යුතු දේ, වාර්තා කළ හැකි තැන් සහ උදව් බලාපොරොත්තු විය හැකි කාගෙන් ද යන්න ඔවුන් දන්නේ නැත.

මෙම නව ආකාරවල ප්‍රවණ්ඩත්වයන් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ ප්‍රතිපත්ති, රෙගුලාසි සහ සේවා බොහෝ රටවල නැත. නැතිනම් ප්‍රමාණවත් නැත. මෙක්සිකානු ක්‍රියාමාලා ක්‍රියාකාරකයන් වන Luchadoras සහ SocialTic සමග එක්ව, APC විසින් අන්තර්ජාලයේ ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය මත පදනම් වූ හිංසනය සිදු වන ආකාරයන් 13ක ලැයිස්තුවක් සකස් කර තිබේ.

"කාන්තාවන්ට එරෙහි අන්තර්ජාල ප්‍රවණ්ඩත්වය බාහිර සමාජයේ පවතින ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී වෙනස්කම් කිරීම්වල සහ අසමානත්වයේ ප්‍රකාශනයකි. අන්තර්ජාලයේදී විය වැඩි වේ."

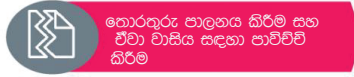
JAC SM KEE, APC කාන්තා හිමිකම් වැඩසටහන් කළමනාකාර, ප්‍රගතිශීලී සන්නිවේදනය සඳහා සංගමය

For a more detailed discussion on human rights online, see:
²<https://dig.watch/baskets/human-rights>
³ <https://www.genderit.org/resources/13-manifestations-gender-based-violence-using-technology>

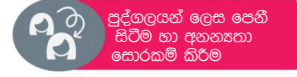
අනවසර ප්‍රවේශය සහ ප්‍රවේශය පාලනය කිරීම

Unauthorised attacks to gain access to a person's accounts or devices. These can imply unauthorised information gathering and/or blocking access to a person's account.

තොරතුරු පාලනය කිරීම සහ ඒවා වාසිය සඳහා පාවිච්චි කිරීම

Information gathering or theft that can imply a loss of control over such information, and any unauthorised attempt at modifying it.

පුද්ගලයන් ලෙස පෙනී සිටීම හා අනන්‍යතා සොරකම් කිරීම

The use or forgery of someone's identity without their consent.

තොරෙන් නිරීක්ෂණය කිරීම හා නඹා වීමත් නිරන්තර කිරීම

The constant monitoring of a person's activities, everyday life, or information (be it public or private).

අපහාසාත්මක කතා

Speech reflecting cultural models that assign women and gender-non-conforming bodies a secondary, sexualised or strictly reproductive role. Such speech may or may not incite violence.

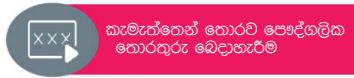
හිංසනය

Repeated and unsolicited acts against a person that are perceived as intrusive, disturbing or threatening. These acts may or may not be sexualised.

තර්ජන

Speech and content (verbal or written, in images, etc.) with a violent, sexually aggressive or threatening tone that express an intention to harm a person, their family or friends, or their belongings.

කැමැත්තෙන් තොරව පොදුගව්‍ය කොරතුරු බෙදාහැරීම

The unauthorised sharing or publication of any kind of information, data or private details regarding a person.

බිය ගැන්වීම්, තර්ජනය කර සම් දේ ලබාගැනීම

Forcing a person to act according to another persons' will, through threats and intimidation regarding something of value (e.g. personal information, intimate images, etc.)

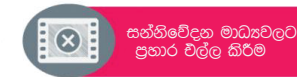
හෙළාදැක්ම

Defamation, smearing and/or undermining of the credibility, professional career, work or public image of a person, group or initiative, through the spreading of false, manipulated or off-topic information.

තාක්ෂණය ආශ්‍රිත ලිංගික අපචාර සහ සුරාකරම

The act of exercising power over someone based on the sexual exploitation of their pictures and/or body against their will, where technology is a fundamental means.

සන්නිවේදන මාධ්‍යවලට ප්‍රහාර එල්ල කිරීම

Deliberate tactics and actions aimed at putting a person's or group's communication or information channels out of circulation.

හිසාමතය සිදුකරන්නන් විසින් කරනු ලබන බැහැර කිරීම්

Contempt or lack of interest, acknowledgment or action by actors (authorities, internet intermediaries, institutions, communities) who have the possibility of regulating, resolving, and/or penalising technology-related assaults.

13 MANIFESTATIONS OF GENDER-BASED VIOLENCE USING TECHNOLOGY

සයිබර් සුරාකෂම

හා ප්‍රචණ්ඩත්වය

සයිබර් සුරාකෂම සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය යනු වධ දීම, තර්ජනය කර වාසි ලබා ගැනීම, හිංසනය, ගොදුරු කරගැනීම, අපකීර්තියට ලක්කිරීම, බලහත්කාරයන් පෑම හෝ වෙනත් ආකාරවලින් පුද්ගලයකුට මානසිකව, ශාරීරිකව හෝ භාවමය යහපැවැත්මට හානි සිදුකිරීමයි.

ආන්තිකරණය කරන ලද ප්‍රජාවන් වෙනුවෙන් අන්තර්ජාලයේදී මෙන් ම සැබෑ ලෝකයේදී ද සුරක්ෂිත අවකාශ ඇතිකිරීම වෙනුවෙන් ක්‍රියා කරන ශ්‍රී ලාංකික සංවිධානයක් වන ග්‍රැස්රෑටඩ් ට්‍රස්ට් (Grassrooted Trust) විසින් කළමනාකරණය කරනු ලබන Bakamoono.lk වෙබ් අඩවිය දක්වන පරිදි සයිබර් සුරාකෂම සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය බොහෝ ආකාරවලින් සිදු විය හැකි ය.

- ට්‍රොල් කිරීම (අන්තර්ජාලයේදී) යනු අහඹු, කැමැත්තක් රහිත හා/ හෝ මතභේදාත්මක අදහස් පළකිරීම් අන්තර්ජාලයේදී සිතාමතා කිරීමයි. එයින් සාමාන්‍යයෙන් බලාපොරොත්තු වන්නේ පරිශීලකයා තුළ ආවේගශීලී ප්‍රතිචාරයක් නිර්මාණය කිරීම හා වාදයක පැටලීමයි.
- සයිබර් ස්ටෝකිං (Cyberstalking) හෙවත් බලහත්කාර පසුහැඹීම යනු අපරාධමය භාවිතාවකි. එහිදී පුද්ගලයෙක් යම් පුද්ගලයකුට හිංසා හා තර්ජන කිරීම සඳහා අන්තර්ජාලය ක්‍රමානුකූලව භාවිතා කරයි. මෙම අපරාධය ඊමේල්, සමාජ මාධ්‍ය, වැට් අවකාශ, ක්ෂණික පණිවුඩ සහ වෙනත් අන්තර්ජාල මාධ්‍ය භාවිතා කරමින් සිදු කළ හැකි ය. අන්තර්ජාලයෙන් බැහැර නඹා එමින් හිරිහැර කිරීම සමග ද මෙය සිදුවිය හැකි ය.
- අනන්‍යතා සොරකම යනු අනවසරයෙන් පෞද්ගලික තොරතුරු එක්රැස් කිරීම සහ ඒවා භාවිතා කර ණය කාඩ් සහ බැංකු ගිණුම් ආදිය විවෘත කිරීම, ලිපි යොමු කරගැනීම, ජංගම දුරකථන දායකත්ව ලබාගැනීම ආදිය සඳහා භාවිතා කිරීමත් ය. අන්තර්ජාලයේ සහ සැබෑ ලෝකයේ වෙනත් පුද්ගලයකු ලෙස පෙනී සිටීම සාපරාධී ක්‍රියාවකි.
- සයිබර් හිංසනය යනු පුද්ගලයකු තවත් අයෙකුට හෝ අයවලුන්ට සමාජ මාධ්‍ය භාවිතා කරමින් හිංසා හෝ කරදර හෝ කිරීමයි. හානිකර හිංසා කිරීම් අතර කටකතා පැතිරවීම, තර්ජන, ලිංගික ප්‍රකාශ, වින්දිතයකුගේ පෞද්ගලික තොරතුරු ප්‍රසිද්ධ කිරීම හෝ ජාතිවාදී හෝ ලිංගික වශයෙන් අපහාසාත්මක ප්‍රකාශ හෙවත් වෛරී ප්‍රකාශ භාවිතා කිරීම මේ අතර තිබේ.
- පළිගැනීමේ ලිංගික දර්ශන යනු යමෙකුගේ කලින් ලිංගික සහකරුවකුගේ/ සහකාරියකගේ ලිංගික ස්චරපයේ රූප සහ වීඩියෝ අන්තර්ජාලයේ පළකිරීමයි. එක් කලෙකදී විශ්වාසය මත හුවමාරු කරගත් මේවා පසු කලෙක පළිගැනීම සඳහා යොදාගනු ලැබේ.

ශ්‍රී ලාංකික සංදර්භය තුළ සයිබර් සුරාකෘමි සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය පිළිබඳව අධ්‍යයන සිදු වී තිබෙන්නේ අල්ප වශයෙනි. එහෙත්, ඊට සාක්ෂි සපයන සිදුවීම් විශාල වශයෙන් තිබේ.

විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය, කෝෂා සහ හෂ්ටැග් ජෙනරේෂන් යන ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම් තුන විසින් මෑතදී සිදුකරන ලද අධ්‍යයනයකදී, මිලියන් හයක් ශ්‍රී ලාංකිකයන් අතර ජනප්‍රිය ගෙස්බුක්ස් කාන්තාවන් පිළිබඳ සාකච්ඡා වන ආකාරය අධ්‍යයනය කරන ලදී.

සමර්සි, ජීවී ලිංගික සහ සංක්‍රාන්ති ලිංගික ප්‍රජාව ඉලක්ක කර ගෙන සිදුවන තාක්ෂණය පදනම් කරගත් ප්‍රචණ්ඩත්වය පිළිබඳ තම අත්දැකීම පිළිබඳ කරන ලද සාකච්ඡාවල සොයාගැනීම් ඔවුන්ගේ වාර්තාවේ දැක්වේ. එසේම, කොළඹින් බැහැර කාන්තා දේශපාලනඥයන් අතර කරන ලද සම්මුඛ සාකච්ඡාවලින් එක්රැස් කරගන්නා ලද තොරතුරු ද එහි දැක්වේ.

මෙම අධ්‍යයනයේ පර්යේෂකයන් විසින් මාස හයකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ ඉංග්‍රීසි, සිංහල හා දෙමළ ගෙස්බුක්ස් පිටු 52ක් නිරීක්ෂණය කරන ලදී. එම පිටු අතර, දේශපාලනඥයන් වැනි පොදු ප්‍රතිරූප සහ කීර්තිමත් පුද්ගලයන්ගේ පිටු ද විය.

එම අධ්‍යයනයේ මෙසේ දැක්වේ: “ලිංගවාදී, කාන්තාවන් වස්තු බවට පත් කරන, හිංසාවට ලක්කරන හෝ එසේ නොමැතිනම්, කාන්තාවන් හෝ සමර්සි, ජීවී ලිංගික සහ සංක්‍රාන්ති ලිංගික ප්‍රජාවේ පිරිස් ඉලක්ක කරන වෛර ප්‍රකාශ රටාවක් මතු වී තිබෙනු පැහැදිලිව දැකිය හැකිය. අති පෞද්ගලික ජායාරූප සහ වීඩියෝ කැමරේතකින් තොරව බෙදාහැරීම මෙම අධ්‍යයනයේදී නිරීක්ෂණය කරන ලද තවත් කරදරකාරී ප්‍රචණ්ඩතාවකි. ඇතැම් පිටු මුළුමනින් ම වෙන් කර තිබුණේ එවැනි අන්තර්ගතයන්ට හෝ තුන්වන පාර්ශ්වයන්හි තිබෙන එවැනි අන්තර්ගතයන් බෙදාගැනීමටයි. මෙම වාර්තාවේ සොයාගැනීම්වලින් පෙනී යන්නේ ලිංගවාදී අදහස් පළකිරීම්වල සාමාන්‍යකරණයකි. එසේම, සමර්සි, ජීවී ලිංගික සහ සංක්‍රාන්ති ලිංගික ප්‍රජාවන්ට එරෙහිව අන්තර්ජාලයේ සහ සැබෑ ලෝකයේ සිදුවන ප්‍රචණ්ඩත්වයේ වැඩිවීමකි.”

සිංහල, දෙමළ සහ ඉංග්‍රීසි භාෂාවලින් ගෙස්බුක්ස් සුලබව පවතින ලිංගවාදය සහ පුරුෂෝත්තමවාදය මෙම අධ්‍යයනය විසින් අවධාරණය කර තිබේ. මෙය ශ්‍රී ලාංකික සමාජයේත්, ගෙස්බුක්ස්හිත් පවතින අනියම් ලිංගවාදයේ දිගුවක් බව පර්යේෂකයන්ගේ විශ්වාසයයි. මෙය සාමාන්‍යයෙන් සැලකෙන්නේ ‘හාසයයි ලෙසයි. පිටු හා සටහන් විසින් කාන්තාවන් ආරක්ෂා කරන බව පෙන්වමින් ඇත්තෙන් ම ඔවුන්ට එරෙහි ප්‍රචණ්ඩත්වය පතුරුවන අවස්ථා තිබේ.

බොහෝ පසුහඹන්නන් (followers) සහ අදහස් පළකරන්නන් විසින් අන්තර්ජාලයේ නිර්නාමිකත්වය පාවිච්චි කරනු ලබන්නේ ව්‍යාජ අනන්‍යතා වෙනුවෙනි. එබැවින් එවැනි පිටු පිළිබඳ ගෙස්බුක්ස් පරිපාලකවරුන්ට දැනුම් දීම දුෂ්කර වේ. ගෙස්බුක්ස් ප්‍රජා ප්‍රමිතීන් මගහැර යාම සඳහා භාවිතා කරන ක්‍රම එම පුද්ගලයන් විසින් සොයාගෙන තිබෙන බව ද අධ්‍යයනය විසින් සොයාගෙන තිබේ. ඒ සඳහා ක්‍රම වන්නේ සම්බන්ධතා පමණක් පළ කිරීම, රූප මත අක්ෂර යෙදීම, පළකිරීම් බෙදාහදාගැනීම නොකර ලයික් කිරීම පමණක් කිරීම ආදියයි.

⁴ <https://groundviews.org/2019/06/27/opinions-btch-technology-based-violence-against-women-in-sri-lanka/>

"මව්පියන් සහ ඒ ගැන සැලකිලිමත් වන වැඩිහිටියන් ලෙස අපගේ ප්‍රතිචාර ලෙස සමාජ මාධ්‍ය හෝ ජංගම උපකරණ භාවිතය තහනම් කිරීම සිදු කළ නොහැකි ය. අන්තර්ජාලයේ සිටීමෙහි වාසිය වන්නේ එහි දී දැනුම විකේරයක් කිරීම හා බෙදාහැරීම ඉතා පුළුල් වීමයි. අන්තර්ජාල ලෝකය යනු අප විකිනෙකා සමග සන්නිවේදනය සිදු කරන තවත් අවකාශයකි. එහිදී අප විසින් සම්බන්ධතා ගොඩනගාගනු ලැබේ. අන්තර්ජාලයේදී මෙන් ම සැබෑ ලෝකයේදී ද සියලු අන්තර්ක්‍රියාවලදී අප තමන්ටත්, අනෙකාටත්, වෙනස්කම්වලටත් සංවේදී විය යුතු අතර ඒවාට ගරු කළ යුතු ය."

BAKAMOONO.LK

"අන්තර්ජාලයේ සහ සැබෑ ලෝකයේ ප්‍රවණ්ඩත්වය යනු දෙකක් ය කියන ව්‍යාප්ත අදහසට අතිශයින් කිරීමේ වැඩි හැකියාවක් දැන් අපට තිබේ. තාක්ෂණය ආශ්‍රිත ප්‍රවණ්ඩත්වය තුළකලාව පවතින්නක් නොවේ. එය කාන්තාවන්, ගැහැණු ළමයින් සහ සමරසී, ද්වි ලිංගික සහ සංක්‍රාන්ති ලිංගික ප්‍රජාව ළමයින් සහ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ ම වෙන්දිග ස්වරූපයක් හා දිගුවකි. තාක්ෂණය ආශ්‍රිත ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සම්පූර්ණයෙන් ම අන්තර්ජාලයේ නොවේ. දුරකථන ඇමතුම් හා කෙටි පණිවුඩ ද මේ වර්ගයට අයත් වේ. කාන්තාවන්ට පෞද්ගලිකත්වයට, අධ්‍යාපනයට, වැඩ කිරීමට සහ සෞඛ්‍යයට ඇති අයිතිය සම්බන්ධයෙන් පමණක් තිබෙන බලපෑම ඇත්තේ තුදෙක් ම අන්තර්ජාලයේ පවතින එම වෙනස්කම් පොදු හා පෞද්ගලික අවකාශයන්ගේ පවතින එම වෙනස්කම් කිරීම්, ප්‍රවණ්ඩත්වයන් සහ අවේක්ෂණයන් අන්තර්ජාලයේ පරාවර්තනය වන අතර ඇතැම් අවස්ථාවලදී වැඩි වේ."

OPINIONS, BUT NOT TECH: TECHNOLOGY-BASED VIOLENCE AGAINST WOMEN IN SRI LANKA (එකල ප්‍රතිපත්ති කෙටිලිය, කේෂා යන පෑමටත් පෙනවීමෙන්)

සමාජ මාධ්‍ය ප්‍රජා ප්‍රමිති

සියලු ප්‍රධාන සමාජ මාධ්‍ය විසින් තම පරිශීලකයන්ට නව නීති පනවා තිබේ. ඒවා හඳුන්වනු ලබන්නේ ප්‍රජා ප්‍රමිති ලෙසයි. ගිනුමක් ආරම්භයේදී ම සෑම අයෙකු ම මෙම නීති අනුගමනය කිරීමට එකඟ වේ. නිදසුනක් ලෙස ලොව විශාලතම සමාජ මාධ්‍ය ජාලය වන ෆේස්බුක්හි 2019 මාර්තු 31 වන විට මසකට සක්‍රීය පරිශීලකයන් බිලියන 2.38ක් සිටිති. මෙම පරිශීලකයන් සෑම දිනක ම දිවා රාත්‍රී අන්තර්ගතයන් බිලියන් ගණනක් ජනනය කරති. මෙම ගෝලීය සංවාදයේ වැඩි කොටසක් හානියකින් තොර ය. එහෙත්, හැම අයෙකු ම නීතිය අනුව කටයුතු කරන්නේ නැත. ෆේස්බුක්හි ප්‍රජා ප්‍රමිති විසින් තම වේදිකාවෙහි අවසර තිබෙන හා නැති දේ පැහැදිලිව දක්වා තිබේ.

බලන්න: <https://www.facebook.com/communitystandards/>

“අපගේ ප්‍රජා ප්‍රමිතිවල අරමුණ වන්නේ ප්‍රකාශනය දිරිගැන්වීමේ සහ සුරක්ෂිත වාතාවරණයක් නිර්මාණය කිරීම ය. අප අපගේ ප්‍රතිපත්ති පදනම සකස් කරන්නේ අපගේ ප්‍රජාවේ සහ ක්ෂේත්‍ර විශේෂඥයන්ගේ උපදෙස් මත ය. එම විශේෂඥයන් අතර තාක්ෂණික හා මහජන ආරක්ෂාව පිළිබඳ විශේෂඥයන් සිටිති,” යි එහි හැඳින්වීමේ දැක්වේ.

ෆේස්බුක් පවසන පරිදි එහි නීති සකසා තිබෙන්නේ කුලුණු තුනක් මත ය. ඒවා නම්, සුරක්ෂිතබව (වෙනත් අයට හානි කරන අන්තර්ගතයන් ඉවත් කිරීම), හඬ (විවිධ පරිශීලකයන්ට විවිධ දැක්මවල් හා අදහස් ඉදිරිපත් කිරීමට හැකි වීම) සහ සමානාත්මතාවයි (සියලු පරිශීලකයන්ට එකම ප්‍රමිති භාවිතා කිරීම).

ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ අපරාධකාරී වර්ගවන් දිරිගැන්වන අන්තර්ගතයන්ට නීතියෙන් ඉඩ නැත. ඒ අතරට ත්‍රස්තවාදය සහ වෛරී කණ්ඩායම්, මිනිස් ජාවාරම සහ සංවිධානාත්මක අපරාධ අයත් වේ. එමගින් මත්ද්‍රව්‍ය හා ගිනි අවි වැනි “නියාමනයට යටත් කර තිබෙන භාණ්ඩ” අලෙවිය ද තහනම් කර තිබේ. ස්වයං හානි හෝ සියදිවිනසාගැනීම් ප්‍රවර්ධනය කරන පළ කිරීම් ෆේස්බුක් විසින් ඉවත් කරනු ලැබේ. එසේම ළමයින්ව හෝ වැඩිහිටියන්ව ලිංගිකව සුරාකන්නන් ද ඉවත් කරනු ලැබේ.”

මීට අමතරව, රූපමය ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ වෛරී ප්‍රකාශ වැනි විරෝධය දැක්විය හැකි අන්තර්ගතයන් ලැයිස්තුවක් ද එහි දැක්වේ. ඒවා “රැකවරණය සහිත ලක්ෂණ වන ජාතිය, ජනවර්ගය, ජාතික සම්භවය, ආගමික බැඳීම, ලිංගික නැමියාව, ලිංගිකභාවය, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජ අනන්‍යතා සහ භයානක ආබාධ සහ රෝග ආදියට චරෙහි සෘජු ප්‍රහාරයක්” ලෙස අර්ථකථනය කරනු ලැබේ.

නීති කඩන්නන්ට ප්‍රතිවිපාක අත්විඳීමට සිදු වේ. පළමු උල්ලංඝනය සම්බන්ධයෙන් අවවාද කරනු ලැබේ. දිගින් දිගට ම වරද සිදුවන්නේ නම් පරිශීලකයාට පළ කිරීම් සම්බන්ධ සීමා පැනවේ. බරපතල වැරදිකරුවන්ගේ ගිනුම් අත්හිටවනු ලැබේ. නීතිවල මෙසේ සඳහන් වේ. “සැබෑ තර්ජනයක් සහ භෞතික හානියක් ඇති විට, ඒ පිළිබඳ නීතිය ක්‍රියාත්මක කරන ආයතනවලට ද දැනුම් දෙනු ලැබේ. ”

ඉන්ස්ටිග්‍රෑම්, යූටියුබ් සහ ටිට්ට් වැනි වේදිකාවල ද ඔවුන්ගේ ම නීති තිබේ. සමාජ මාධ්‍ය ස්වයං නියාමන උත්සාහයන් වන ඒවා කියවා තේරුම්ගන්නට අපි ඔබ දිරිගැන්වන්නෙමු.

සයිබර් සුරාකෂමට සහ

ප්‍රවණ්ඩත්වයට ප්‍රතිචාර දැක්වීම

දැනුවත්භාවය ඇතිකිරීම හා පරිශීලක මට්ටමේ පූර්වාරක්ෂාව ඇතිකිරීම පළමු පියවර වේ.

මේ සම්බන්ධයෙන් බොහෝ අන්තර්ජාල මූලාශ්‍රවල උපකාරය ලබාගත හැකි අතර ක්‍රියාමාලා සහ ස්වයං උපකාරක සේවා කණ්ඩායම් දැතිබේ. පහත දැක්වෙන්නේ ජාත්‍යන්තර උදාහරණ දෙකකි.

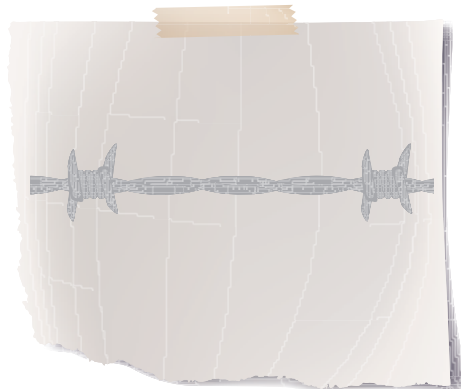
- Take Back The Tech!** යනු ප්‍රගතිශීලී සන්නිවේදනය සඳහා සංගමයේ (APC) වැඩසටහනකි. විශේෂයෙන් ම විමගින් කාන්තාවන්ට සහ ගැහැණු ළමයින්ට විරෙහි ප්‍රවණ්ඩත්වය අවසන් කිරීම සඳහා තාක්ෂණය පාලනය කිරීම සඳහා සියලු දෙනාගෙන් ඉල්ලා සිටිනු ලැබේ. එය කාන්තාවන්ට විරෙහි තාක්ෂණය පාදක ප්‍රවණ්ඩත්වය අවධාරණය කරන ගෝලීය සහයෝගී ක්‍රියාමාලා ව්‍යාපෘතියකි. එයට ලොව විවිධ ප්‍රදේශවල පර්යේෂණ සහ විසඳුම් අයත් වේ. සුරක්ෂා මාර්ග සිතියම්, තොරතුරු සහ ක්‍රියාමාර්ග සඳහා මගපෙන්වීම් මෙම ක්‍රියාමාලාව විසින් සපයනු ලැබේ. විමගින් වසරේ විවිධ වකවානුවලදී ක්‍රියාමාලා කීපයකට නායකත්වය දෙනු ලැබේ. එහි විශාලතම වාර්ෂික ක්‍රියාමාලාව සිදුවන්නේ නොවැම්බර් 25 සිට දෙසැම්බර් 10 දක්වා පැවැත්වෙන ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය මත පදනම් වූ ප්‍රවණ්ඩත්වයට විරෙහි 16 දින ක්‍රියාකාරීත්වය අතරතුරදී ය.

<https://www.takebackthetech.net/>
- සුරක්ෂිත අන්තර්ජාල දිනය (SID) අන්තර්ජාල භාවිතයේදී ඇති වන අවදානම් පිළිබඳ දැනුවත් කිරීමේ ජාත්‍යන්තර දිනයකි. මුලින් ම 2004 දී යුරෝපා සංගමය විසින් ආරම්භ කරන ලද එය සෑම වසරක ම පෙබරවාරි මස දෙවන සතියේ දෙවන දිනට යෙදේ. SID යනු අන්තර්ජාල සුරක්ෂා දින දර්ශනයේ වැදගත් දිනයකි. එය මේ වන විට ලොව පුරා රටවල් 140ක පමණ විසින් සමරනු ලැබේ. සෑම වසරක ම සුරක්ෂිත අන්තර්ජාල දිනයේදී සයිබර් වටදීමේ සිට සමාජ ජාලගත වීම දක්වා මතු වන අන්තර්ජාල ප්‍රශ්න පිළිබඳ දැනුවත් කිරීම හා සාකච්ඡා සිදු වේ.

<https://www.saferinternetday.org/>

ශ්‍රී ලංකාවේ සිවිල් සමාජ හා ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම් කීපයක් විසින් ඩිජිටල් සුරක්ෂිතභාවය සහ/ හෝ ඩිජිටල් වගකීම පිළිබඳ තොරතුරු, උපදෙස් සහ සහාය සපයනු ලැබේ.

- **Grassrooted Trust** පිහිටුවනු ලැබුවේ ආන්තිකරණය වූ ප්‍රජාවන්ට අන්තර්ජාලයේදී සහ සැබෑ ලෝකයේදී සුරක්ෂිත අවකාශයන් පිහිටුවනු පිණිස ය.
<http://www.grassrooted.net/>
- **Bakamoono.lk** යනු ග්‍රාස්රූටඩ් ට්‍රස්ට් සහ එහි හවුල්කරුවන් විසින් පවත්වාගෙන යනු ලබන ත්‍රිභාෂා වෙබ් අඩවියකි. එහි කටයුතුවල අවධානය යොමුවන්නේ ලිංගිකත්වය සහ සම්බන්ධතා අදාළ ප්‍රශ්න කෙරෙහි ය. ඒ අතරට කැමැත්ත, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය, සයිබර් සුරාකෘම සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය ගැන තොරතුරු අයත් වේ.
<http://www.bakamoono.lk/en>
- කාන්තා පිහිට (WIN) යනු, ශ්‍රී ලංකාවේ කාන්තාවන් සහ ගැහැණු ළමයින් මුහුණ දෙන ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය මත පදනම් වූ ප්‍රචණ්ඩත්වය පිළිබඳ කාරණා සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම සඳහා කැපවුණ සංවිධානයකි. එහි හිතිඥයන් සහ මනෝ උපදේශන සේවා සපයන්නන් කණ්ඩායමක් සිටිති.
<https://www.winsl.net/>
- ශිල්ප සයුර පදනම තරණයන් අතර තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණ දැනුම ප්‍රවර්ධනය කරන සංවිධානයකි. 'ගැහැණු ළමයාට ගරු කරන්නී නම් වූ වැඩසටහන් එම ආයතනය විසින් පවත්වාගෙන යනු ලැබේ. එය සමාජ ජාලවලදී ගැහැණු ළමයින් මුහුණ දෙන සයිබර් වධදීම පිළිබඳ ක්‍රියා කරන ස්වේච්ඡා මූලපිරුමකි. (මෙම මොඩියුලයේ සිද්ධි අධ්‍යයනය - 1 බලන්න)
<http://www.shilpasayura.org>

⁵ <http://counterpoint.lk/violence-is-violence-offline-or-online/>

සයිබර් සුරාකෂමක් සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය

පිළිබඳ වාර්තා කරන ආකාරය

සයිබර් හිංසනය සම්බන්ධයෙන් නිල වශයෙන් කටයුතු කරන ආයතන තුනක් තිබේ.

- ජාතික ළමාරක්ෂක අධිකාරිය (NCPA) විසින් වයස අවුරුදු අවුරුදු 18ට අඩු වින්දිතයන් සහ වරද කරන්නන් සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කරනු ලැබේ.
- පොලිස් අපරාධ පරීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ සයිබර් අවරාධ අංශය වයස අවුරුදු 18ට වැඩි වින්දිතයන් පිළිබඳ ක්‍රියා කරයි.
- ශ්‍රී ලංකා පරිගණක හදිසි අවස්ථා සහ සුදානම් කිරීමේ කණ්ඩායම (SL-CERT) විසින් ද ලැබෙන පැමිණිලි වාර්තා කරගනු ලබන අතර ඒවා ඉහත දක්වන ලද ආයතන දෙකට ප්‍රතිචාර දැක්වීම සඳහා යොමු කරනු ලැබේ.

ජාතික ළමාරක්ෂක අධිකාරිය ද සෑම ආකාරයක ම ළමා අපචාර සම්බන්ධයෙන් පවත්නා හිඟ විවරණය කිරීම හා ශක්තිමත් කිරීම පිළිබඳව ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් සමඟ කටයුතු කරයි.

ඔබගේ පිංතූරයක් හෝ විඩියෝවක් හෝ, ඔබ දන්නා යම් අයෙකු විසින් අන්තර්ජාලයට මුදාහැර තිබේ නම්, ඒ පිළිබඳ CERT වෙත 011 2 691 692 දුරකථන අංකය ඔස්සේ වහා දැනුම් දෙන්න. ඔබට අවශ්‍ය උපකාර බලාපොරොත්තු වූ පරිදි නොලැබේ නම්, 011 471 85 85 ඔස්සේ කාන්තා පිහිට අමතා සිද්ධිය වාර්තා කරන්න.

වින්දිතයා වයස අවුරුදු 18ට වැඩි නම්, ඔබ පොලිස් අපරාධ පරීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ සයිබර් අපරාධ අංශය 011 232 6979 දුරකථන අංකය ඔස්සේ අමතන්න. විස්තර පහත දැක්වෙන ඊමේල් ලිපින දෙකට ම දැනුම් දෙන්න. <dir.cid@police.lk> සහ <telligp@police.lk>

වින්දිතයා වයස අවුරුදු 18ට අඩු නම්, ජාතික ළමාරක්ෂක අධිකාරියේ 1929 හදිසි දුරකථන අංකය ඔස්සේ අමතන්න. ඔවුන්ගේ වෙබ් අඩවිය මෙසේ ය: <http://www.childprotection.gov.lk/>

පහත දැක්වෙන්නේ ග්‍රාස්ෆරොම් ට්‍රස්ට් විසින් ඔවුන්ගේ වෙබ් අඩවියේ දක්වා තිබෙන සාක්ෂි හා තොරතුරු සංරක්ෂණය කිරීම පිළිබඳ උපදෙස් කීපයකි.

- ඔබ බ්ලොක්මේල් කිරීමකට හෙවත් අවමානයකට තර්ජනයකට ලක් වී තිබේ නම්, කවර මාධ්‍යයක දී හෝ වේවා, වරද කරන්නා සමග සිදු කරනු ලබන සන්නිවේදනය මකා නොදැමීමට වග බලා ගන්න. සාක්ෂි ඔබෙන් ම තහවුරු කරගැනීමට පොලිසියට අවශ්‍ය විය හැකි ය. එසේම, සාක්ෂි වෙනස් නොකිරීමට ද වගබලාගන්න. සාක්ෂි අතරට, පණිවුඩ, දුරකථන ඇමතුම් ලොග් සටහන් ආදිය අයත් වේ.
- ඔබගේ දැනුවත් වීම හා වාර්තා කරගැනීම පිණිස තිර රූප (screen shots) ලබාගන්න. ඉන්ස්ට්‍රූෂම් වැනි ඇතැම් මාධ්‍ය තුළ යවනු ලබන පණිවුඩ මකා දැමිය හැකි ය. පොලිසියට පැමිණිල්ලක් කරන විට, පොලිසියට ඔවුන්ගේ පරිගණකයෙන් අදාළ තිර රූප වාර්තාගත කළ හැකිදැයි විමසන්නැයි නීතිඥවරයාට හෝ ඔබ සමග යන පුද්ගලයාට හෝ පවසන්න. තිර රූපවල සත්‍යාසත්‍යභාවය තහවුරු කරගැනීමට ඒවා වැදගත් වේ.
- ජංගම දුරකථනයක් පොලිසියට භාර දේ නම්, ඔබ ඊට පෙර සියලු සාක්ෂිවල තිර රූප ලබාගත යුතු ය. දුරකථනයේ ඇති සියලු අදාළ දේවල ලැයිස්තුවක් සකසා එය ද සමග ජංගම දුරකථනය පොලිසියට භාරදෙන්න. එය භාර දුන් දේ සම්බන්ධ පැහැදිලි සාක්ෂියකි.
- සිදු වී තිබෙන සෑම දෙයක් සම්බන්ධයෙන් ම වාර්තාවක් තබාගන්න. උදාහරණයක් ලෙස තර්ජනාත්මක දුරකථන ඇමතුම්/ කෙටි පණිවුඩ කාලයක් තිස්සේ ලැබේ නම්, ඒවා ලැබෙන දින/ වේලාවන් හැකි තරම් නිවැරදිව සටහන් කරගන්න. පොලිසියට පැමිණිලි කරන විට දින වකවානු සහිත විස්තරයක් ප්‍රයෝජනවත් විය හැකි ය. එමගින් සිදුවීම මතක තබාගත හැකි අතර, පැමිණිලි කිරීම හෝ සාක්ෂි ලබාදීම හරියාකාරව සිදු කළ හැකි ය.

⁶ <http://www.bakamoono.lk/en/article/2600/how-to-report-cases-of-cyber-exploitation-and-violence>

සයිබර් හිංසනයට විරෝධී

හීනිමය රැකවරණය

2019 වසරේ මැද වනතුරු ම ශ්‍රී ලංකාවේ සයිබර් හිංසනය සාපරාධී වරදක් ලෙස සැලකීම සඳහා හීනි ප්‍රතිපාදන තිබුණේ නැත.

කෙසේ වෙතත්, දුණ්ඩ හීනි සංග්‍රහයේ ඇතැම් කොටස් විසින් විහි ඇතැම් අංශ සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම සඳහා යොදාගත හැකි ය:

- දුණ්ඩ හීනි සංග්‍රහයේ 345 කොටස ලිංගික හිංසනය සමග සම්බන්ධ ය. (විහිදී ලිංගික හිංසනය කෙහෙකු පීඩාවට හෝ හිංසනයට පත් කිරීම සඳහා වචන භාවිතය හෝ ක්‍රියාකාරකම් ලෙස ද අර්ථ නිරූපණය කෙරේ.)
- දුණ්ඩ හීනි සංග්‍රහයේ 372 කොටසෙහි තර්ජනයෙන් පැහැරගැනීම (පුද්ගලයකුට දේපල හෝ වටිනා සුරක්ෂිත දෙයක් ලබාදීමට බල කරමින් සිතාමතා තුවාල කරන බවට බියපත් කිරීමේ ක්‍රියාවක් ලෙස අර්ථ නිරූපණය කර තිබේ.)
- 483 කොටස අනුව, යම් ස්වරූපයක දුණ්ඩනයකින් වැළකී සිටීම සඳහා ක්‍රියාවක් කිරීමට හෝ නොකර සිටීමට පුද්ගලයකුට විරෝධීව යොදන සාපරාධී බලහත්කාරය හෝ තර්ජනය

මේ අතරින් 372 සහ 483 කොටස්, ඩිජිටල් මාධ්‍ය යොදාගෙන ගන්නා ලද හෝ ගබඩා කරගන්නා ලද පෞද්ගලික ඡායාරූප හෝ වීඩියෝ යොදාගෙන කරන අවමන් තර්ජනය සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම සඳහා යොදාගත හැකි ය.

අසත්‍ය ප්‍රකාශන පනත (1927 හා පසුව එක් කරන ලද සංශෝධන) යටතේ, පෞද්ගලික, රහස්‍ය ඡායාරූප කැමරේතෙන් තොරව බෙදාහැරීම හෝ සංස්කරණ මෘදුකාංගයක් භාවිතා කරමින් දැඩි වෙනස්කමකට ලක් කරන ලද ඡායාරූප බෙදාහැරීමේ අභියෝගයට ලක් කළ හැකි ය. 2 කොටස යටතේ අසත්‍ය ඡායාරූප ළඟ තබාගැනීම, බෙදාහැරීම හෝ ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රදර්ශනය කිරීම වරදක් වේ.

2006 අංක 30 දරණ ගෙවුම් උපාංග වංචා පනත (Payment Devices Frauds Act) 3 කොටස යටතේ ගෙවුම් උපකරණ භාවිතා කර සිතාමතා වංචනික ලෙස මුදල් ගැනීම වරදකි. අවමන් තර්ජන සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියා කිරීමට මෙය යොදාගත හැකි ය.

2007 අංක 24 දරන පරිගණක අපරාධ පනත අනුව පුද්ගලයන් පරිගණකයකින් හෝ දත්ත ගබඩා උපකරණයකින් අවසරයකින් තොරව තොරතුරු ලබාගැනීම වරදකි. එම තොරතුරු උඩුගත කිරීම, බාගත කිරීම හෝ ඒවායේ පිටපත් ලබාගැනීම ද හීනිමය වරදකි.

මෙම හීනිමය විධිවිධාන තිබියදීත්, වින්දිතයන්ට අන්තර්ජාලයෙන් කරන ලද අපරාධ සම්බන්ධයෙන් යුක්තිය ලබාගැනීම පහසු නැත. අන්තර්ජාල අපරාධ අධිකාරීන් වෙත වාර්තා කිරීමේ පද්ධතියේ තිබෙන අඩුපාඩු හේතුවෙන් බොහෝ වින්දිතයන් හීනිමය ක්‍රියාමාර්ග අනුගමනය කරන්නේ නැත. ඊට අමතරව, බොහෝ බේරුණු පුද්ගලයන්ට හීනිඥ සහාය ලබාගැනීම ද පහසු නැත.

සිද්ධි අධ්‍යයන

සිද්ධි අධ්‍යයනය 1: අන්තර්ජාලයේ ගැහැණු ළමයින්ට ගරු කිරීම

වසර කීපයකට පෙර, පූර්ණිමා මිගම්මන ඇගේ උසස් පෙළ විභාගයට සූදානම් වෙමින් සිටියා ය. විභාගය ආරම්භ වන්නට පෙර දිනයේ ඇයට කිසිවකු විසින් අසහන පණිවුඩ කීපයක් වවා තිබිණි. ඒවා වවා තිබුණේ විශ්වසනීය ලෙස පෙනුණු පිරිමි මිතුරකුගේ ෆේස්බුක් ගිණුමෙනි.

"වය දැක්කාම මා තිගැස්සුණා. කළ යුත්තේ කුමක් ද කියා තේරුණේ නැහැ. යහළුවෙකුගෙන් වචන දෙයක් ලැබෙයි කියා මා සිතුවේ නැති තරම්. එයින් මා මානසික අසහනයට පත් වුණා. අප දෙදෙනා ම දැන සිටි වෙනත් අයෙකු අවසරයකින් තොරව මගේ මිතුරාගේ ෆේස්බුක් ගිණුමට පිවිස ඒ පණිවුඩ වවා ඇති බව මා දැනගත්තේ පසුවයි."

පූර්ණිමාට පවුලේ අයගෙන් සහ සමීප මිතුරන්ගෙන් ලැබුණු සහයෝගය සහ අවබෝධය හිසා මෙම අසහනකාරී තත්වය මගහරවාගත හැකි වුණා. එහෙත්, මෙම තත්වය පුළුල් ලෙස පැතිරී ඇති බව සහ එමගින් ගැහැණු ළමයින් හා කාන්තාවන් විශේෂයෙන් ඉලක්ක කරනු ලබන බවත් ඇය තේරුම් ගත්තා.

මෙම කටුක අත්දැකීම සාධනීය ක්‍රියාමාර්ගයකට හරවමින් ඇය විසින් 'අන්තර්ජාලයේදී ගැහැණු ළමයාට ගරුකරන්නී' යන ස්වේච්ඡා මූලපිරුම පටන් ගත්තා. එහි අරමුණ වුණේ සමාජ ජාලවලදී, ස්වයං භාහි වැනි ආන්තික ක්‍රියා ද ඇතුළත්, සයිබර් හිංසනයන් සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීමයි. මෙම ප්‍රයත්නය ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන්නේ ශිල්ප සයුර පදනම නම් ලාභ නොලබන ආයතනය විසිනුයි.

බොහෝ නව යොවුන් පුද්ගලයන් අන්තර්ජාලය භාවිතා කිරීම ආරම්භ කරන්නේ සයිබර් ආරක්ෂාව සහ පෞද්ගලිකත්වය පිළිබඳ කිසිදු දැනුමකින් තොරව බව පූර්ණිමා පවසයි. සයිබර් වධදීමවලට මුහුණ දෙන තරුණ පුද්ගලයන්ට සමාජ ජීවිතයෙන් සහ ඩිජිටල් කටයුතුවලින් ඉවත් වන්නට සිදු වේ. එසේම, අධ්‍යාපන හෝ රැකියා කටයුතුවලට ද භෞතික හා/ හෝ මානසික බලපෑම් සිදු වේ.

"රැකවරණය සඳහා හිඟි හා ක්‍රියාමාර්ග තිබෙනවා. ඒත්, ඒ පිළිබඳ දැනුවත්භාවය, උපදෙස් සහ මූලාශ්‍ර, විශේෂයෙන් ම දේශීය භාෂාවන්ගෙන්, යුක්තිය සොයන වින්දිතයන්ට ලබාගැනීම අපහසුයි. ගැහැණු ළමයාට ගරු කරන්න ව්‍යාපෘතියෙන් කරන්නේ ප්‍රශ්නය පිළිබඳ දැනුවත් කිරීම සඳහාත්, සුරක්ෂිත සහ ගෞරවනීය අන්තර්ජාල කතිකාවක් සහ සහකම්පනය ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහාත් ක්‍රියාකාරී වීම සඳහාත් ක්‍රියා කිරීමයි. ව්‍යාපෘතියේ ප්‍රධාන ප්‍රතිඵලයක් වන්නේ අලුතෙන් අන්තර්ජාලයට එක් වන නව යොවුන් පුද්ගලයන්, ගුරුවරුන් හා මව්පියන් සඳහා වන සයිබර් පෞද්ගලිකත්වය පිළිබඳ විද්‍යුත් අත්පොතයි.

ගැහැණු ළමයාට ගරු කරන්න ව්‍යාපෘතිය සයිබර් නිංසනය වැළැක්වීම සඳහා ක්‍රියා කරන තරුණ ජාලයක් ලෙස හා වින්දිතයන් සඳහා උපකාරක කණ්ඩායමක් ලෙස ද ක්‍රියාත්මක වේ.

වසර 2017දී, අන්තර්ජාල සමාජය විසින් පූර්ණමා 25Under25 සම්මානය සඳහා තෝරාගන්නා ලදී. එය යහපත් ධ්‍රැවණයක් ලෙස අන්තර්ජාලය භාවිතා කරන ලොව පුරා තරුණ පුද්ගලයන් වෙනුවෙන් පිරිනමනු ලබන සම්මානයකි.

More: <http://respect-girls-on-internet.blogspot.com/>
<https://www.internetsociety.org/25th/25-under-25/awardees>
<https://www.bbc.com/sinhala/sri-lanka-41218095>

සිද්ධි අධ්‍යයන 2: ශ්‍රී ලංකාවේ පළිගැනීමේ අසහන දර්ශන

පළිගැනීමේ අසහන දර්ශන යනු අකැමැත්තෙන් බෙදාහරිනු ලබන හෝ අන්තර්ජාලයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කරනු ලබන අතිශය පෞද්ගලික රූප හෝ වීඩියෝ ය. මෙම භාවිතාව ශ්‍රී ලංකාවේ වැඩි වෙමින් පවතී. එහෙත්, බොහෝ වින්දිතයන් වාර්තා කිරීමට හෝ හිතීමය උපදෙස් පැතිමට කැමැත්තක් දක්වන්නේ නැත.

ග්‍රාස් රූපට්ටි ට්‍රස්ට් හි ස්ත්‍රීවාදී ක්‍රියාකාරිණියක හා පරේෂිකාවක වන ශරණසා සේකරම් විස්තර කරන පරිදි, ඔවුන් විසින් හෙළිදරව් කරගෙන තිබෙන පළිගැනීමේ අසහන දර්ශන ජාල බොහෝ ගණනක් අතරින් එකක් වටීසැප් කණ්ඩායමකි. මෙම කණ්ඩායමේ සාමාජිකයෙකු විමට නම් සෑම පුද්ගලයෙකු ම නිරාවත් කාන්තාවන්ගේ පැහැදිලි රූප පහක් ඉදිරිපත් කළ යුතු ය.

“ප්‍රශ්නය වන්නේ, මෙම පිරිමි ළමයින් නිරාවත් රූප යම් ආකාරයක වත්කමක් ලෙස සිතන්නට පෙළඹී ඇත්තේ ඇයි ද යන්නයි. ඔවුන්ට මේවායේ අයිතිය ඇතැයි ඔවුන් සිතන්නේ කෙසේ ද?” ඇය විමසයි.

තවත් සිද්ධියක් විස්තර කරමින් ඇය පැවසුවේ, එහිදී ගැහැණු ළමයාගේ හිටපු පෙම්වතා විසින් ඔහු සතුටු කිරීම සඳහා වීඩියෝ දුරකථන ඇමතුමක් නොගතහොත් ඇගේ රහස්‍ය රූප බෙදාහරින බවට තර්ජනය කළ බවයි. ගැහැණු ළමයා විය ප්‍රතික්ෂේප කළ විට, වැරදිකරුවා ඇයට ප්‍රතිචාර දක්වා ඇත්තේ ඇය තම ජීවිතයේ වටිනාකම ගැන තවදුරටත් කල්පනා කර කැමති විය යුතු බවයි. නැතිනම්, ඇගේ ජීවිතය විනාශ විය හැකි බව ඔහු පැවසී ය.

“මෙයින් පෙනෙන්නේ, මෙම රූප හෝ වීඩියෝ හෝ ප්‍රසිද්ධ වූ විට වින්දිතයා මුහුණ දෙන ගැටලු පිළිබඳ වරද කරන්නන් බොහෝ විට හොඳින් දැනුවත් බවයි. සමාජය ප්‍රතිචාර දක්වන හැටි ගැන ඔවුන් හොඳින් දන්නවා. ඔවුන්ට කළ හැකි හානිය පිළිබඳ ඔවුන් හොඳින් දන්නවා.”

MODULE 4

ශරණා විශ්වාස කරන පරිදි, ප්‍රශ්නයට හේතුව තාක්ෂණයට වඩා ශ්‍රී ලාංකික සංස්කෘතියේ ජීනමුලික ආකල්පයි. ඇය පවසන පරිදි පළිගැනීමේ අසහන දර්ශන සමීප පුද්ගලයෙකුගේ ප්‍රවණ්ඩත්වය හා ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය මත පදනම් වූ ප්‍රවණ්ඩත්වය ම ලෙස සැලකිය යුතු බවයි.

“අන්තර්ජාලයේ ප්‍රවණ්ඩත්වය හුදකලා ගැටලුවක් ලෙස දැකීමට මිනිසුන් පෙළඹෙනවා. ඒත්, ඔවුන් එහි තිබෙන සම්බන්ධතා අධ්‍යයනය කරන්නේ නැහැ,” යි ඇය පවසයි. එවැනි සිද්ධි වාර්තා කරන්නේ නම්, ශ්‍රී ලංකාවේ පවත්නා හීතියෙන් එවැනි අපරාධ සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කළ හැකි බව ඇය පෙන්වා දෙන්නී ය. උදාහරණයක් ලෙස අසහන ප්‍රකාශන පනතේ දෙවන කොටස සම්බන්ධ වන්නේ අසහන රූප ළඟ තබාගැනීම, බෙදාහැරීම සහ ප්‍රදර්ශනය සමගයි.

එහෙත්, මේ සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියා කළ යුතුව තිබෙන පොදු ආයතන අකාර්යක්ෂම ය. වින්දිතයන් කෙරෙහි අසංවේදී ය. යුක්තිය සොයන අය අධෛර්යයවත් කරයි. වරදකරුවාට වඩා වින්දිතයා ලැජ්ජාවට පත් කිරීමේ සංස්කෘතිය හේතුවෙන් වින්දිතයෝ ඉදිරියට පැමිණීමට අකැමැත්තක් දක්වති.

සාකච්ඡා

මාතෘකා

පහත දැක්වෙන්නේ මාතෘකාව පිළිබඳ වැඩිදුර විමසා බැලීම සඳහා සාකච්ඡා කරුණු කීපයකි.

- පරිශීලකයකුට තමන් සයිබර් හිංසනයෙන්, සුරාකෘමෙන් සහ අන්තර්ජාල ප්‍රවණ්ඩත්වයෙන් ආරක්ෂා කරගැනීමට කොපමණ පියවර ගත හැකි ද? පරිශීලකයාට ප්‍රායෝගිකව ගත හැකි ක්‍රියාමාර්ග මොනවා ද?
- "කාන්තාවන්ට එරෙහි අන්තර්ජාල ප්‍රවණ්ඩත්වය යනු පැහැදිලිව ම බාහිර සමාජයේ පවතින ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී පදනමින් වෙනස්කම් කිරීමේ අසමානත්වයේ ප්‍රකාශනයකි. "ඔබ මෙම ප්‍රකාශයට එකඟ ද නැද්ද යන්න සාකච්ඡා කරන්න.
- ඩිජිටල් හා සයිබර් සුරක්ෂාව ළමයින් සහ කාන්තාවන් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රධාන ප්‍රශ්නයකි. එහෙත්, වෙනත් ආන්තිකරණය කරන ලද ප්‍රජාවන් ද එහි අවදානමට ලක්වෙති. මෙම කණ්ඩායම් මොනවා ද? ඔවුන් අන්තර්ජාලයේදී ඉලක්ක වන්නේ කෙසේ ද?
- පුද්ගලයන් දෙදෙනෙකුගේ සම්බන්ධයක අති පෞද්ගලික ඡායාරූප බෙදාහැරීමේදී සුහුරු දුරකථන හා වෙබ් හිසා ඉතා පහසු ය. මෙය අත්‍යන්තයෙන් ම අනාරක්ෂිත භාවිතාවක් ද? අනුගමනය කළ හැකි පූර්ව ආරක්ෂක ක්‍රම මොනවා ද? ඒ සම්බන්ධයෙන් දිය හැකි අවවාද මොනවා ද? සාකච්ඡා කරන්න.
- ට්‍රොල් විසින් අපේක්ෂා කරන දේ නොකරන්න. ඒවා විසින් උත්සාහ කරනු ලබන්නේ අවධානය සහ සම්බන්ධ වීම ලබාගැනීමටයි. ට්‍රොල් අධෛර්ය කිරීමට හොඳම ක්‍රමය වන්නේ ඒවා නොතකා හැරීමයි. එහෙත්, එය හැමවිට ම සාර්ථක වන්නේ නැත. ගත හැකි වෙනත් පියවර මොනවා ද?
- අන්තර්ජාලයේ නිර්නාමිකත්වය ව්‍යාජ අනන්‍යතා භාවිතා කරමින් සයිබර් හිංසනයේ යෙදෙන පුද්ගලයන් විසින් අපහරණය කරනු ලැබේ. සෑම අයෙකු ම තම සැබෑ අනන්‍යතාව යටතේ අන්තර්ජාල සේවා භාවිතා කරන්නට පෙළඹේ ද? විවැනි තත්වයක් අවදානමට මුහුණ දෙන කණ්ඩායම්වලට කෙසේ බලපානු ඇද්ද?

MODULE 4

- මෑත පර්යේෂණවලින් හෙළිදරව් වූ පරිදි ශ්‍රී ලංකාවේ භාෂා තුනේ ම ගෞරවය පිටුවල පුරුෂාධිපත්‍යවාදී හා ලිංගවාදී සංස්කෘතිය පොදු ලක්ෂණයකි. මෙය බාහිර සමාජයේ ලක්ෂණවල ම ප්‍රකාශනයක් ද? ගෞරවය යනු අපේ සමාජයේ කැඩපතක් ද?
- ඔබ කිසියම් දිනෙක ගෞරවය හි ප්‍රශ්නකාරී අන්තර්ගතයක් පිළිබඳ වාර්තා කර තිබේ ද? එසේ නම්, ඔබේ අත්දැකීම කුමක් ද?
- සමාජ මාධ්‍ය වේදිකාවන්ගේ ප්‍රජා ප්‍රමිතීන් ගැන ඔබ සිතන්නේ කුමක් ද? ඒවා ප්‍රමාණවත් ද? වේදිකාවන් විසින් නිසි අධීක්ෂණයක් කරනවා ද? තවදුරටත් කළ හැක්කේ මොනවා ද?
- අන්තර්ජාලයේ තමන්ට ඵලදායී කරන ලද අපරාධවලට ඵලදායී යුක්තිය සෙවීම වින්දිතයන්ට මෙතරම් දුෂ්කර ඇයි? නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ නිලධාරීන්ට සහ යුක්ති ක්‍රියාවලියට මීට වඩා සංවේදී සහ උපකාරශීලී විය හැක්කේ කෙසේ ද?
- ශ්‍රී ලංකාව ඩිජිටල් සහ සයිබර් සුරක්ෂාව ශක්තිමත් කිරීම වෙනුවෙන් නව නීති සම්පාදනය කළ යුතු ද? එසේ නැතිනම් කළ යුතුව තිබෙන්නේ දැනට පවතින නීති ම ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ වැඩි වන සයිබර් සුරක්ෂා මට්ටම පාලනය කිරීම සඳහා ප්‍රගාමී ලෙස ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම වැඩි කිරීම ද? සාකච්ඡා කරන්න.

ඉගෙනුම්

ප්‍රතිඵල

මෙම මොඩියුලය අවසානයේදී ඔබ විසින් පහත දැක්වෙන කරුණු අවබෝධ කරගත යුතු ය:

- යහපත් ඩිජිටල් පරිසර පද්ධතියක් නිර්මාණය කිරීම සඳහා අපට විශ්වාසය, යහ වේතනා, යහපත් සම්බන්ධකම් සහ සහයෝගය වැනි ගුණාධර්ම ප්‍රවර්ධනය කිරීම අවශ්‍ය ය. අපට ප්‍රගතිශීලී හිත, රෙගුලාසි සහ ඒවා ඵලදායී ලෙස ක්‍රියාත්මක කිරීම ද අවශ්‍ය ය.
- අන්තර්ජාල සහ ඩිජිටල් සුරක්ෂිතභාවය යනු මෙම තාක්ෂණයන් භාවිතා කරන සැමදෙනාගේ ම ගැටලුවකි. සයිබර් සුරාකෘති සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය මෙම සුරක්ෂිතභාවයට තර්ජනයකි.
- කාන්තාවන්ට චිරේභව තාක්ෂණය ආශ්‍රයෙන් සිදු වන ප්‍රවණ්ඩත්වය නිවාරණය කිරීම කාන්තාවන්ට චිරේභව පොදුවේ තිබෙන ප්‍රවණ්ඩත්වය අවසන් කිරීමේ වැදගත් කාර්යභාරයකි. කාන්තාවන් සහ ගැහැණු ළමයින් සඳහා සෑම ජීවන අවකාශයකදී ම ආරක්ෂිත හා සුරක්ෂිත වාතාවරණයක් නිර්මාණය කිරීමට විය දායක වෙයි.
- ෆෙස්බුක් සහ වෙනත් සමාජ මාධ්‍ය ශ්‍රී ලංකාවේ භාවිතා කරන ආකාරය අනුව ඒවා මගින් සමාජයේ පවතින අසමානතා සහ වෙනස්කම් නිරූපණය වේ. උදාහරණයක් ලෙස පුරුෂාධිපත්‍යවාදී සහ ලිංගවාදී සංස්කෘතිය.
- සියලු ප්‍රධාන සමාජ මාධ්‍ය වේදිකාවන්ට තමන්ගේ ම හිත තිබේ. ඒවා හැඳින්වෙන්නේ ප්‍රජා ප්‍රමිති ලෙසයි. කෙසේ වෙතත්, උල්ලංඝනය කරන්නෝ හිත මගහැර යාමට ක්‍රම සොයාගනිති. වේදිකාවන් මෙන් ම පරිශීලක ප්‍රජාව වෙතින් ද ශක්තිමත් ලෙස අවදියෙන් කටයුතු කිරීම හා ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම අවශ්‍ය ය.
- සයිබර් සුරාකෘතී සහ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ වින්දිතයන්ට හිතීමය සහන හෝ යුක්තිය වෙත පිවිසීම දුෂ්කර ය. බොහෝ වින්දිතයන් හිතීමය ක්‍රියාමාර්ග වෙත චලිතවෙන්නේ නැත. වියට හේතුව අන්තර්ජාල ප්‍රවණ්ඩත්වය අධිකාරීන්ට වාර්තා කිරීමේ පද්ධතිවල තිබෙන ගැටලු ය.
- මෙම තත්වය තුළ, අවශ්‍ය උපදෙස්, මාර්ගෝපදේශ සහ සහාය සපයන්නේ විවිධ ස්වයං උපකාරක සේවා සහ සිවිල් සමාජ සංවිධානයයි.

MODULE 4

වැඩිදුර

කි යවීම

ෆේස්බුක් ප්‍රජා ප්‍රමිති

<https://www.facebook.com/communitystandards/>

යූටියුබ් ප්‍රතිපත්ති

<https://www.youtube.com/yt/about/policies/>

ට්විටර් නීති

<https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/twitter-rules>

ඉන්ස්ටග්‍රෑම් ප්‍රජා මාර්ගෝපදේශ

<https://help.instagram.com/477434105621119>

Beyond the Report Button: Tackling Cyber-Violence in Sri Lanka.

A detailed discussion by Amalini De Sayrah, published on Bakamoono.lk

<http://www.bakamoono.lk/en/article/2136/beyond-the-report-button-tackling-cyber-violence-in-sri-lanka>

OPINIONS, B*TCH: Technology-based Violence Against Women in Sri Lanka

Centre for Policy Alternatives, Ghosha and Hashtag Generation, 2019

<https://groundviews.org/2019/06/27/opinions-btch-technology-based-violence-against-women-in-sri-lanka/>

Cyber-Exploitation and Violence: The Darker Side of Cyberspace.

Article by Radhia Rameez on Roar Media, April 2018

<https://roar.media/english/life/in-the-know/cyber-exploitation-and-violence-the-darker-side-of-cyberspace/>

M O D U L E 4

Children's Rights and the Internet: From Guidelines to Practice. Unicef, 2016

https://www.unicef.org/csr/files/Childrens_Rights_and_the_Internet_Guidelines_to_Practice_Guardian_Sustainable_Business_English.pdf

Take Back the Tech! A call to take control of technology to end violence against women

<https://www.takebackthetech.net/>

Online gender-based violence: A submission from the Association for Progressive Communications to the UN Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, November 2017

https://www.apc.org/sites/default/files/APCSubmission_UNSR_VAW_GBV.pdf

MODULE 5

മിഷൻ
സുലഭത

ඩිජිටල් සුවතාවය

වර්තමානයේදී අපි වැඩ කිරීමේදී, අධ්‍යාපනයේදී හා විනෝද කටයුතුවලදීත් ඩිජිටල් මෙවලම් භාවිතා කරන්නෙමු. අපි වැඩ වැඩියෙන් කාලය අන්තර්ජාලයේ ගත කරන අතරතුර මෙම තාක්ෂණයන් සමග ගනුදෙනු කරන්නෙමු. දිගු කාලයක් තිස්සේ එසේ හිරන්තරව ඩිජිටල් උපකරණ හා සේවා භාවිතා කිරීම හේතුවෙන් අපගේ ශාරීරික සහ මානසික සෞඛ්‍යයට මෙන් ම අපගේ සමාජ ජීවිතයට ද එයින් බලපෑමක් සිදු වේ.

ඩිජිටල් යහපැවැත්ම යනු සාපේක්ෂව අලුත් කලාපයකි. එමගින් අවධානය යොමු කරනු ලබන්නේ හිරන්තරයෙන් ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් සහ සේවාවන් භාවිතා කිරීම අපගේ ශාරීරික හා මානසික සෞඛ්‍යයට කෙසේ බලපානු ඇද්ද යන්නයි. සෞඛ්‍ය සමතුලිතබව රැකගැනීම සඳහා අප කළ යුත්තේ කුමක් ද?

මෙම කොටසෙහිදී අප සොයා බලන්නේ වර්තමානයේ එවැනි බලපෑම් පිළිබඳ අප දන්නේ කුමක් ද යන්නයි. එසේම, මූලික පූර්වාරක්ෂක විධිවිධාන සහ යහ භාවිතාවන් පිළිබඳව ද අපි සාකච්ඡා කරන්නෙමු.

මෙම කොටස 'ඩිජිටල් සෞඛ්‍යය' නම් මාතෘකාව ආවරණය නොකරන බව සිහිපත් කළ යුතු ය. එය ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් භාවිතා වන සුවිශේෂ අංශයකි. එහිදී සිදු වන්නේ සෞඛ්‍යාරක්ෂක සේවා සම්පාදනයයි.

ප්‍රධාන යෙදුම්

ඩිජිටල් යහපත්කම වනාහි පුද්ගලයකු තාක්ෂණය භාවිතා කරන අතර ම ශරීරයේ, මනසේ සහ අධ්‍යාත්මයේ ඒකාබද්ධ සාධනීය සෞඛ්‍යය සහ යහපැවැත්ම ප්‍රවර්ධනය කරන ජීවන විලාසයකි. මානව, ස්වාභාවික සහ ඩිජිටල් ප්‍රජාවන් තුළ වඩාත් පූර්ණ ලෙස ජීවත් වීමට එය ප්‍රයෝජනවත් වේ. එය වනාහි ඩිජිටල් තාක්ෂණය භාවිතා කරන ඕනෑම කෙනෙකුට අත්පත් කරගත හැකි ප්‍රශස්ථ තත්වයකි.

ඩිජිටල් යහපැවැත්ම යනු සෞඛ්‍ය වෘත්තීයයන්, පර්යේෂකයන් සහ උපකරණ නිෂ්පාදකයන් විසින් භාවිතා කරන යෙදුමකි. එය භාවිතා වන්නේ මානවයන් තාක්ෂණය සමග අන්තර්ක්‍රියා කරන විට එම අත්දැකීම ශාරීරික සහ/හෝ මානසික සෞඛ්‍යයට මිනිසුන් හැකි ආකාරයකින් සහයෝගී වන බව පිළිබඳ සංකල්පයකි.

ඩිජිටල් විෂභරණය යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ පුද්ගලයකු ඩිජිටල් උපකරණ භාවිතය අත්හැර හෝ අත්හිටුවා එම කාලය සමාජ අන්තර්ක්‍රියා සහ වෙනත් ක්‍රියාකාරකම් සඳහා යොදාගැනීමයි. එමගින් එම පුද්ගලයාට අධික ලෙස සුහුරු දුරකථන වැනි උපකරණ භාවිතයෙන් ඇති වන ආතතිය හා කාංසාව නැති කරගැනීමට හැකි වේ.

ශාරීරික

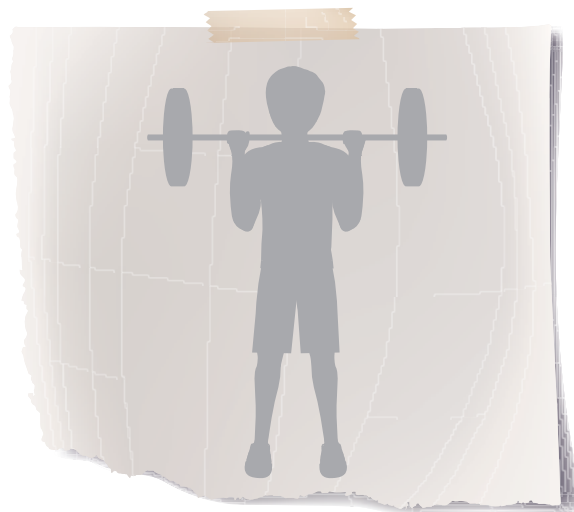
ප්‍රතිඵල

ඩිජිටල් මෙවලම් භාවිතයෙන් වැළැක්වීම් කටයුතු වැඩිපුර කළ නොහැකි තරමට වීවා අපේ ජීවිත සමග බැඳී තිබේ. කෙසේ වෙතත්, අපට අප වීවා භාවිතා කරන අකාරය වඩා හොඳින් කළමනාකරණය කරගත හැකි ය. එමගින් අපගේ ශරීරයට හා මනසට සිදු වන සෞඛ්‍ය බලපෑම අවම කරගත හැකි ය.

ඩිජිටල් තිරයක් දෙස බලාගෙන දිනපතා පැය කීපයක් ගතකිරීම, විශේෂයෙන් ම වාඩි වී එසේ කිරීම දිගුකාලීන සෞඛ්‍ය ප්‍රශ්නවලට හේතු විය හැකි ය. වර්තමානයේදී දන්නා පරිදි ශරීරයට වැඩිපුර ඇති වන ප්‍රධාන බලපෑම් මෙසේ ය:

- ඇස් වෙහෙසට පත්වීම: පරිගණක දෘෂ්‍ය සින්ඩ්‍රෝමය යනු සංකීර්ණ දෘෂ්ටි ගැටලුවකි. එය සිදුවන්නේ ආසන්න දෘෂ්ටිය ආතතියට පත් වීමෙනි. අක්ෂි වේදනා, දෘෂ්ටිය බොඳවීම සහ ඇස් වියළී වීම රෝග ලක්ෂණ විය හැකි ය. (පරිගණක භාවිතය හැර වෙනත් කාරණා ද ඇස් හා දෘෂ්ටි ගැටලුවලට බලපෑ හැකි ය. කාර්යාල පරිශ්‍රයකදී නම් වායු සමීකරණ යන්ත්‍ර, සංචානන පංකා, ස්ටීකි විද්‍යුත් ආරෝපණ, කඩදාසි දූවිලි හා වෙනත් විෂ ද වියට හේතු වේ.)
- ගෙල වේදනා: ඔබ පරිගණක තිරය දෙස බැලීමට බෙල්ල නවන විට එමගින් බෙල්ලේ මාංශ පේශිවලට අනවශ්‍ය ආතතියක් ඇති වේ. එමගින් මාංශ පේශිවල වේදනාව මෙන් ම ආතති හිසරදය ද ඇති විය හැකි ය. ඇතැම් අය කරන පරිදි බෙල්ල සහ උරහිස අතර ජංගම දුරකථනයක් රඳවා ගැනීම ද බෙල්ල වැරදි ඉරියව්වක තබයි. කෙටි පණිවුඩ කියවීම හා යැවීම සඳහා ද බෙල්ල දුරකථනය දෙසට නවාගෙන සිටිය යුතු ය.
- උවමනාවට වඩා වාඩි වී සිටීම: දෛනික පදනමින් පරිගණකය භාවිතා කරන අය තම සේවා ස්ථානයේදී වාඩි වී පැය ගණන් ගත කරති. එවැනි ව්‍යායාම රහිත ජීවන විලාසයක් හේතුවෙන් දිගුකාලීනව සෞඛ්‍ය බලපෑම් ඇති විය හැකි ය. ඒ අතර තරබාරුකම, දියවැඩියාව, හදවත් රෝග, අධික කොලෙස්ටරෝල් සහ අධි රුධිර පීඩනය ද වේ. එවැනි පුද්ගලයකු දිනපතා ව්‍යායාම කළ ද එසේ වාඩි වී සිටීම නිසා සෞඛ්‍ය ගැටලු ඇති විය හැකි ය.
- ශ්‍රවණ ගැටලු: ඔබ නිරන්තරයෙන් හෙඩ්ෆෝන් පළඳින්නේ නම් සහ දිගු වේලාවක් දුරකථන සංවාදවල සහ/හෝ සංගීතයට සවන්දීමෙනි යෙදෙන්නේ නම්, එමගින් ටිනිටස් හෙවත් කණ්ටල ශබ්ද ඇතුළු ශ්‍රවණ ප්‍රශ්න ඇති වේ.

- නින්දාට බාධා වීම: ඩිප්ටල් උපකරණ අධික ලෙස භාවිතා කිරීම හේතුවෙන් නින්දා අවම විය හැකි අතර නිදාගන්නා කාලය ද අඩු විය හැකි ය. ඒ දෙක ම බහුවිධ සෞඛ්‍ය ප්‍රශ්නවලට හේතු වේ.
- පුන පුනා සිදුවන ඇදීම් හේතුවෙන් සිදුවන තුවාල: පරිගණකය හේතුවෙන් පරිශීලකයන්ට දවස පුරා ම යතුරු පුවරුවක් ඉදිරියේ වැඩ කිරීමට හැකි වී තිබේ. එමගින් ඔවුන්ගේ වලනයන් සැලකිය යුතු පරිදි වෙනස් වන්නේ නැත. මෙමගින් **Repetitive Strain Injury (RSI)** නම් තත්වය ඇති විය හැකි ය. එහිදී බෙල්ලේ, උරහිස්වල, ඉදිරි බාහුවල සහ අත්වල මාංශ පේශිවලට, කණ්ඩරාවලට සහ ස්නායුවලට හානි සිදු විය හැකි ය. මේවායින් වේදනාව, දුබලකම, හිරිවැටීම සහ වලන දුබලතා ඇති විය හැකි ය. මූලික අවදානම් සාධක වන්නේ වැරදි ඉරියව්, වැරදි තාක්ෂණය සහ අධික භාවිතයයි.

“ඉතින්, අප අපගේ තාක්ෂණයට ආදරය කළ යුතු ය. එය අති විශිෂ්ට ය. තාක්ෂණය විසින් ඇති කරනු ලබන ගැටලු ඇති වන්නේ එය නරක නිසා නොව. එය ඕනෑවට වඩා හොඳ නිසා ය. විඛේණිත අපි එයට ආදරය කරන්නෙමු. එහෙත් අප එයට ආදරය කරනවා වැඩි විය හැකි ය. අප එයට කොතරම් ආදරය කරනවා ද යත් අප අපගේ තාක්ෂණය වෙනුවෙන් කරනු ලබන පරිත්‍යාගයන් අපට පෙනෙන්නේ නැත. අපි ඒ වෙනුවෙන් ශාරීරික වලනයන් කැප කරන්නෙමු. අපගේ සම්බන්ධතා කැපකරන්නෙමු. අපගේ කාලය, නින්ද, සොබාදහමට ඇති සම්බන්ධය ආදිය ද කැප කරන්නෙමු. අප අද මේ කැපකිරීම් සියල්ල කරන්නේ 20 වසරකට පෙර අපට ලබාගත හැකිව නොතිබුණු තාක්ෂණය වෙනුවෙනි.”

ජෙරම් මැකාති, ගෝලිය යහපත්කම පිළිබඳ ආයතනයේදී 2017දී පවත්වන ලද කතාවක්

මනෝවිද්‍යාත්මක

බලපෑම්

දිගු වේලාවන් ඩිප්ටල් මෙවලම් භාවිතා කිරීමෙන් අපගේ මනට මෙන් ම චිත්ත ස්වභාවයන්ට ද බලපෑම් ඇති විය හැකි ය.

ඩිප්ටල් උපකරණ සමග අප ගත කරන කාලය හේතුවෙන් විශේෂිත තත්වයන් රැසක් දැනටමත් මතු වී තිබේ. ක්‍රීඩාවලට ඇබ්බැහි වීම ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානය විසින් මෑතදී මානසික සෞඛ්‍ය තත්වයක් ලෙස ලැයිස්තුගත කරන ලදී. ජංගම දුරකථන වෙතින් ඇත් වී සිටීමට බිය හා එමගින් ඇති කරන කාංසාවට නොමොලෝබියා යයි කියනු ලැබේ. විය අන්තර්ජාලය සහ සමාජ මාධ්‍ය ආදී වර්තමාන ඇබ්බැහිකම්වලින් මිදෙන්නට තිබෙන අකැමැත්තට ද අදාළ ය.

පහත දැක්වෙන්නේ නිරන්තරයෙන් ඩිප්ටල් මෙවලම් භාවිතය අපගේ මනසට සහ භාවමය සෞඛ්‍යයට බලපෑ හැකි ආකාර කීපයකි.

- iDisorder:** ඩිප්ටල් තාක්ෂණයන්ගේ දිගුකාලීන ප්‍රතිඵල පිළිබඳව පර්යේෂණ තවමත් සිදුවෙමින් තිබේ. ඇතැම් විශේෂඥයන් විසින් දැනටමත් අයිඩිස්ඕඩර් පිළිබඳ අනතුරු අඟවා තිබේ. ශ්‍රස්ටිය (OCD), ආත්ම රාගය (narcissism) හෝ අවධාන අඩුව (Attention-deficit) / අධික්‍රියාකාරීත්ව ආබාධ (ADHD)) වැනි මානසික ආබාධවල ලක්ෂණ උවමනාවට වඩා තාක්ෂණය භාවිතා කිරීම නිසා ඩිප්ටල් පරිශීලකයන් විසින් මෙහිදී පෙන්නුම් ලැබේ. මෙහි රෝග ලක්ෂණ අතර කෙටි පණිවුඩ පරීක්ෂා කිරීමේ ඇබ්බැහි උවමනාව, ෆෙස්බුක් ගිනුම නිතර යාවත්කාලීන කිරීමේ දැඩි අවශ්‍යතාව හෝ සුහුරු දුරකථන ක්‍රීඩාවන්ට ඇබ්බැහි වීම වැනි තත්වයන් තිබේ.
- ක්ෂණික සන්තුෂ්ටිය:** ක්ෂණික සන්තුෂ්ටිය පිළිබඳ වැඩිවන අපේක්ෂාවන් තවත් ප්‍රශ්නයකි. ෆෙස්බුක්, ටිට්ට් හෝ ඉන්ස්ටග්‍රෑම්හි ඡායාරූපයක් හෝ පොස්ටුවක් පළ කළ විට වියට ක්ෂණික ප්‍රතිචාර ලැබීමේ උවමනාවක් අප තුළ ඇති වේ. අතර්‍ය ලෝකයේ එවැනි ක්ෂණික සන්තුෂ්ටීන්වලට අධික ලෙස හුරු වීමෙන් භෞතික ලෝකයේ තෝරාගැනීම් දුර්වල වීම හා කළකිරීමට පත් වීම සිදු වේ.
- ආත්මරාගය:** සමාජ මාධ්‍ය විසින් පරිශීලකයකුගේ ස්වයං අභිමානය හැරවිය හැකි ය. එහෙත්, එමගින් ආත්ම කේන්ද්‍රීය මානසිකත්වයකට ද මග විවර විය හැකි ය. එමගින් ආත්මරාගී පෞරුෂත්ව ආබාධ ඇති විය හැකි ය. විය තමන්ගේ වැදගත්කම පිළිබඳ අධික ලෙස සිතන මානසික තත්වයකි. විය අධිකතර අවධානය සහ ආදරය අවශ්‍ය වීම, කරදරකාරී සම්බන්ධකම් සහ අනෙකා කෙරෙහි සහකම්පනය අඩු වීම සිදු වන මානසික තත්වයකි.
- චිත්ත ස්වභාව ආබාධ:** සමාජ මාධ්‍ය භාවිතය සහ කාංසාව හා විෂාධය වැනි චිත්ත ස්වභාව ආබාධ අතර සම්බන්ධයක් ඇති බව පර්යේෂණවලින් සොයාගෙන තිබේ. එහෙත්, එම සම්බන්ධය සංකීර්ණ බව එම පර්යේෂණවලින් ම පෙන්වා දී තිබේ. මේ පිළිබඳ හිගමනවලට පැමිණීමට පෙර තවත් බොහෝ පර්යේෂණ අවශ්‍ය ය.

¹ Details at: <https://web.eecs.umich.edu/~cscott/rsi.html>

සෞඛ්‍ය බලපෑම අවම කිරීම
සඳහා ක්‍රියාමාර්ග

අප කලින් ද සඳහන් කළ ලෙස, අපට ඩිජිටල් තාක්ෂණය භාවිතය මගහැරිය නොහැකි ය. එහෙත්, අධික ලෙස භාවිතයෙන් ඇති වන සෞඛ්‍ය බලපෑම් අවම කළ හැකි ය.

සෞඛ්‍ය විශේෂඥයන් විසින් පිරිනමනු ලබන බොහෝ ප්‍රායෝගික විසඳුම් අතරින් කීපයක් පහත දැක්වේ.

- ඔබගේ පරිගණකය ප්‍රමාණවත් තරම් ආලෝකය ඇති, පරාවර්තනය අවම තැනක තබන්න. විය ඔබගේ ඇස්වලින් අඟල් 20ක්, 30ක් අන්තර් තිරය තිබිය යුතු ය. ඔබගේ මේසය අසල සංවාතනය පිළිබඳව ද සැලකිලිමත් වන්න. ඇස් වියළි වීම වළක්වාගැනීමට විය වැදගත් වේ.
- පරිගණකයේ දීප්තිය අඩු කිරීමට පරිගණක පරිශීලකයන් පියවර ගත යුතු ය. දීප්තිය අඩු කර ගත හැකි පහසු ආකාරයක් වන්නේ පරිගණකය ජනේලයකට අංශක 90ක කෝණයකින් තැබීමයි. (ඒවා කිසි විටෙක ජනේලයකට කෙළින් ම ඉදිරියේ හෝ පසුපසින් නොතැබිය යුතු ය. එසේම, කෙළින් ම ආලෝක ප්‍රභවයට යටින් නොව, පැත්තකින් තැබිය යුතු ය.
- පරිගණක තිර දෙස දිගු වේලාවක් බලා සිටීමේදී අක්ෂි ආරක්ෂාව ඉතා වැදගත් ය. ඇසිපිය ගැසීමට අමතක නොකරන්න. පරිගණකයක් භාවිතා කිරීමේදී අප ඇසිපිය ගසන වාර ගණන සාමාන්‍ය තත්වයන්හිදීට වඩා අඩු ය.
- 20-20-20 අන්තර් ක්‍රමය භාවිතා කරන්න. එහිදී අඩි 20ක් අන්තර් පිහිටි යම් දෙයක් දෙස තත්පර 20ක් සෑම විනාඩි 20කට ම වරක් බලන්න. ඊට අමතරව, මැද දුරක් දෙස බලා සිටීම ද තාක්ෂණික වශයෙන් දූෂ්‍ය වූ මනසකට හොඳ ය.
- ආයෝජනය කළ හැකි නම්, මනා ඉරියව්වකින් වාඩි වී වැඩ කළ හැකි ආසන සඳහා ආයෝජනය කරන්න. හොඳ ආලෝකයට හා හොඳ මේසයකට, පුටුවකට ඔබගේ මනසෙහි විශාල වෙනසක් සිදු කළ හැකි ය.
- ඔබගේ සුහුරු දුරකථනය හෝ වෙනත් තාක්ෂණික උපකරණයක් නිදාගැනීමට යන විට රැගෙන නොයන්න. ඔබගේ නින්දේ රිද්මයට හානි නොවනු පිණිස ඔබගේ සියලු උපකරණවල තිර නින්දට යාමට පැයකට දෙකකට පෙර නිවා දමන්න.
- පහත් පිටුපස හේත්තුවක් ඇති පුටුවක් වැඩ කිරීමේදී පාවිච්චි කරන්න. ඔබගේ ලැප්ටොප් පරිගණකයෙන් මේ ඉරියව්වෙන් පහසුවෙන් යතුරුලියනය කිරීමට ඔබට බාහිර යතුරු පුවරුවක් අවශ්‍ය වනු ඇත. එහෙත්, එයින් ගෙලට ලැබෙන සහනය ඊට වඩා වටිනි.

MODULE 5

- නිතර පහත බැලීම වළක්වා ගැනීමට ඔබගේ ලැප්ටොප් පරිගණකය ඇස් මට්ටමට ඔසවා තබාගෙන බාහිර යතුරු පුවරුවකින් ටයිප් කරන්න.
- අධ්‍යයනය හෝ වැඩ කරන අතරතුර ව්‍යායාම ටිකක් කරන්න. යම් සරල වලන ටිකක් කිරීමට කෙටි විවේකයක් ගන්න. ඔබ පරිගණකයේ වැඩ කරන විට ඔබ නොදැනම ඔබගේ උරහිස් හකුළාගෙන සිටිය හැකි ය. ඔබගේ ගෙල ශක්තිමත් කරගැනීමට ව්‍යායාම කරන්න.
- විවිධ තාක්ෂණයන් සහ මාධ්‍ය සමග බහුවිධ කාර්යයන් නොකර, එක් වරක එක් වැඩකට අවධානය යොමු කිරීමට උත්සාහ කරන්න. සෑම කාර්යයකට ම බාධා රහිතව විනාඩි 20ක් යෙදවිය හැකි පරිදි විනය සකසා ගන්න. එය ඊමේලයකට පිළිතුරු ලිවීම, ලිවීම් කාර්යයක් කිරීම හෝ පොඩ්කාස්ට් එකකට සවන් දීම විය හැකි ය.
- එක වර ඔබ ස්වරූප කියක මාධ්‍ය භාවිතා කරනවා ද යන කාරණයට අවධානය යොමුකරන්නට පටන් ගන්න. ඔබගේ ඉලක්කය කුමක්දැයි ඔබගෙන් ම අසාගන්න. සරල දැනුවත්වීමකින් තාක්ෂණික කෘදුරකම් මගහරවා ගත හැකි ය.
- සෑම විනාඩි 15කට, 20කට ම වරක් ම නැවත කාර්යය සඳහා යොමු වීම සඳහා මතක් කිරීමට ඔබගේ පරිගණකයේ සිහි කැඳවීමක් තබාගන්න.

² <https://www.pewinternet.org/2012/02/29/millennials-will-benefit-and-suffer-due-to-their-hyperconnected-lives/>

RSI

වළක්වාගැනීම

පුන පුනා කරන ක්‍රියාවලීන් සිදු වන හානි වළක්වාගැනීමට නිධෙන හොම ක්‍රමය වීම ක්‍රියාව නැවැත්වීමයි.

ඔබ දිගු කාලයක් විවේකයකින් තොරව ටයිප් කරමින් කාලය නොගෙවන බව තහවුරු කරන්න. ඒ ගැන අවබෝධයකින් තොරව ඔබ විය කරගෙන යන්නේ නම්, ඔබව විවේකයක් ගැනීම පිණිස මතක් කිරීමට කාලගණක සංඥාවක් යොදාගන්න.

නිවැරදි ඉරියව් **RSI** වැළැක්වීම සහා ඉතා වැදගත් පියවරකි. ඔබගේ පිට සෘජුව තබාගෙන වාඩි වීම හා පිටු නම්, තව දුරටත් වැඩ කරගෙන යාමට පෙර ඔබගේ ඉරියව්ව නිවැරදි කරගන්න.

වෙනත් අවවාද අතරට පහත දැක්වෙන කරුණු ද ඇතුළත් වේ: මැණික් කටුව සහා පෑඩ් චකක් භාවිතා කිරීම, විවේක කාලයන් අතරතුර අත් සහා ව්‍යායාම කිරීම, ට්‍රැක්බෝල් මූසිකයක් භාවිතා කිරීම සහ ශ්‍රමක්ෂමතා විද්‍යානුකූලව සැකසූ යතුරු පුවරුවක් භාවිතා කිරීම.

ඩිජිටල් පුරුදු

කළමනාකරණය කරගැනීම

වර්තමානයේදී තාක්ෂණය කෙතරම් පැතිරී තිබේ ද යත්, අපට අපගේ සුභුරු දුරකථන බිම තැබීම හෝ ලැප්ටොප් පරිගණක නිවා දැමීම පහසු නැත. කෙසේ වෙතත්, අනවශ්‍ය තරම් කාලයක් ඩිජිටල් උපාංග සමග ගතකිරීම අපගේ සෞඛ්‍යයට මෙන් ම සමාජ සම්බන්ධතාවලට ද හානිකර විය හැකි ය.

වර්තමාන ලෝකයේ වැඩියෙන් ම භාවිතා වන ඩිජිටල් උපාංගය වන්නේ සුභුරු දුරකථනයයි. සේවා ඊමේල්, වෙබ් පිටු අතර යාම සහ පවුලේ අය සහ මිතුරන් සමග සම්බන්ධව සිටීම සඳහා බොහෝ ජනයා සුභුරු දුරකථන භාවිතා කරති. විවිධ භාවිතාවන් සඳහා අවශ්‍ය ඇප් සිය ගණන් තිබේ.

සෑම අයෙකුට ම ස්වේච්ඡාවෙන් ඩිජිටල් විෂභරණයක් (digital detox) කරගත නොහැකි ය. ඩිජිටල් විෂභරණයක් යනු පුද්ගලයෙකු ඩිජිටල් හෝ ඉලෙක්ට්‍රොනික් උපාංගයක් භාවිතා නොකර සිටින කාල පරිච්ඡේදයකි. ඩිජිටල් විෂභරණයක් කරනු ලබන්නේ ඩිජිටල් උපාංගවලට ඇබ්බැහි වීම වළක්වාගැනීමට සහ භෞතික හා සැබෑ ලෝකය විඳීම සඳහා කාලයක් ගැනීමෙන් මානසික සහනය ලැබීමට ය.

ඩිජිටල් විෂභරණයකින් තොරව ම, අප කෙතරම් උපාංග භාවිතා කරනවා ද යන්න අධීක්ෂණය කිරීමට හා නියාමනය කිරීමට පුළුවන. විශේෂයෙන් ම සුභුරු දුරකථන අධි භාවිතය වළක්වා ගැනීමට පහත දැක්වෙන පියවර සලකා බලන්න.

- තිර භාවිතයේදී නිරතුරු විරාමයක් ගන්න. එම විරාමය කෙටි කාලයකට මේසයෙන් හෝ කාමරයෙන් ඉවතට යාම විය හැකි ය. නැතිනම්, සම්පූර්ණ දවසක හෝ සතියක ඩිජිටල් අන්ධකාරයකට පිවිසීමක් විය හැකි ය. ඔබ සෑම දවසකම දමන පෝස්ට් හා යාවත්කාලීන කිරීම් සංඛ්‍යාව අඩු කිරීමට උත්සාහ කරන්න. ආත්මරාශී හේතු මත ඔබ පෝස්ට් දමනවා ද, එසේ නැතිනම් සත්‍ය සම්බන්ධකම් ඇති කරගැනීම සඳහා එසේ කරනවා ද යන්න ඔබෙන් ම අසන්න.
- ඇන්ඩ්‍රොයිඩ් සහ ඇපල් (iOS) උපාංගවල ද මෑතදී හඳුන්වා දෙන ලද සමස්ත තිර කාලය මිනීමේ විකල්ප තිබේ. එමගින් පරිශීලකයා දිනක් හෝ සතියක් තුළ භාවිතා කළ තිර කාලය ගණනය කරගත හැකි ය. තිර කාලයේ උපරිමයන් තීරණය කරගැනීමට මෙම සැකසුම් අපට උපකාර කරයි. අපගේ ඩිජිටල් භාවිතා රටා පරීක්ෂා කරගැනීම සඳහා යොදා ගත හැකි ඇප් ද තිබේ.

- අපට අපගේ සුහුරු දුරකථනවල නිදහස් අවකාශයන් හා කාලයන් ගැන අපගේ සීමා සලකුණු කරගත හැකි ය. උදාහරණයක් ලෙස, කෂම වේලාවන්හිදී, පවුලේ ගමන් බිමන්වලදී හෝ සෑම සැන්දෑවක ම දුරකථනය පැත්තකින් තැබීම සඳහා තමන් සමග ම ගිවිසුමක් ඇති කරගන්න.
- ඩිජිටල් උපකරණවල තිරයේ හිල් ආලෝකය විසින් අපගේ නින්දට බාධා කළ හැකි ය. නින්දට යාමට විනාඩි 30කට පෙර කිසිදු ඩිජිටල් තිරයක් දෙස නොබලා සිටීමට වගබලා ගන්න. විද්‍යාඥයන් විසින් ද අපට උපදෙස් දෙන්නේ අප අවදි වූ සැණින් ඩිජිටල් තිර දෙස නොබැලිය යුතු බව ය.

පහත දැක්වෙන්නේ ටෙක්ලිෂස් වෙබ් අඩවිය (Techlicious) විසින් නිර්දේශ කරනු ලබන හොඳ පුරුදු හතකි.

- සුහුරු දුරකථනය ඔබගේ කාමරයේදී ආරෝපණය නොකරන්න.
- පුද්ගලයන් හැර අන් දේවලින් ලැබෙන සියලු දැනුම්දීම් විසන්ධි කරන්න. පුද්ගලයන් සමග සෘජු සම්බන්ධකම් ඇති කරන දැනුම්දීම් හැර අනෙකුත් සියලු දැනුම්දීම් වසා දැමීම හොඳ නීතියකි. වෙනත් වචනවලින් කියන්නේ නම් අවදි කිරීම් සිදු කරන, ටීට්ටර්, ෆෙස්බුක් සහ අනෙකුත් සියලු ඇප් සහ ක්‍රීඩා ආවරණය කරන්න.
- ඔබගේ නිවෙස් තිරය අවම කරගන්න: ඔබගේ නිවෙස් තිරය මත තිබෙන අයිතනයන් අතරින් සිතියම, කැමරාව, ගමන් බිමන් යාමට අවශ්‍ය ඇප් සහ පණිවුඩ ඇප් වැනි අවශ්‍ය ම කිහිපයක් ඉතිරි කරගෙන අනෙක් සියල්ල ඉවත් කරන්න.
- ඔබගේ දුරකථන තිරය කළු සුදු කරගන්න (මෙය කළ හැක්කේ ඇපල් සහ ඇන්ඩ්‍රොයිඩ් දුරකථනවල පමණි). වෛචර්ණ අයිතන සහ ඇප් අතුරු මුහුණත් මගින් මොළයට ලැබෙන සහනය අවම ය. එමගින් සිදුවන්නේ අපගේ දුරකථනය නිරතුරු බැලීමට අප පෙළඹවීමයි. ඔබගේ සුහුරු දුරකථනය කළු සුදු පැහැයට හරවාගෙන අනවශ්‍ය දුරකථන පරීක්ෂාව වළක්වාගැනීමට නිර්දේශ කරනු ලැබේ.
- ඊමේල් කියවීම හා ඒවාට ප්‍රතිචාර දැක්වීම සම්බන්ධයෙන් කාලසටහනක් සකසාගන්න. ඔබගේ වැඩ සඳහා කෙතරම් ඉක්මණින් සම්බන්ධ විය යුතු ද යන්න සැලකිල්ලට ගෙන එම ප්‍රමාණයට පමණක් ඊමේල් බැලීම සීමා කරගැනීමෙන් ඔබගේ ඵලදායිතාව ඇත්තෙන් ම වැඩි කරගත හැකි ය.

MODULE 5

- අවශ්‍ය ප්‍රමාණයට පමණක් සමාජ මාධ්‍ය භාවිතා කරන්න. ඔබ සමාජ මාධ්‍ය පරීක්ෂා කරන වේලාවන් වෙන් කරගන්න. එම ඈත් අවබෝධයෙන් යුතුව භාවිතා කරන්න. නොසිතාම පෙළඹීම වළක්වා ගන්න.
- මිනිසුන් අතරදී දුරකථන භාවිතය අවම කරන්න. ෆබීං යනුවෙන් ඉංග්‍රීසියෙන් හැඳින්වෙන ක්‍රියාව වන්නේ ජංගම දුරකථනය දෙස බැලීම සඳහා අන් අය නොතකා හැරීමයි. එය නරක පුරුද්දකි. ෆබීං කිරීමට ලක් වූ අයෙකු ද තමන්ගේ දුරකථනයෙන් ෆබීං කිරීමට පෙළඹෙන බව සොයාගෙන තිබේ. එමගින් සෘජු සන්නිවේදනය තවත් අඩු වේ. ඊළඟ වතාවේ ඔබ යමෙකු සමඟ කතා කරන විට, ඔබගේ දුරකථනය ඇතින් තැබීමට සහ එහි සංඥා වසා තැබීමට වගබලාගන්න.

³ <https://www.techlicious.com/tip/how-to-build-better-digital-habits/>

සිද්ධි අධ්‍යයන

සිද්ධි අධ්‍යයනය 1: **TIME WELL SPENT** ව්‍යාපාරය

ට්‍රිස්ටන් හැරිස් 2012දී ගුගල් සමාගමේ නිෂ්පාදන කළමනාකරුවකු ලෙස සේවය කරමින් සිටියා. කාලයත් සමග ඔහු ඩිජිටල් තාක්ෂණ ඉල්ලීම්වලින් සිදුවන මුළාව අවබෝධ කරගත්තා. ඔහුගේ දුරකථනයේ සෑම ශබ්දයක් ම අවධානය බිඳ දමන එකතැයි ඔහුට සිතූණා. ඊමේල් පණිවුඩයක් එන විට එන හඬ පවා ඔහුගේ අවධානය බිත්දා.

මෙය ඩිජිටල් සේවා සපයන තම සමාගම විසින් ප්‍රවර්ධනය කරනු ලබන මහා පරිමාණ අවධානය උදුරාගැනීමේ ව්‍යාපාරයේ ලක්ෂණයක් බව ඔහු අවබෝධ කරගත්තා. ඔහු “අවධානය වෙනතක යොමු කිරීම අවම කිරීමේ හා පරිශීලක අවධානයට ගරු කිරීමේ ඉල්ලීමක්” නමින් ඔහු ඉදිරිපත් කිරීමක් සැකසුවා. එය ගුගල් සමාගමෙහි වැඩිම වුණා. වේගයෙන් පැතිරුණා. එය දහස් ගණනක් සේවකයන් හැරුණුවා. ඒත් එතරම් දෙයක් වුණේ නැහැ.

2016 වසරේදී හැරිස් ගුගල් සමාගමෙන් ඉවත්ව ලාභ නොලබන ආයතනයක් පටන් ගත්තා. එහි මුල් නම **Time Well Spent**. පසු කලෙක එය මානවවාදී තාක්ෂණය සඳහා මධ්‍යස්ථානය ලෙස නැවත නම් කරනු ලැබුවා. “අවධාන ආර්ථිකයේ” ගැටලු විසඳීම සඳහා එම ආයතනය කැප වී කටයුතු කරනවා. වසර දෙකක් තුළ, ඔහු විවිධ විෂයන්ගේ ප්‍රවීණ තාක්ෂණය, මනස, දර්ශනය සහ අධ්‍යාපනය සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කරන නායකයන්ගේ ව්‍යාපාරයක් බිහි කළා. එය වර්ධනය වෙමින් තිබෙනවා.

ජනමාධ්‍ය සහ සමාජ මාධ්‍ය භාවිතා කරමින් ටෙඩ් ටෝක්ස් වැනි ප්‍රසිද්ධ වැඩසටහන් ද උපයෝගී කරගනිමින් හැරිස් දැන් අප අපගේ දුරකථනය සහ සමාජ මාධ්‍ය සමග ඕනෑවට වඩා කාලයක් ගෙවනවා ය යන කාරණයට අවධානය යොමු කරගත්තා. ඔහුගේ විසඳුම් සරලයි. විවිධ ඇස්වල වෛවර්ණ ඇස් අයිකන වෙනුවට තිරය කළු සුදු කරගන්න. රාත්‍රියට දුරකථනයේ “කරදර කරන්න එපා” ස්වරූපය ක්‍රියාත්මක කරගන්න. දුවන්නට හෝ ඇවිදින්නට යන විට දුරකථනය ගෙදර තබා යන්න.

Time Well Spent ව්‍යාපාරයේ උද්දේශනය සිලිකන් වැලියේ දැවැන්ත තාක්ෂණික සමාගම්වලටත් බලපා තිබෙනවා. 2018 වසරේ සිට ඇපල්, ගුගල් සහ ෆේස්බුක් යන සියල්ලේ ම පරිශීලකයන්ට එම සමාගම්වල නිෂ්පාදන භාවිතා කරමින් තමන් එය භාවිතා කරන කාලය මනින්නට පුළුවන්. ඒ වගේ ම පාලනය කරන්නටත් පුළුවන්. අවසානයේදී කෙසේ වෙතත්, තාක්ෂණය භාවිතා කරන කාලය ගැන දැනුවත් වීම හා හැකි තරමින් එය අවම කරගැනීම පරිශීලකවරයාගේ ම කාර්යයක්.

TIME WELL SPENT

DESIGNERS & COMPANIES

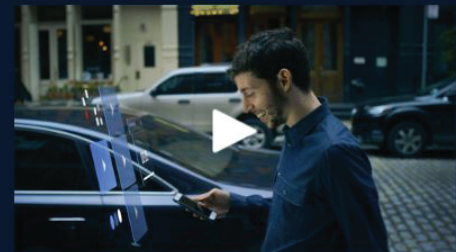
LIVE BETTER

INVENT A HUMAN FUTURE

Time Well Spent is a movement to align technology with our humanity.

Today apps and media compete in a race to grab our attention. Join a movement to:

- Live better with more empowering settings for our media and devices.
- Change incentives so media competes to improve our lives, not get eyeballs.
- Invent new interfaces that help us to make room for what matters.

Watch The Video

Join the Movement

Read more: <https://humanetech.com/>
<https://www.wired.com/story/google-and-the-rise-of-digital-wellbeing/>

සාකච්ඡා

මාතෘකා

පහත දැක්වෙන්නේ මෙම මාතෘකාව පිළිබඳ වැඩිදුරටත් අධ්‍යයනය කරන්නට යොදාගත හැකි ප්‍රශ්න හා සාකච්ඡා මාතෘකා කීපයකි.

- ඔබ සුහුරු දුරකථනයක්, ටැබ්ලට් හෝ ලැප්ටොප් පරිගණකයක් භාවිතා කරන අයෙකු නම්, දෛනික හෝ සති පදනමින් ඔබ එම උපකරණය සමග ගත කරන කාලය සොයාගන්නා ආකාරය දන්නවා ද? (ඇන්ඩ්‍රොයිඩ් හා ඇපල් දුරකථන දැන් එම පහසුකම සපයනවා)
- “තාක්ෂණය විසින් අවධානය වෙනතකට යොමු කර අප පිලි පන්න ආකාරය පිළිබඳ අවධියෙන් සිටීමෙන් යන්ත්‍රවලට අප අහිමවා යන්නට නොදී එහි වාසි හෙළාගන්නට හැකි වේ. ”ඔබ මෙම ප්‍රකාශය සමග එකඟ ද? සාකච්ඡා කරන්න.
- ඔබ වාඩි වී ඩෙස්ක්ටොප් හෝ ලැප්ටොප් පරිගණකය භාවිතා කරන විට ඔබ සිටින ඉරියව්ව ගැන ඔබ පරීක්ෂා කර තිබේ ද?
- ඕනෑවට වඩා දිගු කාලයක් ජංගම දුරකථනයේ තිරය දෙස බලා සිටීමෙන් ගෙලෙහි ඇති වන ආතතිය ගැන ඔබ දැනුවත් ද? ඔබට බෙල්ලට කළ හැකි ව්‍යායාම හා ඉරියව් නිවැරදි කරගැනීමට කළ හැකි දේ සාකච්ඡා කරන්න.
- ගූගල්හි ඩිජිටල් යහපැවැත්ම වෙබ් අඩවිය බලන්න. <https://wellbeing.google/> ඔබගේ තාක්ෂණික භාවිතය තේරුම් ගැනීමට හා කළමනාකරණයට යොදාගත හැකි මෙවලම් එහි තිබේ.

ඉගෙනුම්

ප්‍රතිඵල

මෙම මොඩියුලය අවසානයේදී ඔබ විසින් පහත දැක්වෙන කරුණු අවබෝධ කරගනු ඇත:

- තාක්ෂණය වැඩි වැඩියෙන් අප කරන සෑම දෙයක් සමග ම බද්ද වන විට, එමගින් අපගේ ශරීරයට හා මනසට ද, සමාජ ජීවිතයට ද විවිධාකාරයෙන් බලපෑම් ඇති කරයි. මෙම බලපෑම් අවබෝධ කරගැනීම වැදගත් ය.
- තම මෙවලම්වල හා සේවාවන්ගේ බලපෑම තාක්ෂණික සමාගම් විසින් හඳුනාගනිමින් තිබේ. අප ඒවා භාවිතා කරන ආකාරය හඳුනාගැනීමට හා පාලනය කරගැනීමට ක්‍රම එමගින් සපයන්නට කටයුතු කරමින් තිබේ.
- අප අපගේ ඩිජිටල් මෙවලම්වල වහලුන් නොවිය යුතු ය. ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් භාවිතා කිරීමේදී අපට සුහුරු විය හැකි ය. ඒවාට අපගේ දෛනික කටයුතු සහ සමාජ පුරුදු පාලනය කිරීමට ඉඩ නොදී සිටිය හැකි ය. එක් විකල්පයක් වන්නේ දැනුවත්ව අපගේ ඩිජිටල් පුරුදු අප විසින් ම නියාමනය කරගැනීමයි.
- ජංගම දුරකථන හා පරිගණක දිගු කාලයක් භාවිතා කිරීමෙන් ඇති වන අයහපත් ප්‍රතිඵල අවම කරගැනීම සඳහා අපට ගත හැකි සරල ක්‍රියාමාර්ග බොහොමයක් තිබේ.
- අප බොහෝ දෙනෙකු ඩිජිටල් මෙවලම් භාවිතයේදී ඇබ්බැහි වීමේ මට්ටමට ළඟා වී හැත. එහෙත්, බොහෝ දෙනෙකු ඒවා මත අධික ලෙස රඳා පවතිති. දෛනික ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් සම්බන්ධයෙන් ඇබ්බැහි වීමේ ස්වභාවය තේරුම් ගැනීම තාක්ෂණය ඇබ්බැහි නොවී භාවිතා කිරීම පිළිබඳ තුලනයක් තහවුරු කරගැනීම සඳහා පළමු පියවරයි.

M O D U L E 5

වැඩිදුර

කියවීම්

ඩිජිටල් වගකීම වෙබ් අඩවිය

<http://www.digitalresponsibility.org/>

ඩිජිටල් යහපැවැත්ම වෙබ් අඩවිය

<https://digitalwellbeing.org/>

ගූගල් ඩිජිටල් යහපැවැත්ම වෙබ් අඩවිය

<https://wellbeing.google/>

කාර්යාල ශ්‍රමක්ෂමතා විද්‍යාව: ඇස් වෙහෙසට පත්වීම වැළැක්වීම

<https://healthengine.com.au/info/office-ergonomics-preventing-eye-strain>

ඩිජිටල් විෂහරණය යනු කුමක් ද? එය ආරම්භ කළ යුත්තේ කෙසේ ද?

<https://mrnoob.net/how-to-start-with-digital-detox/>

MODULE 6

සිෂ්ටත්වයේ සාක්ෂිපරකාව
වර්ධනය කිරීම

ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව වර්ධනය කිරීම

ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවට විවිධ අර්ථ නිරූපණය තිබේ.

එක් සරල අර්ථකථනයක් වන්නේ "තොරතුරු තාක්ෂණය සහ අන්තර්ජාලය භාවිතා කරමින් අන්තර්ගතයන් සොයාගැනීමට, තක්සේරු කිරීමට, භාවිතා කිරීමට සහ නිර්මාණය කිරීමට හැකියාව යන්නයි."

ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව විසින් පුළුල් පරාසයක කුසලතා ආවරණය කරනු ලැබේ. ඒ සියල්ල ඩිජිටල් ලෝකයේ සාර්ථකත්වය සඳහා වැඩි වැඩියෙන් අවශ්‍ය වෙමින් තිබේ.

ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව විසින් පොදු සාක්ෂරතාව සහ කියවීමේ කුසලතා ගොඩනගනු ලැබේ. එමගින් මහජනයාට ඩිජිටල් තාක්ෂණික ක්‍රියාකාරීත්වයන් තේරුම්ගැනීමේ සහ ඒවා ඵලදායී ලෙස භාවිතා කිරීමේ හැකියාව සපයනු ලැබේ.

විචාරශීලී චින්තනය සහ තොරතුරු තක්සේරු කිරීම, විවිධ ඩිජිටල් උපකරණ සමග හුරු වීම, අන්තර්ජාලයේ සැරිසැරීමේ හැකියාව සහ ඩිජිටල් තාක්ෂණය ආශ්‍රිත දත්ත පෞද්ගලිකත්වය සහ ඩිජිටල් අනන්‍යතාව වැනි ප්‍රශ්න තේරුම් ගැනීම මෙයට ඇතුළත් වේ. මෙම කුසලතා දැන් අත්‍යවශ්‍ය වී තිබේ.

ටැබ්ලට්, සුහුරු දුරකථන සහ පරිගණක වැනි ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් දැනටමත් භාවිතා කරන බොහෝ දෙනෙක් අන්තර්ජාලයේ සෙවීමේ කරන හැටි, බෙදාහදාගන්නා හැටි, සමාජ මාධ්‍යවල රූප බෙදාගන්නා හැටි සහ තොරතුරු සොයාගැනීමට මූලික පර්යේෂණ සිදුකරන හැටි දැනටමත් දනිති. කෙසේ වෙතත්, වර්තමාන ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවට වර්තමානයේදී ඊට වඩා කාරණා අයත් වේ.

ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව තාක්ෂණික දැනුමෙන් සහ කුසලතාවලින් ඔබ්බට විහිදෙයි. එයට ඩිජිටල් මෙවලම් භාවිතා කිරීමේදී සහ අන්තර්ජාලගත වීමේදී ස්වයං ආරක්ෂාව, ගෞරවනීය වර්ගය සහ ආචාර ධාර්මික හැසිරීම අයත් වේ. මෙය ඩිජිටල් ආරක්ෂාව පිළිබඳ අප විසින් ප්‍රවර්ධනය කළ යුතු දැක්මකි.

ප්‍රධාන යෙදුම්

ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව යනු වැදගත් කුසලතා සමූහයක් ඇතුළත් පොදු යෙදුමකි. ඒවායේ නම් බොහෝ විට සමාන ය. එහෙත්, ඒවායේ අන්තර්ගතයන් පූර්ණ වශයෙන් සමාන නැත.

තොරතුරු සහ සන්නිවේදන තාක්ෂණ සාක්ෂරතාව යනු පරිශීලක කුසලතා සමූහයකි. සේවා සහ සංස්කෘතික පිරිනැමුම් පරිගණක මගින් සිදු වන හා අන්තර්ජාලය හරහා බෙදාහරිනු ලබන සමාජයක සක්‍රිය සහභාගිත්වය විමගින් ඇති කරනු ලැබේ.

තාක්ෂණික සාක්ෂරතාව (මින් පෙර විය පරිගණක සාක්ෂරතාව ලෙස හැඳින්විණි) යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ පරිශීලකයා සහ තාක්ෂණික පරිගණක කුසලතා අයත් වන ඩිජිටල් තාක්ෂණය සහ පරිගණක පිලිබඳ ගැඹුරු අවබෝධයකි.

තොරතුරු සාක්ෂරතාව විසින් අවධානය යොමු කරනු ලබන්නේ අපගේ දැනුම් සමාජයේ වැදගත් සාධක කෙරෙහි ය. ප්‍රශස්ථ ලෙස ඩිජිටල් තොරතුරු තිබෙන තැන දැනගැනීමේ, හඳුනාගැනීමේ, ලබාගැනීමේ, ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සහ භාවිතා කිරීමේ හැකියාව වියට ඇතුළත් වේ.

ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවේ

මුහුණුවර තුනක්

ඩිජිටල් සාක්ෂරතා කුසලතා ප්‍රධාන කලාප තුනක් ඔස්සේ වර්ගීකරණය කර තිබේ. ඒවා නම්, ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් සොයාගැනීම හා පරිච්ඡේදනය, ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කිරීම සහ ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් බෙදාගැනීමයි.

ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් සොයාගැනීම හා පරිච්ඡේදනය: ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවේ ඉතා ම වැදගත් අංගයක් වන්නේ හුදෙක් තොරතුරු සොයාගැනීමට සීමා නොවී එම තොරතුරු විශ්ලේෂණය කරගැනීමේ හැකියාවයි. මෙමගින් අදහස් වන්නේ තොරතුරු මූලාශ්‍ර විශ්ලේෂණය ද, තොරතුරු විශ්වාස කළ හැකි ද යන්න තක්සේරු කරගැනීමයි. ව්‍යාජ තොරතුරු ඉවත් කිරීම සහ විශ්වාසවන්ත අන්තර්ගතයන් සොයාගැනීම වර්තමානයේදී වැදගත් සුරක්ෂා වීමේ කුසලතාවකි.

ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කිරීම: අන්තර්ජාලයේ මෙතරම් ඩිජිටල් මෙවලම් නොමිලේ භාවිතා කිරීමේ හැකියාව තිබෙන වර්තමානයේදී අපට අලුත්, රසවත්, දෘෂ්‍යමය වශයෙන් සරු, දත්ත සපිරි සහ අන්තර් ක්‍රියාකාරී අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කිරීමේ ක්‍රම තිබේ. අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය සම්බන්ධයෙන් මෙම හැකියාවන් ලබාගැනීම ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවේ වැදගත් කොටසකි. එය තොරතුරු සහ අදහස් විවිධ ග්‍රාහකයන් වෙත සන්නිවේදනය කිරීමට අවශ්‍ය සිසුන්ට, ගුරුවරුන්ට, මාධ්‍යවේදීන්ට සහ වෙනත් බොහෝ වෘත්තිකයන්ට ප්‍රයෝජනවත් ය.

ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් බෙදාගැනීම: අපට අන්තර්ජාලයෙන් ලැබෙන තොරතුරු සහ අප ම විසින් නිර්මාණය කරනු ලබන තොරතුරු බෙදාගත යුතු ද, හැදීද, බෙදාගන්නේ නම් කුමන වේලාවේ ද යන්න දැනගැනීම ද වැදගත් කුසලතාවකි. සමාජ මාධ්‍ය නිසා බෙදාගැනීම පහසු වී තිබේ. එහෙත්, දුස් තොරතුරු බවට පත් වන වැරදි තොරතුරු බෙදාගැනීමේ හෝ අන්තර්ජාලයේ අයෝග්‍ය අදහස් හා රූප පළකිරීමේ හෝ අවදානම තිබේ.

අන්තර්ජාලයේ අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කිරීමේ හා බෙදාගැනීමේ හැකියාව ජාලගත සමාජයකදී ප්‍රයෝජනවත් ය. එහෙත්, වෙනත් මානවයින්ට ගරු කරමින්, එය කරන්නේ කෙසේ ද යන්න ඉගෙනීම සහ බුද්ධිමය හිමිකම්වලට සහ ආචාරධර්මවලට ගරු කිරීම ද එතරම් ම වැදගත් ය.

ශ්‍රී ලංකාවේ ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව

ශ්‍රී ලංකාවේ ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව තවමත් තිබෙන්නේ මුල් අවධියේ ය. වය පරිගණක සාක්ෂරතාව සමග පටලවාගත යුතු නැත. මන්ද, ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවට පුළුල් කුසලතා කට්ටලයක් අයත් වේ.

ජන හා සංඛ්‍යාලේඛන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් දශකයකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ පරිගණක සාක්ෂරතාව මගින් තිබේ. එමගින් මෑත සිට ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව මැනීම ද ආරම්භ කර තිබේ. කෙසේ වෙතත්, ඔවුන් විසින් භාවිතා කරනු ලබන්නේ පටු අර්ථකථනයකි.

එම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පරිගණක සාක්ෂරතාව අර්ථ නිරූපණය කරන්නේ වයස කුමක් වුවත්, පරිගණකයක් තනිව භාවිතා කිරීමට තිබෙන හැකියාව ලෙසයි. පරිගණක සාක්ෂරතාව ඇති පුද්ගලයන් වයස අවුරුදු 5 සහ 69 අතර ජනගහනයේ ප්‍රතිශතයක් ලෙස ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ.

ජන හා සංඛ්‍යාලේඛන දෙපාර්තමේන්තුවේ අර්ථ නිරූපණය මෙසේ ය: වයස අවුරුදු 5-69 අතර පුද්ගලයකුට පරිගණකයක්, ලැප්ටොප් පරිගණකයක්, ටැබ්ලට් පරිගණකයක් හෝ සුහුරු දුරකථනයක් තමන් විසින් ම පරිහරණය කළ හැකි නම්, එම පුද්ගලයා ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව ඇති අයෙකු ලෙස සැලකේ. මෙම අර්ථ නිරූපණය විසින් මෘදුකාංග භාවිතාවේ හා අන්තර්ජාලයේ සැරසැරීමේ හෝ කිසිදු කුසලතාවක් සැලකිල්ලට ගන්නේ නැත.

පරිගණක හා ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවන් මැනීම සඳහා ජන හා සංඛ්‍යාලේඛන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ස්ථාවරව සමීක්ෂණ පවත්වනු ලැබේ. වසර 2018 (මුල් මාස හයේ)දී, ජන හා සංඛ්‍යාලේඛන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පරිගණක සාක්ෂරතාව 28.3%ක් ලෙස ගණනය කරන ලදී. සමස්ත ජනගහනය වෙනුවෙන් ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව 40.3%ක් විය (පිරිමි 44.5% සහ ගැහැණු 36.4%). “ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව පරිගණක සාක්ෂරතාවට වඩා සෑම මට්ටමකදී වැඩි ය. වයස් පෙන්නුම් කරනු ලබන්නේ පෞද්ගලික පරිගණකවල සිට සුහුරු දුරකථන/ ටැබ්ලට් පරිගණක වෙත යොමු වීමයි,” යි ජන හා සංඛ්‍යාලේඛන දෙපාර්තමේන්තුවේ වාර්තාවේ සටහන් වේ.

මෙම සමීක්ෂණ විසින් සොයාගෙන තිබෙන පරිදි පරිගණක සාක්ෂරතාව සහ ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව නගරවල ජීවත් වන ජනතාව සහ වයසින් අඩු අය අතර ඉහළ ය. ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව වයස අවුරුදු 50ට වැඩි අය අතර සුලබ නැත.

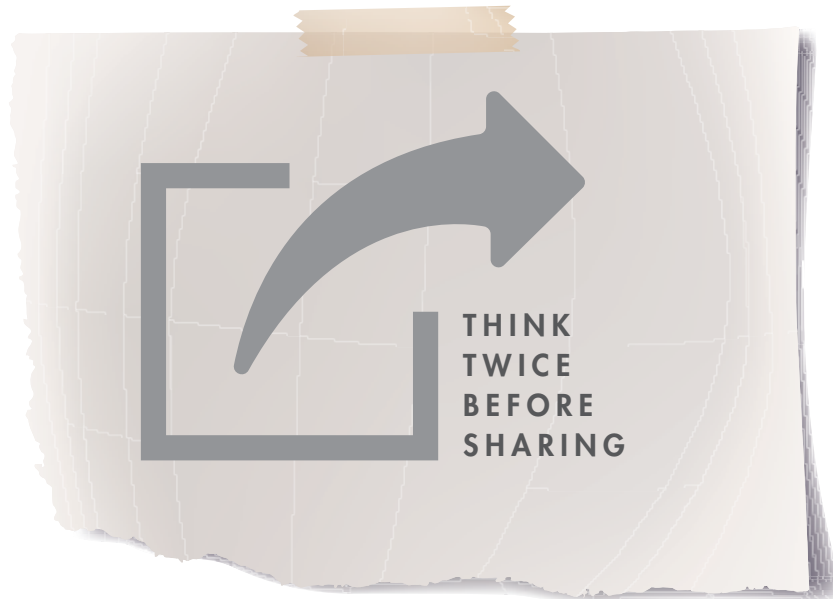
ජන හා සංඛ්‍යාලේඛන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ගණනය කරනු ලබන්නේ මූලික ඩිජිටල් නිපුණතා කීපයකි. ඒවා අත්‍යවශ්‍ය ය. එහෙත්, ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව සඳහා ප්‍රමාණවත් නැත.

නිදසුනක් ලෙස, අන්තර්ජාල ප්‍රවේශය ඇති කොපමණ පුද්ගලයන් සංඛ්‍යාවක් අන්තර්ජාලය වෙත ඇත්තෙන් ම ප්‍රවේශ වෙහවා ද?

MODULE 6

තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණ බුද්ධි මණ්ඩපයක් වන LIRNEasia විසින් මෑතදී කරන ලද අධ්‍යයනයකින් සොයාගත් පරිදි ලංකාවේ වෙබ් පරිශීලකයන්ගෙන් බහුතරය වෙබ් සේවා සපයන්නන් වෙතින් විවිධ ආර්ථික සහ ඵලදායීතා ප්‍රතිලාභ පිළිබඳ පිළිබඳ සොයනවාට වඩා දුරට අන්තර්ජාලය භාවිතා කරන්නේ නැත. වෙබ් සෙවුම්, වෙබ් අඩවියක හෝ සමාජ මාධ්‍යවල හෝ අදහස් පළකිරීම්, ඇප් එකක් පිහිටුවාගැනීම හෝ යම් වෙබ් සේවාවක් වෙත ඇතුළත් වීමේ ක්‍රම නිර්මාණය කිරීම වැනි කටයුතු කරන්නේ අන්තර්ජාල පරිශීලකයන්ගෙන් 40%ක් විසින් පමණි.

මෙම සමීක්ෂණය විසින් ඒ පිළිබඳ සොයාගන්නා ලද ප්‍රධාන හේතුව වන්නේ බොහෝ පරිශීලකයන් හට අවශ්‍ය දැනුම හා කුසලතා නැති බවයි. එසේ නැතහොත්, ඔවුන් ෆෙස්බුක් වැනි සුපුරුදු වෙබ් අඩවි කිහිපයකින් ඔබ්බට යාමට බියක් දක්වති. ඩිජිටල් උපකරණ භාවිතා කළ හැකි සහ අන්තර්ජාලය වෙත ප්‍රවේශ විය හැකි අය අතර ඇති ප්‍රධාන පරතරයන් මෙමගින් අවධාරණය කරනු ලැබේ.

¹ http://www.statistics.gov.lk/education/ComputerLiteracy/ComputerLiteracy_2018Q1-Q2-final.pdf

² <https://lirneasia.net/after-access>

ඩිජිටල්

හිපුණතා

ජාත්‍යන්තර වශයෙන්, ඩිජිටල් කුසලතා කෙබඳු විය යුතු ද යන කරුණ පිළිබඳ සාකච්ඡා පාසල්, විශ්වවිද්‍යාල සහ වෙනත් තැන්වල සිදු වේ.

පුරවැසියන් සඳහා වන යුරෝපීය ඩිජිටල් හිපුණතා රාමුව හෙවත් ඩිජිකොම්ප් (DigComp) විසින් පුරවැසියන්ගේ ඩිජිටල් හිපුණතා වැඩිදියුණු කිරීමට මෙවලමක් සපයයි. එය මුලින් ම පළ කරනු ලැබුවේ 2013 දී යි. ඉන් පසු එය බොහෝ ඩිජිටල් හිපුණතා මූලපිරුම්වලට යොමුවක් බවට පත් විය. 2016 දී සංස්කරණය කරන ලද එය දැන් DigiComp 2.0 ලෙස හැඳින්වේ. එය යුනෙස්කෝව විසින් ගෝලීය රාමුවක් ලෙස පිළිගෙන තිබේ.

එහි දැක්වෙන හිපුණතා පහත ලැයිස්තුගත කර ඇත:

හිපුණතා කලාපය	හිපුණතාව
1. තොරතුරු සහ දත්ත සාක්ෂරතාව	1.1 දත්ත, තොරතුරු සහ ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් සෙවීම සහ පෙරහන් කරගැනීම 1.2 දත්ත, තොරතුරු සහ ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් තක්සේරු කිරීම 1.3 දත්ත, තොරතුරු සහ ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් කළමනාකරණය කිරීම
2. සන්නිවේදනය සහ සහයෝගය	2.1 ඩිජිටල් තාක්ෂණයන්ගෙන් අන්තර් ක්‍රියා කිරීම 2.2 ඩිජිටල් තාක්ෂණය භාවිතා කර බෙදාගැනීම 2.3 ඩිජිටල් තාක්ෂණය හරහා පුරවැසිභාවයේ යෙදීම 2.4 ඩිජිටල් තාක්ෂණය ඔස්සේ සහයෝගී වීම 2.5 අන්තර්ජාල ආචාරධර්ම 2.6 ඩිජිටල් අනන්‍යතාව කළමනාකරණය කරගැනීම
3. ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය	3.1 ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් සංවර්ධනය කිරීම 3.2 ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් ඒකාබද්ධ කිරීම සහ නැවත විස්තර කිරීම 3.3 මුද්‍රිතය දේපල හිමිකම් සහ බලපත්‍ර 3.4 වැඩසටහන්කරණය
4. ආරක්ෂාව	4.1 උපකරණ ආරක්ෂා කරගැනීම 4.2 පෞද්ගලික දත්ත සහ පෞද්ගලිකත්වය ආරක්ෂා කරගැනීම 4.3 සෞඛ්‍යය සහ යහපැවැත්ම ආරක්ෂා කරගැනීම 4.4 පරිසරය ආරක්ෂා කරගැනීම
5. ගැටලු විසඳීම	5.1 තාක්ෂණික ප්‍රශ්න විසඳීම 5.2 අවශ්‍යතා සහ තාක්ෂණික ප්‍රතිචාර හඳුනාගැනීම 5.3 ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් නිර්මාණාත්මක ලෙස භාවිතා කිරීම 5.4 ඩිජිටල් හිපුණතා පරතරයන් හඳුනාගැනීම

MODULE 6

හැමකෙනෙකු ම හැම නිපුණතාවක් ම අත්පත් කරගැනීම අවශ්‍ය නැත. එහෙත්, අධ්‍යාපනය, ව්‍යාපාර, පාලනය සහ වෙනත් ජීවන අවශ්‍යතා ඩිජිටල් පදනමට පරිවර්තනය වෙමින් තිබෙන බැවින් මෙම කුසලතා වැඩි වැඩියෙන් අවශ්‍ය වෙමින් තිබේ.

සෑම අයෙකු ම තොරතුරු තාක්ෂණ හැකියා සහිත අයෙකු විය යුතු යයි ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවෙන් අදහස් වන්නේ නැත. විය මෙම සරල සාමාන්‍යයේ තේරුම් ගන්න. යතුරුපැදියක්, ත්‍රිරෝද රියක්, කාරයක් හෝ වෙනත් වර්ගයක පෞද්ගලික වාහනයක් හිමි ජනතාව තම වාහනයේ මූලික කරුණු සහ මාර්ග නීතිවලට සහ මාර්ගය භාවිතා කරන වෙනත් අයගේ හිමිකම්වලට ගරු කරමින් විය පදවන ආකාරය දැනගත යුතු ය. වාහන හිමිකරුවන් වාහනයක රෝදය මාරු කරගැනීම වැනි මූලික නඩත්තු කටයුතු දැනගත යුතු ය. එහෙත්, ලොකු අලුත්වැඩියා කරන හැටි දැනගැනීම අවශ්‍ය නැත. එවැනි කටයුතු වෙනුවෙන් මෝටර් කාර්මිකයකු අවශ්‍ය වේ.

ඒ හා සමානව, ඩිජිටල් මෙවලම් සහ සේවා භාවිතා කරන්නන් විසින් ද ඒවා ආරක්ෂිතව, ඵලදායී ලෙස, වෙනත් පරිශීලකයන්ට ගරු කරමින් භාවිතා කළ යුතු ආකාරය දැනගත යුතු ය. එසේම, උපකාර අපේක්ෂා කළ යුතු අවස්ථාව හා විය ලබාගත යුත්තේ කොහෙන් ද යන්න ද දැනගත යුතු ය. දෘඪාංග සහ මෘදුකාංග සම්බන්ධ ගැටලුවක් නම්, ඔවුන්ට තාක්ෂණික විශේෂඥයකුගේ උපකාර ලබාගත හැකි ය.

¹ Details at: <https://web.eecs.umich.edu/~cscott/rsi.html>

වගකීම් සහගත මාර්ග භාවිතය සහ ඩිජිටල් භාවිතය අතර සංසන්දනයක්

මාර්ග භෞතික ස්ථාන අතර සිටින මිනිසුන් සම්බන්ධ කරයි. වෙබ් විසින් එහි පරිශීලකයන් සයිබර් අවකාශය හරහා සම්බන්ධ කරන්නේ ද එසේ ම ය. සෑම දිනක ම මිනිසුන් මිලියන ගණනක් මාර්ග භාවිතා කරති. ඒ පදිකයන්, පොදු ප්‍රවාහනයේ මගීන් හෝ තමන්ගේ ම වාහන පදවන රියදුරන් සේ ය. බොහෝ දෙනෙකු අනතුරකට මුහුණ නොදී සිය ගමන සම්පූර්ණ කරති. එහෙත්, ශ්‍රී ලංකාවේ මාර්ග අනතුරු වැඩි වෙමින් තිබේ. 2018 වසරේදී 3,164දෙනෙකු මාර්ග අනතුරු නිසා මියගිය හ. තවත් දහස් ගණනක් තුවාල ලැබූ අතර ඇතැමෙකු ජීවිත කාලයට ම ආබාධිත වූ හ.

මාර්ග අනතුරු සිදුවන්නේ රියදුරන්ගේ හා පදිකයන්ගේ නොසැලකිල්ල නිසා ය. එසේ ම දුර්වල මාර්ග තත්වය සහ අයහපත් කාලගුණය නිසා ද අනතුරු සිදු වේ. මාර්ග හීනි දැඩිව ක්‍රියාත්මක කිරීමෙන් මාර්ග අනතුරු අවම කළ හැකි ය. එහෙත් මුළුමනින් ම නැති කළ නොහැකි ය. මාර්ග ආරක්ෂාව යනු හුදෙක් ම හීනි හා දඬුවම් පිළිබඳ කාරණයක් නොවේ. මාර්ග භාවිතා කරන්නන්ගේ පුද්ගල වගකීම ද එහිදී අදාළ ය.

මාර්ග අනතුරක් සිදුවන්නට ඉඩ තිබෙන නිසා අප පාරට නොබසින තත්වයක් තිබේදැයි සිතන්න. ඒ වෙනුවට අප කරන්නේ පූර්වාරක්ෂක විධිවිධාන අනුගමනය කරමින් යම් අවදානමක් ගැනීම නොවේ ද? මාර්ග භාවිතා නොකර සිටීමට වඩා ඒවා භාවිතයේ වාසි බෙහෙවින් වැඩි ය.

මාර්ග අනතුරු වැඩි වීම නිසා රජය සියලු මාර්ග වසා දමන තත්වයක් පිළිබඳ සිතන්න. එය පැය කිහිපයකටවත් ප්‍රායෝගික විසඳුමක් නොවේ. අධිකාරීන් විසින් ප්‍රශ්නය කළමනාකරණය කරගැනීමට වෙනත් විසඳුම් සෙවිය යුතු ය.

වෙබ් සහ ඩිජිටල් මෙවලම් සම්බන්ධයෙන් ද තත්වය එය ම ය. එහි ද යම් අවදානම් තිබේ. එහෙත් පරිශීලකයන්ට දැනුවත් වීමෙන් සහ ඇතැම් පූර්වාරක්ෂක ක්‍රියාමාර්ග ගැනීමෙන් ඒවා අවම කරගත හැකි ය. (ඩිජිටල් ගිනුම් සඳහා ශක්තිමත් මුරපද, පියවර දෙකේ සත්‍ය බව සහතික කිරීම ආදිය පිළිබඳ මෙම මෙවලම් කට්ටලයේ දී පැහැදිලි කර තිබේ.)

ඔව්, මාර්ගයේ සේම වෙබ් අවකාශයේ ද අපරාධකරුවෝ සහ වැරදි කරන්නෝ සිටිති. ඔවුහු එය සමාජ විරෝධී සහ සාපරාධී අරමුණු වෙනුවෙන් භාවිතා කරන්නට උත්සාහ කරති. එයට නිවැරදි ප්‍රතිචාරය වන්නේ වෙබ් සහ එහි සේවා මඟහැර සිටීම නොවේ. එවැනි අත්දැකීමක දී ආරක්ෂිත වන ආකාරය සහ පැමිණිලි කරන්නේ හා උපකාර පතන්නේ කොහෙන් ද යන්න දැන සිටීම අවශ්‍ය ය.

ව්‍යාපත්වයන්

හඳුනාගන්නා ආකාරය

ව්‍යාප පුවත් යනු ජනප්‍රිය යෙදුමකි. එහෙත් එහි තිබෙන සංකීර්ණත්වය එම යෙදුමෙන් පහසුවෙන් වැටහෙන්නේ නැත. ව්‍යාපත්වය විවිධ ස්වරූපවලින් හා ආකාරවලින් පැමිණේ.

- දුස් තොරතුරු (සිතාමතා ව්‍යාපත්වය පැතිරවීම)
- වැරදි තොරතුරු (නොදැන ව්‍යාපත්වය පැතිරවීම)
- විකෘති තොරතුරු (සමාජ හානි ඇතිකිරීමේ අරමුණින් ව්‍යාපත්වයන් පැතිරවීම)

වැරදි තොරතුරු සහ වෙනස් කරන ලද රූප සියවස් ගණනක සිට පවතී. 21 වන සියවසේදී වෙබ් සහ සමාජ මාධ්‍ය භාවිතය පැතිරීමත් සමඟ ව්‍යාපත්වයන් නිර්මාණය සහ/ හෝ බෙදාගැනීම පහසු වී තිබේ. මේ ඇතැම් ඒවා ඇත්තෙන් ම හානිකර විය හැකි ය. එමඟින් මහජන සෞඛ්‍යය යටපත් කළ හැකි ය. වාර්ගික හා ආගමික ආතති වැඩි කළ හැකි ය. මැතිවරණවලදී ඡන්දදායකයන් අවුල් කළ හැකි ය. ප්‍රචණ්ඩත්වය ඇති කිරීමෙන් සමාජ සංහිඳියාවට ද තර්ජන ඇති කළ හැකි ය.

ව්‍යාපත්වයන් ප්‍රධාන ධාරාවේ මාධ්‍ය විසින් ද නිර්මාණය කර පැතිරවීම සිදු කළ හැකි බව මතක තබාගැනීම වැදගත් ය. ශ්‍රී ලංකාවේ පුවත්පත්, රේඩියෝ සහ රූපවාහිනීවලට දුස් තොරතුරු පැතිරවීම සම්බන්ධයෙන් දිගු ඉතිහාසයක් තිබේ. ඒවායේ අරමුණු දේශපාලන, දෘෂ්ටිවාදී හෝ වෙනත් හේතු වේ.

ප්‍රධාන ධාරාවේදී මෙන් ම සමාජ මාධ්‍යවලදී ද පුරවැසියන්ට දුස්, වැරදි සහ විකෘති තොරතුරු හඳුනාගැනීමට උදව් කිරීම අභියෝගයකි. (විශේෂයෙන් ම ඒවා කටකතා ලෙස පැතිරෙන විට)

² <https://www.pewinternet.org/2012/02/29/millennials-will-benefit-and-suffer-due-to-their-hyperconnected-lives/>

පහත දැක්වෙන්නේ ව්‍යාප්ත පුවත් හඳුනාගැනීම සඳහා ඉඟි 10කි. එය සම්පාදනය කරනු ලැබුවේ එක්සත් රාජධානියේ *The Telegraph* පුවත්පත විසිනි.

- තේරුමක් හැකි පුවත්වලින් පරිස්සම් වන්න: ව්‍යාප්ත පුවත්වල එක් වැදගත් සලකුණක් වන්නේ එම සිදුවීම් සිදුවීමේ හැකියාව අවම වීමයි.
- ප්‍රවෘත්තිය පළ කළ අඩවියේ නම පරීක්ෂා කරන්න: පුවත වාර්තා කරන වෙබ් අඩවියේ නමින් එය ව්‍යාප්ත පුවතක් ද යන ඉඟිය ලබාගත හැකි ය. ඔබ මීට පෙර අසා නැති වෙබ් අඩවි පිළිබඳ පරිස්සම් වන්න. බොහෝ ව්‍යාප්ත පුවත් පසුපස සිටින්නේ පුවත් සංවිධාන සේ පෙනෙන පරිදි සකස් කරන ලද තුරු පුරුදු නැති අඩවි ය.
- ව්‍යාප්ත වෙබ් ලිපිනවලින් පරිස්සම් වන්න: ඇතැම් වෙබ් අඩවි සැබෑ පුවත් වෙබ් අඩවි සේ පෙනී සිටින්නට උත්සාහ කරයි. වෙබ් ලිපිනය සමාන සේ පෙනෙනමුත් එහි සුළු වෙනස්කම් තිබේ.
- කතාව සමග නොගැලපෙන සිරස්තල පිළිබඳ සැලකිලිමත් වන්න: සිරස්තලය සහ කතාව ගැලපෙනවා ද යන්න තහවුරු කරගන්න. ව්‍යාප්ත පුවත් අඩවි බොහෝ විට සම්පූර්ණ කැපීම් අකුරින් සිරස්තල යොදයි. එහි අරමුණ හැඟීම්බර ලෙස කටයුතු කර අවධානය දිනාගැනීමයි. ඔබ එම සම්බන්ධතාව ක්ලික් කර ගොස් බලන විට එහි එම අන්තර්ගතය නැත.
- දිනය පරීක්ෂා කරන්න: සැක සහිත දින සම්බන්ධයෙන් පරීක්ෂාකාරී වන්න. ව්‍යාප්ත පුවත් වාර්තාවල බොහෝ විට තේරුමක් නැති කාල රේඛා හෝ වැරදි දින සිදුවීම් සම්බන්ධ වැරදි දින වකවානු ආදිය තිබේ. නිදසුනක් ලෙස 2016 වසරේ ඔසල්ස්හි ත්‍රස්ත ප්‍රහාරයක් ලෙස පෙනුම් කරන ලද ජායාරූප ඇත්තෙන් ම 2011දී මොස්කව්හි ඩොමොඩොවෝහිදී ගන්නා ලද ඒවා ය.
- අසාමාන්‍ය අක්ෂර වින්‍යාස දෝෂ හා වැරදි සම්බන්ධයෙන් සැලකිලිමත් වන්න: බොහෝ විට, ප්‍රවෘත්තියක් ව්‍යාප්ත බවට සලකුණක් වන්නේ එහි බාල ගුණයයි. එහි අක්ෂර වින්‍යාස දෝෂ සහ අධික ලෙස කැපීම් අක්ෂර භාවිතය දැකිය හැකි ය. සැබෑ ප්‍රවෘත්ති මූලාශ්‍ර විසින් විවැනි වැරදි ඉවත් කර නිරවද්‍යභාවය තහවුරු කිරීම සඳහා සංස්කාරකවරුන් යොදාගනු ලැබේ.
- කෝපය ඇති කිරීමට උත්සාහ කරන මාතෘකා පිළිබඳ සැලකිලිමත් වන්න: කෝපය ඇති කිරීමට උත්සාහ කරන සිරස්තල ව්‍යාප්ත පුවත්වල ලක්ෂණයකි. ඔබ කුමන පැත්තේ සිටියත්, ව්‍යාප්ත පුවතක අරමුණ වන්නේ පැති දෙකක් එකිනෙකාට විරෝධී යැවිය හැකි පරිදි පූර්ව විනිශ්චයන් සහ කණ්ඩායම් අතර ගැටුම් ඇතිකිරීමයි.

- කිරිතිමත් පුද්ගලයන්ගේ ව්‍යාජ ගිනුම්වලින් පතුරුවා හරිනු ලබන වංචා පිළිබඳ සැලකිලිමත් වන්න: ඇතැම් විට, කිරිතිමත් පුද්ගලයකු ලෙස පෙනී සිටීමට උත්සාහ කරන ව්‍යාජ සමාජ මාධ්‍ය ගිනුමක් විසින් බෙදාගනු ලැබූ කතා අන්තර්ජාලයේ පැතිරෙයි.
- රූප ගූගල් මගින් සොයන්න: ව්‍යාජ පුවත් අඩවි විසින් බොහෝ විට අදාළ නැති වාර්තාවල රූප සහ වෙනස් කරන ලද ඡායාරූප යොදාගනු ලැබේ. එම ඡායාරූපවල සත්‍යාසත්‍යභාවය තහවුරු කරගැනීම සඳහා ගූගල් රූප සෙවුම භාවිතා කරන්න. ඒවා වෙනත් නීත්‍යානුකූල වෙබ් අඩවි සමඟ සන්සන්දනය කරගත හැකි ය.
- ඔබට විශ්වාස නොමැති නම්, ඔබ විශ්වාස කරන මූලාශ්‍ර සමඟ නැවත පරීක්ෂා කර බලන්න: ව්‍යාජ පුවත් වාර්තා බොහෝ විට තිබෙන්නේ එක් අඩවියක ය. එබැවින් ඔබට විශ්වාස නැතිනම්, ඔබ දන්නා හා විශ්වාස කරන ප්‍රවෘත්ති මූලාශ්‍රයක් සමඟ සන්සන්දනය කර බලන්න. සෞඛ්‍යය හා වෙනත් ව්‍යවහාරික ජීවිතය සම්බන්ධ තීරණයක් සම්බන්ධයෙන් නම් හැමවිට ම විශ්වසනීය මූලාශ්‍රයක් භාවිතා කරන්න.

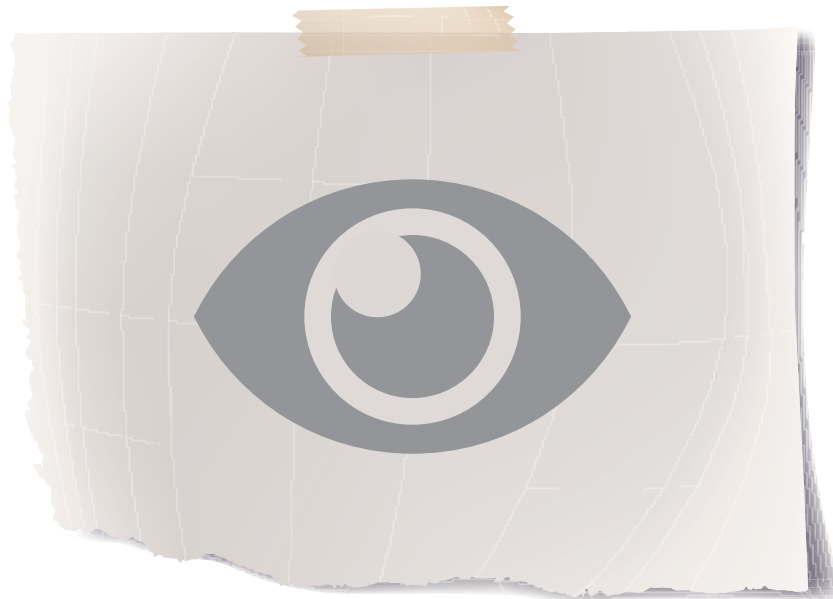
³ <https://www.telegraph.co.uk/technology/information-age/how-to-spot-fake-news/>

ඩීජිටල් සාක්ෂරතාව සඳහා දැක්මක්

අප ඉහත ද කී ආකාරයට, ඩීජිටල් මෙවලම් හැසිරවීමේ කුසලතාව පමණක් ප්‍රමාණවත් වන්නේ නැත. ඩීජිටල් තාක්ෂණයන් සහ වෙබ් හොඳින් භාවිතා කිරීම සඳහා නිවැරදි ආකල්ප සහ අරමුණ පිළිබඳ පැහැදිලි ඉවක් තිබිය යුතු ය. ඒ සඳහා තමන්ගේ ම ආරක්ෂාව සලසාගැනීම හා ඩීජිටල් තාක්ෂණයන් භාවිතා කරද්දී වෙනත් අයට ගරු කිරීම ද අවශ්‍ය ය.

ශ්‍රී ලංකාවේ ඇතැම් ජනයා හට අන්තර්ජාලය පිළිබඳ විවිධ දුස් ආකල්ප තිබේ. උදාහරණයක් ලෙස, ඇතැමෙකු හැම විට ම විය දෙස බලන්නේ අනාරක්ෂිත ස්ථානයක් දෙස බලන්නා සේ ය. විශේෂයෙන් ම සමාජ මාධ්‍ය හයානක සහ විනාශකාරී දෙයක් ලෙස දකිති.

ඕනෑම තාක්ෂණයක් පුද්ගලයන්ගේ සහ සමස්ත සමාජයේ යහපත වෙනුවෙන් භාවිතා කළ හැකි ය. එම තාක්ෂණය ම ඇතැමෙකු විසින් අන් අයට කරදර කිරීම සඳහා අපහරණය කිරීමට ද පුළුවන. එමඟින් ප්‍රශ්න ඇති වේ. යමෙකු වැරදි ලෙස භාවිතා කරන පමණින් අප තාක්ෂණයක් භාවිතා කිරීම නතර කර දැමිය යුතු නැත. ඒ වෙනුවට, සමාජයක් ලෙස අප ප්‍රමාණවත් ආරක්ෂක විධිවිධාන යොදාගත යුතු ය. පරිශීලක දැනුවත්භාවය වැඩි කරගත යුතු ය. වැරදි ලෙස හැසිරෙන හා විය අවභාවිතා කරන අය සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම සඳහා නියාමන පද්ධති ශක්තිමත් කරගත යුතු ය.

සිද්ධි අධ්‍යයන

සිද්ධි අධ්‍යයනය - 1: තරුණයන් අතර ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව ප්‍රවර්ධනය කිරීම

සර්වෝදය ෆියුෂන් (Sarvodaya-Fusion) යනු සංවර්ධනය සඳහා තොරතුරු සහ සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතා කිරීම ඉලක්ක කරගත් සමාජ ව්‍යවසායකි. එහි මෙහෙවර වන්නේ “ග්‍රාමීය ප්‍රජාවන් විද්‍යුත් වශයෙන් බලසතු කිරීමයි.” එය සර්වෝදය ව්‍යාපාරයේ අනුබද්ධ ආයතනයකි. සර්වෝදය යනු, 1958 දී ආරම්භ කරන ලද ශ්‍රී ලංකාවේ විශාලතම ලාභ නොලබන පුණ්‍යායතනයයි.

පසුගිය වසර කීපය තුළ, ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව, ඩිජිටල් ප්‍රවේශය සහ ඩිජිටල් වාසි වෙනුවෙන් ෆියුෂන් විසින් සාර්ථක ලෙස වැඩසටහන් සැලසුම් කර දියත් කරන ලදී.

‘IT යහමගි ෆියුෂන්හි වැදගත් වැඩසටහනකි. එය ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව පාසල් දරුවන් වෙත සිංහල හා දෙමළ මාධ්‍යවලින් රැගෙන යාම සඳහා වූ මූලපිරුමකි. එය සැලසුම් කර තිබෙන්නේ පාසල් සිසුන්, ගුරුවරුන් සහ මව්පියන් අතර නවීනතම තොරතුරු සහ සන්නිවේදන තාක්ෂණයන් සහ මෙවලම්, ඒවායේ යහපත් භාවිතාවන්, ආරක්ෂාව සහ පාලනය පිළිබඳ දැනුවත්භාවය ඇති කිරීම සඳහා ය. එමගින් අපේක්ෂා කරන්නේ විවෘත මෙවලම් වගකීමකින් හැසිරවීමෙන් ඩිජිටල් ලෝකයේ සුරක්ෂිත වීමයි.

‘IT යහමගි අන්තර් ක්‍රියාකාරී පුහුණු සැසිවලට සුරක්ෂිත සහ වගකිවයුතු අන්තර්ජාල භාවිතය පිළිබඳ පුහුණු සැසි පැවැත්වේ. අන්තර්ජාල පරිශීලකයන්ට විචාරාත්මක වින්තනය හුරුකරන හැටි ද විශ්වසනීය තොරතුරු සැකසෙන තොරතුරුවලින් ඵලදායී ලෙස වෙන් කර හඳුනාගන්නා හැටි ද එහිදී ඉගැන්වේ. අන්තර්ජාලයේ ප්‍රකාශනයේදී ප්‍රධාන වටිනාකමක් ලෙස සහකම්පනය වර්ධනය කරගැනීම ද එයට අයත් වේ. එහි අරමුණ වන්නේ හුදෙක් ම සුරක්ෂිත සහ දැනුවත් ප්‍රජාවක් නිර්මාණය කිරීම පමණක් නොවේ. එම සමාජය බහුවිධ දැක්මවල් පිළිගත යුතු අතර, අදහස් අතර වෙනස්කම්වලට ගරු කළ යුතු ය.

මෑත මාසවලදී ෆියුෂන් විසින් සමාජ මාධ්‍යවල වෙබ් ප්‍රකාශ සහ දුස් තොරතුරු පිටුදැකීම සඳහා සමාජ මාධ්‍ය ව්‍යාපාරයක් ගෙන යන ලදී. එහි මූලික පණිවුඩය වන්නේ ‘බෙදා ගන්නට (share) පෙර සිතා බලන්න! යන්නයි.

Read more: <https://fusion.lk/>
<https://www.facebook.com/sarvodaya.fusion/>

සිද්ධි අධ්‍යයනය 2: බිම් මට්ටමේ ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව ගොඩනැගීම

මහවිලච්චිය යනු, අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කයේ විල්පත්තු වනාන්තරය ආසන්නයේ පිහිටි පිටිසර, දුෂ්කර ප්‍රදේශයකි. එහෙත් එම ගමේ ළමයින් අන්තර්ජාලයට සම්බන්ධ වී 2000 වසර තරම් අත කාලයේදී ද අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කළ හ. ඒ නගරබද පාසල්වලට ද අන්තර්ජාල පහසුකම් ලැබෙන්නට බොහෝ පෙර ය.

වය සිදු වූයේ හොරයිසන් ලංකා පදනමේ උත්සාහය නිසා ය. වය තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය බිම් මට්ටම දක්වා ගෙන යාමේ පුරෝගාමී සංවිධානයකි. 1998දී ආරම්භ කරන ලද වය ශ්‍රී ලංකාවේ ගැමි තරුණ තරුණියන්ට හව නිර්මාණාත්මක ක්‍රම භාවිතා කරමින් ඉංග්‍රීසි සහ තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය ඉගැන්වීමේ ලා කටයුතු කළේ ය.

හොරයිසන් විසින් පාසලෙන් පසු ස්වේච්ඡාවෙන් ගැමි දරුවන්ට ඉංග්‍රීසි සහ තොරතුරු සහ සන්නිවේදන තාක්ෂණය ඉගැන්වීමේ වැඩසටහනක් ආරම්භ කරන ලදී. එහි නිර්මාතෘවරයා වන නන්ද වන්නිභායක රජයේ පාසලක ඉංග්‍රීසි ගුරුවරයකු වූ අතර පසුව රැකියාව අතහැර දමා හොරයිසන් ආයතනය වෙනුවෙන් කැප වූයේ ය. දේශීය හා විදේශීය සුබපතන්හන් වෙතින් රැස් කරගත් අරමුදල් ඔස්සේ ගොඩනගන ලද ලාභ නොලබන සංවිධානය ඔස්සේ බිම් මට්ටමේ ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව නැංවීම සඳහා පුරෝගාමී කාර්යයක් ඉටු කරන ලදී.

“ශ්‍රී ලංකාවේ බොහෝ මවිසියන් සහ ගුරුවරුන් අන්තර්ජාලයට සහ සුහුරු දුරකථනවලට බියක් දක්වනවා. මාධ්‍ය වාර්තා වියට හේතුවයි. ඇතැම් පවුල් දරුවන් කිසිදු ඩිජිටල් මෙවලමක් භාවිතා කිරීම වළක්වනවා. මෙමගින් අනාගත තොරතුරු තාක්ෂණය ලෝකයේ සුරැකීම සඳහා අවශ්‍ය දැනුම ලබාගැනීමේ අවස්ථාව ළමයින්ට අහිමි වෙනවා,” යි හොරයිසන් නිර්මාතෘ නන්ද වන්නිභායක පවසයි.

භාවිතා හොඳ සිටීම වෙනුවට ආරක්ෂාකාරී ලෙස ඩිජිටල් මෙවලම් සහ අන්තර්ජාලය භාවිතා කිරීම වෙනුවෙන් ඔහු උද්දේශනයේ යෙදෙයි.

හොරයිසන් වෙතින් අධ්‍යාපනය ලද බොහෝ සිසුන් විශ්වවිද්‍යාලවලින් උපාධි ලබාගෙන තොරතුරු තාක්ෂණ ක්ෂේත්‍රයේ රැකියා සුරක්ෂිත කරගෙන තිබේ. ඇතැමෙකු තමන්ගේ ම ව්‍යාපාර ක්‍රියාවලි බාහිර සේවා ව්‍යාපාර ආරම්භ කර තිබේ. එමගින් කොළඹ සහ විදේශ රටවල දත්ත සැකසුම් කාර්යයන් ඉටුකරනු ලැබේ.

හොරයිසන් වෙබ් අඩවිය පවසන පරිදි එහි ඇපකැපවීම වන්නේ, “ග්‍රාමීය ශ්‍රී ලංකාව තාක්ෂණිකව අගනුවර තත්වයට පරිවර්තනය කරන අතර එහි සංස්කෘතිය සහ ප්‍රජා සහජීවනය ආරක්ෂා කරගැනීමයි. තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය සහ ඉංග්‍රීසි අධ්‍යාපනය එම ක්‍රියාකාරකම්වල මධ්‍යයේ ම තිබේ. අප වෙහෙසෙන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ අවස්ථා අතර ඇති පරතරය පියවීමටයි.” හොරයිසන් විසින් මෑත සිට වියට අනුබද්ධ පාසල් දිවයිනේ වෙනත් ප්‍රදේශවල ආරම්භ කිරීමට පටන් ගෙන තිබේ.

Read more: <http://www.horizonlanka.org/en/about-us/our-story/>
<https://www.facebook.com/horizonlankafoundation/>

සාකච්ඡා

කරුණු

පහත දැක්වෙන්නේ මෙම මාතෘකාව පිළිබඳ වැඩිදුරටත් අධ්‍යයනය කරන්නට යොදාගත හැකි ප්‍රශ්න හා සාකච්ඡා මාතෘකා කීපයකි.

- ඔබ සතුව දැනට ඇති ඩිජිටල් නිපුණතා සම්බන්ධ ස්වයං තක්සේරුවක් DigiComp 2.0 ලැයිස්තුව අනුව ඔබට කරගත හැකි ද?
- ඩිජිටල් අනන්‍යතාව යන්නෙන් ඔබ වටහාගන්නේ කුමක් ද? ඔබ ඔබගේ ඩිජිටල් අනන්‍යතාව කළමනාකරණය කරගන්නේ හෝ රැකගන්නේ කෙසේ ද? සමාජ මාධ්‍යවලදී හෝ අන්තර්ජාලයේදී යම් අයෙකු ඔබ ලෙස පෙනී සිටීමට උත්සාහ දැරූ අවස්ථාවක් ගැන ඔබට අත්දැකීමක් තිබේ ද? එසේ තිබේ නම්, එහිදී ඔබ ගත් ක්‍රියාමාර්ගය කුමක් ද?
- ඔබ විශ්වාස කරනුයේ කුමන තොරතුරු මූලාශ්‍රය ද? ඒ ඇයි? විය නොහැකි තරම් හොඳ හෝ සැක සහිත හෝ යමක් දුටුවහොත්, ඔබ ගන්නා ක්‍රියාමාර්ග මොනවා ද? ඔබ එම තොරතුරු තහවුරු කරගන්නේ කෙසේ ද? සාකච්ඡා කරන්න.
- ඔබ ඩිජිටල් අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කරන විට, ඔබ රූප සොයාගන්නේ කෙසේ ද? ඔබ අන්තර්ජාලයෙන් යම් රූපයක් රැගෙන පළ කරනවා ද? නැතිනම් ඔබ එහි බුද්ධිමය හෝ නිර්මාණාත්මක අයිතිය ගැන සිතනවා ද? ඔබ එකී අන්තර්ජාලයෙන් සොයාගන්නා බුද්ධිමය දේපලවල නිර්මාණ හිමිකමට ගරු කරන්නේ කෙසේ ද?
- සෑම රජයේ පාසලක් විසින් ම සිසුන් ජංගම දුරකථන පන්තියට රැගෙන ඒම තහනම් කර තිබේ. ඔබ මෙම සීමාව සමග එකඟ ද? බාල වයස්කරුවන්ට (වයස අවුරුදු 18ට අඩු) අන්තර්ජාල ප්‍රවේශ පහසුකම් ඇති සුහුරු දුරකථන භාවිතා කරන්නට ඉඩ දීමේ හොඳ හා නරක සාකච්ඡා කරන්න.
- උසස් පෙළ සිසුන්ට සහ ඔවුන්ගේ ගුරුවරුන්ට ටැබ්ලට් පරිගණක සැපයීමට රජය තීරණය කර තිබේ. ඇතැමෙකු මෙම තීරණය අගය කරන අතර තවත් ඇතැමෙකුට ඒ ගැන විශ්වාසයක් නැත. සිදුන්ට පන්ති කාමර කටයුතු සඳහා තමන්ගේ ම ටැබ්ලට් පරිගණකයක් ලැබීමේ වාසි සාකච්ඡා කරන්න. එහි තිබෙන අවදානම හා උපද්‍රව කළමනාකරණය කරගන්නේ කෙසේ ද?

ඉගෙනුම්

ප්‍රතිඵල

මෙම මොඩියුලය අවසානයේදී ඔබ විසින් පහත දැක්වෙන කරුණු අවබෝධ කරගනු ඇත:

- පරිගණක සාක්ෂරතාව සහ ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව විකිනෙකට සම්බන්ධ ය. එහෙත්, එක ම නොවේ.
- ඩිජිටල් සාක්ෂරතාවට ඩිජිටල් මෙවලම් සහ වෙබ් ඵලදායී ලෙස භාවිතා කිරීම අයත් වේ. එහෙත්, එයට තවත් දේ ඇතුළත් විය යුතු ය. මෙම සේවාවන් ආරක්ෂිත, ගෞරවනීය සහ ආචාරධාර්මික අන්දමින් පරිහරණය කරන ආකාරය දැනගැනීම ද එමගින් අපේක්ෂා කෙරේ.
- ශ්‍රී ලංකාවේ ඩිජිටල් සාක්ෂරතා මට්ටම තවමත් පහත් ය. මෙම කුසලතා ඇති අය අතරින් බහුතරය බාල වයස් කණ්ඩායම්වල අයයි.
- 21 වන සියවසේදී ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව යනු සුරැකීම සඳහා අවශ්‍ය කුසලතාවකි. අප වැඩිපුර තොරතුරු, ඩිජිටල් සේවා මෙන් ම අවදානම් සහ අවස්ථා වෙත ද හිරාවරණය වන විට එය අත්‍යවශ්‍ය වේ.
- ඩිජිටල් සාක්ෂරතාව පාසලට හෝ විශ්වවිද්‍යාලයට පමණක් සීමා වූවක් නොවේ. ඕනෑම අයෙකුට ජීවිතයේ ඕනෑම අවධියකදී මෙම නිපුණතා දියුණු කරගත හැකි ය. තාක්ෂණය හැම විට ම පරිණාමය වෙමින් තිබේ. එබැවින්, සෑම කෙනෙකුට ම තම ඩිජිටන් සාක්ෂරතාව යාවත්කාලීන කරගැනීමට හා අලුත් කරගැනීමට අවශ්‍ය ය.

වැඩිදුර

කියවීම්

DigComp 2.0: පුරවැසියන් සඳහා ඩිජිටල් නිපුණතා රාමුව (යුරෝපා සංගමය, 2016).

[https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-](https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptual-reference-model)

[ic-and-technical-research-reports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptual-reference-model](https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptual-reference-model)

ඩිජිටල් සාක්ෂරතා කුසලතා පිළිබඳ ගෝලීය යොමුකිරීම් රාමුව - දර්ශකය 4.4.2 සඳහා (UNESCO, 2018)

<http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip51-global-framework-reference-digital-literacy-skills-2018-en.pdf>

ඩිජිටල් සාක්ෂරතා මූලධර්ම (Canada's Centre for Digital and Media Literacy)

<http://mediasmarts.ca/digital-media-literacy/general-information/digital-media-literacy-fundamentals/digital-literacy-fundamentals>

ව්‍යාජ පුවත් හඳුනාගන්නා හැටි පිළිබඳ බ්‍රිතාන්‍ය කවුන්සිලයේ මාර්ගෝපදේශය

<https://learnenglish.britishcouncil.org/intermediate-b1-reading/how-to-spot-fake-news>

ව්‍යාජ පුවත් යනු මොනවා ද? ඒවා හඳුනාගත හැක්කේ කෙසේ ද? BBC මාර්ගෝපදේශයක්

<https://www.bbc.com/news/av/technology-46149888/what-is-fake-news-and-how-can-you-identify-it>

MODULE 7

ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧರಾದ
ರಹಸ್ಯ ಕಾರ್ಯ

ඩිජිටල් සක්‍රීය බව උසස් කිරීම

සක්‍රීයබව (Activism) යන වදනින් අදහස් වන්නේ පොදු වැදගත්කමක් ඇති ප්‍රශ්නයක් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රසිද්ධියේ සහ සාමකාමී ලෙස පුද්ගලයකු හෝ කණ්ඩායමක් ක්‍රියාත්මක වීම යි.

මෙම ප්‍රශ්නය සමාජ, දේශපාලනික, පාරිසරික හෝ සෞඛ්‍යය සහ ආරක්ෂාව සම්බන්ධ කරුණක් විය හැකි ය. ක්‍රියාධරයන්ට පවත්නා තත්වය වෙනස් කිරීමට අවශ්‍ය ය. ඔවුන් තිබෙන තත්වය ගැන සතුටු හැඟ. විඛේණිත ක්‍රියාධරයන් ප්‍රජා මට්ටමේදී, පළාත් පාලන ආයතන සමග, ජාතික ආණ්ඩු සමග හෝ ඇතැම් විට අන්තර්ජාතිකව, වෙනස වෙනුවෙන් ක්‍රියාකාරී වනු ඇත.

ඩිජිටල් හෝ සයිබර් ක්‍රී සක්‍රීයබව යනු අන්තර්ජාලය සහ ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් ප්‍රධාන දැනුවත් කිරීමේ, බලමුළුගැන්වීමේ සහ ක්‍රියාකාරීත්වයේ මෙවලම් ලෙස භාවිතා කරන ක්‍රියාකාරීත්ව ස්වරූපයකි. අනෙකුත් සියලු ආකාරවල සක්‍රීය වීම් මෙන් ම එය ද සාමකාමී හා ආචාරධාර්මික විය යුතු ය.

මෙම පරිච්ඡේදයේදී අප කෙටියෙන් විමසන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ සහ වෙනත් තැන්වල ක්‍රියාත්මක වන විවිධ වර්ගවල ඩිජිටල් ක්‍රියාකාරකම් ය. අපගේ අරමුණ වන්නේ පුද්ගල ක්‍රියාධරයන් සහ තරුණ සංවිධාන වැනි සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම් විසින් අනුගමනය කරනු ලබන පොදු උපායමාර්ගයන් හඳුනාගැනීමයි.

අන්තර්ජාලය විසින් නව ස්වරූපයක සක්‍රීය වීම්වලට හැකියාව ලබා දෙන බව ද අපි දකින්නෙමු. එසේ වන්නේ, සමාන අදහස් දරන කණ්ඩායම් ක්ෂණිකව ඒකරාශී කර බලමුළුගැන්වීමෙනි.

සාර්ථක සක්‍රීය වීම් තනිකර ම අන්තර්ජාලයේ පමණක් සිදු විය නොහැකි බව අපි අවධාරණය කරන්නෙමු. ඒ සඳහා අන්තර්ජාලයේ සහ සමාජයේ ක්‍රී සක්‍රීය වීම්වල යහපත් සම්මිශ්‍රණයක් අවශ්‍ය ය.

ප්‍රධාන යෙදුම්

උද්දේශනය (Advocacy): පුද්ගලයකු හෝ කණ්ඩායමක් විසින් දේශපාලන, ආර්ථික සහ සමාජ පද්ධති තුළ තීරණවලට බලපෑම් කිරීමේ ක්‍රියාකාරීත්වය උද්දේශනයයි. උද්දේශනයට පොදු ප්‍රතිපත්තිවලට, නීතිවලට, රෙගුලාසිවලට හෝ අයවැයට බලපෑම් කිරීමේ ක්‍රියාකාරීත්වයන් අයත් වේ. ඒ සඳහා කරුණු, තර්ක, මාධ්‍ය භාවිතය සහ වෙනත් ආකාරවල පණිවුඩ රජයේ නිලධාරීන්ට හා/හෝ මහජනයාට යොමු කිරීම තිබේ.

ක්‍රියාකාරීත්වය (Activism): සමාජ හෝ දේශපාලනික වෙනස ඇතිකිරීම සඳහා ශක්තිමත් ලෙස ක්‍රියාමාලාවල යෙදීමේ ප්‍රතිපත්තිය හෝ ක්‍රියාව ක්‍රියාකාරීත්වයයි.

ක්ලික්ටිවිස්ම් (Clicktivism): දේශපාලන හෝ සමාජ අරමුණකට අන්තර්ජාලය ඔස්සේ සමාජ මාධ්‍ය හෝ අන්තර්ජාල පෙත්සම් භාවිතා කරමින් සහයෝගය දීමේ භාවිතාව මෙහෙමින් හැඳින්වේ. එහිදී දැරිය යුතු වන්නේ අවම උත්සාහයක් හා ඇපකැප වීමකි.

ස්ලැක්ටිවිස්ම් (Slacktivism): සහභාගිකයන්ගේ පැත්තෙන් කිසිදු ප්‍රයත්නයක් නොමැතිව සමාජ අරමුණකට හෝ ප්‍රශ්නයකට හෝ සහාය දැක්වීමේ සරල ආකාරය මෙහෙමින් හැඳින්වේ. මෙම ක්‍රියාකාරීත්වවලදී අව්‍යාජ කැපවීමක් නොමැති බව හා කිසිදු ස්පර්ශක ප්‍රතිඵලයක් ඇති කිරීමට අසමත් වීම මේ සම්බන්ධයෙන් ඇති විවේචනයයි.

සක්‍රීය වීම:

මෙතෙක් කතාව

සක්‍රීය වීම ද ශිෂ්ටාචාරයේ ඉතිහාසය තරම් ම පැරණි ය. වෙනස සඳහා ඇති උවමනාව සහ ඒ වෙනුවෙන් පෙනී සිටීමේ සාමූහික උවමනාව විසින් ගැහැනුන් සහ පිරිමින් සියවස් ගණනක් තිස්සේ සක්‍රීය වීම් වෙත පොළඹවා තිබේ.

සක්‍රීය වීම යනු උද්ඝෝෂණයට වැඩි දෙයකි. ඇත්තෙන් ම, ලොව පුරා ක්‍රියාකාරීත්වයේ ඉතිහාසය විසින් පෙන්වා දෙන්නේ වඩාත් ම ඵලදායී ක්‍රියාධරයන් වන්නේ ප්‍රශ්න විශ්ලේෂණය කරන, පුළුල් ලෙස සවන් දෙන සහ විවිධ ක්‍රමවලින් උද්දේශනය කළ හැකි විසඳුම් හඳුනාගන්නා පුද්ගලයෝ ය. එම ක්‍රියාකාරකම් අතර මහජන සන්නිවේදනය, සාමකාමී උද්ඝෝෂණ, පෙළපාලි, පිකට්ටි සහ ඇතැම් හිඡ්පාදන වර්ජනය ආදිය තිබේ. බොහෝ විට, ක්‍රියාධරයෝ වෙනත් සමාන අදහස් දරණ කණ්ඩායම් සමග සහයෝගයෙන් කටයුතු කරන අතර අවශ්‍ය විට (පාරදෘෂ්‍ය ලෙස) වෙනස ලබා ගත යුතු රජය හෝ සමාගම් සමග සාකච්ඡාවල යෙදේ.

ඵලදායී සක්‍රීය වීම සඳහා වේතිහාසික උදාහරණයක් වන්නේ මහාත්මා ගාන්ධිගේ (1869 - 1948) ජීවිතයයි. එංගලන්තයේ නීතිඥයකු ලෙස උගත් ඔහු දකුණු අප්‍රිකාවේ දශක දෙකක් නීති වෘත්තිකයකු ලෙස කටයුතු කළේ ය. එහිදී ඔහු වාර්ගික හා ආර්ථික අයුක්තිය හා සම්බන්ධ සමාජ යුක්තිය සඳහා වන අරගල සම්පව ඇසුරු කළේ ය. 1914දී ආපසු ඉන්දියාවට පැමිණියේ වෙනස් ගාන්ධි කෙනෙකි. ඔහු පැමිණි වහා ම ඉන්දියාවේ නිදහස් ව්‍යාපාරයේ නායකයෙකු බවට පත් වූයේ ය.

ගාන්ධිගේ ක්‍රියාකාරීත්වයේ පදනම වූයේ අවිහිංසාවාදී සත්‍යග්‍රහ සහ නීතියට අවනත නොවීමේ පුරවැසි ව්‍යාපාරයි. ඔහුට අවිහිංසාවාදය යනු සරල ලෙස ශාරීරික ප්‍රවණ්ඩත්වයෙන් වැළකී සිටීම නොවේ. සෑම අයෙකු ම පාලන ක්‍රියාවලියට සම්බන්ධ විය යුතු ස්වයං පාලනය සහ රැකිකල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ද එහි වැදගත් අංග විය. මෙම අරමුණ වෙනුවෙන් කටයුතු කිරීමේදී ගාන්ධි දේශකයකු, ලේඛකයකු, ජනමාධ්‍යවේදියකු සහ සාමකාමී උද්ඝෝෂකයකු ලෙස කටයුතු කළේ ය. ඔහු තම පරමාදර්ශයන් පාවා නොදෙමින් ඩිනාත්‍ය පාලකයන් සමග සාකච්ඡා කළේ ය.

වසර ගණනකට පසු, කණිෂ්ඨ මාටින් ලුතර් කිං (1929 - 1968) විසින් අප්‍රිකානු ඇමරිකානුවන්ට සුදු ඇමරිකානුවන් විසින් භුක්ති විඳින ලද ව්‍යවස්ථා සහ නීතිමය හිමිකම් දිනාගැනීමේ අරමුණින් දියත් කළ සිවිල් හිමිකම් ව්‍යාපාරයේදී ද සමාන අවිහිංසාවාදී ප්‍රතිරෝධය භාවිතා කරන ලදී. මාටින් ලුතර් කිං ගාන්ධි මුණාගැසුණු අයෙකි.

වර්තමානයේ ක්‍රියාධරයන්ට සහ විරෝධතාවාදීන්ට ගාන්ධිගේ සහ කිංගේ දේශපාලන මූලෝපායන් වෙතින් වටිනා පාඩම් උකහාගත හැකි ය. ඔවුන් විසින් අනුගමනය කරන ලද සාමකාමී ප්‍රතිරෝධය අයුක්තිය පිලිබඳ දෘඩ සත්‍යයන් නිරාවරණය කිරීම සඳහා වඩා ඵලදායී විය.

මහාත්මා ගාන්ධිගේ පාඩම්

මහාත්මා ගාන්ධි ජීවත් වූයේ අවිහිංසාවාදයේ පදනම් පහකට අනුව ය. ඒවා නම්, ගරුත්වය, අවධෝධිය, පිළිගැනීම, ඇගයීම සහ අනුකම්පාවයි. “ගාන්ධි ද අප මෙන් ම වැරදි සහිත අයෙකු වූ මුත්, ඔහු මෙම කුළුණු මත ජීවිතය නැඩගස්වාගැනීමට උපරිම උත්සාහ කළේ ය ” යි ඔහුගේ මුණුබුරා වූ අරුන් ගාන්ධි 2015 දී ‘**The Gift of Anger and Other Lessons from My Grandfather Mahatma Gandhi**’ නම් පොතේ පැවසී ය.

සක්‍රීය විමසන

සන්නිවේදනය

සන්නිවේදන මෙවලම්වලින් හොඳින් ප්‍රයෝජන ගැනීම සක්‍රීය විමසීමේ මූලික ලක්ෂණයකි. තාක්ෂණය වැඩිදියුණු වන විට සක්‍රීය විමසඳහා ඇති මෙවලම් වැඩි වේ.

සක්‍රීය විමසන ආරම්භ වූයේ වෙනස හෝ සමාජ ප්‍රතිසංස්කරණ වෙනුවෙන් වූ මහජන දේශනවලිනි. මුද්‍රිත මාධ්‍ය භාවිතයට පැමිණීමෙන් පසු ඒ ඔස්සේ ක්‍රියාධරයන්ට ළඟා විය හැකි ප්‍රමාණය වැඩි විය. ස්ථාවරයන් සාරාංශගත කරන හා ක්‍රියාකාරීත්වය සඳහා කැඳවන පත්‍රිකා, පොත් පිටුව ආදිය භාවිතය වර්ධනය විය.

පුවත්පත්, සඟරා, රේඩියෝ හා රූපවාහිනී වැනි විවිධ වර්ගවල ජනමාධ්‍ය භාවිතාවට පැමිණීමෙන් පසු, ක්‍රියාධරයන් තම පණිවුඩය වැඩි පිරිසක් වෙත සන්නිවේදනය කිරීම සඳහා විම මාධ්‍ය භාවිතා කිරීමට ක්‍රම සොයාගත්හ. කෙසේ වෙතත්, ජනමාධ්‍ය වෙත පිවිසීම බොහෝ විට ක්‍රියාධරයන්ට අභියෝගාත්මක කාර්යයක් විය. එයට හේතුව, මාධ්‍ය සමාගම් පාලනය කරනු ලබන්නේ රාජ්‍ය හෝ සමාගම් හිමිකරුවන් (විසේම සංස්කාරකවරුන්) විසින් වීමයි. ඉඩ දිය යුත්තේ කුමන පණිවුඩයට ද යන්න සහ එය කරන්නේ කෙසේ ද යන්න තීරණය කරන්නේ ඔවුන් ය.

ඩිජිටල් සහ වෙබ් මෙවලම් යනු ක්‍රියාධරයන්ගේ මෙවලම් කට්ටලයට අලුතෙන් ම එකතු වූ අංගයි. අන්තර්ජාල ප්‍රවේශය ඇති ඕනෑම පුද්ගලයකුට හිමිකරුවන්ගේ සහ සංස්කාරකවරුන්ගේ මාධ්‍ය 'දොරටුපාලකයන්' මඟහැර යමින් ස්වයංව ප්‍රකාශනයේ යෙදීමේ හැකියාව වමහින් ලබා දෙයි. මෙම විභවය අවබෝධ කරගෙන අත්පත් කරගැනීමට ක්‍රියාධරයෝ සහ ප්‍රතිසංස්කරණවාදීන් වහා කටයුතු කළහ.

වෙබ් යනු චේන්ද්‍රියව ම අන්තර් ක්‍රියාකාරී පරිසරයකි. එය සියලු ක්‍රියාධරයන් විසින් වටහා ගත යුතු කරුණකි. එයින් අදහස් වන්නේ ද්වි විධ සන්නිවේදනයක යෙදීමයි. ඒ අනුව අතර්ප්‍රජාවන් සමග නිරන්තරයෙන් සම්බන්ධ වෙමින් මහජන සංවාදයක යෙදිය යුතු ය. එම ප්‍රජාවන අතර අවධානය වෙනතක හරවන පුද්ගලයින් සහ විචාරකයන් ද සිටිය හැකි ය.

¹ What Gandhi can teach today's protesters. The Conversation, ² October 2017. <http://theconversation.com/what-gandhi-can-teach-todays-protesters-83404>

අන්තර්ජාලයේ

සක්‍රීය වීම

ඩිජිටල් සහ අන්තර්ජාල සක්‍රීය වීමට, විවිධ වෙබ් භාවිතා කරමින් සිදුකරන ක්‍රියාමාලාවල, අලෙවිකරණයේ සහ ප්‍රජාවන් ගොඩනැගීමේ ක්‍රියාකාරකම් සම්මිශ්‍රණයක් අයත් වේ. ඇතැම් විට විය ආපදා සහන වැනි විශේෂ හේතු වෙනුවෙන් මහජන පරිත්‍යාග භාරගැනීම දක්වා පුළුල් වේ.

1990 දශකයේ වෙබ්වල මුල් වකවානුවේ දී, ක්‍රියාධරයන් වැඩියෙන් නව මාධ්‍ය භාවිතා කළේ තොරතුරු සහ උද්දේශන ස්ථාවරයන් ප්‍රචාරය කිරීමටයි. වෙබ් සහ පසු කලෙකදී බ්ලොග් විසින් ඔවුන්ට අඩු වියදමකින් ගෝලීය ග්‍රාහකත්වයක් ලබාගැනීමේ හැකියාව ලැබිණි.

2000 දශකයේදී සමාජ මාධ්‍ය බිහි වීමත් සමගම ඩිජිටල් ක්‍රියාකරුන් වීම වඩා අන්තර් ක්‍රියාකාරී සහ සංකීර්ණ විය. විවිධාකාරයෙන් මහජනතා බලමුළුගැන්වීම කළ හැකි විය. ඒ ක්‍රියාමාලා සහ විරෝධතා ආදිය ඔස්සේ ය.

ප්‍රධාන ධාරාවේ මාධ්‍ය තවදුරටත් සමාජයේ කොටසක් වෙත ප්‍රවේශය ඇති වැදගත් මාධ්‍ය වන අතර ම, වර්තමානයේදී වැඩි වැඩියෙන් සක්‍රීය වීම් සිදුවන්නේ අන්තර්ජාලය ඔස්සේ ය.

පාඨකයන් වෙත ළඟාවීමෙන් සහ බලමුළුගැන්වීමෙන් ඔබ්බට, ඩිජිටල් මෙවලම් සහ වෙබ් විසින් කාලය සහ අවකාශය අතර පැතිරෙමින් බෙදාහදාගත් ගෝලීය ප්‍රශ්න සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියාමාලා සැලසුම් කිරීමේ හා සංවිධානය කිරීමේ හැකියාව ක්‍රියාධරයන්ට සපයනු ලැබේ.

ගෝලීය පරිමාණයෙන් #BlackLivesMatter, #MeToo සහ #ClimateStrike වැනි ක්‍රියාමාලා වැඩිපුර ම දියත් වූයේ සමාජ මාධ්‍ය ඔස්සේ ය. එහෙත්, කැපී පෙනෙන තරම් ක්‍රියාවන් ප්‍රමාණයක් සිදුවන්නේ භෞතික ක්‍රියාකාරකම් ඔස්සේ ය. ඒවා වනාහි විදි පෙළපාලි සහ මහජන රැස්වීම් ආදියයි.

දුසිම් ගණනක් වූ මෑත කාලීන සමාජ සහ දේශපාලන සක්‍රීය වීමේ ප්‍රයත්නවලින් උගත හැකි ප්‍රධාන කරුණක් වන්නේ සාර්ථකත්වය රඳාපවතින්නේ අන්තර්ජාල සහ භෞතික ක්‍රියාවන්ගේ යහපත් සම්මිශ්‍රණයක බවයි. සාමකාමී විදි උද්දේශණ, පෙළපාලි සහ පොදු අවකාශවල ක්‍රියාත්මක වීම තවමත් අදාළ ය. එමඟින් සමාජ මාධ්‍ය සහ ප්‍රධාන ධාරාවේ මාධ්‍ය සඳහා ජායාරූපමය අවස්ථා රැසක් හිරිමාණය වේ.

සමාජ මාධ්‍ය භාවිතා කරන ක්‍රියාධරයන්ට තිබෙන ප්‍රධාන ම අභියෝගය වන්නේ මහජන රුචිකත්වය කාලයත් සමග රැකගැනීමයි. අන්තර්ජාල රුචිකත්වය වේගයෙන් ගොඩනැගිය හැකිවා සේ ම විය විපමණ ම වේගයෙන් අඩු වී යා හැකි ය. දැවස පුරා අලුත් ප්‍රවෘත්ති චලිතයන් විට සහ විවිධ මාතෘකා විසින් මිනිසුන්ගේ අවධානය පැහැරගන්නා විට එක් ප්‍රශ්නයක් හෝ අරමුණක් සමග රැඳී සිටීම අපහසු ය.

MODULE 7

අවසානයේ දී, ඩිජිටල් සක්‍රීය වීම යනු තාක්ෂණය භාවිතා කිරීමට වඩා වැඩි දෙයක් බව මතක තබාගැනීම වැදගත් ය. ඩිජිටල් ක්‍රී සක්‍රීය වීමේ සංදර්භය ක්‍රියාමාලාවලදී භාවිතා කරනු ලබන ඩිජිටල් තාක්ෂණයට සහ වීම තාක්ෂණයන් භාවිතා වන ආර්ථික, සමාජ සහ දේශපාලන සංදර්භය යන දෙකට ම අදාළ ය.

ඩිජිටල් තාක්ෂණ යටිතලය, වහම්, ජාල පද්ධති, කේත, යෙදවුම් සහ උපාංග, යනු ආරම්භක ස්ථානයක් පමණි. කොපමණ ක්‍රියාධරයන් පිරිසකට ඩිජිටල් මෙවලම් පොදු අරමුණක් වෙනුවෙන් භාවිතා කිරීමෙන් සාර්ථක විය හැකි ද, යන්න තීරණය වන්නේ එක් එක් රටවල ආර්ථික, සමාජ සහ දේශපාලනික තත්වයන් විසිනි. එබැවින්, වැදගත් පළමු පියවරක් වන්නේ, ඔබගේ සමාජ සහ දේශපාලනික යථාර්ථයන් අවබෝධ කරගැනීමයි.

අන්තර්ජාලයේ සක්‍රීය වීම්:
මෘතකාලීන උදාහරණ

#BlackLivesMatter යනු අප්‍රිකා ඇමරිකා ප්‍රජාව අතරින් මතු වූ ජාත්‍යන්තර ක්‍රියාධර ව්‍යාපාරයකි. එය ක්‍රියාමාලාවල යෙදුණේ විශේෂයෙන් ම එක්සත් ජනපදයේ කළු ජනතාවට එරෙහි ප්‍රචණ්ඩත්වයට එරෙහිවයි. 2013 දී එය ආරම්භ වූයේ බොහෝ පොලිස් ප්‍රචණ්ඩත්වයන් සහ වෙනස්කම් කිරීම්වලට පසුවයි.

#ClimateStrike යනු පාසල් සිසුන්ගේ ජාත්‍යන්තර ව්‍යාපාරයකි. ඔවුන් විසින් තවදුරටත් මිනිතලය උණුසුම් වීම හා කාලගුණ විපර්යාස වැළැක්වීම සඳහා ක්‍රියාමාර්ග ඉල්ලා සිටිමින් අධ්‍යාපනයෙන් ඉවත් වීම ආරම්භ කරන ලදී. ස්වීඩනයේ පාසල් ශිෂ්‍යාවක් වන ගේටා තන්බර්ග් විසින් ස්වීඩන පාර්ලිමේන්තුව ඉදිරිපිට 2018 අගෝස්තුවේදී පවත්වන ලද විරෝධතාවකින් එය ආරම්භ විය. තරුණයන් සහ විවිධ වයස් කාණ්ඩවල පුද්ගලයන් සම්බන්ධ කරගනිමින් එය ඉන්පසු ලොව පුරා පැතිරිණි.

#MeToo යනු ලිංගික හිංසනයට හා ප්‍රහාරවලට එරෙහි ලෝක ව්‍යාප්ත ව්‍යාපාරයකි. 2017 දී මෙම ව්‍යාපාරය හෂ්ටැගයක් භාවිතයෙන් ලොව පුරා ම වේගයෙන් පැතිරිණි. (විස්තර සඳහා සිද්ධි අධ්‍යයනය - 5 බලන්න)

අන්තර්ජාල සක්‍රීය

විමේ මූලෝපාය

සාර්ථක අන්තර්ජාල ක්‍රියාමාලාකරුවන් විසින් තම උද්දේශනය සහ සක්‍රීය වීම පවත්වාගැනීම සඳහා නිර්මාණාත්මක මූලෝපායන් භාවිතා කරනු ලැබේ. පහත දැක්වෙන්නේ උදාහරණ තුනකි.

HASHTAGS

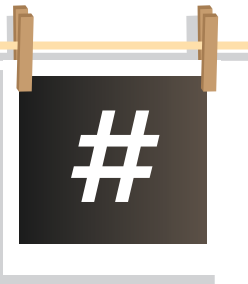
හෂ්ටැග්

හෂ්ටැග් යනු වෙනත් අයට නිශ්චිත තේමාවක හෝ අන්තර්ගතයක පණිවුඩ තෝරාගැනීම පහසු කිරීම සඳහා විවිධ, ඉන්ස්ටග්‍රෑම්, ෆේස්බුක්, රෙඩ්ඩිට් සහ යූටියුබ් වැනි බොහෝ සමාජ මාධ්‍ය විසින් භාවිතා කරනු ලබන පොදු වර්ගීකරණ උපාංගයකි.

යහපත් හෂ්ටැග් කෙටි, සිත් ඇදගන්නා, මතක තබාගත හැකි සහ කැපී පෙනෙන එකක් විය යුතු ය. (ඔබ යෝජනා කරන හෂ්ටැග් දැනටමත් වෙනත් කණ්ඩායමක් විසින්, වෙනත් තැනක භාවිතා කරමින් තිබේ ද යන්න සොයා දැනගැනීම වැදගත් ය.)

ශ්‍රී ලංකාව ඇගවීම සඳහා #lk, #lka, #sl සහ #SriLanka යන හෂ්ටැග් පුළුල්ව භාවිතා වේ. මෑත වකවානුවේදී භාවිතා වූ පොදු හෂ්ටැග් වන්නේ #FloodSL, #FloodLK සහ #SLFloods ආදියයි. ඒවා භාවිතා කරනු ලැබුවේ මහා ගංවතුර සිදුවීම්වලින් පසු පීඩාවට පත් වූවන් බේරාගැනීමට සහ සහන සැලසීමට ඉදිරිපත් වූ ස්වේච්ඡා පුරවැසියන් විසිනි. #PresPollSL යනු 2015 ජනාධිපතිවරණය වෙනුවෙන් භාවිතා කරන ලද හෂ්ටැග් යයි. 2019 ජනාධිපතිවරණයේදී එය යළි භාවිතාවට පැමිණ තිබේ. #CoupLK (බලය හුවමාරු කරගත් ආකාරය නීති විරෝධී බව අඟවන), #ConstitutionalCrisisLK සහ #PoliticalCrisisLK වැනි හෂ්ටැග් 2018 ඔක්තෝබර් 26 දින සිට දෙසැම්බර් 19 දා දක්වා ක්‍රියාත්මක වූ දින 51 කුමන්ත්‍රණයේ දී භාවිතා විය.

ඕනෑම කෙනෙකුට අලුත් හෂ්ටැග්ක් ජනනය කළ හැකි ය. එහෙත්, ජනප්‍රිය වන්නේ හෂ්ටැග් කීපයක් පමණි. බොහෝ අය විසින් භාවිතා කරනු ලැබීම වියට හේතුවයි. හෂ්ටැග් පැහැනගින්නේ සමාජ මාධ්‍ය පරිශීලකයන් අතරිනි. ඩිජිටල් ක්‍රියාධරයෝ වීම සරල උපාංගය තම විවිධ ප්‍රකාශන සහ පණිවුඩ වෙනුවෙන් භාවිතා කරන ආකාරය උගනිමින් සිටිති.

MEMES

මිමි

වෙබ් මිමි එකක් යනු නිශ්චල රූපයක්, සක්‍රිය කරන ලද රූපයක් හෝ විඩියෝවක් විය හැකි ය. එහි අරමුණ වන්නේ යම් අදහසක් අනුකරණය, භාසය හෝ උපහාසය භාවිතා කරමින් සන්නිවේදනය කිරීමයි. වෙබ් මිමි නිර්මාණකරුවා බොහෝ විට නිර්නාමික ය. සමාජ මාධ්‍යවල පුළුල්ව බෙදාගැනීම ඔස්සේ ඇතැම් මිමි වේගයෙන් පැතිරී යයි.

මිමි රථ සහ අපිලිවෙල විය හැකි ය. නැතිනම් කලා කෘති හෝ සංකීර්ණ ග්‍රැෆික් නිර්මාණ විය හැකි ය. ඉදිරිපත් කිරීමට වඩා වැදගත් වන්නේ පණිවුඩය සහ එය ඉදිරිපත් කර තිබෙන දක්ෂතාවය යි.

මිමි පැනනැගුණේ ජනප්‍රිය සංස්කෘතිය තුළිනි. එහෙත්, සමාජ සහ දේශපාලනික ක්‍රියාකාරකයන් විසින් මහජන රුවකින්ව සන්නිවේදනය විෂයෙහි එහි තිබෙන විභවය හඳුනාගන්නා ලදී. ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවී බලසතු කිරීමේ සහ දූෂණ විරෝධී ක්‍රියාකාරකම්වල සිට පිරිසිදු මැතිවරණ සහ පාරිසරික ක්‍රියාකාරිත්වයන් දක්වා ඩිජිටල් ක්‍රියාමාලාවලදී මිමි විසින් නිර්මාණාත්මක හා කාලීන කාර්යභාරයක් කරනු ලැබේ.

මිමි සඳහා කදිම උදාහරණයක් වන්නේ 'ජාතිවාදයට එරෙහිව නැගීසිටින්න යන පණිවුඩය රැගත් අත්ලක රූපය ඇති මිමි එකයි. එය මුලින් පැනනැගුණේ 2014 ජුනි අලුත්ගම මුස්ලිම් විරෝධී ප්‍රචණ්ඩත්වය අතරතුර ය. එහි නිර්මාණකරුවා කවුරුදැයි කිසිවෙකු දන්නේ නැත. එහෙත්, එමඟින් ඇති කරන ලද හැඟීම සාමය ලැදි බහුතර ශ්‍රී ලාංකිකයන් විසින් ග්‍රහණය කරගන්නා ලදී. වාර්ගික සමඟිය සහ පීඩාවට පත් වූවන් සමග සහකම්පනය සහ සංයමය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා එය පුළුල් ලෙස බෙදාගන්නා ලදී.

අන්තර්ජාල පෙත්සම්

අන්තර්ජාල පෙත්සම් යනු ක්‍රියාධරයන් සතු තවත් මෙවලමකි. ඔවුන් ජීවත් වන්නේ මහජන මතයේ වටිනාකමට ගරු කරන රජයේ නිලධාරීන් සහ සමාගම් පවතින රටක නම් ඔවුන්ට එය ඉතා වැදගත් ය.

අන්තර්ජාල පෙත්සමක් වෙත පැමිණෙන පිරිස් එම පෙත්සමට තම නම ඊමේල් ලිපිනය භාවිතා කරමින් අත්සන් කරනු ලැබේ. සාමාන්‍යයෙන්, පෙත්සමකට ප්‍රමාණවත් තරම් අත්සන් සංඛ්‍යාවක් එකතු වූ පසු එය පෙත්සම අදාළ අධිකාරීන් වෙත භාර දෙනු ලැබේ. ඒ දේශපාලන නායකයකු, රජයේ නිලධාරියකු හෝ සමාගමක් විය හැකි ය.

බොහෝ පෙත්සම් වෙබ් අඩවි විසින් පුද්ගලයන්ට ලියාපදිංචි වී තමන්ගේ ම අලුත් පෙත්සම් ආරම්භ කිරීමට ද අවස්ථාව ලබා දෙයි. අන්තර්ජාල පෙත්සම් අවස්ථා සහිත **Change.org, Avaaz.org** සහ **iPetitions.com** වැනි වෙබ් අඩවි ගණනාවක් තිබේ. **Avaaz** යනු එක්සත් ජනපදය පාදක කරගත් ලාභ නොලබන සංවිධානයක් විසින් 2007දී ආරම්භ කරන ලද, දේශගුණික විපර්යාස, මානව හිමිකම්, දූෂණය, දිළිඳුකම සහ ගැටුම් ආදිය සම්බන්ධ ගෝලීය සක්‍රීය වීම් ප්‍රවර්ධනය කරන අවකාශයකි.

දත්ත දෘෂ්‍යකරණය

ප්‍රශ්න හෝ අරමුණු වෙනුවෙන් උද්දේශනයේදී ප්‍රශ්න සම්බන්ධ දත්ත මැනවින් විශ්ලේෂණය කරන සක්‍රීය වීම් වඩා ඵලදායී ය. කෙසේ වෙතත්, බොහෝ අයට සංඛ්‍යා පහසුවෙන් තේරුම් ගත හැකි පරිදි ඉදිරිපත් කිරීම පහසු නැත. දත්ත දෘෂ්‍යකරණය යනු තොරතුරු සහ දත්ත රූපමය ලෙස ඉදිරිපත් කිරීමයි. ඒ වෙනුවෙන් රූප සටහන්, ප්‍රස්ථාර, සිතියම් වැනි දත්ත දෘෂ්‍යකරණය කරන ලද මෙවලම් භාවිතා කළ හැකි ය. එමඟින් ප්‍රවණතා, බාහිර සාධක සහ රටා ආදිය පහසුවෙන් තේරුම්ගත හැකි ය. ප්‍රබල ඉන්ෆොග්‍රැෆික් (**infographic**) වලට ක්‍රියාමාලා සජීවී ලෙස වැඩි පිරිසක් වෙත රැගෙන යා හැකි ය.

වියළි වාර්තා සහ දත්ත පදනම්, මානවයන් නියෝජනය වන පරිදි පරිවර්තනය කිරීම දත්ත දෘෂ්‍යකරණයේ ප්‍රධාන අරමුණයි. එය හරිහැටි කළ විට, එමඟින් දත්ත තුළ ගැඹිලි ඇති අරුත් මතු කරනවා පමණක් නොව අවධානයට ලක්වන ප්‍රශ්නය මානුෂීයකරණය ද සිදු වේ.

“අප වියට යට වී සිටියත්, විය නොමැතිව හාමත්ව සිටියත්, තොරතුරුවල වටිනාකම රඳාපවතින්නේ එහි ගුණය මතයි. එහි ප්‍රයෝජනවත්කම රඳා පවතින්නේ විය සාර්ථක ලෙස සන්නිවේදනය කිරීමේ හැකියාව මතයි. ක්‍රියාධරයින් ලෙස අපට මිනිසුන් පිටු 60ක වාර්තාවක් කියවා හමාර කරන තෙක් බලා ඉන්නට බැහැ. මිනිසුන්ට බලපෑම් කිරීම සඳහා අප ශක්තිමත් තර්ක ගොඩනැගිය යුතුයි. ඒවා ශක්තිමත් සාක්ෂි සමග සන්නිවේදනය කළ යුතුයි. හිසි කලට, ප්‍රාණවත් ලෙස තොරතුරු හොඳින් ඉදිරිපත් කිරීම තමයි ක්‍රියාධරයන්ගේ ලොකුම සම්පත.”

උද්දේශනය සඳහා තොරතුරු දෘෂ්‍යකරණය කිරීම,,2013
BOOK BY TACTICAL TECHNOLOGY COLLECTIVE

ශ්‍රී ලංකාවේ ඩිජිටල්

ක්‍රියාවාදය

ශ්‍රී ලංකාවට සමාජ, දේශපාලනික සහ පාරිසරික ක්‍රියාවාදයන් සම්බන්ධයෙන් දශක ගණනක ඉතිහාසයක් තිබේ. මෑත කාලයේදී, දේශපාලන ප්‍රතිසංස්කරණවල සහ සමාජ යුක්තියේ සිට සත්ව සුබසාධනය සහ මහජන සෞඛ්‍යය දක්වා විවිධ ප්‍රශ්න ගැන සංවේදී පුද්ගලයන් සහ කණ්ඩායම් විසින් වෙබ් අඩවි, ඩිලොග්, අන්තර්ජාල පෙත්සම්, සමාජ මාධ්‍ය සහ වෙනත් ඩිජිටල් මෙවලම් භාවිතා කිරීම ආරම්භ කර තිබේ.

ග්‍රීඩම් හවුස් නම් එක්සත් ජනපදය පාදක කරගෙන ක්‍රියාත්මක වන, පර්යේෂණ සහ උද්දේශන කණ්ඩායම විසින් සකසනු ලබන ශ්‍රී ලංකාවේ අන්තර්ජාල නිදහස පිළිබඳ 2018 වාර්තාවේ දැක්වෙන පරිදි, "රළ ඩිජිටල් සක්‍රීය චීමක් සහ ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන ප්‍රශ්න සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීමේ මාවත් වෙබ් විසින් සපයා තිබේ. එහෙත්, බොහෝ ක්‍රියාමාලාවන්ගේ ආරම්භය සහ ප්‍රගතිය සමග එය සම්බන්ධයි. බොහෝ ඒවා කෙටිකාලීන සිදුවීම්, අර්බුද හෝ විකතන පල්වෙන දේශපාලන ක්‍රියාවලි සමඟ සම්බන්ධ යි. අරුත්වර වෙනස්කම් සහ දිගුකාලීන සහභාගිත්වය ගොඩනගාගැනීමට අවශ්‍ය තත්වය ඇති කරගැනීමට ක්‍රියාමාලාකරුවන්ට සාමාන්‍යයෙන් හැකියාව හැරැ. කෙසේ වෙතත්, 2017-18 වාර්තාවට අදාළ කාලය තුළදී බොහෝ මාධ්‍ය ක්‍රියාමාලා සිදු විය."

ශ්‍රී ලංකාවේ ඩිජිටල් ක්‍රියාවාදය සංවිධානය කරනු ලැබුවේ බෙදාහදාගත් හැඳුනුම්පත් මෙන් ම ජනප්‍රිය සටන් පාඨ ද ඔස්සේ ය. පහත දැක්වෙන්නේ බොහෝ උදාහරණ අතරින් කීපයකි:

- **#IVotedSL** අන්තර්ජාල ක්‍රියාමාලාව ආරම්භ කරනු ලැබුවේ පුරවැසියන්ට ප්‍රධාන මැතිවරණ දෙකකදී ඡන්දය ප්‍රකාශ කරන ලෙස දිරිගැන්වීමට ය. එම මැතිවරණ දෙක නම් 2015 ජනවාරි ජනාධිපතිවරණය සහ 2015 අගෝස්තු පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණයයි. 2018 පෙබරවාරි පළාත් පාලන මැතිවරණය සමඟ **#LGPollSL** හැඳුනුම්පත සහිත ක්‍රියාමාලාව දියත් විය. මෙම ක්‍රියාමාලාවලදී පළමු වරට ඡන්දය ප්‍රකාශ කළ බොහෝ අය තමන් ඡන්දය ප්‍රකාශ කළ බව පැවසීමට තීන්ත ගැ ඇඟිල්ල ප්‍රදර්ශනය කරන ඡායාරූප ප්‍රසිද්ධ කළ හ.
- 2016 ජුනි මස තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම් පනත පාර්ලිමේන්තුවේ සම්මත වූ විට, එමගින් 1994 දී ආරම්භ වූ උද්දේශන ව්‍යාපාරය කුටුප්‍රාප්තියට පත් විය. ඒ සම්බන්ධ උද්දේශනයන් වැඩි ප්‍රමාණයක් සිදු වූයේ භෞතික සමාජයේ ය. එහෙත්, නීතිය යටාර්ථයක් වූ විට, ක්‍රියාධරයන් විසින් ප්‍රධාන ධාරාවේ සහ සමාජ මාධ්‍ය භාවිතා කරමින් එම අලුත් හිමිකම් පිළිබඳ දැනුවත් කිරීම් හා පුරවැසියන්ට එම හිමිකම් භාවිතා කිරීමට දිරි දීම සිදු කළ හ. එහිදී භාවිතා වූ පොදු හැඳුනුම්පත වන්නේ **#RTIsI** ය.

- මානව හිමිකම් ක්‍රියාධරයන් සහ සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම් විසින් **#DisappearedSL** භාවිතා කරනු ලැබුවේ, උතුරු නැගෙනහිර අතුරුදහන් වූ පුද්ගලයන්ගේ පවුල් විසින් යුක්තිය ඉල්ලා පවත්වන ලද විරෝධතාවලට සහයෝගය ලබාදීම හා ඒවා වාර්තා කිරීම වෙනුවෙනි. ඒ වෙනුවෙන් භාවිතා කරන **#StillNoAnswers** වන අතර, එය ඇමිනෙස්ටි ජාත්‍යන්තරය විසින් පවා භාවිතා කරන ලදී.
- ජනවාර්ගික සහ වාර්ගික සංහිඳියාව අන්තර්ජාලයේ මෙන් ම භෞතික සමාජයේ ද ක්‍රියාවාදයේ මූලික පදනමකි. එමඟින් ජාතිය හා ආගම මත පදනම්ව ජාතිවාදය හා වෙනස්කම් කිරීම හෙළාදැකීම සඳහා පුද්ගලයන් සහ කණ්ඩායම් ඒකරාශී කෙරුණි.
- පොදු ප්‍රවාහනයේ සහ සේවා ස්ථානයේ ලිංගික හිංසනය බරපතල ප්‍රශ්න බව දැන් මඟින් හෙළිදරව් වී තිබෙන නිසා, ඒවා වැළැක්වීම සඳහා දැනුවත් කිරීම හා උද්දේශනය කිරීම සඳහා භෞතික සමාජයේ සහ අන්තර්ජාලයේ සිදු කරන ලද ක්‍රියාමාර්ගවලදී එක්සත් ජාතීන්ගේ ජනගහන අරමුදල විසින් සිය පාර්ශ්වකරුවන් සමඟ **#DoesSheTravelSafe** ක්‍රියාමාර්ගව දියත් කරන ලදී. 2019දී ඔක්ස්ෆෑම් සහ තවත් පාර්ශ්වකරුවන් විසින් **#NotOnMyBus** සහ **#CreateAScene** සමාජ මාධ්‍ය ක්‍රියාමාර්ග දියත් කරමින් අසල සිටින්නන්ට කාන්තාවන්ට හා ගැහැණු ළමයින් විරෝධීව සිදු වන හිංසනයේදී මැදිහත් වන ලෙස බලපෑම් කරන ලදී.

ඩිජිටල් ක්‍රියාකාරීත්වයන්ගේ සෑම ප්‍රයත්නයක් ම සාර්ථක වන්නේ නැත. උදාහරණයක් ලෙස, **#NewConstSL** මඟින් උත්සාහ කරනු ලැබුවේ ව්‍යවස්ථා ප්‍රතිසංස්කරණ පිළිබඳ සාකච්ඡාව ඉදිරියට ගෙන යාමට යි. එහෙත්, මහජනතාව අතර ප්‍රතිසංස්කරණ ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ විතරම් උනන්දුවක් ඇතිකිරීමට එය සමත් වූයේ නැත.

ඇතැම් විට, ක්‍රියාධරයන්ට ඩිජිටල් වශයෙන් වෙනත් අයෙකුගේ පාර්ශ්වය මත කඩාවැදී පවා යම් කරුණක් කෙරෙහි අවධානය යොමු කළ හැකි ය. උදාහරණයක් ලෙස, 2017-18 සමයේදී ග්‍රවින්ඩ්වීච්ස්, විකල්ප සහ මාත්‍රම් පුරවැසි වෙබ් විසින් ශ්‍රී ලංකාවේ තේවල වසර 150ක ඉතිහාසය මතු කර දක්වමින් උඩරට දෙමළ ප්‍රජාවේ දෛවය පෙන්වා දෙන ලදී. මෙම ප්‍රජාව ජනගහනයේ විඩාත් ම පීඩිත කොටසකි. (කෙසේ වෙතත්, එය දෙපැත්තට ම ක්‍රියාත්මක විය හැකි ය. ක්‍රියාධරයන් විසින් ජනනය කරනු ලබන හෘද්‍යාන්විත අතැම් විට එම උද්දේශන ස්ථාවරයන්ට විරෝධී අය විසින් පැහැරගැනීමට ලක් වීමට ඉඩ තිබේ.)

මේ පිළිබඳ තවත් ලාංකික උදාහරණ පහත දැක්වෙන සිද්ධි අධ්‍යයනවලදී හමු වේ.

ඩිජිටල් සක්‍රිය වීම (DIGITAL ACTIVISM)

පිළිබඳ විවේචන

ඩිජිටල් සක්‍රිය වීම පිළිබඳ යම් විවේචන තිබේ. ඒ තර්ක සටහන් කර තැබීම වටිනි.

සමාජ මාධ්‍යය තුළ ඇති 'ක්ලික්ටිවිස්ම් (clicktivism) විසින් සහකම්පනයට වඩා නිශේධනීය අදහස් ඇති කරන බවට අදහසක් ඇත. සැබෑ සමාජ වෙනස යනු දේශපාලන පළකිරීම් හුදු ලයික් කිරීමට හෝ ෂෙයා කිරීමට වැඩි දෙයක් බව ඔවුහු පෙන්වා දෙති. එක් විවේචකයකු පවසන පරිදි මෙමඟින් එක් ක්ලික් කිරීමකින් අයුතු ජනරාශියක් කුලියට ගැනීම සිදු වේ. අව්‍යාජ දේශපාලන සංවාදයට සහ අන්තර්ක්‍රියාකාරීත්වයට වඩා තොරතුරු මත පදනම් නොවුණු අසම්බන්ධිත ක්ෂණික විද්‍යුත් සන්නිවේදනයක් ඇති වේ. තවත් විචාරකයකු විසින් පෙන්වා දෙන ලද පරිදි සමාජ මාධ්‍යවල දී ප්‍රශ්න සම්බන්ධයෙන් ක්ලික් කිරීම පහසු ය. එසේම, අන්තර්ජාලය ඔස්සේ සම්බන්ධතා බිඳගැනීම ද ලෙහෙසි ය. අන්තර්ජාල පෙත්සම් විසින් සංකීර්ණ සහ ආචාරධාර්මික ප්‍රශ්න අති සරල කර දැමිය හැකි බවට ද විවේචනයක් තිබේ.

ප්‍රතිඋත්තර දෙමින් ඩිජිටල් ක්‍රියාධරයන් පවසන්නේ වෙබ් සහ සමාජ මාධ්‍ය යනු ක්‍රියාධරයන් විසින් භාවිතා කරනු ලබන අමතර මෙවලම් මිස ඔවුන් ඒවාට පමණක් සීමා නොවන බවයි. ඔවුන්, ඒවා අසම්පූර්ණ මෙවලම් ය. හොඳම ප්‍රතිඵල ලබාගත හැක්කේ ඒවා යෝග්‍ය හා කල්පනාකාරී ලෙස යොදාගැනීමෙනි.

එක්සත් ජනපදයේ ඇතැම් දත්ත විශ්ලේෂණ විසින් පෙන්වා දී තිබෙන පරිදි ස්වේච්ඡාවෙන් වැඩ කිරීමට පෙළඹීමේ ප්‍රවණතාවට වඩා 'ක්ලික්ටිවිස්ම් (clicktivism) මඟින් දායක වීමේ ප්‍රවණතාවය දෙගුණයකින් වැඩි ය. පරිත්‍යාග ඉල්ලා සිටීමේ ප්‍රවණතාව දෙගුණයකින් වැඩි ය. අවස්ථාවකට සහභාගි වීමේ හැකියාව දෙගුණයකින් වැඩි ය. වෙනත් අයට සහභාගි වන්නැයි දිරිගැන්වීමේ හැකියාව සිව්ගුණයකින් වැඩි ය.

අන්තර්ජාලය එක්තරා සමාජයක් විසින් පමණක් භාවිතා කරනු ලබන රටක් වන ශ්‍රී ලංකාවේ අපට සක්‍රිය වීම අන්තර්ජාලයේත්, භෞතික සමාජයේත් ක්‍රියාවල සම්මිශ්‍රණයක් විය යුතු ය.

ඩීජිටල් සක්‍රීය වීමේ ආචාරධර්ම

අන්තර්ජාලයේ මෙන් ම භෞතික ලෝකයේ ද සක්‍රීය වීම සිදු විය යුත්තේ වගවීමක් සහිතව ය. පාරදෘෂ්‍ය හා ආචාරධර්මික රාමුවක් තුළ ය. යහපත් අභිප්‍රායන් තිබුණු පමණින් සැක උපදවන සහ ආත්මාර්ථකාමී අරමුණු සහිත භාවිතාවන් සාධාරණීකරණය වන්නේ නැත.

උදාහරණයක් ලෙස, ඇතැම් අන්තර්ජාල පෙත්සම් පුද්ගලයන්ගේ ඊමේල් ලිපින ලබාගැනීමේ මාර්ගයක් බව හෙළිදරව් වී තිබේ. මෙම ඊමේල් ලිපින පසුව ඩීජිටල් අලෙවිකරණ සමාගම් විසින් ලාභලැබීමේ අරමුණු වෙනුවෙන් භාවිතා කරනු ලැබේ. ඇතැම් අන්තර්ජාල හරහා ආධාර රැස්කරන්නන් විසින් ඔවුන් සම්මාදම් කරන අරමුදල්වලින් වැඩි ප්‍රමාණයක් පුණ්‍යායතනවල නඩත්තු වියදම් සඳහා යොදාගනු ලැබේ.

සමාජ ක්‍රියාධරයන්ට තමන්ගේ දේශපාලන දැක්ම හා දේශපාලන පක්ෂ හිතවත්කම් පැවතිය හැකි ය. කෙසේ වෙතත්, පොදු වැදගත්කමක් තිබෙන උද්දේශනයන්හි දී සහ සක්‍රීය වීමේදී දී වඩා හොඳ වන්නේ දේශපාලන බෙදීමිච්චිත්ත තොරව කටයුතු කිරීමයි. දේශපාලන පක්ෂ විසින් සමාජ සක්‍රීය වීමේදී බලපෑම් කිරීම හෝ ව්‍යවහි ක්‍රියාමාලා තම අරමුණු වෙනුවෙන් පාවිච්චි කිරීම ආචාරධර්මික නැත. ඒ හා සමානව ම පොදු අරමුණක් වෙනුවෙන් උද්දේශනය කිරීම හේතුවෙන් යම් ක්‍රියාධරයකු සමාජ මාධ්‍යවල දී වෛරී සහ තර්ජනාත්මක භාෂා භාවිතා කිරීම සාධාරණීකරණය වන්නේ නැත.

"අන්තර්ජාන ක්‍රියාධරයන් කතිකාවේ ගුණාත්මකභාවය වර්ධනය කිරීම සඳහා වැඩ කළ යුතු ය. එසේ කරනු ලබන්නේ පුරුදු සංවර්ධනය කරගැනීමෙන් සහ ඒවා වඩා ආචාරධර්මික බවට පත් කරන ප්‍රමිති යටතේ මෙයෙවීමෙනි. ප්‍රවණ්ඩත්වය ඉල්ලා සිටීමෙන් හෝ 'සමාජ මාධ්‍ය යුද්ධවලි' යෙදීමෙන් යහපත කිරීමේ අරමුණේ දැක්ම අහිමි වීම උද්දේශනය සිදු කරනු ලබන ප්‍රශ්නය හෝ අරමුණ සම්බන්ධයෙන් ප්‍රශ්නකාරී විය හැකි ය."

භෞතික වගකීමකරුණය
ETHICS AND SOCIETY බ්ලොග් අඩවිය

සක්‍රීය වීම

අඛණ්ඩතාවක් ලෙස

අවසාන වශයෙන්, අප මතක තබාගත යුතු කරුණක් වන්නේ ක්‍රියාධරයකුගේ කාර්යභාරය කිසි දිනෙක අවසන් නොවන බවයි. හැමවිට ම, තවත් කළ යුතු දේ තිබේ. සක්‍රීය වීම සඳහා අප්‍රතිභත ධෛර්යය, අරමුණ වෙනුවෙන් නොසැලී සිටීමේ ගුණය සහ දිගුකාලීන දැක්ම අවශ්‍ය ය.

මානව හිමිකම්, සමාජ යුක්තිය හෝ පාරිසරික සංරක්ෂණය වෙනුවෙන් ජීවිතය පුරා ක්‍රියාත්මක වන ක්‍රියාධරයන් දන්නා පරිදි, ඇතැම් ක්‍රියාමාලාවන් එක්තරා ආකාරයක ප්‍රතිපත්ති වෙනස් කිරීමෙහිලා වෙනත් ඒවාට වඩා සාර්ථක ය. පටු පරාසයක අර්ථ නිරූපණය කරන ලද ක්‍රියාධර ඉල්ලීම් බොහෝ විට දුෂ්කර ප්‍රතිසංස්කරණවලට වඩා සාර්ථක වීමේ ඉඩක් තිබේ. එදිරිවාදි හිති අත්හිටුවීම හෝ ආන්දෝලනාත්මක හිෂ්පාදනයක් ඉවත් කිරීම සඳහා වන ඉල්ලීම් එසේ පටු පරාසයක අර්ථකථනය කරන ලද ඉල්ලීම්වලට උදාහරණ වේ. පෙට්‍රෝලියම් මත රඳාපැවැත්ම නැති කිරීම හෝ ප්‍රතිපත්ති කඩ නොකරන දේශපාලනයක් වැනි ඉල්ලීම් ක්‍රියාත්මක කිරීම දුෂ්කර ඒවා ය.

මෙම යථාර්ථය ඩීපීටල් සක්‍රීය වීමට ද සත්‍යයකි. නිශ්චිත ජයග්‍රහණ සමරන අතර, ක්‍රියාධරයන් කල්ගත වන, ප්‍රයත්නයක් හා සංවාදයක් අවශ්‍ය සමාජ, දේශපාලනික සහ වෙනත් ප්‍රතිසංස්කරණ වෙනුවෙන් දිගින් දිගට ම ක්‍රියා කළ යුතු ය. ඇතැම් ප්‍රතිසංස්කරණ සම්පූර්ණ කරගැනීමට පරම්පරා ගණනක් ගත වේ. සමාජ හෝ දේශපාලන පද්ධති තුළ ප්‍රතිපත්ති කඩකිරීම වළක්වාගැනීම සඳහා ක්‍රියාධරයන් අවදියෙන් කටයුතු කිරීම අවශ්‍ය ය.

එක්සත් ජනපද ලේඛක මැල්කම් ගැඩ්විල් පැවසූ පරිදි, “ගැඹුරට කාවැද්දුණු ප්‍රශ්නවලට පහර දෙමින් පවත්නා තත්වයට අභියෝග කරමින් සක්‍රීය වීම දුබල හදවත් ඇති අයට කළ නොහැක්කකි.”

සිද්ධි අධ්‍යයනය

සිද්ධි අධ්‍යයන 1: බ්‍රිතාන්‍ය අධිරාජ්‍යයේ වහල් වෙළඳාම අහෝසි කිරීම

ලෝක ඉතිහාසයේ වඩාත් ම අධිෂ්ඨානශීලී සමාජ ක්‍රියාධරයෙක් වන්නේ විලියම් විල්බර්ෆෝස් (1759 - 1833) ය. බ්‍රිතාන්‍ය දේශපාලනඥයකු, පරිත්‍යාගශීලියකු වන ඔහු බ්‍රිතාන්‍ය හැව්වලින්, අතිශය හින්දුත තත්වයන් තුළ, අප්‍රිකාවේ සිට කළු පහලුන් බටහිර ඉන්දියාවට රැගෙන ගොස් විකිණීමේ වහල් වෙළඳාම අහෝසි කිරීමේ වෙනුවෙන් ක්‍රියා කළ සමාජ ව්‍යාපාරයේ නායකයෙකි.

ක්‍රියාමාලාකරුවකු ලෙස ඔහු මුලින් ම සිදු වන දෙය අධ්‍යයනය කළේ ය. ඔහු, අප්‍රිකාවේ වහලුන් අල්ලාගැනීමේ දී සහ ගැඹුරු මුහුදේ වහල් ප්‍රවාහනයේ දී සිදුවන මහා මානව හිමිකම් උල්ලංඝනයන් පිළිබඳ පැහැදිලි සාක්ෂි එක්රැස් කරගත්තේ ය. ඒ අතර ඇසින් දුටු සාක්ෂි ද විය. ඉන් අනතුරුව ඔහු එම කරුණු හා සංඛ්‍යා භාවිතා කරමින් ඒ ගැන ලිව්වේ ය. කතා කළේ ය. මානව හැඟීම් ආමන්ත්‍රණය කළේ ය. වහල්භාවය අහෝසි කිරීම සඳහා පෙත්සමකට ඔහු සාමාන්‍ය මිනිසුන්ගෙන් ලක්ෂ තුනකට වඩා අත්සන් එකතු කරගැනීමට සමත් විය. දුරු රටක සිදුවන මෙම මානව හිමිකම් උල්ලංඝනයන් ගැන සාමාන්‍ය මිනිසුන් සැලකිලිමත් නොවන බවට පැවති දේශපාලන තර්කනය විසින් බිඳ දැමිණි.

ප්‍රගතිශීලී ක්‍රිස්තියානි නායකයන් සමග වැඩ කළ ඔහු තම පණිවිඩය පතුරුවා හැරීම සඳහා පල්ලි භාවිතා කළේ ය. මෙම තනි ප්‍රශ්නය වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වීම උදෙසා ඔහු පාර්ලිමේන්තුවට තේරී පත් වුණේ ය. වහල් ශ්‍රමය භාවිතා කරමින් කරනු ලබන වගාවන්ගේ සිහි හිෂ්පාදන සම්බන්ධයෙන් ඔහු පාර්ලිමේන්තුවට වරප්‍රශ්න සංවිධානය කළේ ය.

විල්බර්ෆෝස් සිය ක්‍රියාමාලාව ආරම්භ කර සම්පූර්ණ වසර 20කට පසුව 1807 දී බ්‍රිතාන්‍ය පාර්ලිමේන්තුව වහල් වෙළඳාම අහෝසි කරන පනත සම්මත කරන ලදී. ඔහු ඊළඟට ක්‍රියාත්මක කළේ එම හිතී හිසි ලෙස ක්‍රියාත්මක වනවා ද, බ්‍රිතාන්‍ය අධිරාජ්‍යය පුරා ම වහල් සේවය අහෝසි වෙනවා ද යන්න පිළිබඳ සොයාබැලීමයි.

'Amazing Grace' යනු 2006 වසරේදී මයිකල් ඇප්ට්ඩ් විසින් විලියම් විල්බර්ෆෝස්ගේ ජීවිතය හා ක්‍රියා පදනම් කරගෙන නිර්මාණය කරන ලද චරිතාපදාන චිත්‍රපටයකි.

විල්බර්ෆෝස් විසින් වසර 200කට ඉහතදී ක්‍රියාත්මක කරන ලද මූලෝපායන් මෙම ඩිජිටල් යුගයේදී ද වලංගු ය.

Read more: <https://www.christianitytoday.com/history/people/activists/william-wilberforce.html>

සිද්ධි අධ්‍යයනය 2: කළු ලස්සනයි

ශ්‍රී ලංකාව ද ඇතුළුව දකුණු ආසියාවේ බොහෝ තැන්වල තිබෙන විශ්වාසයක් වන්නේ සමේ පැහැයේ සුන්දරත්වය වන්නේ සුදු පැහැය බවයි. ඉන්දියාවේ බ්‍රිතාන්‍ය පාලනය සමයේ වඩා තද පැහැති සම ඇති පුද්ගලයන් සමාජමය සහ ආර්ථික වශයෙන් අවාසිදායක තත්වයකට පත් විය. බ්‍රිතාන්‍යයන් ඉන්දියාව අතහැර ගොස් දශක ගණනකට පසුව පවා 'වර්ණභේදවාදී' යටත් විජිත ආකල්පය ඉතිරිව තිබිණි.

මෙම සමාජ ආකල්පය හේතුවෙන් කාන්තාවන් සහ ගැහැණු ළමයින් දැඩි පීඩාවකට පත් වෙති. සුදු පැහැය ඇති කරන රූපලාවන්‍ය ද්‍රව්‍ය කර්මාන්තයට අමතරව බිලිවිං, රසායනික ලෙස මතුපිට ඉවත් කිරීම්, ලේසර් ප්‍රතිකාර, හෝමෝන ප්‍රතිකාර සහ නහරගත වන්නන් ආදී විවිධ සෞඛ්‍ය අවදානම් සහිත ක්‍රියාමාර්ග ද තිබේ.

2009 දී 'කළු ලස්සනයි (Dark Is Beautiful)' ක්‍රියාමාලාව දියත් කරනු ලැබුවේ මෙකී වර්ණවාදයට එරෙහිව අරගල කිරීම සඳහා ය. සමාජය විසින් සමේ වර්ණය හේතු කරගෙන සිදු කරනු ලබන වෙනස්කම්වල ප්‍රතිඵල කෙරෙහි අවධානය යොමුකරමින් මිලියන් ගණන් සෑම වයසක ම පුද්ගලයන්ගේ ස්වයං අභිමානය හැරවීම මෙම ව්‍යාපාරයෙහි අරමුණයි.

මෙම ව්‍යාපාරය ආරම්භ කරනු ලැබුවේ කවිතා එම්මානුවෙල් විසින් **Women of Worth (WOW)** නම් ලාභ නොලබන සංවිධානය හරහා ය. එයට බොලිවුඩ් නිලී නන්දිනා දාස් වැනි කීර්තිමත් පුද්ගලයන් විසින් දායකත්වය ලබා දී තිබේ. මෙම ව්‍යාපාරය විසින් පාසල්වල මාධ්‍ය සාක්ෂරතා වැඩමුළු සහ උද්දේශන වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කරනු ලැබේ. ඒවායේ අරමුණ වන්නේ ස්වයං අභිමානය සහ ස්වයං වටිනාකම පිළිබඳ ළමයින් අතරට පණිවුඩ සන්නිවේදනය කිරීමයි.

සමේ පැහැය හේතුවෙන් ලද පෞද්ගලික අත්දැකීම් බෙදාහදාගැනීම සඳහා සංසදයක් ලෙස බ්ලොග් අඩවියක් භාවිතා කෙරේ.

මෙම ක්‍රියාමාලාව ආරම්භ කර දශකයක් තුළ 'කළු ලස්සනයි' ව්‍යාපාරයට ජාත්‍යන්තර පිළිගැනීම ලැබී තිබේ. මේ හා සමාන සමාජ ආකල්ප ඇති රටවල එවැනි ක්‍රියාමාලා ආරම්භ කර තිබේ. ඉන්දියාවේ ප්‍රචාරණ ප්‍රමිති කවුන්සිලය විසින් 2014 දී කළු සම ඇති පුද්ගලයන් පහත් ලෙස දක්වන දැන්වීම් තහනම් කරමින්, සමේ පැහැය මත වෙනස්කම් සිදුකරන ප්‍රචාරණයන් තහනම් කරන ලදී. එහෙත්, එවැනි ඇතැම් නිෂ්පාදන තවමත් වෙළඳපොළේ තිබේ.

කවිතා එම්මානුවෙල් විශ්වාස කරන පරිදි, ඉන්දියාවේ පමණක් නොව, මුළු ලෝකයේ ම ජනතාව ප්‍රශ්න පිළිබඳ දැනුවත් වන විට ඊළඟ පරම්පරාව හෝ වෙනස් අන්දමින් දැකින්නට පෙළඹෙනු ඇත.

Read more: <http://www.darkisbeautiful.in/>
<https://thewire.in/business/skin-lightening-industry>

සිද්ධි අධ්‍යයන 3: හැෂ්ටැග් ජෙනරේෂන් (HASHTAG GENERATION)

හැෂ්ටැග් ජෙනරේෂන් යනු තරුණයන් පදනම් කරගත්, තරුණයන් නායකත්වය දෙන ශ්‍රී ලාංකික උද්දේශන කණ්ඩායමකි. 2015 ජූනි මස ආරම්භ කරන ලද එහි අරමුණ වන්නේ "ශ්‍රී ලංකාවේ පුරවැසි සහ දේශපාලන අවකාශයේ අරුත්බර තරුණ සහභාගිත්වය සම්බන්ධයෙන් පවතින ඊක්තය පිරවීමයි."

හිරිමාණාත්මක, පහසුවෙන් තේරුම්ගත හැකි සහ තරුණ හිතවාදී ඩිජිටල් රූපසටහන් සහ උද්දේශන ක්‍රියාමාලා ඔස්සේ වැදගත් ප්‍රශ්න සම්බන්ධයෙන් දැනුවත්භාවය හා සංවාද ඇතිකිරීමේ එලදායී වේදිකාවක් ලෙස ඔවුන් විසින් සමාජ මාධ්‍ය හඳුනාගන්නා ලදී. කෙසේ වෙතත්, මෙම කණ්ඩායම පුළුල් වන විට හැෂ්ටැග් ජෙනරේෂන් විසින් භෞතික සමාජයේ ද ක්‍රියාමාලා සහ ව්‍යාපෘති කිහිපයක් කරන ලදී.

සිංහල, දෙමළ සහ ඉංග්‍රීසි භාෂාවලින් වැඩකිරීම සම්බන්ධයෙන් හැෂ්ටැග් ජෙනරේෂන් කීර්තිමත් ය. නව හිරිමාණාත්මක සහ පරිකල්පනීය, රූප මාධ්‍යයෙන් දිවෙන සන්නිවේදන ප්‍රවේශයන් සම්බන්ධයෙන් ද ඔවුන් ප්‍රසිද්ධ ය. ඔවුන් ක්‍රියාකාරී වැඩසටහන් කීපයක ම ක්‍රියාත්මක ය. හැමට්ට ම, වැදගත් ජාතික විවාදවලට සහ ක්‍රියාවලිවලට තරුණ දැක්ම ගෙන එයි. ඒ අතර, ජනවාර්ගික සංහිඳියාව ප්‍රවර්ධනය කිරීම, සංක්‍රාන්ති යුක්තිය, කාන්තාවන්ට හා ගැහැණු ළමයින්ට විරෝධී ප්‍රවණ්ඩත්වය සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම (#HerSafeSpace), ලිංගික සුළුතරයන්ගේ සමානාත්මතාව සහ කාන්තාවන්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය (විශේෂයෙන් ම පළාත් පාලන ආයතනවල 25% කාන්තා නියෝජනය) තිබේ.

Read more: <https://www.facebook.com/hashtaggenerations/>

සිද්ධි අධ්‍යයනය 4: BAKAMOONO.LK

Bakamoono.lk යනු තමන්ට හා අනුන්ට ද, වෙනස්කම්වලට ද ගරු කිරීම ප්‍රවර්ධනය කරන වෙබ් අඩවියක් හා සමාජ මාධ්‍ය වේදිකාවකි. ඔවුන් තමන්ට ම විස්තර කරගන්නේ මෙසේ ය: “**Bakamoono.lk** යනු, අප අවට සම්බන්ධතා, ලිංගික සහ ප්‍රජනන සෞඛ්‍යය, HIV, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය සහ අප කැමති අය ධවට පත් වීමට අපට තිබෙන අයිතිය සමග කටයුතු කිරීමේදී, සංවේදී වීම, බුද්ධිමත් වීම පිළිබඳවයි.”

මෙම කණ්ඩායම විසින් **bakamoono.lk**, **The Grassrooted Trust**, **Positive Hopes Alliance**, **Lanka Plus**, **National Union of Seafarers in Sri Lanka (NUSS)**, **National Union of Metal & Migrant Workers in Sri Lanka** සහ ස්වේච්ඡා ක්‍රියාකාරීත්වයන් පවත්වාගෙන යනු ලැබේ. විවිධ ලිංගික හැඹුරුතා සහ ස්ත්‍රී පුරුෂ අනන්‍යතා ඇති අය, වෛද්‍ය සහ හිතී වෘත්තිකයන් ආදී ලාංකිකයෝ වී සමග කටයුතු කරති.

Bakamoono.lk පළමු අදියර අවධානය යොමු කළේ HIV කෙරෙහි ය. එය පැතිරෙන ආකාරය, වළක්වාගත හැකි ආකාරය සහ ආසාදිතයන්ට උපකාර ලබාගත හැකි ආකාරය පිළිබඳ ලාංකික පුරවැසියන්ට දැඩිව අවශ්‍යව තිබුණු විද්‍යාත්මක සහ හිවැරදි තොරතුරු පරිසමාප්ත ලෙස ලබා දීම ඔවුන් විසින් කරන ලදී. ලිංගිකභාවය සහ සම්බන්ධතා කෙරෙහි ද එහි අවධානය යොමු විය. ඒ තුළට කැමැත්ත, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය, සයිබර් සුරාකෘම, ප්‍රචණ්ඩත්වය සහ දුෂ්කර අවස්ථාවලදී පිහිට පැතිය හැකි රාජ්‍ය හා රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සේවා ආදිය කෙරෙහි ද අවධානය යොමු කරයි.

Bakamoono.lk යනු විද්‍යාත්මක පදනමක් සහිත සහකම්පනය මත ක්‍රියාත්මක වන ප්‍රයත්නයකි. ශ්‍රී ලංකාවේ සංස්කෘතික වශයෙන් තහනම් විෂයයන් පිළිබඳ එහිදී සංවාද කෙරේ.

Read more: <http://www.bakamoono.lk/en>

සිද්ධි අධ්‍යයනය 5: #MeToo

සමාජ මාධ්‍ය තුළින් සම්බන්ධයෙන් වැදගත් මෘතකාලීන ක්‍රියාමාර්ගවක් වන්නේ “Me Too” ව්‍යාපාරයයි. ලිංගික හිංසනය සහ ප්‍රහාර සම්බන්ධ මෙම ව්‍යාපාරය තනි සමාජ මාධ්‍ය පළකිරීමක් ගෝලීය වශයෙන් කොපමණ පැතිරවිය හැකි ද යන්න පිළිබඳ හිදසුනකි.

2017 ඔක්තෝබර් 15 දා ඇමරිකානු නිලියක හා ගායිකාවක වන ඇලිසා මිලානෝ ටීට්ටර්හි සටහනක් තබමින් මෙසේ පැවසුවා ය: “ඔබ ලිංගික හිංසනයකට හෝ ප්‍රහාරයකට ලක් වී නම් මෙම ටීට්ටර්හි ‘me too’ ලෙස පිළිතුරක් දෙන්න.” ඇය විසින් අවධාරණය කරන ලද හෘදාදායී ඔස්සේ නිර්මාණය කරන ලද වේදිකාවෙහි කාන්තාවන්ට “තමන් කැමති නම්, සිදු වූ දේ පිළිබඳ විස්තර ඉදිරිපත් කිරීමට අවස්ථාව ලැබිණි.”

විශ්ව ලැබුණු ප්‍රතිචාරය අතිමහත් විය. 24 පැයක් තුළ ඇගේ පළකිරීමට දහස් ගණනක් පිළිතුරු, කමෙන්ට් හා ප්‍රති ටීට්ටර් කිරීම් ලැබිණි. ලොව පුරා තවත් දහස් ගණනක් මුල් පළකිරීම් ඔස්සේ කාන්තාවන් සහ පිරිමින් තම අත්දැකීම් විස්තර කළ හ. බොහෝ ජනතාව කියන්නට #MeToo කතන්දර තිබීම ගැන මිලානෝ පුදුම වූයේ නැත. එහෙත්, ඇය පුදුම වූයේ, සමාජ මාධ්‍ය ඔස්සේ එම කතා කීමේදී පුද්ගලයන් කෙතරම් අව්‍යාජ වී ද යන්න ගැනයි.

Me Too සමාජ ව්‍යාපාරයක් ලෙස ආරම්භ කරනු ලැබුවේ දශකයකට පෙර, නිව්යෝක්හි මුන්ස්ස්හි ටරානා බර්ක් නම් සිවිල් හිමිකම් ක්‍රියාකාරිණියක් විසිනි. 2006 දී බර්ක් විසින් නැවත වරක් Me Too සමාජයේ පවතින ලිංගික අපවාර සහ ප්‍රහාරවල සුලබතාව පිළිබඳ දැනුවත්තාවය අවදි කිරීම සඳහා යොදාගන්නා ලදී. එම යෙදුම 2017 වසරේදී හෘදාදායී ලෙස භාවිතා කිරීමෙන් පසු එය පුළුල් ව්‍යාපාරයක් බවට පත් විය. මිලානෝගේ ටීට්ටර් සටහන සහ හොලිවුඩ් ප්‍රබලයකු වූ හාවි වෙයින්ස්ටෙයින්ට එරෙහි අපවාර අවලාද වහිදී ප්‍රමුඛ විය.

ලොව පුරා පැතිර ගිය “Me Too” ව්‍යාපාරයේ බලපෑම ශ්‍රී ලාංකික සමාජ මාධ්‍යවල ද කෙටියෙන් දක්නට ලැබිණි. එම අවස්ථාව භාවිතා කරමින් සිය ගණනක් ශ්‍රී ලාංකික කාන්තාවෝ තම අත්දැකීම් බෙදාගත් හ. ඉන්දියාව වැනි රටවල එය බෙහෙවින් සාර්ථක විය. එහි පුද්ගලයන් විසින් වැරදි කරන්නන් නම් කර ලජ්ජාවට පත් කරන ලද අතර වැරදි කරන්නන්ට එහි ප්‍රතිඵලවලට ද මුහුණ දෙන්නට සිදු විය.

[ලිංගික හිංසනයක් හෝ ප්‍රහාරයක් පිළිබඳ ශ්‍රී ලාංකික ඔබට කිසිවෙකු සමග කතා කිරීමට අවශ්‍ය නම්, කාන්තා පිහිට සංවිධානය සමග ඔවුන්ගේ වෙබ් අඩවිය ඔස්සේ හෝ 011 4718585 දුරකථන අංකය ඔස්සේ සම්බන්ධ වන්න.]

Read more: <https://metoomvmt.org/about/>
<https://www.vox.com/identities/2018/10/9/17933746/me-too-movement-metoo-brett-kavanaugh-weinstein>
<https://www.bbc.com/news/world-asia-india-47025662>

සාකච්ඡා

කරුණු

පහත දැක්වෙන්නේ මෙම මාතෘකාව පිළිබඳ වැඩිදුරටත් අධ්‍යයනය කරන්නට යොදාගත හැකි ප්‍රශ්න හා සාකච්ඡා මාතෘකා කීපයකි.

- මහත්මා ගාන්ධි ඉතිහාසයේ ඵලදායී දේශපාලන ක්‍රියාධරයකු වූයේ කෙසේ ද? ඔහුගේ අවිහිංසාවාදී ක්‍රියාකාරී වීමේ බලපෑම මගින් මාටින් ලූතර් කිං (කණිෂ්ඨ), නෙල්සන් මන්ඩෙලා වැනි අයට සිදු වූණේ කෙසේ ද?
- භෞතික ලෝකයේ ක්‍රියාකාරී වීම, ශ්‍රී ලංකාව වැනි රටවලට විශේෂයෙන් ම තවමත් අවශ්‍ය ඇයි? සියලු සක්‍රීය වීම් සහ උද්දේශනයන් සමාජ මාධ්‍ය ඔස්සේ පමණක් සිදු කළ නොහැක්කේ ඇයි?
- මිම්, හැෂ්ටැග් සහ අන්තර්ජාල පෙත්සම් හැරුණු විට ඩිජිටල් ලෙස සක්‍රීය වීමට ප්‍රයෝජනවත් විය හැකි අනෙකුත් මෙවලම් සහ මූලෝපායන් මොනවා ද?
- මෑත කාලයේදී කිසියම් මට්ටමකින් බලපෑමක් ඇති කළ ඩිජිටල් සක්‍රීය වීමට ජාතික හෝ ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ උදාහරණයක් ඔබට හම් කළ හැකි ද?
- අන්තර්ජාලයේ සහ භෞතික සමාජයේ ක්‍රම තමන් සමාජ වෙනස්කම් වෙනුවෙන් කරන ක්‍රියාමාලාවලදී සාර්ථක ලෙස සම්බන්ධ කරන සිවිල් සමාජ සංවිධානයක් හෝ උද්දේශන කණ්ඩායමක් ගැන ඔබ දන්නවා ද?
- ඔබ කිසියම් දිනෙක අන්තර්ජාල පෙත්සමක් අත්සන් කර තිබේ ද? එසේ නම්, ඒ කුමන ප්‍රශ්නයක් හෝ මාතෘකාවක් යටතේ ද යන්න සහ අවසන් ප්‍රතිඵලය ගැන සාකච්ඡා කරන්න.
- ඩිජිටල් සක්‍රීය වීමේ එක් විවේචනයක් වන්නේ ක්‍රියාකාරීත්වයේ තිබෙන්නේ සුළු බලපෑමක් බවයි. ඒ වෙනුවට පුද්ගලයන්ට තමන් ඒ වෙනුවෙන් දායක වී යයි තෘප්තියක් ඇති කරයි. මෙයට ස්ලැක්ටිවිස්ම් (slacktivism) යයි කියනු ලැබේ. ඔබ මෙයට එකඟ ද? සාකච්ඡා කරන්න.
- **#MeToo** ව්‍යාපාරය ආරම්භ වූයේ බටහිර රටක වූණත්, ඉක්මණින් ම එය ලොව වෙනත් කොටස්වලට ද පැතිරුණි. එමගින් ලිංගික හිංසනයට සහ වධයට ලක් වූ කාන්තාවන් ඒ පිළිබඳ කතාකිරීමට සහ තම වැරදිකරුවාගේ නම හෙළිදරව් කිරීමට පවා බලසතු කරන ලදී. **#MeToo** ඉන්දියාවට පැමිණීම මුත් ශ්‍රී ලංකාවේ ජනප්‍රිය වූයේ නැත. 2019 වසර මැදභාගය වන තුරු ම ශ්‍රී ලංකාවේ එය සිදු නොවූයේ ඇයි? ඔබ සිතන්නේ කුමක් ද?

ඉගෙනුම්

ප්‍රතිඵල

මෙම මොඩියුලය අවසානයේදී ඔබ විසින් පහත දැක්වෙන කරුණු අවබෝධ කරගනු ඇත:

- සක්‍රීය වීම උද්දේශනයට වැඩි දෙයකි. වඩාත් ම ඵලදායී ක්‍රියාකාරීකමන් වන්නේ තමන් උද්දේශනය කරන ප්‍රශ්නය විවිධ ක්‍රමවලින් විශ්ලේෂණය කරන, පුළුල්ව සවන් දෙන සහ විසඳුම් හඳුනාගන්නා අයයි.
- යහපත් පොදු සන්නිවේදනය යනු සක්‍රීය වීමේ වැදගත් කොටසකි. තාක්ෂණය සංවර්ධනය වන විට සක්‍රීය වීම් සඳහා වැඩිපුර මෙවලම් ලැබීණි. ඒවා නම්, මුද්‍රිත මාධ්‍ය, රේඩියෝ, රූපවාහිනී, වෙබ් සහ සමාජ මාධ්‍ය ආදියයි.
- ඩිජිටල් සක්‍රීය වීම සයිබර් සක්‍රීය වීම ලෙස ද හැඳින්වේ. එය අන්තර්ජාලය සහ ඩිජිටල් තාක්ෂණයන් භාවිතයෙන් දැනුවත්භාවය වර්ධනය කිරීමේ, බලමුළුගැන්වීමේ සහ ක්‍රියා කිරීමේ ස්වරූපයකි.
- ඕනෑම ආකාරයක සක්‍රීය වීමක් ඵලදායී වීමට නම් එය විසින් රටේ සමාජ, දේශපාලනික සහ සංස්කෘතික යථාර්ථයන් අවබෝධ කරගැනීම අත්‍යවශ්‍ය ය. මේ හේතුව මත, ගෝලීයව සිදුවන සක්‍රීය වීම් දේශීයකරණය කළ යුතු ය.
- ඩිජිටල් සක්‍රීය වීමේ යෙදෙන අයට විවිධ මූලෝපායන් සහ මෙවලම් තිබේ. ඒවා නම්, හෂ්ටැග්, මීම්, අන්තර්ජාල පෙන්නම් ආදියයි. එමඟින් ප්‍රජාවන් ගොඩනැගිය හැකි අතර සංවාදයේ යෙදිය හැකි ය.
- ද්වි මාර්ගික සන්නිවේදනය අන්තර්ජාල සක්‍රීය වීමේ දී සහ උද්දේශනයේ දී අත්‍යවශ්‍ය ගුණයකි. ක්‍රියාධරයන් නිරතුරුව ආධාරකරුවන් සමඟ මෙන් ම කුතුහලය දක්වන හා විවේචනාත්මක වන අය සමඟ ද සම්බන්ධ විය යුතු ය.
- සමාජ, මානවවාදී සහ දේශපාලන ප්‍රතිසංස්කරණ ක්‍රියාමාලා සංඛ්‍යාව වැඩි වෙමින් තිබේ. ශ්‍රී ලංකාව තුළ ඒවා ප්‍රවර්ධනය කරනු ලබන්නේ ඩිජිටල් සක්‍රීය වීම් ඔස්සේ ය. ඒ හැම විකක් ම සමාන අන්දමින් ඵලදායී වී නැත. ඩිජිටල් සක්‍රීය වීම වෙත ඇතුළත් වීමට කැමති සැමට ඒවා වටිනා අත්දැකීම් ය.

වැඩිදුර

කියවීම්

2018 අන්තර්ජාල නිදහස පිළිබඳ වාර්තාව
<https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/sri-lanka>

සමාජ මාධ්‍ය යුගයේ සක්‍රීය වීම
<https://www.pewinternet.org/2018/07/11/activism-in-the-social-media-age/>

සමාජ මාධ්‍යවල සක්‍රීය වීම: සංස්කරණය කරන ලද මාර්ගෝපදේශයක්
https://ourdataourselves.tacticaltech.org/posts/23_guide_social_media/

විකේතීකරණය කරන ලද ඩිජිටල් ක්‍රියාකාරිත්වය: වෙනසේ නව යාන්ත්‍රණයන්
<https://www.opensocietyfoundations.org/publications/digital-activism-decoded-new-mechanics-change>

අවාස් පිටුපස සිටින මිනිසා: එක් වරකට එක් ක්ලික් කිරීමකින් අපට ලෝකය වෙනස් කළ හැකි ද? රිකන් පාටෙල්, තරුණ කැනේඩියානුවකු විසේ සිතයි. 1843 සඟරාව, මැයි/ ජූනි 2013
<https://www.1843magazine.com/content/features/robert-butler/man-behind-avaaz>

උද්දේශනය සඳහා තොරතුරු දෘෂ්‍යකරණය, උපායික තාක්ෂණික සාමූහිකයේ 2013 පොත
<https://visualisingadvocacy.org/>

මානව හිමිකම් වෙබ් අඩවියේ තොරතුරු දෘෂ්‍යකරණය පිළිබඳ මාර්ගෝපදේශයේ නව උපායන්
<https://www.newtactics.org/conversation/visualizing-information-advocacy>

අන්තර්ජාල සක්‍රීය වීමේ ආචාරධර්ම: සමාජ ක්‍රියාකාරිත්වයේ හෝ වෙනසෙහි ඵලදායී මූලාශ්‍රවල ව්‍යාජ සංවේදනා,
Fordham University Center for Ethics Education, 2016.
<https://ethicsandsociety.org/2016/02/17/ethics-in-online-activism-false-senses-of-social-action-or-effective-source-of-change/>

Kony 2012 සමාජ මාධ්‍ය සක්‍රීය වීමක් ද? නැතිනම් හුදු ස්ලැක්ට්ට්විස්ම් ද? මාධ්‍ය ආචාරධර්ම මූලපිරුම
<https://mediaethicsinitiative.org/2019/02/27/the-ethics-of-online-activism/>

MINORMATTERS.ORG